

102
UJ

KIV 2998

Papencia

ÓRAMUTATÓ

*

SZERKESZTETTE

SZABÓ ALADÁR,

A „HAJNAL” SZERKESZTŐJE.

A TISZTA JÖVEDELEM

A „HAJNAL” BELMISSIÓI ALAP NÖVELETÉSÉRE
FORDÍTTATIK.

BUDAPEST,
HORNÝÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA
1896.

—≡ Ára 50 kr. ≡—

[!]Sz 12

Szabó Aladár

Új óramutató / szerk. Szabó Aladár. – Budapest : Hornyánszky Viktor
Könyvnyomdája, 1896. – 148 p. ; 24 cm

Fűzött : [400,-Ft]

Diakónia

Hitoktatás

Misszió

Papensia KIV 2998

ÚJ
ÓRAMUTATÓ

*

SZERKESZTETTE

SZABÓ ALADÁR,

A „HAJNAL” SZERKESZTŐJE.

A TISZTA JÖVEDELEM

A „HAJNAL” BELMISSIOI ALAP NÖVELÉSÉRE
FORDÍTTATIK.

BUDAPEST,
HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA
1896.

ELŐSZÓ.

JÓ ideje már, hogy a régi «Óramutató» megjelent. Azóta változtak az idők, változtak az emberek s változtak a körülmények. Azután meg az evangéliumi világosság becsét is jobban megismertük.

Új Óramutatóra van tehát szükség. Mivel pedig ez «Új Óramutató» megírására magam vállalkozni nem mertem, munkatársakat kerestem. Igyekeztem kilesni, hogy ki miben legerősebb s kijeleltem az illetőnek egy-egy fontos tárgyat. A munkatársak aztán kidolgozták a kérdést saját bölcs belátásuk szerint. Így jött létre e mű. Akárki is észreveheti benne és belőle, hogy különbözők az adományok, de egy az Úr. Egyik cikk egy kicsit lutheránusabb, a másik egy kicsit reformátusabb, de hisz ez nem baj. Becsüljük meg az erős egyéniségeket s a határozott felekezeti öntudatot, ha mindeniknek savátborsát az isteni evangélium adja meg.

Én magam is egész őszintén, az Úr Jézus Krisztus református tanítványának vallom magam. De azért vagy épen azért inkább egynek érzem magam azokkal a lutheránusokkal, a kik a megfeszített és feltámadott Krisztus nyomdokaiban járnak, mint azokkal a reformátusokkal, a kik nem járnak.

Szeretem a kálvinista hitvallásokat és könyveket; szeretem azoknak nemcsak a hitre és szervezetre vonatkozó részeit, de azt a szigorú erkölcsi felfogást is, a mely, mivel a lélek Istenben a nagy és kegyelemmel bővös Urban boldogságot talált, feleslegesnek és károsnak tartja a világi léhaságokat.

De világos előttem, hogy a hitvallások is erőt a Lélektől nyerne, a ki a Krisztushoz vezet, a ki él, bár meghalt érettünk s az Atyához, a ki várja a tékozló fiakat.

E mű által is az Istennel való közösség keresésére akarunk indítani mindeneket. Nem valamely új belmissiói szervezetet akarunk létesíteni a régi egyházi szervezetek mellett, hanem az evangéliumi egyház holt tagjait meg akarjuk tölteni élő hittel, hogy aztán ezek a nem-evangéliumi közösségek tagjait is vezessék ama Főpásztorhoz, a kinek szerelme gyógyít, életet és vigasztal.

Jöjjön velünk, a ki e könyvet olvassa. Ha véletlenül valami hibát talál benne — hiszen emberi mű ez is — az élő Isten nevére kérem, fenn ne akadjon azon s ne töprenkedjék a fölött egy pár esztendeig. Sőt inkább keressen a sok fenségesből valamit, a mi lelkét megragadja s engedje magát az Úrhoz vezéreltetni. Ne féljen semmit; a ki az Úrban bíz, az meg nem csalatkozik! Mi mind tapasztaltuk ezt. Kimondhatatlan boldogságot talál az az Istennél, a ki hisz az Írások és a Lélek bizonyágtételének. Lelke új erővel telik meg s az édes Jézus karjaiban megpihen. A bűn nehéz terhét, a kétely kínjait az üdvösség melegsége váltja fel. A meddő haszon-

talán élet után következik az a boldog kor, a melyben az Istenhez tért lélek tettekkel, áldozatokkal, gyakorlati példákkal bizonyítja be, hogy az Ur Jézus csakugyan Isten Fia vala. Óh jöjjön hát velünk mindenki! Jöjjön hát az élő, isteni Krisztushoz mindenki!

Ti pedig kedves munkatársaim — velem együtt — el ne bízzátok magatokat. Úttörő munkát végeztetek, az bizonyos s ha négy millió protestáns beveszi e könyv jó tanácsait, akkor Magyarország néhány évtized alatt teljesen kiszabadul a vakhit hatalmából is, a hitetlenség hatalmából is, a bűn hatalmából is, ámbár a legfőbb bűn az, hogy nem hiszünk az igazi Krisztusban igazán (Ján. XVI., 9.) s a világot jobban szeretjük, mint Őt.

De ne feledjétek el, hogy az Úr kegyelme által cselekedtetek, a mit cselekedtetek! És ne feledjétek el, hogy ha előbb hittünk volna, előbb létrehoztuk volna e művet! És ne feledjétek el, hogy az Úr könyörületes és hosszútűrő volt velünk szemben; legyünk azért mi is hosszútűrők — de nem ingadozók — azokkal szemben, a kik majd még csak ezután adják át magukat a Krisztusnak s most még a sötétség útjain járnak.

Még csak azt jegyzem meg, hogy e művet szívesen adjuk protestáns lelkészeknek és tanítóknak ajándékba is, de kérjük azokat, a kik tehetik, küldjék be Hornyánszky Viktor úrhoz (Budapest, Akadémia-utcza) e mű árát és terjeszszék egyházaink minden rendű és rangú tagjai közt.

Ezzel átadom az Új Óramutatót a magyar nemzetnek, a mely a XVI. században eljegyeztetett a tiszta és hamisítatlan evangéliumnak s a mely bizonyára befogadja

az evangéliumot most is, hacsak vezetői vak vezérek nem lesznek.

A békességnek Istene pedig szenteljen meg titeket mindenestől és a ti elmétek épségben és lelketek s testetek ártatlanságban tartassanak meg a mi Urunk Jézus Krisztusnak eljövételére (I. Thess. V., 23.).

Budapest, 1896. júl 25.

SZABÓ ALADÁR,
theol. tanár, a «Hajnal» szerkesztője.

A TEMPLOMI IGEHIRDETÉS JELENTŐSÉGE.

HIRDETEM a te nevedet az én atyámfiainak; a gyülekezetnek közepette dicsérlek tégedet; mert meg nem utálta és meg nem vetette a szegények nyomorúságát és el nem rejtette az ő orcáját tőle és midőn kiáltott ő hozzá, meghallgatta. «Te felőled leszen az én dicséretem a nagy gyülekezetben» — mondja a XXII. zsoltár (23, 25, 26), a melyben egy sokat szenvedett, mindenkitől elhagyott, kigúnyolt és tömérdek nyomorúságtól körülveti, de azért az Istenben való bizodalmit el nem veszített lélek jajszava kiált felénk a messze multból megdöbbsentő erővel, megrázó fenséggel, lelkünkön átvezgő fájdalommal; de egyszerűsmind a maga megrendíthetetlen hitében vigasztaló erővel, megnyugtató biztatással, bátorító örömmel és telemelő lelkesedéssel is. Azok a szárnyak, a melyekre a földi bajok ónsúlylyal nehezettek, a mint a tehertől szabadulni vágyva vergődtek, egyszerre csak lerázzák magukról a bántás, a gúny, a fájdalom nyúgeit s széttáruva repülnek ég felé, a menny éltető azurjába. A lélek tapasztalatokat szerezve az élő Istennel való közösségből, többszörösen megbizonyosodva a felől, hogy az atyáknak ama szent Istene, a kiben bíztak és megszabadította őket, a kihez kiáltottak és nála meghallgattatásra találtak, most sem veti meg a szegények nyomorúságát, nem rejtí el előlük az ő orcáját: megerősítve tér vissza az Isten trónjától, hol az élő vizekben fürdött meg és gyógyulást talált és hirdetni kezdi az Istennek nevét az ő atyjafiainak, dicséretet mond a gyülekezetnek közepette, hogy másoknak is osztályrészébe juttassa azt a boldogságot, békességet, azt a vigasztaló, felemelő, megható, megváltó, újjászülő és megszentelő erőt, a melyet ő maga megtalált.

A XXII. zsoltárban az ígehírdetésnek és a prédikálás indokainak egész lélektani alapja van ekként feltárva és tényleg eleitől fogva az Isten nevének a «nagy gyülekezetben» való hírdetésére mindig az indította a prófétákat, az apostolokat, vagy általában az igazi elhivatást nyert prédikátorokat, hogy ők maguk bizonyos egyéni tapasztalatokat szerezvén az élő Istennel való összeköttetésből, közösségből, e tapasztalatok oly ellenállhatlan erővel nyomakodtak lelkükre, hogy nem tehették, hogy ne szólják azokat, a melyeket láttak és hallottak. (Ap. Csel. IV. 20.)

Ma is az ígehírdetésnek fontossága, jelentősége, sőt jogsultsága csakis ezen az alapon lehetséges, különben mesterséggé, terhes munkává, vagy olyan, a milyen megélhetési, kenyérkereseti eszközzé válik s ahhoz képest lesz az eredménye is.

Az Isten kegyelme minden lelket e földre a mennyei polgárságra szóló jogosítvánnyal küld le és e lelkek a maguk ősi hazájukba vágyakoznak, kíváncznak eredeti forrásukhoz, mint a szarvas «a szép híves patakra», éhezik és szomjúhozzák az igazságot, a mely az Isten, és törekeshetnek a maguk ős-típusokhoz, a szerint akarnak formálódni. Ez a vágyakozás némelyeknél öntudatosabb, állandóbb és így sürgetőbb, mondhatni kényszerítőbb, másoknál öntudatlanabb, csak az élet egy-egy pillanatában válik hajtó erővé, kényszerítő hatalommá; de mindeneknél megvan s mindenki hánykódva keresi lelke egyensúlyát, a melyet azonban csak Istennél találhat meg.

De az isteni kegyelem nemcsak vágyat oltott belénk egy felsőbb világ után, hanem arról is gondoskodott, hogy megnyitassék előttünk az életnek ama forrása, a melyből ha ki egyszer ivott, többé meg nem szomjúhozik. Kijelentette magát sokszor és sokképen; legutoljára a Jézus Krisztusban, hogy Ő benne adna e világnak egy olyan nevet, a mely által megtartathatnék.

E szerint az igehirdetésben eleitől fogva próféták, apostolok és igazi elhivatást nyert prédikátorok mindig egyfelől a lelkeknek az Isten után való sóvárgását tartották szem előtt, másfelől amaz üdvényeket tárták a lelkek elé, a melyeket az Isten készített az őtet szeretőknek.

Ma is az igehirdetésnek csakis úgy lehet és van jelentősége, nemcsak, hanem még jogosultsága is keresztyén állásponton csupán akkor van, ha egyetlen feladatának és érdekének azt tartja, hogy a lelkeket a Krisztus által az Istennel élő összeköttetésbe hozza és a szent lélek megújító és megszentelő munkásságának a szívekbe utat nyisson, hogy ekként megnyerhessék azt a békeséget, a melyet a Krisztus ad az övéinek, még pedig nem úgy, mint a hogy a világ adja. A Krisztus meggyőzte e világot és a diadalomban mint az Ő örököstársai mi is osztozunk: ez a mi hitünknek nagy titka és az igehirdetésnek egyetlen tárgya. E szempont alá kell helyezni az egyéni, a családi, az egyházi és a társadalmi életet, annak minden kérdését és minden szent kötelességét, egész etikáját.

Miután a vallás egyike épen a legindividuaisabb életjelenségeknek és a mely ennél fogva a legmesszebb menő és a legkorlátozatlanabb egyéni szabadságot követeli: a legtöbben a templomi igehirdetésnek, hogy úgy mondjuk, az igehirdetés központosításának jelentőségét, fontosságát, sőt szükségességét egyenesen azért hangsúlyozzák, annak «hivatalos» jellegét azért erősítgetik, hogy ekként biztosítsák a «tagoknak egybekötöttségüket», a külső egységet a széthúzó individuális törekvésekkel szemben és megtartsák a gyülekezetet, mint külső szervezetet. A központi igehirdetés mellett azért perhorreskálják aztán a «házanként» való összejeveteleket s általában a belmissio munkáit, mert — szerintük —

lábat adnak az egyéni olyan törekvéseknek, a melyek a külső egységet megbontják, a templomokat jelentőségüktől megfosztják és a gyülekezetet apróbb részekre törik szét.

E felfogásnak akár pozitív, akár negatív oldala egyaránt téves.

A központi, mondjuk templomi igehirdetésnek kétségtelenül feladata a hívek közötti összetartozás ápolása is, a gyülekezet számára való megtartás is, az egység erősítése is és a közös építés munkálása is; de mindebben még nincs tulajdonképeni feladata és jelentősége kimerítve. Mert mit tartsunk és mit erősítsünk meg, mit foglaljunk egységbe és mit építsünk közösen, ha nincs még a lelkeknek igazi benső keresztyén tartalma, ha nincs még meg az élő Isrennel való közösségnek egységesítő ereje és ha nincs meg a lelkekben az a fundamentum, a mely egyszer vettetett és a melyre közösen építeni lehetne?

A protestantismust sokszor és sokképen megejtette a róm. katholicismus. Így megejtett bennünket a többek között azzal is, hogy mi is hajlandókká lettünk arra, hogy kizárólag csak a tömegeknek fektessünk súlyt, a tömegeknek prédikáljunk és ezzel minden kötelességünknek eleget véltünk tenni. Holott a keresztyénségnek az *egyénnek* kell áthatnia, az egyénnek kell a Krisztusban, a maga ó emberét levetköznie és új emberét felöltöznie. Mi a tömegeket nem hinhetjük meg szentelt vízzel, mintha azzal már meg is volnának szentelve, hanem az egyéneknek kell nálunk megszentelődniök, nekik maguknak könyörgéssel és imádkozással feltárniok szívüket, hogy a megszentelő isteni erőt befogadhassák. Nekünk nem szabad csak a *külső egységre* és csak a *külső gyülekezetben* való megtartásra fektetnünk a súlyt és csak ezeknek az eszközeit keresnünk, hanem az egyént a Krisztushoz kell vezetnünk, hogy a Vele való benső egység alapján érezze aztán magát testvéri egységben mindazokkal, a kik szintén a Krisztusnak tagjai, mint beléoltott szőlővesszők és a Krisztus gyülekezetének fel-séges életközösségébe kell az egyént bevezetnünk, hogy a külső gyülekezetben is ekként megmaradjon. Mert nagy Isten áldása az, hogy eklézsiában élhetünk és munkálkodhatunk; de ezt az áldást mindenekre nézve öntudatossá, nélkülözhetetlen szükségességgé csak az teszi, ha egyen-egyen a Krisztus élő tagjainak érezzük magunkat és az Istennek lelke visz egyező hitre.

A központi igehirdetésnek az a feladata, hogy a lelkeket ébreszsze, rázza fel, tárja eléjük nagyban és egészben helyzetüket, minden tétovázás, szépítgetés, de minden pathetikus nagyítás és hatásvadászó kiszínezgetés nélkül, mutassa fel a bűnt, mint romboló hatalmat és erőt, nyuljon le a szívek fenekére, nyissa fel a szemeket az élet nyomorúságainak meglátására, és azután — — mutassa meg azt az *egy szükséges dolgot*, a mely nélkül szűkülök-dünk, de a melyet megnyerve, mindenekben bővülök-dünk. A

központi igehirdetésnek fontossága az ébresztő és a megnyerő munkában áll. A templomi kathedra őrálló hely, a honnét nem szabad bizonytalan kűrhangnak zengenie, hanem új életre támasztó harsonának kell hangzania és a templomi szószéknek ama hegynek kell lennie, a melynek lábaihoz egykor nagy sokaság gyűlve hallgatta a boldogság feltételeit.

De aztán le kell szállani a szószékről és a megtartó, a megőriző, a megmentő és az evangéliumi igazságokat, nem, az evangéliumi *életet* meggyökereztető munkát ott kell folytatni az egyénekkel való érintkezésben, közvetlenségben és egyénítésében a nagy általános dolgoknak; mert *«az Isten országa az egyéneknek a Jézus Krisztushoz tagozódott organismusa és mindazok az erők, a melyek a mi Urunkból származnak, egyéni organumok által működnek. A mi korunk egyéni erő-hatások után ébregik»*. Ezért van szükségünk a templomi igehirdetés mellett egyéni, személyes evangélizációra is.

Miben volt épen az apostoli igehirdetés nagy eredményének a titka is?

Ime az első pünkösdi prédikáció. (Ap. Csel. II.) Péter felkorbácsolja először a lelkeket, mikor rámutat arra (II. 23), hogy az Isten milyen hatalmas dolgokat cselekedett az ő népéért, ez pedig megvetette az Istennek kegyelmét; azután bizonytságot tesz az ő hitének fejedelméről (II. 32), végül megmondja, mit kell tenniök az ő megkeseredett szívök békességére. De a hatalmas és a nagy tömeghez intézett beszéd után úgy olvassuk, hogy *«sok egyéb beszédekkel is kéri és inti vala őket»*, a mi azt feltételezi, hogy a sokaság közé ment s ott beszél meg egy-egy csoporttal a nagy dolgokat, a mikről előbb szólt.

Az elmondottakból már most önkényt következik, hogy a templomi igehirdetés a maga jelentőségét csak úgy tarthatja meg és csak akkor szolgálhat a gyülekezet építésére, ha az a keresztvénség nagy és felséges üdvtörténeti tényein alapuló egyéni hitéletnek a leírása, vallásos tapasztalatokról való bizonyágtétel és nem az üres levegő-égben való ide-oda csapongás, szárnycsatogtatás, lebegés a vizek felett, a melyeken, mint a Noé hollója nem találunk lábunknak semmi pozitív nyugpontot, sivár hitetlenség fényes tetszetős szólásokban, hideg moralizálás, kötelességek előírása, de a melyeknek teljesíthetéséhez az erőforrást nem tudja feltárni és negélyzett pessimismus vagy csupán aesthetikai világnézet mindenütt áttetsző finom egoismussal.

A templomi igehirdetésnek csak úgy van meg a maga rendkívüli fontossága és jelentősége, ha felséges elhívásunk előjogának tudatában, mint Istennek követtségében járó, de a legnagyobb felelősség terhe alatt számadással tartozó szolgák azzal a szent meggyőződéssel és egyéni vallásos tapasztalatokon nyugvó hittel hirdetjük a Krisztus evangéliumát, hogy semmiben másban nincs

üdvösség, mint csak ebben, és hogy az élő Istennek akarata az, hogy mindenkinek éljenek ő néki, e megtartatásnak választott eszközei pedig mi vagyunk egyen-egyen.

«Boldog az olyan ifjú, a kinek lelkész az édes atyja» — mondá dr. Baedeker egy theologus ifjúnak; — «az megmutatja az utat a Krisztushoz; azonban ne feledje, ifjú barátom, *Ő hozzá mégis csak magunknak kell mennünk.*»

Boldog nép, a melynek a templomban megmutattatik a Krisztushoz vezető út; de ne feledjük, hogy *Ő hozzá mégis csak magunknak kell mennünk!*

KENESSEY BÉLA,
kolozsvári ref. theol. igazgató.

Sokan mindenféle nem-evangéliumi eszközzel akarják a «valláshoz» édesgetni az embereket. Eldugják az evangéliumot, elnémítják az éneklést és az imádkozást. Pedig így csak elszárad a még meglevő vallásosság is. Hiszen nem szabad és nem szükséges durván visszataszítani az embereket! Édesgetni kell őket. Az édesgetés legjobb eszközei azonban a hatalmas igehirdetés, a buzgó ének, az egetostromló ima s a szeretetteljes élet, a mely mutatja, hogy az Isten élő Isten s hogy a megfeszített is feltámadott Krisztus ma is munkáló hatalom.

A Krisztus híveit egyoldalúsággal vádolják. Hát ha egyoldalúak is — pedig fájdalom gyakran még ők is át-átrándulnak a világi «oldalra» — mégis ők a «jobb» oldaliak. A világ fiai és leányai pedig a rosszabb oldaliak. Ez az igazi gonosz egyoldalúság.

Elevenítsétek fel az evangéliumi ideálokat s megnyeritek az egész nemzetet. Hirdessétek a könyörülő és hatalmas, szent és szelíd Krisztust, zúgjátok a világ fülébe az evangéliumi szabadság igéit s megújul a világ. Ne féljétek, hogy baj lesz belőle. A pápistaság is feleleveníti eszményeit?! Annál jobb. Minél következetesebb a pápistaság, annál népszerűtlenebb.

A kit mostanában az evangéliumot érvényesíteni akarják, gyakran hallják ezt a vádat: külföldieskedtek. No, no, kérem! A dohány is külföldi, a kártya is külföldi s mégis virulnak itt magyar földön. Nem az a ti bajotok atyámfiai, hogy mi külföldiek vagyunk, hanem az, hogy az evangélium *isteni* s ti meg a földhöz vagytok ragadva.

A VALLÁSOS ESTÉLYEKRŐL.

Egy kis beszámoló és még valami.

A «Hajnal» meg a «Protest. Egyh. és Isk. Lap» rendes olvasói előtt ismeretes már azon kis mozgalom, melyet a mult év őszén, a külső-somogyi ref. egyházmegye hét lelkésze indított, a vallásos életnek az eddiginél nagyobb méretű fellendítése s minden irányban intensívebbé tétele tárgyában. Akkor tartott szűkkörű egyházi értekezletünkön — melyen egyházmegyei világi tisztviselők is megjelent — megállapodtunk ugyanis abban, s illetőleg köteleztük magunkat arra, hogy — az alapvető munkán kezdve — az ismétlő tankötelesek eddig elhanyagolt vallásos oktatását minden esetre mi magunk kezeljük; ezen növendékekből, a helyi viszonyok szerint, ifjúsági énekkarokat, s később ifjúsági egyesületeket szervezünk; a konfirmácziói oktatásra különös gondot fordítunk; a vallásos estélyek tartását megpróbáljuk; és rajta leszünk, hogy eme hitépítő nemes céljaink vállvetett munkálhatása szempontjából, e szűkkörű értekezlet már a közelebbi időben, jól szervezett s együtt működő egyházmegyei értekezletté bővüljön ki.

Kibocsátott, s ezen folyóiratban is közzétett felhívásunkban, egyházmegyéinkbeli összes lelkésztársainkat felkértük a hozzánk csatlakozásra s az Isten anyaszentegyházának velünk együtt leendő építésére s szépítésére. De elhatároztuk egyúttal azt is, hogy szerzett tapasztalatainkról számot adandók, egymás tájékozása és a további teendők megbeszélése céljából, még e tavaszon újabb értekezletre gyűlünk össze.

Ez az értekezlet — miként értesülve vagyok — meg is fog tartatni a pünkösdi ünnepek után; addig is azonban, míg ott beszámolnánk egymásnak a tél folyamán tett evangelizáló kísérleteink eredményéről: legyen szabad nekem, kitűzött többi feladataink sorából csupán egyet szakítva ki, az általam is megkezdett vallásos összejövetelekről, vallásos estélyekről szólni, azoknak lefolyását és tárgyát előadni e mű olvasói előtt úgy, a mint azokat én saját gyülekezetemben megkezdettem és az eredményt, a melyet észleltem és tapasztaltam

Előre bocsátom, hogy egyházam nem tartozik a nagy egyházak közé, csupán 800 lelket számlál; a róm. kath. felekezet is csaknem ilyen népességű, önálló plébániával; földesúr: a dús-gazdag veszprémi káptalan. Református népem vallásosság tekintetében olyan, mint a somogyi és baranyai nép általában; eléggé szereti és látogatja templomát, él a szent vacsorával csaknem minden alkalommal, meghozza terhes áldozatait is az egyház és

iskola oltárára, s kálvinista hitéhez eddig még annyira ragaszkodott, hogy — bár a káptalani urasághoz az anyagi érdekeknek nem egy szála fűzi is őt — 24 év leforgása óta egyetlen konvertálási eset sem fordult elő egyházamban. Szóval, a közönséges fogalmak szerint, buzgó és vallásos népnek mondható. De a mélyebben látó szem — s az én szemem is — látja már a fény mellett az árnyat, látja ez egykor erős nép homlokán, ha nem is a halálnak, de a hanyatlásnak sötét jegyét: az egy vagy két gyermekrendszerrel kapcsolatos titkos bűnökben, az alkoholizmus naponkénti terjedésében, a ruházatban való fényelgésben, a könnyelmű életmódban, s ezek következtül a pauperismus ijesztő térfoglalásában. Sajnos, hogy e fenyegető társadalmi bajok — miként közelebb Beksics Gusztáv is oly alaposan kifejtette — kiválólag dunántúli bajok és specialitások, s nagyrésztben a kedvetlen gazdasági viszonyok fejleményei!

Tehát egy ily külsőleg vallásos, lelkében azonban már romlásnak indult s beteges nép között kellett nekem — és bevallom őszintén, valóban kellett már — megkezdenem az evangelizácziónak egy más módját is, mely nem elégszik meg a templomi igehirdetéssel és igehallgatással, hanem ezt bensőbbé és mégis hozzáférhetőbbé, s az életre gyümölcsözőbbé tenni törekszik, tudniillik: a vallásos estélyek tartását.

Deczember elején, az Advent első hetében, egy csütörtöki napon tartottuk első ilyenmű összejövételünket, esti 5 óra tájban, az eléggé tágas iskola termében, a férfi- és női közönség oly tömeges érdeklődése mellett, hogy a túlzusfolt teremben — a levegő élenye felemésztetvén — a lámpák csakhamar pislogni kezdtek s kialudni akartak. Tudván, hogy az újságnak minő ingere van az emberekre, épen nem lepett meg ez a nagy érdeklődés, sőt előre számítottam reá; de féltem, megvallom, s félelmemet a közönség előtt ki is fejeztem, hogy ez talán ismét csak az a híres magyar szalmaláng, mely rövid idő alatt — mikor e dolog majd megszokottá lesz — lelohad és végre egészen kialszik. Azonban csalódtam, váratlanul és kellemesen csalódtam. A tél folyamán összesen 12 ízben tartott estélyeinknek utolsóján, csak egy lélekkel sem volt kevesebb jelen, mint az elsön; sőt mikor — a tavaszi munkaidő beálltával — az összejöveteleket beszünttettem, sokan még akkor is sajnálatuknak adtak kifejezést azok elmaradása felett. Elismeréssel jegyzem és említem fel itt, hogy egyházam vénei, presbyterei, csaknem minden héten teljes számmal jelentek meg, e tekintetben is például és tükrül szolgálván a népnek; a közönség többi része azonban, a dolog természetete szerint, hetenként változott és más-más egyénekből állott, nem férhetvén be egyszerre mindnyájan az iskolaterembe.

Estélyeinket mindenkor egy rövid imával, énekléssel (harmonium kísérete mellett) kezdtük; erre következett egy általam

tartott felolvasás, majd ismét záró éneklés és imádság. S bár az unalomnak jelét egyszer sem észleltem, arra mégis ügyeltem mindig, hogy az egész programot öt negyed óránál többet igénybe ne vegyen, a mit lelkésztársaimnak is ajánlani bátorodom.

És mik voltak felolvasásomnak tárgyai?

Az elsőben, mely a «Hajnal» ez évi 3-ik számában is megjelent, mindenekelőtt a vallásos összejövetelek szükségességét és célját adván elő, úgyszólván csak általánosságban és futólag érintettem egyházi, családi és társadalmi sebeinket, úgy a mint én azokat népem életében, közel negyedszázados lelkészi működésem ideje alatt, felismerhettem, nem nagyítva, nem is szépítve semmit, igazsággal és mégis szeretettel. És végetlenül jól esett tapasztalnom, hogy bár előadásom hangja itt-ott sokkal erősebb és élesebb volt, mint azt például egy templomi beszédben magunknak megengedhetnők — a szívből jövő szeretet dorgálásait senki nem vette zokon a hallgatók közül, és a következő estélyeken is ép oly tömegesen jelentek meg.

További előadásaimban czélszerűnek láttam egyháztörténelmi dolgokkal foglalkozni, mert nem egyszer volt alkalmam tapasztalni, hogy református népünk, az elemi iskolában szerzett s egyben el is feledett hiányos ismeretein kívül alig tud valamit a reformáció jelentőségéről, nagy küzdelmeiről és dicső reformátoraink életéről s működéséről. Önként és első tárggyul kínálkozott itt: Kálvin élete és működése. Elővettem nagy Révészünknek e nemből páratlan s gyönyörű munkáját, és abból több estén keresztül olvastam fel egyes fejezeteket, a hol szükséges volt, magyarázatokkal is kísérve, de kihagyva belőle természetesen a theologiai viták és rendszerek részletes előadását, melyeknek megértéséhez s élvezéséhez magasabb szakértelem kívántatik. — Közönségem a lehető legnagyobb figyelemmel és érdeklődéssel hallgatta a soha nem hallott dolgokat annak a nagy embernek erős hitéről, hajthatatlan jelleméről és önzetlen s lázas tevékenységéről; s nem egyszer a lelkesedés, majd a csodálkozás nesze morajlott végig a termen, a hallgatók ajakán, az egyes markansabb jelenetek festésénél. Voltak jelen ezen úgy nevezhető Kálvin-estélyeinken, csaknem minden alkalommal, róm. kath. hallgatók is, a kiket mindenkor szívesen láttunk körünkben; s hiszszük, hogy a hallott dolgok, tán egyiket-másikat gondolkozóba is ejtették! . . .

Ezen cyklus után, felolvasási tárggyul, változatosság okáért is, bibliai történeteket választottam, és pedig a Jámbor Lajos által megírt Ó-szövetségi történeteket, melyeknek végigolvasása szintén több estét vett igénybe. A résztvevő közönség, mely mint mondtam, az eddigi felolvasások iránt is feltűnő érdeklődést tanúsított, most mint a messze távolból hazaérkezett vándor, egyszerre ott-hon érezte magát, az édes családi hajlék körül, a hol minden bokr,

s úgyszólván minden kis fűszál ismerős előtte; a hol a magyar kálvinista nép igazi elemében van — az ó-testamentom derült és verőfényes szép mezején. Úgy magok az ismerős, s mégis mindig új és felséges bibliai történetek, mint a minden dagályosságtól ment s ép egyszerűségében oly megkapó kidolgozás, a pompásan kezelt alexandrin versek már nem csupán figyelmet keltettek, de valódi lelki gyönyörűséget okoztak egyszerű hallgatóimnál. És én, e rendkívül kedvező fogadtatásból okulva, el vagyok határozva — ha az Úr is akarandja — ezen történeteknek a jövő télen folytatólagos felolvasására, hozzávevén az ugyanazon szerző által kidolgozott Új-szövetségi történeteket is. Falusi lelkésztársaimnak, kik a vallásos összejövetelek érdekességét s építő erejét emelni kívánják népok előtt, s különösen oly helyeken, a hol mindig a bibliára hivatkozó hamis atyafiak (nazarénusok) is találatnak, nem ajánlhatom elég melegséggel ezen szép munkát, mely Hornyánszky Viktornál kapható.

Ezekben számolhatok be eddigi belmissiói tevékenységemről. Másnak tán több kegyelmet adott vagy több talentummal ruházott fel az Úr! Engem eddig segített! Hálát adok az én Uramnak, Istenemnek ezért is; mert csak az eddigi rövid idő alatt is nem csupán az Isten házának buzgóbb látogatását és az egyházi közterheknek szívesebb viselését tapasztaltam, de mind erősebben s napról-napra inkább meggyőződöm, hogy a híveinkkel való ilynemű és minél gyakoribb — hogy úgy mondjam családias — érintkezésünk kiválólag alkalmas eszköz arra, a mire kivált mostanság oly nagy súlyt kell helyeznünk, hogy a köztünk és népünk közt lazulni kezdő bizalmas és szeretetteljes viszony ismét megerősödjék; s mi, a Krisztus szolgái a szó nemes és valódi értelmében lelkipásztoroknak tekintessünk, és ennek következtül az evangélium ható erejét nagyobb fénynyel láthassuk majd tündökölni templomban és iskolában, a felnőttek tiszta erkölceiben és gyermekeink ártatlanságában, a családban és a közéletben!

A só mindig csak só marad! S nem rejtethetik el a hegyen épült város!...

KALMÁN GYULA,
ságvári református lelkész.

«Alig bírunk tanácsbírókat fogni» panaszkodik egy lelkész s a kit megválasztunk, az se jó el. Hát válaszszatok buzgó, Krisztust szerető, értelmes földműveseket is itt-ott. Ha a közgazgatási bizottságba jók a földművesek, az egyházmegyei gyűlésnek sem árt meg egy-kettő. 48-ban képviselő is lett belőlük. Minden intézmény demokrata ma, hát csak a demokrata evangéliumi egyházak arisztokratáskodnak?

SZERETET-EGYESÜLETEK, IFJUSÁGI EGYLETEK S A VALLÁSOS IRATOK TERJESZTÉSE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL NÉMETORSZÁGRA.

A szeretet-egyesületek az elhagyatott, elzüllő gyermekek, árvák, lelenczek, siketnémák, hülyék s vakok megmentésére és védelmére alakulnak, vagy váratlan szerencsétlenség által sújtott embertársak segítését tették feladatukká. Van-e ilyenekre szükség? Maga Üdvözítőnk felel reá: «Szegények mindenkor lesznek veletek». A legrendezettebb állami, társadalmi s egyházi viszonyok mellett is mindig fognak oly szerencsétlenek találkozni, a kiket csak embertársaik könyörülete szabadít meg testi s lelki nyomorúságtól. Annál inkább lehet ily célú egyesületekre szükség oly országokban, hol az állam s társadalom keresztyénellenes gondolkozása miatt nem fogja fel hivatását s a hol a keresztyén egyház, vagy egyes felekezetek nem teljesítik kötelességeiket.

Nem kell messze mennünk, hogy szeretet-egyesületek létesítésének szükségét lássuk. Csak az utcára kell kitenni lábunkat, hogy lássuk a nyomorúságot, erkölcsi süllyedést, anyagi pusztulást és elvetemültséget. Hazánk fővárosától kezdve, le az utolsó faluig elég tág tere volna a szeretet működésének, csak akadnának jószívű emberek, a kik érző szív s könyörületesség mellett bírnának annyi energiával, hogy magok is segítsenek, s másokat is hasonlóra buzdítsanak és szervezett, egyöntetű szeretet-munkára felhívjanak. Oly büszkék vagyunk, hogy hazánk a kultura oly magas fokára emelkedett s körülbelül 30 évi szorgalmas munka által évszázadok mulasztásait pótolta; de vizsgáljuk csak közelebb-ről erkölcsi, vallási kulturhaladásunkat s nem azt tapasztaljuk-e, hogy a szellemi haladás világító fényét elhomályosítja az erkölcsi süllyedés fekete árnyéka? Miként nem lehet boldog a gazdag, ha lelkiismeretét a bűntudat ónsúlya terheli, akként a nemzet, a társadalom nem lehet egészséges s elégedett, ha erkölcsi bomlásnak indult.

Nekem úgy látszik, hogy a mi műveltségünk csak külső máz, felületes tudás, mely még nem hódította meg az értelmet teljesen; vallásosságunk vagy babonás félelem az örökkétartó büntetéstől s ceremóniákban való gyönyörködés, vagy a szokás hatalmának meghódolása a szívnek hozzájárulása nélkül. Már pedig nem lehet egészséges s helyes irányú a kultura fejlődése, ha hiányzik annak egyedül biztos alapja a tiszta valláserkölciség, s ha a tudás csak hamarosan befogadott, meg nem emésztett és így vérré nem vált ismeretek rendszertelen halmaza. Olyan az, mint

a fövényre épített ház, melyet az árvíz alámos, a szél elfúj és az eső átáztat s az épület összedől.

Sokat, nagyon sokat kell dolgoznunk s fáradnunk, hogy a szó szoros értelmében vett kultúra közöttünk elterjedjen s meggyökerezzen; valláserkölcsei életünket új reformáczióknak kell alávetni s a magunk alól elrúgott alapot ismét a maga helyére állítani; a tekintélyétől megfosztott, sokszor meghurczolt vagy legálább is félredobott és penészedésnek indult ócska bibliát ismét elő kell keresnünk, őt megillető helyére tennünk s régi fényét és tekintélyét visszaadnunk. Akkor a szeretet elfoglalja majd egész lényünket és csodatevő működése fényes sikereket fog felmutathatni. Akkor nem lesz az hiúságból eredő, dicsőítést és magasztalást kereső külsőség, hanem a hívő léleknek önkénytelen megnyilatkozása. Az ócska bibliák visszavezetnek bennünket a szeretet forrásához, a hithez, Isten eme legmagasztosabb s leghatalmasabb adományához s az emberi élet legdrágább kincséhez és legbiztosabb támaszához; elvezetnek a mi megváltó urunkhoz, a Jézus Krisztushoz, a ki érettünk bűnösökért életét adta, jóllehet tudjuk, hogy jóért is alig hal meg valaki s megtanítanak arra, hogy a Krisztus által s a Krisztusban van a mi életünk; végül felemelik lelkünket a mindenség Urához, a létezők örök forrásához s minden jó adományozójához, az Istenhez, a ki által vagyunk, élünk és mozgunk, a ki előbb szeretett minket, mint mi őt.

A hallei Francke-féle árvaházat egyedül ebben az élő Krisztusban vetett hit ereje létesítette s nagyobbította folytonosan, hogy most egy hatalmas telepe nemcsak a német protestáns könyörületességnek, hanem általában a keresztyén hitnek és szeretetnek, a melyben több mint 3300 árva és szegény gyermek s ifjú talál kedves szülői otthont s valláserkölcsei nevelést. «Egy szemernyi élő hit, mondotta az alapítója, többre becsülendő egy mázsányi pusztá történeti tudásnál és egy csepp igaz szeretet magasabb értékű, mint a minden titkok tudományának egész tengere». S ha hazánkban azt látjuk, hogy az árvákat, lelenczeket, elzüllottakat s egyéb nyomorúságban levőket a magyar állam s társadalom gondozására akarják bízni, s ha azt tapasztaljuk, hogy a társadalmilag létesült felekezetenküli szeretet-intézetek igazi virágzásnak nem indulnak, annak okát abban kell keresnünk első sorban, hogy az egyes emberek, a keresztyén egyháznak egyes tagjai nem igazi keresztyének, mert szívökből hiányzik a hitnek s a való szeretetnek azon ereje, mely nem tolja másra ebbeli kötelességeinek teljesítését, hanem maga cselekszi azokat, a mely nem tekintí tehernek, hanem édes örömmek. Ha élne bennök a hit és ha a keresztyén szeretet sarkalná őket a szeretetnek gyakorlására, akkor ellenkezőleg cselekednének, nem engednék meg, hogy a társadalom vagy az állam gondoskodjék szeretet-intézetekről, hanem vallásos buzgóságuk s egyházukhoz való ragaszkodásuk arra ösztönözné, hogy

maguk felekezeten belül létesítsenek ily intézeteket, s a saját hitők bélyegét rájuk nyomván, egységes, egészséges szellemben vezetének. A szeretet-egyesületekre kétségkívül szükség van és szükség lesz mindenkor, mert a társadalmi bajok és erkölcsi botlások nem fognak hiányozni sohasem és mert a legtökéletesebbeknek képzelt viszonyok között is mindig fognak akadni, kiknek a szeretetnek segítenie kell.

Szükség lesz akkor is, a midőn az államok, a társadalom s az egyes felekezetek mindnyájan megteszik e tekintetben kötelességüket. Midőn azt kívánom, hogy ezen szeretet-egyesületeket az egyházon belül s az egyház felügyelete alatt kell alakítani s őket nem önálló céloknak, hanem a szeretet műve eszközének tekinteni az erre szoruló embertársainkkal szemben, akkor nem az ellenséges indulat vezérel a humanitárius intézmények iránt, hanem csak azon meggyőződés, hogy a mennyiben az ily intézetekben a valláserkölcsei nevelésre nem fektetnek nagy súlyt, az ott ápolt s gondozott gyermekek s szerencsétlen embertársaink ép azt nélkülözik, a mire nekik az élet viharai között legnagyobb szükségök van. Ha a mindenkitől elhagyatott, jószívű rokonokkal alig bíró árva még Istenénél sem kereshet támaszt, mert jóságában s mindenható gondviselésében bízni meg nem tanították, vajjon csuda-e, ha könnyen botlik? Vagy ha az elzüllés útjáról letérített s megjobbult lélek visszatérve az emberek közé, ismét kísértésekbe esik s a szeretet-egyesület felügyelő s nevelő keze többé nem vezeti biztosan a jónak útján, csuda-e, ha nem lévén elég lelki ereje s nem találva sehol támaszt, elbukik s a bűnbe még nagyobb mértékben esik?

Magyar protestáns egyházainknak különösen kellene már erre is több figyelmet fordítaniok, mert ilyen intézményekben valóban nagyon szegények vagyunk. Midőn a magyar állam eddig nagy gonddal ápolt iskoláinkat sorra átveszi s egy nagy tehertől — melyet igaz örömmel s egymással versenyezve hordoztunk — megszabadít, ne gondoljuk, hogy ezzel megszűnik minden egyházi különös gond és teher; ellenkezőleg a más célra fordított tőkét arra a célra kell használni, a melynek ápolását eddig elhanyagoltuk. Árvaházainkat könnyen elősorolhatnók, mert 4—5 árvaházunkon kívül alig van árvagondozás, pedig az árvákat felvevő árvaházi bizottságok szívők legnagyobb fájdalomra nagyon sokat kénytelenek visszautasítani. Németországban alig van városi gyülekezet, melynek ne lenne árvaháza. Javító, nevelő s menedéket nyújtó intézeteink meg épen hiányzanak. Lelenczházunk egy sincs, pedig sajnos, sok gyermek pusztul el angyalcsinálás által, vagy ha fel is nő, elvesz erkölcsileg s az emberi társadalom fekélyévé válik. Ekképen pusztul a társadalomnak s az egyháznak egy jelentékeny tőkéje, mely a szeretet által anyailag ápolva s nevelve, a szellemi és anyagi felvirágzás s erkölcsi élet hatalmas forrása lehetne.

Nem is olyan nehéz ilyeneket létesíteni, ha megvan a kellő buzgóság és kitartás. Egyházunk hívei általában, de különösen az evangélikusok rendkívül áldozatkészek, a mint másképp nem is volna magyarázható a nagy viszontagságos mult után itteni létezésünk. Nincs az a társadalmi szeretet-intézmény, melyre a protestánsok első sorban ne adakoznának, vagy azt ne támogatnék, ne létesítenék vagy ne vezetnék. Sokszor olyan intézményekre áldoznak, melyek a protestáns egyház s annak intézetei ellen vannak alapítva. Nem kellene egyébre törekednünk, csak arra, hogy a protestáns céloktól ekkép elvont garasokat s tőkét egyházunk hasonló természetű intézményeinek lehetne megnyerni és fordítani, s már is nagyot lendítenénk ezen irányban, s az így felhasznált áldozatok bizonyára sokkal szebben s hathatósabban válnának az emberek hasznára, mint amúgy. Természetes, hogy ily módon kisebb szerepet játszhatnának s nevök a világ előtt kevésbé ismert lenne, más szóval hiúságuk nem elégíttetnék ki. Ámde erkölcsileg többet nyernének, többet használnának, s így művök áldásthözőbb lenne.

Különösen protestáns nőink érző s vallásos lelkülete volna hivatva, hogy viszonyainkat jobbítsuk. Tapasztalásból tudjuk, hogy a mihez a jó iránt fogékony és csudálatos kitartással bíró női szív egyszer hozzálat, annak okvetlen sikerülnie kell. Ők, az anyák, a következő nemzedék nevelői s a jövő záloga, legjobban tudják, mert természetök, hogy mi a szeretet s könyörületesség, hozzájuk kell tehát fordulnunk, vegyék kezökbe a protestáns szeretet-egyesületek ügyét s biztosak vagyunk győzelmünkről. Nem azt teszi az, hogy szűkkeblű felekezetiességbe essünk, s más felekezetűeket kizárva, csak a magunkét istápoljuk, hanem azt, hogy első sorban a magunk érdekeit szolgáljuk s azokon segítsünk, kik hozzánk legközelebb állanak. Miként Németország, Anglia s más államok protestáns női a keresztyén élet középpontját képezik az ő különféle egyesületeikkel, és áldásthözó — mert keresztyén és hazafias — munkásságot fejtenek ki, úgy a mi nőinknek is össze kell állaniok az elárvult és elzüllésnek indult gyermekek felszedésére és megmentésére, a szegények istápolására, a hülyék, siketnémák s nyomorékok védelmére s a szegénység enyhítésére.

A második ezer évnek ezen hódító munkájára vajjon ki nem vállalkozik, ha van benne szív, hon- és egyházszeretet?

* * *

Midőn tanulmányaim folytatására Némethonba távoztam és Berlinbe, a németek Budapestjére érkezve, előzetes utasítások folytán a berlini ifjúsági egyesület szállójába jöttem lakást keresni, elbámultam azon két hatalmas négyemeletes bérházon, melyet mutattak, s az Oranienstrasse ezen 105. és 106. számú háznak képe annyira bevésődött lelkembe, hogy az most is kitörülhetet-

lenül él bennem, s a mint egyrésről megnyugtató s biztató hatást gyakorolt reám, úgy másrésről fájdalmas érzéseket támasztott bennem, hogy miért nincs ilyesmi minálunk is.

A két ház a berlini ifjúsági egyesületnek tulajdona, melyet az ifjúságot mentő, óvó és nevelő szeretet különféle könyöradományokból épített s egyik leghathatósabb segítője a városi belmissiónak, a mely a szeretetnek karjait Berlin összes valláserkölcsei nyomorának eltávolítására, a bűn és szegénység elleni küzdelemre és az elpártoltaknak a Krisztushoz való visszavezetésére kitérte. Köztudomás szerint Berlin 1870 óta óriási módon emelkedett birodalmi központtá; a gazdagsággal s fényvel odavonult a szegénység és nyomor, a tudomány, művészettel s iparral bevonult a társadalmat felbontó elemek egész gárdája, a slendrianismus és a tolvajok s orgazdák egész raja; a vallásossággal és erkölcsi-séggel egy időben, de azzal ellentétben s óriási módon terjedt a vallástalanság és erkölcstelenség.

A protestáns egyház nem volt képes e rohamos fejlődéssel lépést tartani és a bajok ellensúlyozására s a vallásos élet gondozására a szükséges lelkészeket rendelkezésre bocsátani, úgy, hogy egy-egy lelkész gondozására 20,000 lélek is volt bízva; annál kevésbbé gondoskodott elegendő számú templomról és imaházról. Ily körülmények között a berlini városi belmissió-egyesület vette gondjai alá az elhagyatott egyházhíveket s kezdte meg a maga mentő munkáját a körülbelül egy milliónyi protestáns között. A sokat korholt és udvari papságtól megfosztott Stöckernek köszönheti nagyrészt a protestáns Berlin, hogy annyi ezer meg ezer lelket mentettek meg az erkölcsi s anyagi elpusztulástól. Bármennyire keresztyénellenes és nem humánus az ő antisemitismus és bármennyire elítéljük ezen szerepléseért: a mit a belmissió terén a berlini egyházas, vallásos élet felélesztésére és javítására tett, az nagy hálára kötelezi le a német protestáns világot. Ezen mentő munkában egyik legfőbb szerepe van a berlini ifjúsági egyesületnek, a mely más feladatoktól s kötelességektől el nem zárkozva, a Berlinbe mindenfelől tóduló kereskedő, iparos s munkás ifjúságot segítézi oly módon, hogy az odakerülő tapasztalatlan ifjút a maga szállójába (Herberge) fogadja s mindaddig ellátja minden szükségessel, a míg megfelelő munkát vagy állást nem szerez. Az eltartásért bizonyos fizetés jár; kivételes esetekben ingyen tartják s későbbben a béréből fizettetik vele az előírt díjakat. Maga az intézet is gondoskodik, hogy az odakerülő legények s munkások mielőbb munkát kapjanak s különösen arra van gondja, hogy erkölcsöt veszélyeztető s megméltelyező helyekre ne kerüljenek. Minthogy ezen ifjúsági egyesület közvetítése által rendszerint jóra való, igyekvő és engedelmes munkásokat kapnak a munkaadók, ez okból igen sok mester, kereskedő vagy más munkáskereső egyenesen az intézethez fordul, ha szüksége van

munkásra vagy segédre, s az intézet a szükséglet szerint küld az illetőknek megfelelő munkacrőt. Ily módon az intézet a lehető legjobb munkásközvetítő is, melynél a főszempont az ajánlottaknak valláserkölcsei gondozása, illetőleg óvása és mentése. Gondoskodása azonban nemcsak a helyszerzésig terjed, hanem tart az tovább is, a mennyiben az intézet vezetői figyelemmel kísérik az illető munkásoknak egész erkölcsi életét, szükség esetén intik tisztább vallásos életre s a mennyire lehet, az intézetnek igyekezik őt megnyerni, hogy gyakran ellátogasson annak ifjúsági istentiszteleteire, résztvegyen az ifjúsági egyesület szórakozásaiban és összejövetelein, hogy elvonva őt a bűnös, erkölcstelen szórakozástól, úgy szórakozásában, mint foglalkozásában óvja meg lelke tisztaságát.

Az ifjúsági egyesület a maga helyiségeiben fentart olvasókört, gondoskodik tanulságos és szórakoztató, de nem erkölcstörő olvasmányokról, az időt kellemesen eltöltő különféle játékokról (a kártya ki van tiltva) és testületi kirándulásokról. Rendez tanfolyamokat, melyekben írás-olvasásra és számolásra, sőt sokszor bizonyos fokú szakismeretre is tanítanak. Különösen arra fordítanak nagy gondot, hogy a különféle műhelyekben dolgozó tanoncok, a kik közül sokan állandóan a szállóban laknak s csak munkába járnak mestereikhez, kellő oktatásban részesüljenek, s e célból tanoncziskolákat is fentartanak.

Főszűlyt azonban a valláserkölcsei nevelésre fektetnek. Ez okból reggel s este ifjúsági istentisztelet van az intézet imatermében; ezen istentiszteletnek középpontja a Szentírás olvasása és magyarázása; látogatják az ifjúsági egyesületnek tagjain kívül a közelben lakó s vallásos buzgóságú más hívek is.

Hogy az intézet egy lelkésznek szellemi vezetése alatt áll, s hogy mellette alkalmas tisztségviselők és szolgák végzik a gazdasági és háztartási kötelességeket, azt talán fölösleges is említenem. A keresztyén felebaráti szeretetnek oly munkálkodása az, a mely a valláserkölcsiséget a legszebb s legügyesebb módon tudja összekötni s összeegyeztetni a gyakorlati élet követelményeivel, s ép akkor veszi gondjai alá az embert, a mikor lelke legfogékonyabb a jóra, de a mikor a megfélekezés és tévedés leggyakoribb és legvégzetesebb szokott lenni, a nélkül azonban, hogy a javítás s a rossz útról a jóra térítés már késő és lehetetlen lenne.

Midőn a gyermek elemi iskoláit elvégezve s a konfirmáció által nagykorúsítva, iparos pályára lép, vagy munkássá lesz, rendszerint alig van más lelki gondozója a jó Istenen kívül, s a forrásnak indult ifjú s meggondolatlan lélek jó vagy rossz irányú fejlődése teljesen a véletlentől függ. Okos emberek, vallásos buzgóságú férfiak belátták, hogy ép ezen idősorokban, mikor az ember élte tavaszát éli, legnagyobb szükségök van az ilyeneknek vallási, egyházas gondozásra, mert ép ebben az idősorokban ezeken meg

ezeren szenvednek kárt erkölcsileg és elzülленnek, a társadalom félélyeivé válv.

Azon gondolatra jöttek tehát, hogy egyesületeket alakítanak az ifjúság megmentése s nemes szórakoztatása céljából. Több eredménytelen kísérlet után Döring, elberfeldi lelkésznek sikerült 1838-ban egy oly ifjúsági egyesületet alakítania, a mely más ifjúsági egyesületeknek mintául szolgálhatott. Egymásután keletkeztek ezután ifjúsági egyesületek az egész Németbirodalomban, tömörítve a magára maradt, vezetés nélkül álló ifjúságot, s minél jobban támadták a czéheknek jogosultságát s felszabadították az ipart annak bilincseitől, annál nagyobb szükségét érezték annak, hogy ily egyletekkel helyettesítsék a czéheknek előnyeit. Valóban azonban csak a legújabb időben indultak nagyobb virágzásnak, a midőn az egymástól elszigetelten működő ifjúsági egyesületek szövetségre léptek, s egymást támogatva, egyesült erővel munkálkodnak a közös cél érdekében, és a mióta irodalmi téren felköltötték az ügy iránti figyelmet.

Ezen egyesületeknek célja az ifjúsági egyesületek tagjainak közös érdekeit szolgálni szellemi, s a mennyire lehetséges, anyagi téren, miként azt fentebb a hatalmas berlini egyesület jellemzésénél feltüntettem. Természetes, hogy nem mindegyik képes azt oly arányokban elérni, mint a gazdag berlini egyesület; a vidéki szerényebb egyesületek meglegszenek azzal, ha tagjaik bérelt helyiségben esténként találkozhatnak s ott nemes szórakozással tölthetik idejüket, felolvasásokat tartanak, művelődnek s közös ügyeiket megbeszélük és elintézik. Ilyen találkozásoknál azonban mindig van bibliaolvasás, bibliamagyarázat s imádság, a mi az egyesületeknek vallásos jellegét és erkölcsi komolyságát biztosítja. Ebben különböznek ezen egyesületek a katolikus legényegyesületektől, a minőt először Kolping az evang. ifjúsági egyesületek mintájára 1847-ben ugyancsak Elberfeldben alapított.

A kath. legényegyesületeknek világias szórakoztató, sokszor az erkölcsöt rontó hatása van, s a mellett annyira katolikus jellegűek, hogy protestáns ember vallásának s hitének megtagadása nélkül alig lehet tagja.

Az ifjúsági egyesületeknek jogosultságát és életrevalóságát legjobban igazolja azon körülmény, hogy alig találunk művelt országot, melyben ezen egyesületek nem virulnának, s melyben kiváló egyházi s valláserkölcsi jelentőségüket el nem ismernék.

Németországnak alig van oly városa s jelentékenyebb helye, a melynek nincsen ifjúsági egyesülete. Az 1895. évi statisztikai adatok szerint Németországban 1247 ifjúsági egyesület van 73,273 taggal; az egyesületek közül 46-nak van saját egyleti háza. Az összes egyletek nyolcz szövetséget alkotnak. A nyugati szövetség, melynek székhelye Elberfeld, áll 375 egyesületből s körülbelül 25,000 tagból; a keleti szövetség székhelye Berlin, egyesületeinek

száma 196, 12,553 taggal; a déli szövetség székhelye Stuttgart, egyesületeinek száma 190, tagjainak száma 7138; a szász szövetség székhelye Dresden, egyesületeinek száma 156, tagjainak száma 9250; az északi szövetség székhelye Hamburg, egyesületeinek száma 158, tagjainak száma 6522; az északkeleti szövetség székhelye Boroszló; egyesületeinek száma 96, tagjainak száma 9345; az elzászi szövetség székhelye Strassburg, egyesületeinek száma 17, tagjainak száma 944; a thüringiai szövetség székhelye Weimar, egyesületeinek száma 49, tagjainak száma 2523.

Az itt közölt statisztikai számok és adatok világosan mutatják, hogy az egész német birodalom be van hálózva ily egyesületekkel. Itt a gyengébb szövetkezik az erősebbel, hogy segítséget találjon nála s hathatósabb működést fejthessen ki tagjainak gyámolítása s valláserkölcsei nevelése és megvédése céljából, és mégis nem egyszer olvasunk panaszokat a német protestantizmus hanyatlásáról s a katholicizmusnak ezzei szemben erősödéséről. Csak azt bizonyítja ez, hogy még oly hatalmas protestáns birodalomban, mint a német, a legnagyobb s legféltelmetesebb ellenségünk a r. katholicizmus. S ha ott szükségesnek találják, hogy résen kell állani, mennyivel inkább olyan országban, mint hazánk, hol az erőtlen és színtelen protestantizmus csekély száma szegénységgel küzdve kénytelen a gazdag r. katholicizmus ecclesia militansával szemben felvenni a keztyűt, s míg egyik kezével saját otthonában rendet csinál az egyenetlenkedők között, addig a másikkal harcolhat és védekezhetik a támadó ellen.

De szükségesnek találták ily egyletek alakítását és ezen védekezést más nemzetek is. Első sorban a praktikus angolokat kell említenem, a kik a keresztyénség örök igazságait a gyakorlati élet követelményeivel és összes következményeivel legjobban tudták összhangba hozni. Náluk a vallás gyakorlatias megnyilatkozása valódi életszükséglet, a szeretet gyakorlása keresztyén életföltétel s az Istennek imádása valósággal mindennapi kenyér. Jellemző sajátága az angol ifjúsági egyesületeknek, hogy azok vezetése nem a lelkészek kezében van, mint Németországban, hanem egyes világiaknak, a kik az eredményt véve alapul, úgy látszik, sokkal nagyobb működést tudnak kifejtetni a lelkészeknél, mert itt több mint 90,000 tagot számlálhatnak az ifjúsági egyesületek.

Még nagyobb dicséret illeti az amerikai angolokat, a kik hihetetlen gyorsasággal, 1850 óta, az Egyesült-Államokban és Kanadában körülbelül 1500 egyletet alakítottak 250,000 taggal. A rohamos fejlődést kivált annak köszönhetik, hogy 200 ú. n. agensök, azaz arra hivatott s fizetett emberök van, a kik bejárják a nagy amerikai szabad földet, s az angolt jellemző szívóssággal és kitartással a legkedveltebb belmissiói intézménynevé tudták tenni, dacára annak, hogy a belmissió más terén is kiváló tevékenységet fejtenek ki.

Az amerikai ifjúsági egyesületek különösen a vallásos érzelm s áhitat emelésére s fejlesztésére fordítanak figyelmet, s kivált az istentiszteletek buzgó látogatása képezi törekvésök célját; minden egyes tagnak nemcsak az a kötelessége, hogy maga Krisztusé legyen, hanem az is, hogy másokat, kik még meg nem tértek, a jó útra vezéreljék s az ifjúsági egyesületek tagjaivá tegyék.

Igazságtalanok lennénk, ha ezek mellett nem említenők a schweizi protestánsoknak ez irányú buzgólkodását, holott körülbelül 400 egylet 7000 taggal munkálkodik hűségesen az Úrnak szőlőjében. A szabadság ezen ősi honában, Genfben van a nemzetközi ifjúsági egyesület központi bizottsága, a mely arra törekszik, hogy az egy irányban működő ifjúsági egyesületeket a szeretet belső kapcsa s egységes szelleme szerint egységes szövetkezetté alakítsa, a melyben egymást támogatva s gyámolítva, a közös bajok ellen könnyebben és biztosabban küzdjenek az egyes egyesületek.

Végül a holland és francia protestánsokról is csak nagy dicsérettel emlékezhetünk meg, mert daczára kis számuknak, oly eleven s buzgó vallásos életet élnek, hogy méltó vetélytársakul állíthatók más nemzetbeliek nagy sokasága mellé.

Sajnos, hogy hazánk protestáns élete még a gyermekkor éveit tölti s még nem ismeri ez irányú kötelességeit; pedig a baj megvan itt is. Mi azonban inkább annak feszegetésére fordítjuk időnket, hogy minő felekezeti s nemzetiségi különbségek vannak köztünk, s inkább keressük az elválasztó, mintsem az összehozó és egyesítő kapcsolatokat, hogy e közben mulik az idő, nő a baj, s egyszer csak azon vesszük észre magunkat, hogy elmaradtunk és jajgatunk, hogy segíteni magunkon már alig tudunk.

* * *

A szeretet vallásának terjesztésében, a valláserkölciség nemesítésében egyik legkiválóbb eszköznek bizonyul ép manapság a sajtó s a nyomtatás e célú szolgáló termékei. Nem csupán azért, mivel ezen modern eszközzel ellensúlyozhatjuk a modern irodalmi termékek sok szennyese s lelket ölő művét, hanem azért is, mivel a nyomtatványokkal oly lelkekbe is vihetünk építő erőket, a kiket élő szóval el nem érünk. E tekintetben példát látunk a keresztyénség első terjesztőinél s a reformátoroknál is. Az új-szövetségi művek nem tudományosan szerkesztett iratok, hanem a vallásos érzés és gondolkozás kielégítésére szolgáló alkalmi iratok, melyeket a tiszta keresztyén tanok megismertetése, terjesztése s a Krisztushoz való ragaszkodásnak ápolása és erősítése végett szerkesztettek és küldtek, a mint azt a keresztyén gyülekezet élete s viszonyai megkívánták és szükségessé tették. A nagy reformátor, Luther iratainak legnagyobb része röpiratszerű, tehát olyan, hogy

bennök a nép felfogásához és szükségletéhez képest idő- s alkalmoszerű tárgyakról szól. Reformációját azért ismerték meg oly hamar, hatása azért volt oly nagy, mivel népies iratkaival elárasztotta egész Európát.

Hazánk irodalomtörténete eléggé igazolja, hogy a mi reformátoraink is felhasználták a könyvnyomtatást s irodalmi termékeik a népeknek szóltak, a népet világosították fel s igyekeztek megnyerni a megtisztított tannak s keresztyén életnek.

Nem új találmány tehát a könyvnyomtatást a keresztyén hitélet erősítése végett felhasználni, hanem az legfeljebb eddig kellőleg nem méltányolt, de elhanyagolt eszköznek újból használata.

Fel is használják a külföld protestánsai s belmissiói intézetei ezen eszközt, s oly kiterjedt népies keresztyén irodalommal dicsekedhetnek, hogy az bánulatot keltő.

Minél jobban tapasztalták a világi irodalom elfajulását s annak az érzékiségre irányuló hatáskeresését, annál nagyobb mértékben igyekeztek azt ellensúlyozni, s minél nagyobb mértékben támadják a protestantismust alapjában, s felbontására, megsemmisítésére törekszenek ellenségei, annál jobban törekszik az természetszerűleg arra, hogy az őseitől örökölt s kipróbált hitigazságokat megvédje.

Első sorban ugyan arra törekedtek s törekszenek, hogy a Szentírásnak, hitéletünk eme forrásának olvasását s megismerését megkönnyítsék s ezen érdeknek kielégítésére, mint ismeretes, alakultak a különféle bibliatársulatok, és megfizethetetlen azon lelki haszon és kellőleg nem méltányolható azon áldás, mely a bibliatársulatok működéséből minden népre esik; de a Szentíráson kívül millió meg millió azon apró művecskének, röpiratoknak, egyházi lapoknak, prédikációknak, imádságos könyveknek, énekes könyveknek s egyéb irodalmi, látszólag igénytelen termékeknek a száma, melyeket keresztyén buzgóság s könyörülő szeretet létesített a lehanyagolt hitélet felemelésére s a szunnyadó vallásnak felköltésére. A belmissiónak nincs oly intézménye, melynek érdekeit valamely irodalmi szaklap, vagy ismeretterjesztő művecske nem képviselné, s a keresztyén hitéletnek alig akad oly nyilatkozási tere, a melynek nincs irodalma. Alig van nagyobb város vagy gyülekezet, a mely irodalmilag is ne gondoskodnék híveinek valóserkölcsei szükségleteiről.

A népies irodalom ezen legújabbkori fellendülésének első nyomait Angliában találjuk, a hol a brit bibliatársulat mellett 1799-ben egy traktáttársulat alakult Londonban s érdeme nemcsak az, hogy számtalan népiratot adott ki, hanem az is, hogy más ily társulatok létesítésében hathatósan közreműködött. Németországban az első ily társulat 1811-ben alakult ezen czímmel: «Keresztyén társulat északi Némethonban», majd 1814-ben Ber-

linben a porosz államok keresztyén építő-íratok terjesztésére szolgáló főegylet, s követték e példát más társulatok, melyek közül nálunk legismeretesebb a Calwi kiadóhivatal egyháztörténeti, földrajzi s egyéb, részben magyarra is fordított műveiről, a mely 1833-ban alakult. Kiváló hely illeti meg a Hamburg melletti Hornban levő ú. n. Rauhe Haus (Ruge háza) kiadványait, melyeket a német belmissiónak atyja, Wichern indított meg, a ki életét a belmissio ügyének áldozva, fáradságot nem ismerő munkásságát nemcsak a híres Rauhe Haus alapítására s hatalmas fejlesztésére irányította, hanem irodalmilag is buzdított s példát adott. A szerkesztése alatt megjelent s most is élő lapja: «Fliegende Blätter aus dem Rauhen Hause» számtalan belmissiói ismeretterjesztő s buzdító oktató czikket és tanulmányt közölt, míg melléklete: «Geschichten und Bilder» oly kitünő népies elbeszéléseket, történetecskéket s adatokat közöl, hogy jobb olvasmányokat alig lehet adni a nép kezébe. Azonkívül sok apró népirat jelent meg ezen intézet kiadásában. Kiváló tevékenységet fejt ki e téren a berlini városi missio körülbelül 100,000 példányban megjelenő vasárnapi lapjával s ú. n. fillérprédikációival, melyeket lehető legolcsóbb áron, vagy teljesen ingyen terjesztenek s osztanak ki Berlinnek azon lakói között, a kik nem szeretnek templomba járni, vagy elfoglaltságuk miatt az istentiszteletekben részt nem vehetnek. Hasonlót tesz Hamburg, Basel, Stuttgart stb. városok. Ez utóbbi különösen kitünően szerkesztett «Stuttgarter evangelisches Sonntagsblatt»-jával hódít, melynek egyedüli hibája, hogy antisemitismusa miatt üti a magyarokat.

Más irányban működik, de a protestantismus érdekeit hatalmasan szolgálja az «Evangelikus szövetség» (Evangelischer Bund), melynek főtörekvése a protestáns öntudatot felköltetni s ébrentartani a római katholicismus ellen, s e célból egyrészt apologetikus, másrészt polemikus népiratkákat ad ki s terjeszt a nép között, s tényleg a fenyegető veszélyek rámutatásával oly eredményt ért el a protestáns öntudat felébresztése körül, hogy hálára kötelezte le a német protestantismust. Nem hagyhatom említés nélkül az ú. n. «folyóirat-egyesületeket», melyeknek célja különféle ismeretterjesztő és *erkölcsileg* építő lapoknak és folyóiratoknak ingyen vagy nagyon olcsó köröztetése által, a szegényeknek, kórházi lábadozóknak és foglyoknak olvasmányt adni s őket a hitben megtartani vagy megnyerni. Így pl. a müncheni «evangelikus irategyesület» (Evangelischer Schriftenverein) statisztikai kimutatásából azt olvassuk, hogy az az 1894/95. évben 700 bajor vasárnapi lapot, 700 fillérprédikációt és 130 stuttgarti vasárnapi lapot, 100 munkásbarátot (egy német lapocska munkások részére), 30 képes «házibarátot» («Hausfreund» ismert irat) és sok más lapot olvastatott a müncheni evangelikusok által.

Mennyire felemelő a francia protestánsoknak e téren kifej-

tett munkássága, hogy rólok is megemlékezzem, mutatja azon jelentés, melyet a párisi traktat-társulat működéséről olvashatunk. Az egyesület 1822-ben alakulva, népies iratok terjesztését tette feladatává s már a következő esztendőben 101,262 példányból 66,472 példányt terjesztett el a nép között. (Protestáns irodalmi társaság s Luther-társaság, vajjon összes népies kiadványaitok, mióta léteztek, elkelték-e már ennyi példányban?) Azóta, kivéve a francia háborús és forradalmi éveket, a melyek hátráltatták működésében, folyton emelkedett; a naptára 261,000 példányban is elkelt évente, de az utóbbi években nagyon leszállott, mert 1892-ben csak 80,000-et adnak el, de annál többet — összesen 379,614-et — eladtak a traktátokból, mi mellett egy lapot is kiadtak 2100 előfizetőnek, «l'Ami de la Jeunesse et des Familles». Összes bevétele ezen évben 28,860 frank (14,430 frt), összes kiadása 30,093 frank (15,046 frt).

Ezen szép eredményeket szembeállítva a mi irodalmi társaságaink működésével, méltán vethetjük fel a kérdést, miért sikerülnek ezen irodalmi vállalatok más országokban oly fényesen és miért eredménytelenek azok nálunk? Ott talán mások a viszonyok, kevesebb az akadály, mint nálunk? Ott nincs közöny? Nincs szegénység?

E kérdésekre felelve, kétségtelen az, hogy oly sajátos viszonyok között egy országban sem él a protestantismus, mint hazánkban. Kevesen vagyunk és mégis széttagolva, egymás ellen felekezeti és nemzetiségi harcot vívunk, mint több táborba osztott elkeseredett ellenség, a helyett, hogy legalább benső barátságban és szövetségben élve, igyekeznénk bajaink eltávolítására. De azért közöny, hitetlenség, szegénység és más szerencsétlen körülmények csak úgy találhatók ott, mint mi nálunk; hisz épen ezen okok miatt létesültek a különféle egyesületek a népiratkák terjesztésére.

Különböznek tőlünk ezen nemzetek kitarató, buzgó vezetőikben, a kik fáradságot s anyagi áldozatot nem kimélve, szentelik magokat az ügynek, holott nálunk szalmalánggra lobban a lelkesedés és hamar elalszik, s nincs, a ki a lelkesedés tüzeit folyton éleszsze és táplálja. Míg Németországban a népiratok könnyebb s biztosabb terjesztése céljából a lelkészek magokra vállalták ezen kellemetlen feladatot s becsülettel megfelelnek: *addig nálunk évek óta vajudik a colportage ügye*, lelkészeink egy része s a tanítók nagy része fázik az iratok terjesztésétől, s így a nyomtatványok a társulatok nyakán maradnak s a beléjük fektetett pénz elveszett minden szellemi haszon nélkül.

Míg azt olvassuk, hogy egyes helyeken a hívek megtagadják az egyház iránti engedelmisséget s az egyházi adót, és inkább egyházat cserélnék, megtagadva őseiknek martyromságát egy-két forint miatt: addig nem virágozhatnak népies irodalmi vállalataink

s a «Koszorú», «Kis Tükör», «Evangelikus Családi Lapok», vagy más még létező vagy már elhalt irodalmi termékek terjesztéséről és terjedéséről szólni valósággal vakmerőség számba megyen. Lehet-e házat építeni, ha nincs mire? Lehet-e olvasni, ha az ember a betűket nem ismeri? S lehet-e süketnek haszonnal prédikálni az igét? A belmissiót is prédikáljuk, hangoztatjuk a felkarolását, tette serkentünk, de legtöbbször süket fülekre találunk, mert prédikálásunkat be nem fogadják, szavainkat nem értik s a régi megszokott slendriánnal szakítani nem tudnak s nem akarnak. Ezzel szemben megmaradnak a panaszok egyházi életünk elmaradottsága, rendezetlenségünk s mindenféle bajaink miatt, a melyek ellen egyeseknek óriási küzdelme is sikertelen marad.

Így is lesz az sokáig s így marad mindaddig, míg alaposan hozzá nem látunk egyházi életünk reformálásához. Míg akadnak hangok, melyek azt merészelik hangoztatni, hogy a lelkész méltóságával nem fér össze bizonyos körülmények között híveit látogatni: addig nagyon messze állanak a lelkészi kötelességek ismeretétől, s legfeljebb keresztelő Jánosoknak tekinthetők Isten országára nézve. Míg a lelkészek be nem látják, hogy a hivatalos istentiszteleti funkciók elvégzése a legkisebb s könnyebb kötelessége, és hogy a való lelkészi működés ott kezdődik a hívek látogatásánál s folytatódik a lelki gondozásnál, nevelésnél s vezetésnél az egyház, a templom s az Isten országa részére: addig igazi állandó eredményt nem fogunk felmutathatni sem az irodalom, sem az egyházi élet más terén. Keleti szokásaink közül többet le kellene vetnünk, s ha a nyugati kultúra vívmányai előtt meghódoltunk, tanácsos a buzgó kitartás és szorgalom hasznos tulajdonságait is elsajátítanunk, s ha büszkén valljuk magunkat protestánsoknak, igyekezzünk jó evangélikusok is lenni, és ha a belmissió egyszerű működését áldásosnak elismertük, igyekezzünk meghonosítani hazánkban is; első sorban azonban magunkon kezdve. Igaz vallásos hit kellő buzgósággal, keresztyén ismerettel, szeretettel és hivatásérzéssel egyesülve, csudákat tud művelni és fog tenni mi nálunk is.

Akkor fogunk majd építhetni, ha a lelkész buzgósága előkészítette az alapot, gondozása fogékonnyá tette a szíveket, a tudatlanokat megtanította a betűk ismeretére s olvasására és a süketek füleit megnyitotta az evangélium prédikálásának. Akkor fognak nemcsak írók találni, a ki írjon népiratkákat, hanem olvasókat is, a kik azokat elolvassák; a lelkész elég eszközt fog találni az eltántorodó vagy elpártolt hívének megmentésére, a dolga könnyebb, működése sikeresebb s elismerése nagyobb lesz.

Egy szóval kiszámíthatatlan áldásai vannak a népies vallási irodalomnak az egyházi élet minden terén s a belmissió kétségkívül helyes úton jár, midőn ezen eszközt felhasználva, terjeszti a szeretet vallását s építi a szeretet műveit.

Mindaz, a mit a szeretet-egyesületekről s ifjúsági egyesületekről írtam, s a mit még írhattam volna, a népies irodalomban találja legfőbb támaszát s leghatalmasabb fegyverét.

S ha most, cikkemnek végére érve, azt kérdelem, mi eszik közli azt, mi lelkesít, buzdít és serkent tette? Röviden azt felelem: a Krisztus, a ki által mindeneket elvégezhetünk. (Fil. 4, 13.) De csak úgy, ha ez isteni Krisztus bennünk él és mi ő benne.

MAYER ENDRE,
eperjesi ev. theol. tanár.

A képmutatás sokféle. Legveszedelmesebb az, a mely a Krisztusi igazságokat ölti magára.

Nem jó mulatság, a mely részegeskedéssel végződik, s a mely egész éjszakán át tart.

Ne menjetek el atyámfiak kis sekták tagjainak, hanem ha igazán óhajtatok az állapotok javulását, legyetek kovászai az ev. egyházaknak, hogy ezek meg a nemzet kovászai lehessenek.

A parasztember a kabátost hunczutnak tartja; a kabátos meg a parasztot. Térjenek meg a Krisztushoz s akkor majd testvérek lesznek.

A ki hitetlen, az nem érti a bibliát, ha tudós is; de a ki hisz, bár sokat megérthet a bibliából, hogy mindent megértsen, tudományos hívő lelkekre van szüksége. Pl. hogy Jézus meg Krisztus stb. mit tesz magyarul, ezt az egyszerű hit meg nem mondhatja. Ezért van szükség tudós és igazán hívő lelkipásztorokra. Annyi bizonyos azonban, hogy a hitetlen tudósnál sokkal többet megérthet a bibliából a kevés ismeretekkel bíró hívő keresztyén.

Szeressük a pápistákat és vezéreljük ki őket a vakhit rabágából.

Szeressük a zsidókat is és értessük meg velök, hogy a Krisztus ő érettük is szenvedett s feltámadásával nekik is szerzett örök életet.

BELMISSIÓI NYOMOK A MAGYAR PROTESTÁNS EGYHÁZTÖRTÉNETBEN.

EGYHÁZI lapjainkban, majd minden egyes számban, előfordul valami a belmissióról. Egyik lap a belmissió áldásos és nélkülözhetetlenségét hangsúlyozza, a másik gúnyolódik felette, sőt éretlen s ízléstelen élczeket is megenged magának az eszme compromittálására, ismét másik elismeri áldásos voltát és azon nagy eredményeket, melyeket az a külföldi protestantismus életében felmutat, de egyúttal siet kijelenteni, hogy az ilyenforma egyház-társadalmi tevékenység nem a magyarnak való, mert hát idegen plánta az, melyet a hazai talaj nem teremhet meg.

E század harmadik negyedében általánosan elismerték nálunk a belmissió hasznát és szükségét egyiránt, és nem volt kifogás a miatt, hogy a németek, meg az angolok és a többi protestáns népek bennünket megelőzvé, idegen plántává változtatták ezt a dúsán gyümölcsöző fát, sőt sürgették Királyhágón innen és túl egyértelműleg a belmissió megindítását. Voltak ugyan egyes kislelkű emberek, kik «ismervén a magyart», vagyis inkább talán csak önmagukat, előre sikertelenséget jósoltak bármely eféle mozgalomnak, de az eredmény, illetőleg a munka még sem ezek Tamás-beszédje, hanem az ezen időben, az egyházi életnek minden terén hatalmasan megindult, sokat markoló és keveset szorító tevékenység szalmalángszerű fel- és ellobbanása miatt vált lehetetlenné. Alkotmányos küzdelmeket, szervezeti hiányok pótlását, tanbeli reformot és belmissiót egy és ugyanazon nem egészen húsz esztendő alatt sikeresen megharczolni, minden téren eredményt érni el, lehetetlenség volt. Közös egyházalkotmány létesítése, reformmegylet s belmissió: vagy semmi, vagy igen csekély mértékben valószínűsítták meg akkor azt a célt, a mire törekedtek.

A belmissió minden felmerült eszmék között a leghátrább maradt; előbbre való volt a politizáló magyar református egyház előtt az egyház szervezete és az adminisztráció, sőt előbbre való a keresztyén hitnek a mai tudománynyal való kibékítése, mint az egyháznak alapját képező erős hitélet és egyháziasság felköltése, avagy az Istenével meghasonlott bűnös léleknek a Jézus Krisztus által Istennel való kibékítése.

De még ekkor sem mondták a belmissióról, hogy az idegen növény, idegen táplálék: nem magyarnak való. Mert ha mondták volna is, épen úgy mint ma, mikor ezt szélteben hangoztatják, távol állottak volna az igazságtól. Hiszen a belmissió egyidős a keresztyénséggel és az erős keresztyéni hitélet fel- és újraébredésének minden szakában ott van minden népnél, minden keresz-

tyén felekezetről a belmissió. A belmissió az élő keresztyénség gyümölcse és különösen keresztyén az, nem ilyen vagy amolyan felekezetű, avagy nemzetiségű munkásság. Ezért abban az időben, *mikor nálunk, magyarországi protestánsoknál élő hit és munkás, szeretettel munkás keresztyénség volt otthonos; volt belmissió is, csak hogy nem nevezték így, hanem befoglalták ezt a fogalmat is a buzgó valóság fogalmába.* Hogy a szó a fogalom jelölésére más volt, vagy hogy a belmissió fogalma és e fogalom alá ma sorolt tulajdonságok abban az alakban és terjedelemben nem volt használt, illetőleg nem voltak közkeletűek, ez a belmissiói tevékenység létezése ellen ép oly kevésbé bizonyít, mint bármely később felismert és fogalmazott természeti törvény létezése ellen az, hogy később ismerték fel és később határozták meg annyira, a mennyire tudományosan.

Igen! Megvolt nálunk már a múltban, megvolt a XVI. és XVII. században, meg később itt-ott egész máig a belmissiói munkásság, megvoltak ennek szép eredményei, sőt itt-ott szép, eredeti magyar jellemvonásai is. Volt Magyarországon a protestáns egyházban belmissió, sőt volt egyenesen magyar jellemvonású ága is e belmissiónak. Nem volt idegen plánta, hanem keresztyén, életerős keresztyénség szülte, egyháztársadalmi munka, mely felölelte a keresztyén hitébresztés, a keresztyén erkölcsnemesítés és fenntartás tevékenységét ép úgy, mint a keresztyéni munkás hit, azaz cselekvő szeretet működését és működésben tartását is.

Tudjuk, hogy a hitbeli meggyőződés felkeltése és megszilárdítása a XVI. és XVII. században, a mikor mintegy a levegővel szívták be az emberek a vallásos érzést, a mikor a nemzetek politikai, szociális és magánélete, a tudomány, ipar, kereskedelem, a családi és társadalmi élet fő alkotó eleme a vallásosság, a hit volt — épenséggel nem tartozott a nehéz feladatok közé. De hogy e hit, e vallásosság igazi és benső legyen, hogy élővé változzék át: erre mindig szükség volt. Ezért az élőhit felébresztése és ébrentartása egyik legfőbb gondja volt a hazai protestantizmus vezérférfiainak. Hogy ezt munkálhassák, dologhoz láttak nagyok és kicsinyek, előkelők és alacsonysorsúak, gazdagok és szegények, fő- s köznemesek, polgárok, jobbágyok egyiránt.

Perényi Péter, Nádasdy Tamás, Drágfi Gáspár, Török Balint, a városok és tehetősebb községek iskolákat állítanak fel; Nádasdy Tamás, a Báthoriak, az erdélyi rendek és magánosok, köztük szegény lelkipásztorok, p. o. Honter János, Heltai Gáspár, Huszár Gál nyomdákat szerelnek fel, melyek tudós lelkészek s tanítók népszerű és tudományos műveivel árasztják el az országot; Mágoóczi Gáspár, Bethlen Gábor és más világiak énekeket írnak, Lórántffy Zsuzsanna, I. Rákóczy György halhatatlan emlékü neje, nemcsak áldoz az iskolákért és nyomdákért, hanem maga is tollat ragad és «Mózes és a Próféták» cím alatt a református vallás

bizonyosságtételeinek egy győzhetetlen bástyáját állítja össze a szentírásbeli helyekből, gróf Lázár János imádságos könyveket ír, gróf Bethlen Kata szintén írt és adott ki imádságos könyvet, gróf Teleki Mária prédikációkat, báró Wesselényi Anna katechismus-magyarázatokat fordítottak; Drágfi Gáspár, Báthori György, Nádasdy Ferencz, Pál, a Thurzók, az erdélyi fejedelmek zsinatokat tartanak: mindez azért, hogy az az élő, az az erős hit, mely a reformáció első századát jellemzi, az a tiszta, nemes erkölcsi élet, mely ama hitnek kifolyása, terjedjen, áradjon szét hazánkban, melynek keresztyénységét a katholicismus, erkölcsiségét a holt hit és ama nagy nemzeti szerencsétlenségünk: a pártoskodás úgy megvesztegette; az a hit, mely — Dévai Bíró Mátyás szerint — azt tartja, hogy Istennek kell mindent ajánlanod, de Krisztus által, Istentől kell mindent kérned, de Krisztus által; valaki ezt nem teszi, hiába veszi Istennek nevét, — az a tiszta erkölcs, mely ezen hitből fakad.

Hogy egyházunk tagjainak lelkében ilyen vallásos élet veressen gyökeret, azért őseink kiváló gondot fordítottak arra, hogy a reformációnak classicus földjén ismerkedjenek meg a hit hirdetői az igaz, a hegyeket mozgató hittel, hogy a mély vallásosságot, melyet híveiknek lelkébe kellett beoltaniok, itt szívják magukba a jövőndő prédikátorok. Hiszen Luther, Kálvin iratait itthon is olvashatták volna, a megtisztított vallás tanait a külföldi egyetemek látogatása nélkül is megismerhették volna: de nem ez volt a külföldi egyetemek látogatásának célja, hanem hogy lássák, érezzék, átéljék azt a hatást, azokat a nagyszerű eredményeket, melyekkel az élőhit a külföldet megáldotta, s hogy hazatérve, a látottak és átélt eredményeknek hatása alatt idehaza is ugyanolyan szellemben működjenek. És a külföldi egyházi élet bensősége vonzotta a tehetősebb, a főrangú családok sarjait is külföldre. Alig volt főnemes, tehetősebb köznemes, jobb módú város, mely ne küldött volna alumnusokat a németországi, a svájci vagy hollandi és más egyetemek látogatására. A legtöbb neves lelkipásztorunk, mint ilyen alumnus fordult meg a külföldön és így vált az alumnus-tartás egészen magyar protestáns intézménynyé.

Az erdélyi fejedelmek, p. o. Bethlen Gábor, I. Rákóczy György egyszerre, olykor 6—10 alumnust is tartottak kint a külföldön; Bethlen István végrendeletében 8000 frtot hagy, hogy annak 10⁰/₆-os kamatjából egy akadémikus tanuljon ki a külföldön, s legyen majd tanár a gyulafehérvári kollégiumban; Schlacher selmeczi polgár 800 arannyal alapított stipendiumot a boroszlói egyetemen. A felsőmagyarországi bányavárosok és a szepességi városok, továbbá Kassa, Debreczen és más városok is, alumnusokat segítenek.

A belmissiói tevékenység egyik leghatalmasabb eszköze volt a bibliaterjesztés. A XVI. században a bibliafordítók oly számmal vannak, hogy a későbbi három század együtt nem mutat fel

annyit, mint az. És a bibliát három századon keresztül a magyar református és evangélikus egyházak saját pénzükön nyomatták és kiadásától még a XVIII. század nehéz viszonyai között sem riadtak vissza, csakhogy Isten ígéjének tápláló eledelét ne legyenek kénytelenek nélkülözni a szegény, sanyargatott hitsorsosok.

A bibliaolvasáshoz járult a sok népszerű bibliamagyarázat, melyeknek az volt a rendeltetésük, hogy a híveknek házi olvasmányul szolgáljanak, nem pedig, hogy a restebb lelkészek ezekből táplálják a rájuk bízott nyáját.

Hogy a hívek kellőleg és öntudatosan ismerhessék meg saját egyházuk tanait, e célra szolgáltak a katechizmusok, p. o. a Gál-szécsié. Székely Istváné, Batizi Andrásé, Dévaié, Heltaié, Méliusé, Szikszai Bálinté, Félegyházié, Beytheé, Syderiusé, mely hazai katechizmusokhoz járultak Lutheréi, a heidelbergi katechizmus és a melyeknek magyarázata a «Libellus Reformationis», vagy a zsolnai, szepesváraljai, szemptei és komjáthii kánonok, valamint az 1696-iki Debreczen-városi statutum szerint a lelkésznek egyik legfontosabb kötelessége volt.

A selmeczbányai «Kirchenordnung» a komjáthii IV. 1. kánon a vasárnapi iskolázást, a Hontér «Libellusa» a cselédek és iparostanonczok vallásoktatását írják elő.

A lelkészek önképzéséről is volt kellő gondoskodás, a midőn a kánonok előírják, hogy a lelkészek a szükséges könyvekkel magukat felszereljék, sőt felhatalmazzák az esperest, hogy ha valaki e rendelkezésnek eleget nem tenne, akkor annak költségére ők szerezzék be számára a szükséges könyveket. A komjáthii III. 65. kánon, az 1605. szepességi zsinat parochiális könyvtáraknak könyvhagyományozás ajánlása útján akar alapot vetni és nem is siker nélkül, a mit bizonyítanak az egyházlátogatási jegyzőkönyvekben feljegyzett könyvjegyzékek.

A keresztyén hitélet fentartására szolgáltak a szigorú fegyelmi kánonokban előírt fegyelmi rendszabályok, melyeknek természetesen csak ott lehet fogamatjuk, a hol a kellő vallásos érzelem megvan, a hol sokszor az úrvacsorától eltiltással való fenyegetés elég volt a bűnös megtérítésére.

És a XVI. s XVII. század keresztyénsége a mi protestáns egyházainkban nem is volt holt keresztyénség. Az élőhit ébresztésére irányuló működés csakugyan az életnek gyümölcseit is termette, bizonyoságaul a hitnek, melyből fakadtak.

Már maga az az óriás áldozatkészség, mely egyes alsó-, közép- és felsőiskolák létrejöttét lehetővé tette, mely könyvsajtókat teremtett, tudományos, népszerű vallásos iratok s a biblia megjelenését lehetővé tette, mely ezrekre menő alumnusokat tartott a külföldön és a hazában, mely egyházak, templomok s parochiák alapjait s biztos jövedelmeit megvetette: már az is eléggé igazolja, hogy az a hit, melyből ennyi áldozat fakadott, élő volt

De a mai napság, főleg a humanismus és philantropia által végzett szeretetművek, betegek, elaggottak, nyomorultak segélyezése, fenntartása is a XVI. és XVII. században a vallástársadalmi tevékenység körébe tartozott. Kórházak és szegényházak nagy száma nyert lételt egyes vallásos lelkű férfiak, nők vagy közönségek áldozatkészségéből. És hogy ez belmissió volt, nem pedig divatszerű jótékonyság, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy az ily szerencsétleneknek nemcsak testi, de lelki ápolásáról is gondoskodtak. Selmeczbánya csak azért helyezi át kórházát, hogy a betegek lelkivigasztalást annál könnyebben nyerhessenek, Debreczen épen ilyen okból emeli az ú. n. ispotálynál a ma is «ispotályinak» nevezett s folyton egy és ugyanazon célra szolgáló templomát.

Ez különbözteti meg nálunk is a protestáns szeretetalkotta kórházakat és szegényházakat a katolikusok, vagy ma az állam, községek vagy társulatok által felállított e nemű intézményektől. Ez már nem philantropia, ez már nem humanismus szülötte, hanem egyenesen belmissiói munkásság és hozzá a protestantismus munkája, mit fényesen bizonyít az, hogy ha ily intézetek katolikus kézbe kerültek, mint p. o. Lőcsén és Beszterczebányán, nem maradtak fenn továbbra, hanem szerzetek, zárdák és szerzetesi javadalmak céljaira használtattak fel. Hiszen még a hatholikus és protestáns áldozatkészség is más természetű. A gazdag katolikus urak fejedelmi alapítványokat, így p. o. Pálfi nádor vagy Móré István szívesebben adják a szerzeteseknek, a francziskánusoknak és jezsuitáknak, mintsem a szegények és szerencsétlenek számára. Az ilyenre mondja Dévai oly erőteljesen: «Ha erre költöd pénzedet . . . a szegénynek torkából kivonszod, a bálványokra költöd: véled-e, micsoda számot kell erről Istenednek adnod?»

A kor felfogásában még akkor másnemű szeretetintézmények nem igen gyökereztek volt meg, de p. o. az árvák és özvegyek ügyét is felkarolta azért a protestantismus, mint azt a «Reformatio Eccl. Saxonie» XI. és XII. címei mutatják.

Az itt elmondottak csak halvány képét mutatják annak a nagy tevékenységnek, melyet a ma «belmissiónak» nevezett téren őseink kifejtettek, de már ezekből is világos, hogy a belmissió bizony épen nem olyan valami idegen dolog, melyhez a magyar ember nem tudna hozzászokni.

Hitbuzgó őseink, a reformátorok, mint *evangelizátorok* járták be a hazát, olykor gúnyt és bántalmakat szenvedve, de azért mégis sikeresen munkálva; Istentiszteleteket tartottak magánházaiknál, ilyenekre buzdíták híveiket, bibliát olvastak, magyaráztak, terjesztettek; áldoztak az Isten anyaszentegyházáért vagyonukkal, vérökkel és nem jutott eszökbe, hogy a magyar vallásosság adminisztrációban vagy oly szertartásokban áll, melyeknek az életre gyakorolt hatása semmi vagy majdnem semmi.

POKOLY JÓZSEF,
kolozsvári ref. theol. tanár.

VALLÁSOS NYOMTATVÁNYOK TERJESZTÉSE.

MA már, hála Istennek, elég szép számmal vagyunk, teljes mértékben meggyőződve a felől, hogy a vallásos iratokat terjesztetni, illetve terjesztésükben nemcsak buzgólkodni, hanem valamely gyülekezetben buzgó munkatársakat is keresni, égetően szükséges.

Idő kellett hozzá, míg többen, sokan a tapasztalatból átlásuk, hogy az evangelizálásnak mily rendkívül épületesen hasznos segédeszközei a bibliai, áldott szellemtől áthatott lapok, füzetek és könyvek. Sürgetőleg intenek bennünket az idők jelei egyfelől arra, hogy az Isten országa terjesztésén buzgólkodó szeretetünk egész találékonyságát használjuk a segédforrások előteremtésére e nyomtatványok lehető olcsóvá tétele iránt, másfelől arra, hogy minél több módot és teret használjunk fel ez iratoknak közvetlenül hitsorsosaink, közvetve más honfitársaink körében való terjesztésére s ekként az evangélium isteni erőinek általánosítására.

Valóban eddig kétirányú bűnös mulasztás terheli ily tekintetben hazai közegyházunkat, az nevezetesen, hogy még a közel multban is elenyészőleg csekély mérvben használta fel Isten országa érdekében azt a megbecsülhetlen alkalmat, mely a benső építés alapjául, népünk általánosan fellendült olvasási vágyában s kedvében kínálkozott, s talán még inkább az, hogy nem teremtette elő a lehetőséget oly irányú kísérletezésre, hogy vajjon a műveltebb nagyrészt templomkerülő férfi s különösen nő hitsorsosaink szívéhez minő olvasmányok útján lehet közel férkőzni, azok hit- és erkölcsi életének mélyítése, nemesítése érdekében, s a tiszta evangéliumi tudat fokozása, a gyülekezeti tevékenység iránti érzék felébresztése vagy erősítése végett.

Hiszem azonban, hogy egy közeli, jobb kor kedvező tüneteket fog felmutatni mindkét irányban, s ez iránti reménynyel kérjük a kegyelem Istenét, hogy tegyen éberekké bennünket minden lehető alkalom felismerésére s felhasználására, a különböző lelki szükségletekhez mért s jutányos árú vallásos olvasmányok előállíthatása, anyagi forrásainak erősítését illetőleg; tegyen éberekké bennünket — *lelkészeket s világiakat egyiránt* — az utak s módok tudakozása, új ösvények törése iránt különösen a terjesztés tekintetében, melyre vonatkozólag egyet-mást elmondani célja jelen igénytelen soroknak is.

* * *

Hogy a különböző rendű, rangú hívek olvasási kedve határozottan az evangéliumi ízű olvasmányokra irányíttassék, vélemény-

nyem szerint már e végből is többféle működés fejtendő ki első sorban a lelkész, jelentékeny mérvben a buzgóbb gyülekezeti férfi- és nőtagok részéről.

Véleményem szerint igen helyén való, ha a lelkész a szent hely s cél által parancsolt nagy vigyázattal, igehirdetői bölcsességének fegyverével a szószékből is szembeszáll a mai, érzéki-séget felzaklató, erkölcsi degenerációt munkáló, irodalmi korcs-művek romboló szellemével épen úgy, mint a vásári és hetivásári ponyván árult rémhistóriák, fajtalan nóták veszélyes irányzatával, s egyúttal meggyőző érvekkel mutatja ki azt is, miszerint minden társadalmi helyzetű embernél mennyire üdvös az a lelki szükség-érzet, hogy az ige hallgatásának s a Szentírások tudakozásának áldott alkalmai mellett ne mulassza el szívének imádságos hangulatát evangéliumi szellemű olvasmányok útján is erősíteni.

Sokkal inkább lehet aztán a részletekbe belemenni vallásos estélyen tartható szabad előadás útján, hol esetleg valamely külföldi, vallásos iratokat terjesztő társulat sikereinek, illetve hazai viszonyaink fejtegetésének kapcsán, egyes vallásos kiadványokat ismertethet a lelkész s buzdíthatja híveit, hogy üdvös önmunkás-ság gyakorlásaképen táplálkozzanak lelki eledelül az épületes olvasmányokkal s buzdítsák egymást, különösen a szülők gyermekeiket a megszivlelő olvasásmód gyakorlására.

Ugyane célra munkálkodhatnak egyes buzgó presbyterek, avagy gyülekezeti, nőegyleti tagok is — az ő magánérintkezéseikben. Ha ugyanis a lelkész alkalomadtán, a presbyteriumban vagy belmissiói egyesületben is minden lehetőt megtesz a végből, hogy az ily irányú evangélizálás szüksége az illetők köztudatába férközzék, bizonynyal nem kevés esetben értesül, miszerint a könyvvásárlási kedv oly családoknál is érvényesül, melyek addig vagy hiábavalóságokra költöttek szívesebben, vagy könnyedén megnyugtatták magukat azzal, hogy hiszen náluk egyéb szükségek miatt még csak egy bibliára sem telik. — Tehetősebb világiaink pedig, alantasaik vagy cselédségük buzdítása útján tehetnek e téren sokszor igen hasznos szolgálatokat, sokak lelki javáért, az Isten dicsőségére; természetesen első sorban nekik kellene felébredniök ama borzasztó álomból, a melynek egyebek közt az is jele, hogy sem a bibliát, sem más evangéliumi szellemű könyveket és lapokat — eltekintve a kevés kivételtől — nem olvasnak. Bizonynyal elvárható felekezeti tanítóinktól is, hogy nemcsak közvetve — tanítványaik útján — hanem olykor közvetlenül is, tegyenek valamit e tekintetben. Ha egyes tanítványaik szüleit belmissiói céllal meglátogatják, nemcsak a családi nevelés rendszerének esetleges javítására, hanem az evangélizáló olvasmányok ajánlására is igen áldott alkalmakat használhatnának fel. Vajha tennék is különösen az új időkben nem kényszerítésből, miként az legújában egy katolikus érsekség területén különös mértékben történik, ha-

nem a gyülekezeti, egészséges közszellem fejlesztésére irányult önkéntes, nemes buzgalmukból!

* * *

A mi már a vallásos iratok gyülekezeti terjesztésének szervezését illeti, véleményem szerint mulhatlanul szükséges, hogy a lelkész, illetve gyülekezeti előjáróság jóállása, s a mi legjobb — a lelkész, vagy ha ez kivihetetlen, egyik buzgó tanító, vagy más gyülekezeti tag felügyelete alatt a különböző vallásos könyvek s füzetek raktáron tartassanak és a vallásos néplapok is ugyanoda rendeltessenek meg tömegesen; szükséges továbbá, hogy az említett kiadványok házankénti ajánlgatására s elárusítására megbízható s buzgó egyének alkalmazzassanak, úgyszinte, hogy a vallásos néplapok széthordására a nagyobb iskolás növendékek felhasználhatók legyenek.

A lelkészre nézve, hacsak teheti, egyik igen szép, hivatás-szerű s háladatos foglalkozás e raktár írásos és pénzügyeit vezetni. Mindenesetre úgy a jelenben, a zavartalan s fennakadás nélküli működhetés céljából, mint később a visszapillantathatás okáért, de meg a kezelés szempontjából is elengedhetlenül szükséges, hogy egyszerű naplóban minden küldemény érkezési ideje, tartalma, értéke, az esetleges költséggel minden elszámolási aktus megfelelő módon az idő jelzésével fel legyen tüntetve, úgyszinte az, hogy időnként mennyi pénzzel számol be az elárusító, az átvett könyvek árából, a mely könyvek s füzetek minden átadásnál egy e célra tartott íven jegyzékbe veendők s átvételül az elárusító aláírásával igazolandó, míg viszont a beszámolt összegek az ő nála tartott másik íven nyugtázhatók.

Fontos dolognak tartom az elárusító megválasztását, de a gyakorlati téren működő. hívei közt forgolódo lelkész prudenciája meglelheti az alkalmas egyént, a ki nemcsak megbízható s kifogástalan előéletű, hanem kiváló legyen az oly értelmes, vallásos gyülekezeti tagok között, a kik lehetőleg ahoz illő, keresztén gyakorlati életet is élnek; a minő nemes szenvedélylyel gyakorolják az éneklést, buzgósággal a házi és nyilvános istenitisztelést, s nemcsak a bibliából, de más épületes olvasmányokból is olvasgatván: oly szép közvetlenséggel tudják alkalmazni is, a mit olvastak. Az ily egyén a lelkész szetetteltjes rábeszélésével úgy neki lelkesíthető, hogy átlátva, miszerint az ő szolgálata nem lealacsonyító házalás, hanem felmagasztaló megbízatás az Isten országa érdekében; átlátva, hogy ő egyfelől az épületes olvasmányokba átömlesztett, evangéliumi megváltó s megszentelő erők szétárasztásának, másfelől sok száz lélek javának válik szolgájává az által, hogy nemcsak megközelíthetővé teszi, meleg otthonukban megmutogatja, hanem ismerttetgetésével, szeretetteltjes ajánlgatásával birtokukba is juttatja olcsó kiadványainkat: örömmel vállalkozik.

Teljesen elégnék vélem, ha az összes természeti áldások betakarítása után két-három hónapon át történik egyes időközökben a gyülekezeti magánhajlékok meglátogatása, a mikor is kíváncsú, hogy mindenféleképpen vihesse több-kevesebb mutatóványt, s mégis oly hordozó eszközben, hogy sem az idő esetleges viszonyai, sem egyéb okok ne rongálhassák a kiadványokat, a mely cél pl. egy pakktáskával is megközelíthető, melynek belső oldalára kifüggesztett papíron az egyes kiadványok ára a lelkész által jelezhető, a mire egyébként csak eleinte van szükség. Itt jegyzem meg, hogy igen kíváncsú, miszerint a «Koszorú»-k ajánlgatásánál a tartalom ismertetése mellett, mit pár szóval röviden is tehet, ne feledje el az elárusító felemlíteni, hogy e kiadványok évről-évre megszerezhetők s három-négy évi megérdemli majd a bekötetést, s így majd az unokák is olvasgathatják. Tapasztalatból tudom ugyanis, hogy egyesek, kik más kiadványokból 3—4 forint árát egyszerre megvesznek, a «Koszorú»-füzetek iránt bizonyos tartózkodással viseltetnek, mert — úgymond — hamar elveszeshetnek.

Lehetetlen különben teljes mérvben ki nem emelnem, mennyire tanulságos a lelkészre nézve, mikor az ő hűséges elárusítója, a kit hidegséggel talán elvétve sem, de sok helyt éppen oly meleg szeretettel fogadnak, minővel a lelkész nevében beköszönt, referálgat eljárásáról, eseteiről, élményeiről. Az ilyen előtt közvetlen egyszerűséggel s tartózkodás nélküli bizalmassággal beszélnek sok háznál, s midőn ő hasonlóan tár fel némely dolgokat, értékes tapasztalatok mézét gyűjtheti a lelkész azokból.

Megbecsülhetlen előny aztán az is, hogy egyes kint lakó hívek, értesülve a bent lakóktól, az elárusítóhoz tartózkodás nélkül köszöntenek be vásárolni, míg tudjuk, hogy a lelkészhez való benyitástól bizonyos neme a bátortalanságnak még sok bentlakó hitsorsost is visszatartana. Továbbá tapasztalható, hogy a házakénti eljárásnál egyesek olyan könyvekre is előjegyeztetik magukat, minők a mutatottak közt nincsenek, s vagy egy nagy templomi zsoltár, nagybetűjű biblia beszerzéséhez is közbenjáróul kérik fel az elárusítót, s később meg is ajándékozzák.

Azt hiszem, hogy ilyeszerű megbízatásra alkalmas egyénnel — igen csekély díjért — a legtöbb gyülekezetben igen hasznos szolgálatokat lehet tenni a nyomtatványok útján való evangelizálás szent ügyének. Szükséges azonban, hogy az oly gyülekezetekben, melyeknek tagjai pl. valamely város nagy határának egyes pontjain tömegesebben is és szétszórva laknak, s esetleg felekezeti jellegű, külső iskolák körül csoportosítva, vagy egyes nagyobb uradalmakban jelentékeny számban szolgálnak, a határ egyes ilyen pontjain legyenek olyan buzgóbb hitsorsosaink, első sorban természetesen a tanítással foglalkozók, kik a vallásos olvasmányokat ott levő gyülekezeti tagtársaik számára hozzáférhetővé tegyék, s

még inkább szükségesek az ilyenek oly helyeken, hol a gyülekezeti tagok több-kevesebb része más község vagy város kötelékében élve, szívesen vásárolja ez olvasmányokat.

Különösen a most említett viszonyok közt működő megbízottak, de általán véve az anya-egyház kebelében ténykedő elárusítóink is valósíthatják adandó alkalmak bölcs felhasználásával azon másodlagos célunkat, hogy tiszta evangéliumi szellemet terjesztő kiadványainkkal más hitfelekezetű honfitársaink benső életének nemesítése útján is munkájuk nemzetünk jövőjé, igaz boldogságát, ezt azonban csak futólag érintem s most áttérek arra, hogy rövideden szóljak még a vallásos kiadványok ingyenes és kikölcsönzés útján való terjesztési módozatairól.

* * *

Noha presbyteriumaink általán véve még fogékonytalanok, illetve jobban mondva tájékozatlanok a belmissiói működés egyes irányai tekintetében, mindazáltal a lelkész buzgólkodása láttára s buzdító beszédének hatása alatt arra legalább már manapság is rávehetők, hogy a szóban levő célokra időnként bizonyos ösztömet megszavazzanak, de a mellett egyesek áldozatkészségének felhasználásával, az esetleg fennálló belmissiói egyesület hílléréivel is arra kell törekednie a lelkésznek, hogy az ingyen és kikölcsönzés útján terjesztendő olvasmányokra szükséges pénz rendelkezésre álljon.

Különösen egyes határookban, plane épen uradalmakban kint cselédeskedő, szegény hitsorsosaink, vagy általában a templomtól távol, bármely szórványokban lakó s anyagi gondokkal küzdő hitfeleink, ha azonkívül még gyermekeik sem járhatnak felekezeti jellegű iskolába, vágyva vágnának az épületes olvasmányok után. Oh bizony, eddigi Koszorú-füzeteink sokszor lettek már oly nyomorult lakban felolvasva, hova a közegészségi s más tekintetek lábbal taposásával 2—4 különböző felekezetű cseléd-család van lakóként bekényszerítve. A Téli Ujság-ból is hány ilyen helyt, sőt földbe leépített cselédlakásokban is, szívta magukba elhanyagolt lelkek hallás útján lelki táplálékot. Mennyire megdicsőül e kiadványok célja s megáldatik a terjesztők buzgalma, midőn ily helyeken, olykor 20—25 lélek egy-egy nyomorult lakásban, különösen téli estéken, a dohánycsomózás idején, midőn az együtt lakó dohányos családok által felfogadott «summás»-ok is esetleg többedmagukkal ott hálnak, midőn, mondom, e szánalomraméltóan elhanyagoltak, kik között a felnőttek nagy része olvasni, énekelni nem tud, bibliát alig látott, a gyermekek esetleg róm. katolikus jellegű iskolában róm. katekismusra kényszerítvők, hallgatják az épületes olvasmányokat.

Mi természetesebb, minthogy az ilyen s ehhez hasonló viszonyok közt élő, szegény hitsorsosaink sem érzékkel, sem pénzzel

nem bírnak ahhoz, hogy csak egy-két Koszorú-t is vásároljanak, hiszen annak a kis cselédbérnek ezerféle helye van. De általában, ha a lelkész az ily uradalmi telepeken vagy egyes falvakban levő szórványban látogatást tesz, igen jó, ha nem megy üres kézzel, hanem teheti az említett adakozásokból, hogy a gyermekek útján Koszorú-füzeteket, Új-Testamentumokat, Kis Hitoktatókat juttasson ingyen a szegényebb családok körébe, sőt a mely kisebb telepre vagy szórványra ki nem juthat is, midőn onnan egyesek felkeresik, küldhessen tőlük pár füzet olvasmányt, télen egy-két kimaradt Téli Ujságot, megmondva, hogy kölcsönözzék egymásnak s épüljenek belőle sokan.

Szükséges azonban, hogy az ily körülmények közt, avagy valamely tanyai, szőlőbeli iskolánk kerületében tömegesebben élő szegényebb hitsorsosaink számára az értékesebb vallásos könyvek is ingyen hozzáférhetővé tétessenek oly módon, hogy szintén az említett pénzforrásokból s kellő példányban megvásárolván azokat, a lelkész mindenüvé kiadja a megbízott egyének gondozása alá, őrizetébe, és ha nyerhető oly hely, hova vasárnaponként összejöhetnének s a gyermekek épüléseért is énekelgetnének, a kiadott könyvekből valamelyikök felolvasását hallgatnák, úgy a lelkész buzdítsa őket ily összejöveteleknek, különösen a télies félévben való tartására. Meg vagyok ugyanis győződve a felől, hogy ha egy ily összejövetelnél, pl. az Imre-féle «Új-testamentom kérdések s feleletekben» (Stein János Kolozsvár, 1 frt) című műből, a Lelki Harmatból, a Jámbor-féle szentttörténeti versekből felolvashatnak: összejövételük áldott hatása lehet sokakra. S ha az említett könyvek mellett kikölcsönzés végett ott van a megbízottnál egy imakönyv, melyből nagy betegük mellett együttesen is imázhatnak, néhány új fordítású Heidelbergi Káté s — egyéb kiadványainkat nem említve — egy pár vallástani, egyháztörténeti kézikönyv, vagy ha esetleg baptistáktól is kell őket védeni, egy pár hitvédelmi füzet, hetenként 2—3 példány Téli Ujság s esetleg egy példány Kis-Tükör: úgy valamennyire táplálva vannak a templomi igehirdetés előnyeitől is megfosztott ily híveink lelkei.

Természetesen a lehetőségig igénybe veendő társulás útján az ő filléreik is a könyvek beszerzésére, s különösen a tehetősebbeket szükséges buzdítani, hogy ők külön is vegyenek egyes könyveket, vagy járassanak vallásos lapot, s az összetartozandóság hitsorsosi érzetéből kifolyólag kölcsönözzék a szegényebbeknek is.

Az említetthez hasonló kikölcsönzés bent a gyülekezet szegény családjaival szemben is gyakorolható. Nem akarok egyházközségi könyvtárról szólni, mert az e cikk körébe nem vonható, hanem arra gondolok, hogy egyes secták ostromlásainak kitett, szegényebb családok körébe juttathat a lelkész egyes hitvédelmi füzeteket, illetve iskolás gyermekek útján küldhet oda olvasás

végezt a szükséghez képest valamely vallásos könyvet. Természetes, hogy csakis úgy, ha e célra megvehetők egyes füzetek, könyvek, mert azok okvetlen szennyfoltosokká válnak a használat útján.

A mi különösebben a Koszorú-füzetek ingyenes terjesztését illeti, legalkalmasabb erre a vizsgák és ruhasegélyosztások alkalma. Helyes és szép szokás már több helyt, hogy vizsgai jutalomfüzetekül Koszorú-kat vásárolnak, mikhez igen szépen jöhet néhány «Buzgóság szárnyai» című imakönyv s olcsó Új-testamentom. Ilyenkor inkább vagyoni különbség nélkül kapják a gyermekek, de már a szegény és árva iskolások számára kiosztatni szokott ruhasegélyekhez adott 2–3 Koszorú-füzet épen oda jut, hol rávaló híján nem vennének. Igen üdvös különben, ha működhetik valamely gyülekezetben oly belmissiói egyesület, mely a szegény gyülekezeti tagok között ingyenes vallásos olvasmányokat, tan- és imakönyveket, bibliákat terjeszthet.

* * *

Nem jó volna, ha a vallásos iratok terjesztésének módzatait egy ily rövid cikkben kimerítőleg feltárni lehetne, sőt hiszem, hogy egyes lelkésztársaim buzgó szeretetének találékonysága az itt említetteken kívül több más, sok jó módozatot talált már, vagy még inkább fog találni ezentúl Isten dicsőségére.

Az itt körvonalozottak, vagy azokhoz hasonlóak, illetve üdvösebbek az adott viszonyokhoz képest vajha minél előbb, minden gyülekezetben alkalmaztatnának, s vajha ez igénytelen sorok is segítenének többeket a szent célhoz közelebb!

KUTAS BALINT,
törökszentmiklósi ev. ref. lelkész.

Szemetek fényénél is jobban vigyázzatok az ifjúságra. Vigyázzatok rájuk, hogy el ne tévelyedjenek. A ki egy ifjút vagy ifjúnőt megront; az hazaáruló.

Ne neveljen a lelkész tétlenségre, hanem munkára, hogy a hívek segítségére legyenek az ifjak megóvásában a biblia és más jó iratok terjesztésében, a nyomorultak megsegítésében.

A sokneijűség megmérgezése a közéletnek. Azért, a ki nem él becsületesen egy nővel tisztességes házas életet: gonosztevő.

A REFORMÁTUS OLVASÓKÖRÖKRŐL.

NÉPKÖRÖKNEK, polgári olvasóköröknek célja, haszna tisztán és világosan áll előttünk. Általuk a földművesek, az iparosok, ez egyszerű emberek könnyen hozzáférhetnek a sajtónak, a közművelődés e hatalmas tényezőjének termékeihez. Míg e körök nélkül bajjal juthatnának az irodalom szellemi kincseihez. E mellett még a különböző gondolkozású, különböző vallású, különböző politikai párti polgárok egy körbe hozatván össze: megtanulják egymást kölcsönösen szeretni, becsülni, megtanulják az egymás nézete, véleménye iránt kölcsönös türelmességgel viselkedni. A különféle hitű, véleményű és gondolkozású egyének békés élete pedig nagy áldás. Igazán nagyon szép az atyafiaknak békességes együttlakásuk. De hát mi értelme van ekkor az egyházi, mondjuk például a református olvasóköröknek? Hát nem épen a békét zavarja-e föl a felekezetiesség? A művelődés úgy a hogy elsimította a felekezeti éles ellentéteket, minek hát újra kihagyozni, kiélesíteni azokat? Mire való volna szembeállítani a polgártársakat polgártársaikkal?

Midőn lelkéztársaimnak és hitsorsosaimnak melegen ajánlom az e nemű olvasókörök alakítását, a lehető legtávolabb van tőlem az e felekezeti közti béke feldúlásának célzata. Megengedem, lehetnek elegenden, a kik vallásuk, hazájuk és nemzetük iránt való szeretetüket mások, a nem hozzájuk tartozók iránt való gyűlöletükkel tudják csak kifejezni. Eszem ágába sem jut ezeket helyeselni. Sőt épen úgy a helyes útról letérteknek és a messze szélsőségekbe csapongóknak tartom őket, miként az ellenlábasait. Azokat, a kik folyton a felebaráti szeretetről beszélnek, a kik az egész világot hő szeretettel ölelik a keblökre: de az övéikkel nem törődnek. A kiket a távoli országok lakóinak nyomora mélyen meghat és szívesen fáradoznak azok nyomorának enyhítésén: csak odahaza nem veszik észre a bajt. Mint Dickens mondja, szeretetök egy messzelátó cső, melyen folyvást a távolba tekintenek s nem látják közvetlen környezetükben a feneketlen felfordulást, a nyomorúságot, az inséget, a szenvedést. Hát nem lehetne e két szélsőség között egy helyes utat találni?

Hitem szerint, a mieink szeretete összeegyeztethető az általános emberszeretettel. A nélkül, hogy másokat gyűlölnénk, szeretethetjük a mieinket. A tőlünk távolabb levőket nem kell szűkségképen gyűlölnünk, hogy a hozzánk közelebb levőket szeretessük. És ha rokonainkat, barátainkat jobban szeretjük, mint az idegeneket, ezek azért nincsenek megrövidítve. Mert az képtelenség, hogy az egész emberiséget úgy szeressem, mint a hazámfiait, ezeket meg úgy, mint a családom tagjait. Azért senki sem veheti tőlem rossz néven, ha hitsorsosaimat jobban szeretem a más vallásúaknál. Buzoghatunk egyházunk érdekében, munkálhatjuk annak

javát a nélkül, hogy a más vallásúakat gyűlöljük. És ez a mi egy irányban folytatott munkásságunk közvetve hazánkfiainak és az egész emberiségnek javára válhatik. Nagyon szomorú dolog volna, ha az egyházunk iránt való buzgó szeretetet, munkásságot, az evangéliumi református öntudatot csupán a más felekezetűek iránt való gyűlölködéssel tudnók élesztetni, gerjesztetni. S ki meri azt állítani, hogy nem most van a legfőbb ideje a benső vallásosságot felébresztetni, a reformáció drága örökségéhez való hű ragaszkodásunkat megszilárdítani, a protestáns öntudatot emelni? Ki meri azt állítani, hogy e célra az olvasókörök nem leendének hatalmas eszközök?

Lássuk csak meg, hogy nagyon is nagy szükség van az ilyen olvasókörökre. Szükség van rá minden gyülekezetünkben, ott is, a hol vannak polgári olvasókörök, ott is, a hol nincsenek.

Mert ott, a hol semmiféle olvasókör sincs is, azért olvasnak az emberek. Népünk szeret olvasni. De nincs meg a kellő irodalmi tájékozottsága, módja talán még kevésbé van meg, hogy a nemesebb irodalmi termékeket szerezzék meg. Az olcsó ponyvairodalmat és egyéb léha férczműveket olvasgatja. Azt hiszem, felesleges bizonyítani, hogy az ilyen olvasmányok megmértelvezik gondolkozását, erkölcsét.

A hol pedig vannak polgári olvasókörök, ott épen ezeknek az a nivelláló hatásuk, a mit érdemükül tudnak be, — teszik szükségessé a protestáns irányú olvasóköröket. Mert sajnos, a mi közönségünket valláserkölcsei szempontból nem igen emelik azok magasabb nivóra, sőt inkább alacsonyabbra vonják le. Nehogy valaki félreértsen, nehogy azt képzelje felőlem, mintha én a protestáns érzületet, gondolkodást és öntudatot valami üvegházi növényfélének tartanám, a mi nem bírja ki a szabad levegőt. Távolról sem. De mégis tekintve azt, hogy az evangélium világnézlete sokkal nemesebb és emelkedettebb a közkeletű világnézletnél: tekintve azt, hogy könnyebb süllyedni, mint emelkedni: nagyon kell vigyáznunk. A ki ismeri a mai irodalmat, igazat fog nekem abban adni, hogy az újabb termékek közt vajmi kevés művet találunk olyat, a mi olvasójára nemesítőleg hatna. A legkeresettebb olvasmányok a francziából átplántált regények és ezek hazai utánzatai. Az oly művek, melyek ha nem is dicsőítik mindig a bűnt: de a könnyelmű, laza erkölcsű felfogást terjesztik. Igaz, castis omnia casta. De azért piszkos dolgokkal nem igen foglalkozhatunk a nélkül, hogy magunk is be ne piszkolódjunk. Vannak még a könyvtárak és egyesek birtokában komoly, tisztos névre igényt tartó munkák, de a melyeket mindenkinek, a ki nem forrott egyéniségeknek korántsem ajánlhatunk. Hogy példát idézzek, van Ribárynak egy nagyszabású világtörténelmi munkája, a melyben Husz Jánosnak az a nézete, hogy a püspökök, ha nem élnek tisztességes életet, méltatlanok a hivatalukra — veszedelmes eretnokségnek van bélyegezve. Ugyanez a könyv az angol Erzsébet-

ről kevés jót tud mondani; de annál többet ellenfeléről, Stuart Máriáról, a kit minden női erényekkel ékeskedőnek ír le, jóllehet maga megvallja, hogy *a férjgyilkolás* vádja alól nem lehet tisztázni. És csak azért, mert amaz protestáns, ez pedig katolikus volt. Bethlen Gáborról egyéb rosszat nem tud mondani, hát ráfogja, hogy szíve mélyén ott honolt az a skepsis, mely IV. Henriket misehallgatásra vezette stb. S hány ilyenfajta művet lehetne felsorolni, melyek közkézen forognak, s a melyeket protestáns ember aligha olvashat épülettel.

Népünk olvas hirlapokat is, de éppen sincs sok köszönet. Gondoljuk csak meg a lapoknak irányunkban való maguktartását. Alig van lap, a sok kisebb és nagyobb ujságok között, mely rólunk nagyritkán a megérdemelt tisztelettel és méltánnyal szólna. Míg a római klérusról — ha néha-néha bátorságot vesznek is maguknak, hogy rajta egyet-egyet üssenek — rendszerint a legnagyobb és többnyire émelvítő bókollással emlékeznek. Vajjon az ilyen lapok olvasása emeli-e népünk protestáns öntudatát? A lapok e magatartása nyilvánvaló hálátlanság. Hiszen, ha a reformáció nem lett volna, igen kétes dolog, ha egyáltalán létezhetnének-e ma, szólhatnának-e oly szabadon, mint ma. De sem nem csodálkozhatunk rajtuk, sem pedig nem neheztehetünk rájuk, hogy a protestantismust, vagy jobban mondva az evangéliumot nem tudják méltányolni. Hát nem épen a mi bölcseink-e azok, a kik «fölröttébb bölcsekedvén», az evangélium áldott erőit elpárologtatták? Ők csak ezeket követik. Ha bölcseink feledni méltóztatnak, hogy az evangélium menté meg már annyiszor s mentheti meg ezután is az emberiséget a végromlástól, miért ne feledhetnék el a hirlapírók is?

Nehéz eldönteni, hogy közszellemünk megromlása a silány irodalomnak, a liberalismussal dicsekedő, de azért a reakcióval kaczerkodó lapok kétes állásfoglalásának tulajdonítandó-e, vagy pedig megfordítva, ezek csak annak kifejezői-e? De az tény, hogy közszellemünk megromlott. Minden lépten-nyomon találkozunk annak jelenségeivel. Ott van a messze elterjedt hitetlenség. Hallhattuk már elégszer egyszerű emberektől is: «Kicsoda ad ma már valamit a vallásra? A vallás ma már mellékes dolog». Láthatjuk a hitetlenséggel karöltve járó erkölcstelenséget. A közszellem megromlásának másik jele az is, a mit nem kisebb ember, mint hazánk kultuszminisztere panaszkodott el, hogy társadalmunk összes rétegeinek minden szellemi érdeklődését egyedül a politika köti le, még pedig a politika apró-cseprő kérdései, szenczációi, botrányai.

A közélet nyomorúságainak és a megromlott közszellem orvoslásának csak egyetlen egy módja van. S ez, az evangéliumi alapon való folytonos reformáció. Ez pedig, evangéliumi lelkészek, egyenesen a mi feladatunk és hivatásunk. E célra kell munkálnunk kicsi, de fontos munkamezőnkön, minden tisztessé-

ges és megengedhető eszközökkel. Nem szabad soha sem felednünk, hogy a valódi reform-munka sohasem a magas régiókból, hanem a népből indul ki. Krisztus is egyszerű embereket választott apostolokul, nem pedig görög bölcseket, sem tudós rabbikat. A reformácziót sem az Erasmusok, hanem a nép embere, Luther vitte keresztül, a népre támaszkodván. De hát mit tegyünk? A közszellem felélénkítésére, a protestáns öntudat emelésére és ápolására, mint mondtam, egyik hatalmas eszköz az olvasókör.

A sajtót, a világ e hatodik nagyhatalmasságát megrendszabályozni akarni esztelenség. És célra nem vivő, káros dolog is lenne. Mert igaz dolog az, hogy az igazság és a hazugság nem keverhető úgy össze, hogy szétválaszthatók ne legyenek. Az igazság és a hazugság nem vegyülnek össze, miként a víz és olaj nem vegyülnek. De az is igaz ám, hogy nem mindenki képes szétválasztani azokat. Nem mindenkinek lehet ugyanazt a szellemi terméket kezébe adni. Ezért álljanak a lelkészek az olvasókörök élére ott, a hol azok már vannak, alakítsanak ott, a hol nincsenek. Legyen a lelkész azok életető lelke. Ügyeljen gondosan a könyvek megválasztására. Szerezzék meg az igazán jó könyveket. Van már, ha kevés számmal is, vallásos és erkölcsi irányú munkánk, mint a Koszorú-füzetek. Vannak haszonnal olvasható történelmi művek, nagy emberek életrajzai. Lehet még szív és lélek-nemesítő, e mellett gyönyörködtető olvasmányokat összeszedni Jókai, Baksai, Abonyi és egyéb jeles íróinktól és Petőfi, Arany, Tompa költőinktől. Lehet és kell is megszerezni különféle jó gazdasági könyveket és lapokat. A Kis Tükör mellé lehet még kiválasztani egyéb heti-, a téli időben napilapokat. A lelkész jelenléte azért szükséges, mert könnyen elfajulhat az olvasókör. Elfeleltük volna-e már, hogy az alföldi nagy városok véres munkásmozgalmai onnét származtak, mivel kellő vezetés nélkül az olvasókörök szocialista és anarchista eszmék melegágyai levének.

Arról nem is szólunk, hogy egy jól, vallásos melegségtől áthatott, evangéliumi irányban vezetett kör minő áldásos hatással lehet valláserkölcsei szempontból egy gyülekezetre. Mennyire megkönnyíti a lelkész magasztos munkáját, a lelkeknek az Úrhoz való vezetésében. Mennyivel könnyebben elvezérelheti őket az örökélet és üdvösség forrásához. Az sem megvetendő nyereség leendő: ha a protestáns öntudat emelésével, az evangéliumhoz való buzgó szeretet felélesztésével hozzájárulunk a közélet javításához, a nemzeti élet helyes és nemes irányban való vezetéséhez. Már pedig az evangéliumi keresztyénségnek ez is egyik feladata. Avagy talán elfeledtük volna az Úr intését: «Ti vagytok e földnek sava; hogyha a só megízetlenül, mivel sózattatik meg? Nem jó azután semmire, hanem hogy kivetessék és megtapodtassék mindelektől».

CSIZMADIA LAJOS,
lepsényi református lelkész.

A DIAKONUSOKRÓL.

AZ ev. reform. egyház, vagy, mint közönségesen nevezik, a kálvinista eklézsia mindig nevezetes volt és híres ma is autonómiájáról, önkormányzatáról és a Kálvin János által megalkotott presbyteri kormányzatról. El kell ismerni, be kell vallani, hogy a zsinat-presbyteri szervezet a legtökéletesebb népképviselési rendszer, a melyet csak mai fogalmaink, emberi gyarló belátás szerint elgondolni lehet. Hiszen az államok életében is, az alkotmányos kormányformák, az alkotmányos törvényhozások mind a praesbyteri, népképviselési rendszernek utánzatai, másolatai, kisebb-nagyobb eltéréssel és módosítással.

Valóságos igaz, hogy ez a presbyteri szervezet az egyház kormányzatára igen alkalmas; de csakis az egyházak szervezésére és kormányzatára; mert már a hívek összeszedésére, s még inkább megtartására teljességgel nem elegendő.

A presbyterek és presbyteriumok ugyanis beérik azzal, hogy az egyház igazgatásában felmerülő kérdéseket elintézik. A jó rendre felügyelnek; valamint a gyermekek iskoláztatására is. A vagyonkezelést ellenőrzik. Tanítót választanak. Szavazatokat adnak. Vagyont vesznek és eladnak, a mint ezek az egyházi törvényekben és az egyházmegyei szabályrendeletekben is elő vannak írva.

De már arra, hogy a hívek el ne széledjenek, az egyháztól el ne idegenedjenek, vagy hogy a vallásos gyakorlatokat megtartsák, a templomot látogassák, úrvacsorával éljenek, magán, családi és nyilvános életökben Isten törvényei szerint való életet — Jézus parancsait, példáját követve — éljenek, alig gondolnak, alig törekednek. Pedig ezek volnának az egyházi, vallásos társaságok főfő céljai és teendői. Az egyházak s azok szervezete is csak eszközök ezen magasztos célok eléréséhez, legalább megközelítéséhez.

Ezeket a teendőket a gyülekezetben, szinte egy szervezett testületre kell bízni. Erre igen alkalmas a diakonusi intézmény megalkotása, a mely nem új dolog és nem új intézmény, hiszen eredete az apostoli korszakra vihető vissza (Csel. VI. rész); csak hogy a középkorban, a hierarchikus egyházszervezet mellőzte; mi pedig, a reformáció óta, megelégedtünk a presbyteriummal. De a mai megváltozott viszonyok erősen követelik, hogy a diakonusi intézmény, a hívek megtartása, családi és magán életök irányítása végett, főleg a népesebb gyülekezetben, minél előbb szerveztessék; mert e nélkül, mint oldott kéve, széthullik és kivált népesebb egyházaink elzülленek, szétmállanak.

A diakonusi intézményt mi, a magunk egyházában, következőleg szerveztük s ezen eljárás, azt hiszem, tájékozással szolgálhat más egyházakra nézve is.

Az egyházközséget felosztottuk öt kerületre; a városban alakítottunk, a tizedeknek megfelelőleg, négy kerületet, az ötödik-

nek vettük a pusztákat és tanyákat. Minden kerület élére választottunk egy fődiakonust, főfelügyelőt. ezek mellé 6—6 diakonust vagy felügyelőt; a tanyai fődiakonus, tanyai gondnoki czímmel, az egyes tanyákon maga szemeli ki s alkalmazza a tanyai diakonusokat vagy felügyelőket.

A diakonusokat a presbyterium választja, az írni-olvasni tudó, buzgó egyháztagok közül (presbyter-jelöltek) három évre, s mint a presbyterek, csakis esküt tesznek le.

Főbbteendőiket a következőkben körvonalozhatjuk: közremunkálnak az egyházi élet felelevenítésére, az egyház hívei közötti összetartozandóság és testvéri szeretet kötelékeinek szorosabbra fűzésére; felügyelnek a jó rendre s a vallás-erkölcsi élet élénkebbé tételére.

Összekötő kapcsot képeznek az egyháztanács, mint kormányzó hatóság és a hívek között, sőt a felsőbb hatóságok között is, oly módon, hogy a presbyterium közérdekű határozatait és felsőbb egyházi hatóságok rendeleteit az egyháztagoknak tudomására hozzák.

A híveket, az egyház tagjait számon tartják; a kerületökbe beköltözőket vagy az onnan távozókat a fődiakonus útján az egyházi elnökségnek bejelentik. Kerületökben az egyes családok egyházas, vallás-erkölcsi életét éber figyelemmel kísérik; a családokat, mikor annak szükségét érzik vagy tapasztalják, meglátogatják, sőt esetenként értekezletre is összehívják.

Felügyelnek, hogy a gyermekek minden református családban iskolai nevelés-oktatásban részesüljenek; főleg, hogy konfirmációi oktatás nélkül ne maradjanak s az egyház kötelékébe, önkéntes fogadástétellel, belépjenek. A házasságkötések, keresztelesek alkalmából örködnék tapintatosan, hogy egyházunk érdekei csorbát ne szenvedjenek. A vadházasságban élőket a lelkeszi hivatalnál bejelentik s a törvényes házasság megkötésére közremunkálnak. Sürgetik tizedeikben az olvasókörok alakítását s rajta lesznek, hogy azokban protestáns irányú lapjaink és füzetek (Kis Tükör, Hajnal, Koszorú stb.) olvastassanak s ez úton terjesszenek. Az olvasókörokben vallásos estélyek s felolvasások rendezésénél és azonkívül is ily összejövetelek rendezésénél segídeknek, a híveket ezeknek látogatására serkentik, buzdítják. Valamint ügyelnek arra is, hogy az egyházunkat, hitelveinket gúnyoló iratok, babonaságot, tudatlanságot terjesztő nyomtatványok híveinknél elterjedésre ne találjanak. De ellenőrzik azt is, hogy egyházunk tagjainál, a hitelveinkkel ellenkező szokások el ne terjedjenek.

A köznapi s főleg vasárnapi istenitiszteletek látogatására, úrvacsorával való élésre a híveket sürgetik s ebben maguk járnak elől jó példával. Az egyháztagoknál az egyház iránti áldozatkészséget élesztik és ébren tartják. Ily pontozatokban állapíthatók meg a diakonusok teendői. Ezért tartjuk mi elkerülhetetlennek a diakonusok választását főleg a népesebb egyházakban.

GÖRÖMBEI PÉTER,
nagykálloi ev. ref. lelkész.

MINDENEKNEK MINDENE.

I. Kor. 9, 19—23.

AZ utóbbi időkben a hazai reformált egyházban is mind többen kezdik sürgetni a belmissiót, vagyis azt a munkát, mely bár eszközeit s irányzatát tekintve, különböző és sokféle, de céljában egy, nevezetesen: élő egyházzá alakítani a már külsőleg organizált egyházat; öntudatos, — keresztyéni erővel és meggyőződéssel bíró munkás keresztyénné változtatni az egyház testéhez külsőleg hozzá tartozó tagokat. — Azok, kik ezen szép célú munkában serénykednek, nem magoktól teszik ezt, hanem az evangélium isteni hatalmának, lelki erejének és ösztönzéseinek engedelmeskednek. — Eljárásukban, tevékenységökben sokszor nem egyeznek meg a világ felfogásával, gondolkozásával, de a valódi keresztyéni munkának mindig megvolt kétezer év óta ezen sajáttsága.

Hiszen egy oly intézményt, mint a keresztyén egyház, melyet isteni eredetűnek tartunk, melyről azt tudjuk, hogy az Isten lelke által építettett, és terjesztetett el a földön, egy ily intézményt, melynek tehát alapja is, lényege is, célja is isteni, — ezt emberi bölcsesség szerint és világi felfogással nem lehet tovább építeni, s virágzásra juttatni. Azt a munkát, mit isteni erő kezdett el, azt emberi erő nem folytathatja úgy, hogy a két rendbeli munka el ne váljék, s egymástól egészen ne különbözzék.

Mikor tehát a Krisztus egyházának erőssé, virágzóvá, élővé tételéről, vagy a hitetlenek, bűnben járók megjavításáról, a soknemű testi és lelki nyomor enyhítéséről beszélünk, ezt csak abban az esetben tesszük helyesen és célravezetőleg, ha beszédünk, okoskodásunk nem a világ módjára történik, hanem ha ezeket az Isten lelkének tanácsa és utasítása szerint cselekeszszük.

A világot nem lehet meggyőzni azzal, ha mi is a világ szerint, annak kedvére végezzük minden munkánkat. Mikor az apostolok neki indultak a nagy világ meggyőzésének, nem egyeztek meg a világgal, ez ellenök is fordult, de mégis ők lettek végtére győztesek.

Ha a belmissiói munka különlegesnek, idegenszerűnek, nem általunk és nem nálunk kitaláltnak látszik is, ez nem zárja ki egyáltalában azt, hogy Isten szerint való és áldásos ne legyen az egyház építésében, az emberek boldogításában. Sőt ellenkezőleg. Épen az mutatja, hogy magasabb erők érvényesülnek ezen törekvésben, hogy ellene fordul, s kárhoztatja a világ.

Sietek azonban kiemelni azt is, hogy én magam sem tartanék minden törekvést, mely e cím alatt akar érvényesülni, feltétlenül áldásosnak. Az apostolok idejében is voltak sokan, kik utánozni akarták az apostolok munkáit, azért ezek még sem lettek igazi apostolokká. Itt a benső elhívás értéke s eredete dönt.

Ha már az egyház építésének, a lelkek boldogításának nagy feladata igazán szívénkön fekszik, akkor e czélok elérésére vezető munkát és ennek eszközeit nem fogjuk szigorúan kiválogatni, s csak némelyeket igénybe venni, másokat — ép oly hasznosakat — pedig mellőzni. Az apostoloknál sehol sem találunk ilyenre példákat. Olvassa el bárki Pálnak azon nyilatkozatát, mit e cikk fölé kifejteztem, látni fogja, hogy mily nagy mértékben, mily egymástól eltérő, különböző viszonyokhoz, helyzetekhez, körülményekhez tudta alkalmaztatni magát s eljárását. Egyik helyen egy, másikon más eszközzel élt, egyik emberrel egyképen, másikkal más módon járt el, csakhogy *mindenestől fogva mindeneket megnyerjen az Evangéliumnak.*

Ha az apostolok életét, munkáit figyelmesen tanulmányozzuk, azonnal be fogjuk látni, hogy a mi munkánk és a mi egyházunk munkája mily egyoldalú, mily korlátok közé szorított az övékéhez képest, és épen azért mily sikertelen is. A mi építő munkánk — a mi nálunk a lelkészek teljesítenek — jószerint csak egy dologban határozódik, s ez a prédikálás. És még ezzel is mily sablonosak vagyunk. Csak egy ugyanazon helyen, egy ugyanazon órában gondoljuk azt a munkát is végezhetni. Azt várjuk, hogy azon egy órában százan, ezren alkalmazzák magukat mi hozzánk, holott Pálnál azt látjuk, hogy ő alkalmazta magát mindig és mindenekhez.

Az orvosoknak is vannak otthon rendelő óráik, de azért igen sok betegjeiket maguk is felkeresik. És betegjeikkel szemben az eljárásnak, a gyógyításnak, az egészségessé tévésnek számtalan különböző módját használják a jóra való orvosok. Nem lehet mindenféle embert egy recepttel meggyógyítani. Egyiknél egy, másíknál más gyógymód és szer vezet sikerre. Ne kicsinyeljük az analógiát mi sem. A társadalom, az emberek igen betegek, az egyház maga is szenvedő állapotban van, mindezek lelkiismeretes, gondos utánjárást kívánnak.

A szívekre, a lelkekre való hatás nagy titka is abban van, hogy ne mindig egy és ugyanazon módon akarjunk rá hatni; és ne minden fajta emberrel egy ugyanazon eljárást használjuk. A változatosságot és az alkalmazkodást (nemcsak a prédikáció tárgyában, hanem a munkában is) kedvesen veszi, fogadja mindenki. Az egyhangúság, egyformaság minden életet megdermeszt.

Városokban, művelt közönségnél más eljárás vezet sikerre, mint falvakon és egyszerű egyénekénél.

Városban, az esteli vallásos felolvasások, karénekek, zene-előadások igen nagy vonzerővel bírnak. És pedig nem muló, de inkább folytonosan növekedő vonzerővel, a mint ezt itt tapasztalat után mondhatom. Nagyon sok ember áhitattal meghallgat ilyenkor bennünket, kik különben nem jönnének el hozzánk; de fel is használjuk az ilyen kedves alkalmakat, hogy ezek siker nélkül ne tünjenek el tőlünk. Igen sok s értékes evangéliumi eszmét, igazságot közölhetünk ilyenkor az emberekkel.

Igen jótékony, áldásos munkának ítélem azt is, a mit a konfirmáltak egyesületében szoktunk végezni. Itt lehet és kell a serdülő ifjúsággal megismertetni, megkedveltetni az evangéliumot s éreztetni annak erejét. Ez a gyakorlati keresztyénség iskolája. Nem elég mindig elméleti tanokat közölni az ifjakkal, de igyekezzünk azon, hogy ők maguk is munkára szokjanak. Ott, hol középiskolák vannak, akár fiúk, akár lányok számára is, az ily egyesületi munkálkodást mindenütt behozandónak ítélem.

Oda pedig, hová a személyes jelenlét hiánya folytán az élő szó és munka a lelkész által nem hathat el, az ily helyekre a vallásos, építő olvasmányokat kell bevinni, hogy a lelkek mindig foglalkozzanak a keresztyéni igazságokkal, hogy lelki szerveik el ne tompuljanak, hanem folyton üdvös munkában tartassanak.

Ha a lelkész gondoskodása, érdeklődése mindenüvé s mindenre kiterjed, úgy nem akad senki — a mitől némelyek félni látszanak, — ki az egyházban szakadást hozzon létre. A szakadás azért terjedős, mert az egyének nem ismerik a Krisztust, s nem nyerték meg az ő boldogítását az egyházban, s így mások keresik ezt. De a ki itt boldog a Krisztussal való egyesülésben, azt tőlünk semmi se szakíthatja el.

Az evangéliumi lelkészeknek én csak Pál apostol ezen mondatát ajánlom figyelmébe: «Mindeneknek mindene lettem, hogy mindenestől fogva mindeneket megnyerjek az evangéliumnak». E példa követése legyen a mi belmissiónk! Ez fog adni egyházunknak szebb jövőt, mint a milyen jelene.

FEKETE GYULA,
nagykikindai ref. lelkész.

Evangéliumi lutheránus vagy református ember ne legyen tagja felekezetenélküli egyletnek, mert az ilyen «langyos» egyletekben a Krisztust meg nem tűrik s vagy a vakhit vagy a hitetlenség férkőzik be. Alapítsatok evangéliumi egyleteket és segítetek fel mindenkit a Krisztus szellemében.

Hogy milyen gonoszok az egyházi állapotok, mutatja egyebek közt az a körülmény, hogy a candidatiót be is kellett hozni, meg el is kellett törölni.

AZ EVANGÉLIUMI SZELLEM HATÁSA A NEMZETI ÉLETRE.

ARRÓL akarunk szólni, hogy milyen hatása van az evangéliumi szellemnek a nemzeti életre. Erre nézve először is azt kell tudnunk, mi az az evangéliumi szellem. S hogy ezt megtudhassuk, arra a kérdésre kell előbb megfelelnünk, hogy mi a szellem.

Szellem? Mi az? Szép dolog lehet, de én még soha sem láttam; mutassatok egyet! Így szokott egyik híres tanítóm beszélni, ha felelet közben szellemről szólt valaki előtte. Mi pedig, szegény diákok, inkább mint hogy vitatkozzunk, szépen elhallgatunk s így hallgatólag aztán szépen elhatároztuk, hogy szellem nincs. De hogy is volna? Gyermeekmesék szólnak csak róla, de nem látta még soha senki. Olyan lidérczforma lehet. Mivel pedig lidércz, hazajáró lélek s más e féle csoda nincs, hát szellem sincs.

Őszintén megvallom, hogy ennek a tudománynak én később nagy hasznát vettem. Mert mikor nagy tudósoktól hallottam, híres tudós könyvekből olvastam, hogy a Krisztus szellem, hát mindig eszembe jutottak a diákkori szavak. Szellem? Mi az? Ki látta? És azt gondoltam, hogy mivel szellem nincs, tehát ezek a jó urak azt akarják mondani, hogy Krisztus tulajdonképen nincs is. Talán volt valaha, de most már nincsen. De ezt így magyarárn kimondani nem minden tudós meri, hanem tetszetősebb szóval élven, mondja: a Krisztus szellem. Én aztán úgy okoskodtam, hogy mivel szellem nincs, Krisztusnak pedig lenni kell, és én — hála a jó Istennek — bizonyosan tudom, hogy van, ismerem, hallom szavát, érzem szerelmét; tehát a Krisztus nem szellem, hanem élő személy. Csakhogy azok a tudós urak nem ismerik. De azért le még sem tagadhatják, mert minden lépten-nyomon ott látják munkáit: a hívők lelki békéjét, örömeit, jócselekedeteit, a bűn ellen való harczát, hőstetteit, önfeláldozását. Mi hozza ezeket létre? A szellem. A krisztusi szellem.

Hát jól van, tisztelt tudós uraim, mondjuk, hogy a szellem. A keresztyén élet sok csuda dolgait tehát mind a Krisztus szelleme hozza létre. De hát a holt embernek van szelleme? Hathat reánk? Segíthet? Vigasztalhat? Jaj, Kossuth Lajos igen nagy ember volt. Meghalt. Eltemették. Megsírattuk. De ha még egyszer olyan idők jönnének reánk, hogy fegyverbe kellene a nemzetet szólítani: az ő szava nem hangzanék. Ő nem szólhat többé nemzetéhez. De a Krisztus szólhat, szól is. Ő hat a hívők lelkére. Vezet. Gyámolít. Megjavít. Boldogít. Igaz, testileg ő sincs közöttünk, de lelkével hat lelkünkre, s ez által szívünkre, testünkre,

egész életünkre. Ez hát, ez, a Krisztus lelke az, a mit a tudósok krisztusi szellemnek neveznek!

Ilyen formán tehát talán mégis van szellem? Nézzük csak. Hát ha emberi példákból jobban megérthetnők. Manapság eleget hallunk német szellemről, francia szellemről, angol, magyar, stb. szellemről beszélni. Iskoláinkat német szellemben akarjuk berendezni. Közerkölseinket, kávéházainkat, uri társaságainkat a francia szellem hatja át. A követ urak meg azt szeretnék, ha az ország házáat az angol szellem hatná át. De sokszor azon panaszkodnak, hogy a szerb szellem uralkodik köztük. Mit tesz ez? Azt, hogy az a lélek, a melyik egyik vagy másik nemzet jellemző sajátosságát létrehozta, hozza létre nálunk is ugyanazt a sajátosságot. És melyik az a lélek? A németek, francziák, stb. lelke. Igen, de minden németnek, minden francziának, stb. megvan a maga külön lelke. E lelkek összességét, a mint az a nemzetek életében, szokásaiban nyilvánkozik, nevezzük az illető nemzetek szellemének.

Mi tehát a szellem? Az emberek között működő lelki erő, melyet hatásaiból lehet felismernünk. És a honnét ez a lelki erő kiárad, onnan veszi nevét. A németektől kiáradó lelki erő a német szellem, a francziáktól kiáradó a francia szellem, és így tovább; a Kossuth Lajosból kiáradó lelki erő a Kossuth-szellem.

Mi tehát az evangéliumi szellem? Az evangéliumból kiáradó lelki erő. Így most már mindjárt megértjük a dolgot, csak még azt kell tudnunk, mi az evangélium. A Máté, Márk, Lukács és János evangéliuma talán? Nem. Az egész új-testamentom talán? Nem, hanem az egész biblia. Ez a csodálatos könyv, melyet oly sokan s oly különböző időkben írtak, egységes könyv. Egy tárgya, egy főgondolata, egy célja van: a Krisztus. Ő utána sovárogoz az ó-testamentom, ő róla szól az új. Az ő személye a biblia megértésének kulcsa. Az ő eljövele nélkül az új-testamentom létre nem jött volna, az ó-testamentom érthetetlen volna. Mi tehát az evangélium? A Krisztusról szóló egész Szentírás.

És hogyan jött létre ez a Szentírás? Emberek írták?

Emberek nézeteit, véleményeit, tudományát foglalja magában? Azt tudjuk meg belőle, hogy egyik-másik író mint vélekedett a Krisztusról? Ha ez volna, ha ilyen volna a biblia, rég elfelejtette volna már ez emberiség. Ha köbe, ércbe vésték volna, akkor sem tudnánk róla semmit többet, mint egyéb ilyen sziklába vésett feljegyzésekről tudunk, azt t. i., hogy a türelmes tudósok megfejtésükön törik a fejüket. Akkor nem nyomtatnák ma háromszázhusz különböző nyelven. Nem áztatná köny minden lapját. Nem fakadna nyomában áldás mindenütt, még a pokol kapujában is. Kicsoda, kicsoda beszélhet az örök Isten titkos tanácsáról, ki tekinthet bele örök végzésébe, ki írhatná le szeretete mélységét, irgalma magasságát, jósága végtelenségét, igazsága szilárdságát, kicsoda mondhatná el azt a mély titkot, a mi embernek

soha a világ végéig eszébe nem juthatott volna, hogy Isten úgy szerette e bűnös világot, hogy egyszülött fiát adta érte váltáságul; kicsoda más, mint maga az Isten?

Az Isten könyve tehát a biblia. Az Ő szava. Parancsa. Igérete. Szeretete. Ereje. Világossága. Emberi kéz írta, emberi szív érezte, emberi agy szerkesztette, de a mi benne a fő, a tartalom lényege, az az Istentől van. Mert olyan gondolatok vannak benne, a mik semmi emberi lángelmében meg nem fogamzhattak. Ezek az Isten gondolatai. Olyan érzelmek, melyek emberi szívben meg nem születhettek, ma sem otthonosak. Ezek az Isten érzelmek. És az is benne van, hogy mikor a föld királyai és hatalmasai összegyűlnek és tanácskoznak Krisztus ellen: az égből ülő neveti őket. Ez az Isten ereje.

Az evangélium tehát Istentől származott s a Krisztusról szól. Arról, a miért Krisztus eljött, a mit végrehajtott, a mire kötelez, a mit ígér, a mit megad, a hol él és a hova viszen mindeneket, a kik övéi. Mi lehet tehát a belőle kiáradó szellem? Az Isten, a Krisztus szelleme. A Szent Lélek.

Evangéliumi szellem! Mennyivel más ez, mint a nemzeti szellem, a francia, angol, vagy német szellem, vagy akár a Kossuth-szellem! Ezek sokszor rosszra is, hiábavalóságra is serkenthetnek, s serkentenek is; az evangéliumi szellem soha! Ezek hatása merőben külsőleges, az evangéliumi szellemé belső, valódi. Ezek csak külső utánzásra készítenek, az evangéliumi szellem átalakít. Újjá szül. Megszentel.

A francia udvariaskodik, csinosítja magát, tetszetős portékákat csinál, kedvesen köszön, hajlong. Ez tetszik nekünk. Úgy csináljuk mi is. Már a ki tudja. A francia mulat. Pezsgőt iszik. Színházba jár. Vékony és kurta szoknyában tánczol. Ejh, ez nem utolsó élvezet! Utána próbáljuk mi is. A német bölcselkedik, kételkedik, döngeti a hit bástyáit. Oly felséges, nagy dolognak tetszik ez mi előttünk. Hát a mit a német bölcselkedik, azt mi is elbölcselkedjük úgy másod-, harmadkézből, és ennek alapján jussot érzünk magunkban a kételkedésre, hitetlenkedésre. A német azonban épít is, és nagy szeretet-munkát végez, de ezt már nem csináljuk utána, mert nem magyarnak való. Az angol büszke képviselőházára. Azok vagyunk mi is. Az angol jó törvényeket hoz. Azt sürgetjük mi is. Lám az angol ezt, meg azt a törvényt hozta, miért nem hozunk mi is olyan törvényt. Így sohajtoznak sokan.

Ime ilyen a nemzeti szellemek hatása, ilyen az egyes nagy emberi szellemek hatása is. De azért vajjon a ki léhaskodik, már ezzel megszerezte-e a francia finom könnyedségét, kedves izlését; és a ki bölcselkedik, már ez által megszerezte-e a német alaposágot s a tudomány szeretetét, a szívósságot? És a képviselő, a ki szüntelen Anglia szellemében beszél, vajjon ez által

megszerezte-e az angol erkölcsi erejét és gyakorlati bölcsességét? Avagy Kossuth Lajos-e már az, a ki az ő szellemében szónokol; Deák Ferencz-e, a ki őt dicséri? Magyarán szólva tehát az emberi nagy szellemek czélokat tűznek elébünk, néha még az irányt is megmutatják, melyben haladnunk kell a cél felé; de aztán magunkra hagynak. A ki bír, halad; a ki fárad, marad. Egy kis ujjal sem segítenek bennünket

Nem így az evangéliumi szellem. Ez mindeneket átható, megújító, minden akadályokat legyőző erő. Nemcsak lelkesít, buzdít, hanem segít is. Igazuk van azoknak, a kik azt mondják, hogy a Szentírás olyan követelményeket állít fel velünk szemben, melyeket ember teljesíteni képtelen. Igazuk van. Ezt csak a képmutatók tagadhatják. És csak a képmutatók beszélhetnek erényről és érdemről. A testi és lelki tisztaságnak, a szeretetnek, önfeláldozásnak, önmegtagadásnak azt a fokát, a mit a Szentírás követel, emberi erő soha el nem érheti. És a kik megkísérlették, még mind keserves csalódásra ébredtek. De éppen ebben tűnik ki az evangéliumi szellem ereje. Ez a szellem nem külső hatás, hanem isteni erő. Isteni erő, mely beleköltözik a halandó emberi testbe, a rab emberi lélekbe, és ezt a gyarló, bűnös embert áthatja, emeli, ragadja mind magasabbra-magasabbra, úgy, hogy a ki e szellemnek teljesen átadja magát, azt tapasztalja, hogy az addig teljesíthetetleneknek vélt parancsok nemcsak teljesíthetők, hanem teljesítésök soha nem érzett örömet és boldogságot ad. Egy szívvel vallják az ilyenek: eddig nem éltünk, csak most élünk igazán. És az elhagyott örömeket nyomorúságnak állítják azokhoz az örömhöz képest, miket e szellem ad nekik. És édes, kedves énjöket, dédelgetett önmagukat, a kit a legjobbnak, legszebbnek s mindenekfelett becsülendőnek tartottak, szennyeknek, durvának, gyalázatosnak látják, megtagadják, összetépik, elvetik, mint a ronda ruhát: és minél jobban megtagadják, összetépik, minél messzebb elvetik: annál biztosabban megtalálják tiszta, szép, igaz énjöket. Ah, mikor meglátják azt az új teremtetést, melyben a maguk megtisztult, megszentelődött énjökre ismernek, s olyannak találják magukat, a milyeneknek soha, még álmukban sem merték remélni: olyan örömet éreznek, a milyenhez foghatót e világ minden kincse, hatalma és dicsősége sem adhat.

Az evangéliumi szellem hatása tehát az, hogy az embert új teremtéssé teszi. Nagy czélokat tűz eléje és segíti ezeket elérni. Lelkét kiszabadítja a testiség, érzékiség, bűn rablánczaiból, szárnyakat ad neki, táplálja, erősíti, megnemesíti, bölcsesé, nagygyá, mélylyé teszi, megszenteli s a célhoz kézen fogva eljuttatja.

Csodálatos, csodálatos az ilyen új teremtetés! E világban van, de a mennyei világban él. E testben van, de lélek szerint jár. Ugyanaz marad, a ki azelőtt volt, mégis egészen más! Ugyanaz a test, ugyanaz a lélek, ugyanaz a jellegzetesség, ugyanaz az

egyéniiség, de más vágyak, más czélok, más modor, más gondolkozásmód. És más, egészen más élet. Más méltóság. Más boldogság. Az evangéliumi szellem az egyéni jellemet nem semmisíti meg, hanem megszenteli és kifejleszti. Az Isten fiaiban határozottabb az egyéni jellem, mint a világ fiaiban. Mert a jellem csak szabad emberben fejlődhetik ki, és csak az Isten fiai szabadok. A bűn, a világ szelleme megnyűgözi a lelket s a jellemeket mind egy mintára iparkodik gyúrni. Az evangéliumi szellem felszabadítja a lelket, felviszi a tiszta, üde, életető légkörbe és ott szabad repülést enged neki, hadd növekedjék, fejlődjék a saját egyénisége szerint.

Valóban csodálatos ez! A világ fiai saját énjökért élnek, halnak, mindenik ki akar tűnni a másik felett; és még sincs egyéniségök, mind olyan egyformák, mintha egy gyárból kerültek volna ki. Az Isten fiai megtagadják énjöket, megalázzák magukat; és mégis mind-mind egy-egy különálló, bevégzett egyéniség, jellem. És ez a sok, egymástól annyira különböző egyén mind egy a Krisztusban; az a sok egyforma ember pedig annyira széthúzó, viszálykodó, egymással szemben álló! A világ fiai olyanok, mint a krumpli. Kívül mind másforma, de ha meghámozzák, mind egy és ugyanolyan. Az Isten fiai olyanok, mint a tenger. Kívül mind egyforma, de ha mélyére hatol a szemlélő, feltárul előtte különbözősége, nagy gazdagsága.

Nagyban és egészben véve, im ez az evangéliumi szellem hatása az egyéni életre. A részleteket ki tudná mind elsorolni? Hogy enyészik el a félelem, kétség, bű, gond, keserűség, kedvetlenség, s hogy jó helyére a bátorság, biztonság, öröm, bizodalom, boldogság, derűtség; hogy csendesül el a szív háborúja, s hogy költözik helyébe a soha meg nem zavarható béke; hogy lesz az összeférhetetlen, verekedő emberből a béke harczosa, a világi szorgalmatosságba merült munkásból az Úr szőlőjének szorgalmas munkása, a gazdagságot hajhászó kereskedőből a mennyei javak hív és ügyes sáfára, a tudomány után szomjúhozóból az igaz tudomány hirdetője; hogy lesz a korhely gazda szorgalmas, jó családatyává, a hanyag hivatalnok pontossá, a megbízhatatlan mesterember megbízhatóvá, ügyessé; hogy virul az elhagyatott szántóföld, épül fel a romnak induló ház, járnak iskolába az elzüllött gyermekek; ki tudná mind leírni? Elég az röviden, hogy az ember evangéliumi szellem hatása alatt megtalálja békéjét, boldogságát, önmagát, megtisztul, megerősödik, megnemesedik, megszentelődik, üdvözülni.

Ezzel megfeleltünk tulajdonképeni kérdésünkre is, hogy t. i. milyen hatása van az evangéliumi szellemnek a nemzeti életre. Olyan, mint az egyénire. Természetes. Hiszen a nemzet egyénéből, emberekből áll. A magyar nemzet magyar emberekből. És a milyenek ezek az egyes emberek, olyan ezek összessége, a nem-

zet is. És a milyenekké teszi az evangéliumi szellem az egyes embereket, olyanokká teszi a nemzeteket is.

Első hatása tehát, a mi minden nemzet előtt, de kivált a magyar előtt a legfőbb, az, hogy szabaddá teszi a nemzeti életet. Csak ott van meg a nemzeti életnek valódi szabadsága, a hol a szívek nem zárkóznak el az evangéliumi szellem hatása elől.

A legszabadabb nemzet a világon az európai és az amerikai angol, aztán a holland és a német. Miért? Mert e nemzetek többségét az evangéliumi szellem hatotta át. Ezek nem tűrik a szolgaságot. A ki a legnagyobb és legzsarnokabb földi hatalom, a bűn alól Isten kegyelméből felszabadult, az az ő Urán kívül többé senkinek és semminek szolgájává nem lesz. Sajátságos példa erre a német nemzet. Önkényuralom alatt élt és nőtt fel. Az alkotmányosság ott egészen új keletű dolog. Még a legkisebb fejedelem, a legkisebb grófocská is teljhatalmú ura volt országának. És a császári hatalom ma az alkotmányosság időszakában is csaknem korlátlan; de azért ki merné azt mondani, hogy a francia nemzet, a szabad köztársaság nemzete, a dolog lényegét tekintve, szabadabb nemzeti életet él, mint a német? A császár rendelkezik, de számot kell vetnie népe komoly érdekeivel és valódi akaratával, jellemével, törekvéseivel; ellenben Franciaországban a legszentebb érdekeket is kockára veti az a vak szenvedély, mely a nemzet zömét a legszigorúbb rabságban tartja. A francia nemzet nem tud zsarnok nélkül élni. Vagy népámítók, vagy császárok kellenek neki.

A másik, szintén igen fontos hatása az evangéliumi szellemnek az, hogy az egyéniséget kifejleszti. A nemzeti életből nem irtja ki a sajátos nemzeti jellemvonásokat, hanem megtisztítva, megneemesítve inkább kifejleszti azokat. A német jobb német, a francia jobb francia, az angol jobb angol, a magyar jobb magyar lesz e szellem hatása alatt. Ha alaposan megfigyeljük a nemzeteket, úgy találjuk, hogy minden nemzet fiainak az a része, mely nem áll az evangéliumi szellem hatása alatt, nemzetének rossz tulajdonságait, hibáit, hiúságait, gőgjét, türelmetlenségét fejleszti ki inkább; míg az evangéliumi szellem hatása alatt álló rész a jó tulajdonságokat, a nemzeti erényeket fejleszti. A híres francia szellemesség sikamlós tréfákat, buja tánczokat, mocskos színdarabokat, undorító regényeket termel gomba módra; az evangéliumi szellem által áthatott francia szellemesség ragyogó színben tárja elé a keresztyénség szépségeit, elbájol és meghódít szeretete, hite lángjával. Vajjon melyik teszi szebbé, erőteljesebbé és nemzetiebbé a nemzeti életet? Az angol nemzeti szellem rumot terjeszt és ennek hatalmával elnyomja, hatalmába keríti a vad népeket; az evangéliumi szellemű angol bibliát terjeszt, felszabadítja a rab népeket és a Krisztus hatalma alá vezeti őket. Melyik szerez több tiszteletet, díszet nemzetének? És a magyar nemzeti

szellem sarkantyúját pengeti, fokosával hadonázik és káromkodik; az evangéliumi szellemű magyar meg a gályák rablánczait csörgette, éles fegyverrel vágta a bűnt és a nemzeti élet egyéb ellenségeit és akadályozóit, és dicsérte az Urat. Valóban, ha a nemzeti élet feladatául azt tartjuk, pedig okos ember nem is tarthat mást, hogy legszebb, legjobb, legnemesebb, legfelségesebb nemzeti tulajdonságainkat ápoljuk, fejlesztjük, nemzeti hibáinkat, bűneinket pedig, melyek úgy is csak kárunkra és gyalázatunkra szolgáltak mindig, leküzdjük: akkor a nemzeti életre nem lehet semmi hasznosabb, czélszerűbb, üdvösebb, mint az evangéliumi szellem hatása.

Mert azt talán nem vonja senki kétségbe, hogy a nemzeti életnek nagyobb biztosítékai a nemzeti jó tulajdonságok, mint a nemzeti hibák. És mivel az evangéliumi szellem hatása épen abban áll, hogy ezeket a nemzeti jó tulajdonságokat ápolja, fejleszti, gazdagítja: ezzel a nemzeti életet nemcsak tisztábbá, erősebbé, hanem öntudatosabbá is teszi. És ez különösen reánk magyarokra igen nagy fontossággal bír. Hatalmas példákat mutat erre a történelem. Lengyelországnak, mely az evangéliumi szellemet egészen kizárta magából, csak emléke él már, a lengyel nemzet már nem él s úgy lehet, hogy a lengyel emberek sem sokáig élnek. Mikor Csehországból az evangéliumi hitet kioltották, kioltották a cseh nemzeti öntudatot is. De az evangéliumi hitnek némi kis csirája maradt még ott elrejtve, mely a szabad idők beálltával kikelt, életre támasztotta a cseh nemzeti öntudatot is, mely ma erősebb, mint valaha. És vajjon minálunk, a labanczoknál volt-e erősebb a nemzeti öntudat, vagy a kuruczoknál? Bizony, ha kuruczok nem lettek volna, ma már nem volnának magyarok. És én nem állítom, hogy a kuruczok valamennyien kegyes, istenes emberek voltak; hanem annyi bizonyos, hogy az evangéliumi szellem hatása alatt állottak, s ez tette őket vitéz harcosokká és rendületlen magyarokká. Csudálatos mélysége az Isten bölcsességének! A hol nincs zsidó, nincs görög, sem magyar, sem német, sem szabados, sem szolga, hanem minden és mindenekben a Krisztus: ott a legvirágzóbb a nemzeti élet, a legerősebb a nemzeti öntudat! Az a szellem, mely minden válaszfalat ledönt s a nemzeteket mind egy néppé, az Úr népévé olvasztja össze: az fejleszti ki legjobban a nemzetek legsajátosabb tulajdonságait is, az erősíti legjobban a nemzeti öntudatot is!

És az eddigiekben benne van az is, hogy tisztává, erkölcsössé teszi a nemzeti életet. Kiirtja a korrupciót, a nemzeti élet legveszedelmesebb ellenségét. Megszünteti a különbséget a politikai erkölcs és magánerkölcs, a politikai jellem és magánjellem között. Felvilágosítja az elhomályosult elméket a felől, hogy a ki a politikában erkölcstelen és jellemtelen, nem lehet az más oda haza sem; és a ki oda haza erkölcstelen és jellemtelen, nem lehet az

más a politikában sem. Ez a szellem az urakat lelkiismeretessé teszi, hogy követválasztáskor ne bolondítsák a népet, és ne vesztessenek, a követségből ne akarjanak hasznot húzni; a hivatalokban hatalmukkal a közjóra éljenek. Ez a szellem eladhatatlanná, megvehetetlenné teszi a népet, a kit sem pénzzel, sem hazugsággal nem lehet megvenni. Szóval az evangéliumi szellem fent és lent tiszta, nemes, becsületes közéletet teremt. Tehát létrehozta azt, a miről oly sokat beszélnek a szónokok, de a mit sem törvényhozás, sem a legerősebb nemzeti akarát soha nem képes létrehozni. Hogy pedig nálunk mit jelent a közélet tisztasága, azt mindenki elképzelheti. Saját hazánkban széthúzó, ellenséges elemek vesznek bennünket körül s a külföld előtt vádakkal halmoznak el. A lelketlen izgatás felhasználja, felfújja nemzeti közéletünk legkisebb hibáit is. Nekünk, a kiket annyi ellenséges szem figyel, tisztán, mocsoktalanul, szeplő nélkül kell élnünk. Pedig nem élünk úgy. És az evangéliumi szellem hatása nélkül nem is élhetünk. A nemzetiségi kérdésnek pedig, mely akárhogy vegyük is, reánk nézve életkérdés, nincs más megoldása, mint a közélet nemes tisztasága. És mivel ez az evangélium ereje nélkül el nem érhető: reánk nézve valóban a legfontosabb politikai kérdés, valódi életkérdés az, hogy nemzeti életünkre az evangéliumi szellemnek minél nagyobb, teljes hatást engedjünk.

Sokat lehetne még erről az áldásos hatásról beszélni, de most nincs rá terünk. Különböztetve abból, a mit az evangéliumi szellemnek az egyéni életre gyakorolt hatásáról mondtunk, könnyű levonni a következtetést a nemzeti életre is. Mert ha az evangéliumi szellem a polgárokat józanokká, erkölcsösökké, szorgalmasokká, takarékosokká, megbízhatókká, szerető szívűekké, kötelességtudókká teszi, világos, hogy ez által a nemzeti életet minden tekintetben a virágzás legnagyobb fokára emeli. A börtönök kiürülnek, az iskolák megtelnek, a földművelés, ipar, kereskedelem felvirágzik, falvakban, városokban jólét, rend, béke uralkodik s a műveltség terjed.

Ime ez hát az evangéliumi szellem hatása a nemzeti életre. A nemzeti életet szabaddá, nemzetiségi, öntudatosá, tisztává teszi, az anyagi és erkölcsi jólétét felvirágoztatja. Szóval mindazt könnyen és ingyen megszerzi a nemzetnek, a mi után annyi jó hazafi annyi bölcsességgel és erővel, annyi időn át és — oly kevés sikerrel törekedett.

Ki szereti nemzetét? — Terjeszsze az evangéliumot!

KECSKEMÉTHY ISTVÁN,
kolozsvári ref. theol. tanár.

A türelem ne legyen a Krisztus elárulásává.

BELMISSIO S A VILÁGIAK.

SOKSZOR gondolkoztam a felett, hogy honnan fog megindulni az egyházunk s egyházi társadalmunk benső hitéletét megeleveníítő lélek munkája; mert hogy erre a tespedő, vallás tekintetében könnyelmű és bizonyos korszakra ellenhatásul szükségkép kedvező időknek kell következni: az iránt nem volt s ma sincs kétségem, a minthogy bizonyos örvendetes előjelek már is felismerhetők: sőt, ha összehasonlítjuk a mostani állapotokat a 15—20 év előttiekkel, örvendetes tényeket is hozhatunk fel a mellett, hogy mindinkább utat kezd törni magának az a meggyőződés, és pedig úgy lelkészi, mint világi körökben, hogy a mostani állapottal, értve az egyén benső vallásos világát, szakítani kell s vissza kell térni ahhoz, a melyektől sok ember talán épen azért fordult el, mert nagyon is egyszerűeknek látszottak, de a melyekben erő van — sőt több ennél — élet!

Ámde ez a fordulata a nézetnek csak épen hogy kezd láthatóvá válni, általános meggyőződéssé még nem vált, pedig prot. egyházainkra, egyháztársadalmunkra mélyebb, átalakító hatást gyakorolni csak akkor fog, ha az oly általános, erőteljes irányzattá lesz, a mely magával ragad.

Honnan fog tehát kiindulni ez a megújító mozgalom?

— Bizonyára a lelkészekről kell kiindulnia, általuk kell vezetettetni, a minthogy a dolog természetének is ez felel meg.

Épen ez okból első kötelessége a prot. egyházaknak s egyházaink közigazgatásának legnagyobb súlyt fektetni a lelkészek megfelelő szellemben való képzésére, tehát theol. akadémiáink érdekében meg kell tenniök mindazt, a mi úgy tanulmányi, mint nevelési szempontból szükséges; mindazt, a mi a tanulók lehető jó ellátása, theol. akadémiai tanáraink javadalmazása és jövőjük biztosítása szempontjából lehető; de mindenekelőtt mindazt, a mi az intézeteinkben a valódi keresztyéni szellemet ápolja, hogy tanuló ifjúságunk ott tiszta, keresztyéni légkörben éljen, fejlődjék; hogy azt tegyék magukévá, a mi nélkül lehetnek ragyogó egyházi szónokok, kitünő egyházi közigazgatási hivatalnokok is, de olyan lelkészek, a kik a hívek belső megigazulására saját életökkel is hatni tudjanak — pedig ez az igazi — soha nem lesznek. Hittani intézeteink ily irányú fejlesztése, gondozása tehát egyházi közigazgatásunk egyik fontos feladata.

A másik feladat ebből következik s abban áll, hogy minden eszközzel oda törekedjünk, hogy lelkészeink aztán olyan helyzetbe

jussanak, oly körülmények közt élhessenek, a melyek megengedik, hogy igazán hivatásuknak éljenek. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy mindeniknek valami nagy fizetést kell biztosítani arra nézve, hogy aztán tőle meg lehessen követelni, hogy hivatásának éljen, de azt értem alatta, hogy azoknak a helyzetén, a kik a tisztességes megélhetés mindennapi gondjaival küzdenek, segíteni kell.

Csak így lehet majd ker. szellemtől áthatott theol. ifjúságunk és hivatása körében a Krisztus szelleme által hajtott lelkeszi karunk.

Ezek a czélok igen lényeges részökben közigazgatási feladatokat képeznek, vagyis ezeket a czélokat egyházi közigazgatási intézkedések nélkül elérni nem lehet, mert részint szervezeti, részint anyagi kérdéseken sarkalnak. Miután azonban — sok jogos panasz mellett — azt az érdemet sem lehet elvitatni a mi prot. világi férfaiunktól, hogy buzgósággal, odaadással és nagy készséggel bocsátják erejüket és idejüket az egyház adminisztrációjának rendelkezésére — hisz talán e tekintetben bizonyos túltengésben is szenvedünk, a mennyiben az adminisztráció felemészti legjobb erőinket s a belső építés munkájához aztán alig marad idő —; miután — mondom — világi férfainknak az adminisztrációban kifejtett buzgósága ellen kifogást csakugyan nem lehet tenni: jogos reményünk van arra, hogy prot. egyházaink mihamarább erélyes kézzel és mindenütt — mert hisz egyes helyeken, kerületekben már is történetek dicséretes lépések — meg fogják tenni a lelkészek nevelése és javadalmaik rendezése érdekében, a mit erőink korlátozott volta megenged, sőt hazánk jelenlegi viszonyai remélnünk engedik azt is, hogy talán mindkét irányban az állam is, az eddiginél hathatósabban leend segítségünkre.

De sikerüljön bár Isten segítségével a jelzett irányokban nagy haladást tenni — tegyük fel, hogy nagyban és egészben prot. egyházainkat Krisztus szellemétől áthatott, azáltal hajtott, a megélhetés gondjai ellen biztosított lelkészek vezetik: előttem bizonyos egy dolog s ez az, hogy ha a lelkészek oldala mellett nem lesznek nagy számban buzgó, ker. tevékenységben munkás világiak, vagyis *ha a világi elem el nem foglalja az egyház benső életében, tevékenységében azt a helyet, a melyet prot. egyházi szervezeteink szerint elfoglalni joga és kötelessége, akkor* — legalább jó részben — *hiába volt minden áldozatkészség* a lelkészképzés és ellátás érdekében. A lelkész egyedül a nagy tömegeket átgyúrni, bennük az élő hitet állandóan fentartani, annak tápot adni nem lesz képes. Ők megmozdíthatják a lelkeket, megindíthatnak bizonyos üdvös mozgalmakat, de hogy azok a hívek tömegében gyökeret verjenek, hogy a társadalmi életben gyakorlati tényezővé váljanak: ahhoz, a mennyire én tudom s láttam — a világiak támogatása, váltetett munkája is kellett mindig s fog kelleni a jövőben is, úgy másutt, mint nálunk!

Hogy ez a munka miben álljon? — erre a kérdésre a felelet nem nehéz. Csak nézz körül, édes atyámfia, első sorban legközelebbi közeledben, szűkebb és tágabb családi, — baráti körödben okvetlenül találsz alkalmat jót tenni — keresztyén értelemben, t. i.: nemcsak úgy, hogy a szegényt megsegíted, a rongyosat felruházod, de úgyis, és főként úgy, hogy tanácscsal, példával s minden alkalmas eszközzel igyekszel azt, a kinél szükségét látod, arra az alapra segíteni, azon az alapon megerősíteni, a melyet magad helyesnek ismertél fel — a melyet az emberiség 2000 éves története bizonyít igaznak lenni — a keresztyén, a krisztusi alapra. Ebben kell a buzgó lelkésznek, minél több buzgó munkatárs, mert a lelkész minden egyessel, minden kedvező alkalommal ezekről nem beszélhet, de ha a hívek körében sokan *belmissionáriusoknak* érzik magukat, ha valódi belmissiói munkát végeznek, akkor fog az egyház, vagy helyesebben Isten országa a földön virágozni. És én biztosíthatlak, kedves atyámfia, hogy sehol oly bőséges jutalmát ebbeli fáradozásodnak nem veszed, mint épen családi körödben, szeretteid körében; mert nemcsak látod, de magad is élvezed a szeretetnek, a békének azt a lelkét, a mely az életnek minden körülményei közt, megadja azt a vidám, tiszta derűt, a mely a hívő ember életét jellemzi.

Persze, ennek egy — de elengedhetlen feltétele van: legelőbb magadnak kell igaz szíved szerint arra az alapra állani — azon erősen megállani, vagyis a *belmissiót* a legbensőbb körben, saját bensődben, *önszívedben* kell kezdened!

Hogy Isten irgalmát, szeretetét, gondoskodását megismerjed, magadnak kell kijelentéseit ismerned s e végből az Írást — nem lapozgatnod — de olvasnod; benne figyelemmel és áhitattal — azt mondhatnám *kíváncsisággal és mohósággal* kell *kutatnod* azt, a mi az ember üdvére, élete békességére s az örök életre tartozik, s a midőn ott látod Isten kegyelmét és saját bűnös voltodat: alkalmaznod kell azt, a mit az Írásban találtál, saját életedre. Alkalmaznod kell, nem válogatva — elfogadva, a mi kellemes és különböző ürügyek alatt elmellőzve azt, a mi kényelmetlen, vagy valami érdekbe ütközik; *alkalmazni* kell *alku nélkül* úgy, a hogy az Írás rendeli, mert Isten ígéje az alkut nem tűri s azzal csak magunkat csaljuk meg.

Ha így igaz szívvel és szeretettel — magyarul szólva — megadtuk magunkat az Úrnak, ha beismerve bűnösségünket, sorunkat az Ő kezébe tettük le s dolgainkban, elhatározásainkban az Ő akaratának engedünk tért: akkor a saját belmissiónk jó folyamatban van; csakhamar tapasztalni fogjuk Isten segítő kezét az eleinte oly meredek úton s látni fogjuk hitünk áldott gyümölcsseit. Ekkor van az, a midőn a szív mindinkább eltelik az Úr iránti szeretettel és hálával, nem csak eltelik pedig, hanem túlárad — mert az a természete — ezektől az érzésektől s tieidnek,

szeretteidnek, barátaidnak is juttatsz és mindenkinek, a kit Isten közeledbe helyezett, abból, a mi a te életedet megaranyozza! Így lépsz ki saját bensődből környezetedbe, hogy azt az áldást, a melyet magadnak szereztél, közöld azokkal is.

De a családi, baráti — ismerős körön — a körünkben élő egyeseken túlterjed a mi kötelességünk, t. i. minden keresztyéné, tehát a világi embereké is. Segíteni kell a lelkésznek abban a nagy munkájában, a melylyel a tömegeket igyekszik megragadni, hogy a keresztyén szellemnek — a ker. életnek meghódítsa s Krisztus híveivé tegye.

Nem állítom, hogy ez oly annyira általános kötelessége minden hívő keresztyénnek, mint az előbbi — itt már abban, hogy mennyit tehet, nagyobb szerepet játszik az embernek egyénisége, helyzete, állása; de azt állítom, hogy e téren is hasznos munkásságot fejthetnek ki a világiak közül a legtöbben — mindenestre sokkal többen, mint a hányan most teszik, értem az alatt a *ker. társadalmi tevékenységet*, összejövételek, egyesületek jó olvasmányok terjesztése útján.

Nemcsak vallási, de általános közművelődési és ezekkel fontos hazafiúi érdeket szolgál az, a ki ez utakon a nagy közönség, különösen pedig a nép valláserkölcsei emelésén, jobbra tételén munkál; a ki azt, a mit tud, közölni igyekszik másokkal azok lelkének emelése céljából. És alig van a művelt osztályhoz tartozó ember, a ki, kivált faluhelyen, ne volna képes a történet, irodalom, természettudomány vagy az ismeretek más köréből egy-egy rövid előadást vagy felolvasást tartani, nem kell ahhoz valami mélységes szaktudomány, hogy az ily előadás a hallgatóság nagy részére nézve tanulságos legyen, és nincsen olyan szakbeli ily célú előadás, a melynek kapcsán ne lehetne a keresztyén érdekeket — más szóval — belmissiói célokat szolgálni. És elégséges felemlíteni azt a nagy előnyt, a melyet az ilyen vallásos célú összejövételeknek biztosít az, ha abban minél többen, s különösen világiak is nemcsak mint hallgatók, de mint előadók vesznek részt; ez által lesznek az ily összejövételek változatosakká s egyúttal az érdeklődés is általánosabbá lesz, hisz jól tudjuk, hogy nemcsak a tárgy, de az előadó személye is vonzza a közönséget.

Különösen gazdag és hálás tere nyílik azonban a világiak tevékenységének a különböző keresztyén célú *egyesületek* körében. A vezetés, különösen az azokban uralkodó szellem tekintetében, természetesen itt is a lelkészek előjoga, sőt kötelessége, de a munka nagyobb részét bizony a világiaknak kell elvégezni.

Az ily ker. egyesületek fontossága, ereje, ha azokban elevenesség, élet van, a belső hitélet építése szempontjából ismeretes és mi protestánsok nagy kárát valljuk annak, hogy azt nem méltányoljuk eléggé; meglévő csekély számú egyesületünkben is, majdnem ki-

vétel nélkül csak a jótékonytságot gyakorolják, a nélkül. hogy ezzel kapcsolatosan a valláserkölcsei élet gondozását is munkálnak — mint kitűzött czélt.

Különös súlyt kellene az ifjúságnak keresztyén egyesületekbe való gyűjtésére fektetni, s pedig nemcsak a fiatal embereket értem, habár ezekre nézve tagadhatlanul fontosabb, de a fiatal leányokat is; miután a családi körön kívül más eszköz alig van, a melylyel vallásos érzületek, egyházaikhoz való tartozandóságuk úgy ébren tartatnék, mint ha ker. szellemtől áthatott s ily szellemenben vezetett egyesületeink tevékeny tagjai lesznek, a hol aztán a ker. munkát, t. i. belmissiói tevékenységgel kapcsolatos jótékonytságot megismerik, megszeretik, megszokják.

Nem lehet kimondani azt az áldást, a melyet fiainknak, leányainknak biztosítunk, de nemcsak nekik, hanem a jövőnek, a hazának, a társadalomnak, ha sikerül őket ker. ifjúsági és ker. leány- vagy nőegyesület tevékeny tagjaivá tenni s ez által őket ennek a nemes munkának már ifjúságukban megnyerni. Ismétlem, igen nagy fontosságot tulajdonítok ily ker. alapon álló ifjúsági s leányegyesületeknek a jövő szempontjából és azért minden világinak, *különösen a szülőknek kellene anyagi és szellemi támogatással rajta lenni, hogy ily egyesületek minél nagyobb számmal keletkezzenek*; de azért természetesen nem akarom ezzel a felnőttek körében létezhető és létesítendő ker. szellemű egyesületek fontosságát kisebbiteni. Más körben ezek célja ugyanaz, t. i. egyrésről a tagok és mások körében az élő — tevékeny ker. hit ápolása és ezzel kapcsolatosan a szeretet segítő munkája a bűn — a nyomor elleni küzdelemben. A szegények, az árvák, a cselédek, betegek, szülők és elhagyatottak érdekében működő jótékony és szeretet egyesületeket ki ne méltányolná, ki ne pártfogolná, ha helyes alapon állanak!

Nekünk magyaroknak különösen e tekintetben is egy nagy bajunk, illetőleg hibánk van, a mi nagyon hátráltat s egyházi közigazgatásunkban is igen érezteti magát: ez az a hajlamunk, hogy szükséges felül ragaszkodunk a formákhoz, fontosabbnak tartjuk sokszor a szervezetet, mint azt, a minek szolgálatára a szervezet rendelve van. Nekünk alapszabály, százféle tisztség, választás, közgyűlés, választmány, kisebb-, nagyobb-, tágabb- és szűkebbkörű bizottság kell minden egyesületben s minden alkalommal; és ezekkel elpazarolunk annyi időt, hogy aztán magához a dologhoz alig jutunk; pedig különösen a belmissió terén minél kevesebb alakosság, de minél több lelkes munkásság kell!

Nem lesz felesleges itt is felhozni egy példát arra, mily egyszerű szervezettel lehet nagy munkát végezni, a «société de l'évangélisation populaire de Genève» Genf városának, különösen a népnek evangelizálását tűzte ki célul. Tíz év óta működik, anyagi eszközeihez képest 7—12 termet bérel a város különböző

pontjain összejövetelei helyéül, sőt még a szomszéd franciaországi községekben is rendez, változatos programmú evangelizáló összejöveteleket; évi szükséglete 12—15,000 frt (24—30,000 franc) tehát nagyobb szabású munkát végez, s miből áll szervezete? egy 10—12 tagú bizottság csinál mindent, alapszabálya alig van — én legalább értesítőiben nem találtam nyomát — ez a 10—12 tag, közte egy-két lelkész, összeállott maga, a jó cél hozta őket össze; a közönség látta, hogy a jó munkához nagy lelkesedéssel fognak, hogy abban kitartanak; önként megadja nekik hozzá a szükséges anyagi eszközöket. Nincs ott rendes, rendkívüli, pártoló, örökös és disztag, nincs közgyűlés, a ki mit adhat, ad a jó célra; a bizottság pedig dolgozik s felhasználja hűségesen, a mit a közönség rendelkezésére bocsát; évi jelentésében aztán számot ad az eredményekről. Minden olyan egyszerűen, jóformán kezelési apparatus nélkül folyik, de aztán a kitűzött célon annál kitartóbb munkával dolgoznak, s mennyit tesznek Isten országa terjesztésére, a nép jólétére, s ez által hazájuk javára, a midőn a népet a vallásosságnak a ker. erényeknek, a mértékletességnek megnyerik. Természetes, hogy nem minden irányánál a belmissiói tevékenységnek lehet ily egyszerű szervezetet használni, de bizonyos, hogy mi a külső formákat gyakran a lényeg rovására fejlesztjük, a mit határozottan kerülni kell.

Mindezeket pedig csak azért mondtam el, hogy a világi elemeink figyelmét felhívjam arra, hogy az egyházi közigazgatásban kifejtett buzgóságunk, adakozásbeli bőkezűségünk, sőt szorgalmas templomlátogatásunk sem meríti ki a vallásos köteleességeinket; a hívő keresztyén embernek a Megváltót még másként is, a keresztyén munkásság útján, ha úgy tetszik, a missió s különösen a belmissió terén is kell szolgálni; célom volt felhívni a figyelmet arra, hogy ha a lelkészek képzését és helyzetét áldozatokkal, üdvös intézményekkel oda emeljük, a hová kívánják és kell is emelnünk: minden áldozatnak csak fél sikere vagy ennél is kevesebb eredménye lesz, ha világi elemeink is részt nem vesznek az ily irányú munkában, a mely mindnyájunknak komoly vallási köteleessége; komoly vallási, de egyúttal hazafias köteleessége különösen most ez átmeneti időszakban, a midőn az új viszonyok fokozzák a meglévő nehézségeket.

Adja az Úr, hogy ez igénytelen sorok is közrehassanak, hogy az Ő országának felépítésében a világi elemek is minél számosabban s minél buzgóbb munkával vegyenek részt!

SZILASSY ALADÁR,
pénzügyi bíró.

Ne keveredjenek össze a keresztyének a világ fiaival! De ne is zárkózzanak el tőlük. Mert, ha összekeverednek, hitők elerőtlenül; ha elzárkóznak, miképen hathatnak rájuk?

VALLÁSTANÍTÁS A KÖZÉPISKOLÁBAN.

AZ egyházpolitikai törvények által teremtetett új helyzet új kötelességekre, új munkakörre, az eddiginél fokozottabb buzgóságra és tevékenységre kötelezi a hívek lelki gondozásával foglalkozó egyházi tisztségviselőket. A templom magában nem tartja többé együtt a híveket, a lelkésznek kell nyája mellett őrt állani, minden egyes hívről gondot viselni, hogy őket a minden oldalról támadó veszedelmek ellen megoltalmazhassa. A lelkésznek azért ezentúl, az eddiginél nagyobb mértékben, lelkipásztori és belmissziói tevékenységet kell kifejtenie, hogy hű sáfárnak találtassék.

De az új helyzetben új követelmények előtt állanak mindazok, kik Isten igéjének tanításával, Krisztus tudományának ismeretetésével foglalkoznak, tehát a vallástanítók és vallástanárok is. A vallástanító az Istenben mint mennyei Atyában s a Krisztusban mint Üdvözítőben való hitnek alapjait rakja le a gyermeki fogékony lélekbe; a vallástanár pedig a megvetett alapon tovább épít és a növendéket evangéliumi keresztyén jellemmé képezi ki.

Sem a vallástanítónak, sem a vallástanárnak hivatása teljesítése közben sohasem szabad elfelejteni, hogy növendéke egykor, ha majd a felnőtt kort eléri, szabadsággal fog bírni arra, hogy vagy megmaradjon ősei hitében, vagy az egyházi kötelességek alól magát kivonva hitét, az igazságot megtagadja és minden egyházi köteléken kívül élje le életét. Hogy ez utóbbi lehetőség valósággá ne legyen, hogy a gondjaikra bízottak közül egy is el ne vesszen: a vallástanítónak és vallástanárnak teljes buzgósággal és nagy odaadással kell a vallásoktatás és vallásos nevelés fontos munkáját végezniök.

A Krisztustól való elidegenedés veszélve nagy mértékben a tanult embereket fenyegeti, a kiknél a vallási közönyt eddig is oly gyakran, fájdalommal kellett tapasztalnunk. Az értelem kiművelése folytán szerzett ismeretekben elbizakodva megvetették a szívvilág vallásos titkait. Elfelejtették, hogy «a hit oly dolgoknak valósága, a melyeket reménylünk, és a mely dolgok nem láttatnak, azoknak bizonyos mutatója». Nem akarták beismerni, hogy a bölcséleti világnézet sohasem pótolhatja az Istenbe vetett hitet és bizodalmat.

Hogy e hit és bizodalom az ifjú lelkében oly erős gyökeket verjen, hogy abban az élet derült és viharos napjaiban mindvégig szilárdan megmaradjon: a vallástanárnak nem szabad megelégednie az értelem vallásos kiművelésével, hanem kiváló gondot kell fordítania az érzelmi világ és akaraterő vallásos kiképezésére is.

Általánosan el van fogadva az a nézet, hogy a tanárnak nemcsak tanítani, hanem nevelni is kötelessége a gondjaira bízott ifjúságot. Vagyis nem elég az ifjakat egyoldalúan kiképezni, nem elég őket csak ismeretek gyűjtésére ösztönözni s csakis ismeretek szerzésében segédkezni nekik; hanem a művelésnek ki kell terjedni a növendékek egész lelki világára, jó feltételeket, a nemes, jó és szép iránt lelkesedést kell bennök kelteni, hogy a szerzett ismereteket a már kiművelt férfiú mindenkor a jónak, a Krisztusnak szolgálatára használja fel. Ha általában feladata ez a tanároknak, főkötelessége leendő ez a vallástanárnak, a ki az ifjakban evangéliumi keresztyén jellemet van hivatva kifejleszteni.

Hogy e vallástanár e hivatásának megfelelhessen, az értelemmel párhuzamosan kell nevelnie az érzelem és akarat tehetéseit is. *Tanári* munkájához csatlakozik tehát a *nevelő* munkája is, tanári tevékenységéhez járuljon *lelkipásztori* és *belmissziói* munkássága is.

* * *

Jórészt e szempontok figyelmen kívül hagyása következtében a középiskolai vallástanítás ügyében kétféle, egyaránt fontos mozgalmat látunk mai napság közéletünkben. E két mozgalom látszólag ellentétes, de egy bizonyos szempontból tekintve közel rokon egymással. Az egyik a középiskolai vallástanítás fontosságát emeli ki, a másik kicsinylőleg szól róla, de mind a kettő annak javítását, bensőbbé, mélyebbé, sikeresebbé tételét sürgeti.

Az elsőt, a vallásoktatás méltatását a két protestáns egyháznál látjuk. Az ágostai h. evang. egyház a vallásoktatásnak az által szerzett súlyt középiskoláiban, hogy a vallástanítást nem engedte mellékessé tenni, óraadók által végeztetni; hanem legújabb zsinati törvényei által középiskoláiba külön vallástanárokat rendelt, a kik a többi tanárokkal mindenben egyenlő jogokkal s kötelességekkel bírnak s így azokkal egyenlő díjazásban is részesülnek. Újabban pedig az evang. református egyház konventje mondotta ki határozatilag a vallástanároknak a többi tanárokkal való egyenjogúságát. (De azért azóta is hirdetnek még olcsó vallástanári állásokat. Szerk.)

A másik mozgalom az országos tanáregyesületből indult ki. Ez egyesület tagjai kicsinylőleg szólottak a vallástanítás eredményéről s részint reformálását kívánják, részint eltörlését emlegetik. E mozgalom a túlzásai ellen jelentkező ellenvélemény hatása alatt hirtelen megszűnt ugyan, de egy idő múlva újra fel fogja ütni fejét a maga szélsőségében; jó lesz akkorra felvértezni magunkat a hitnek és igazságnak mellvasával, hogy a nemes harczot diadallal harczolhassuk meg s e világ fiainak támadását minél sikeresebben verhessük vissza.

Mi a célja a protestáns egyházak áldozatkészségének, mely-lyel a középiskolai vallástanárok helyzetét megjavították? A vallás-tanítás sikeresebbé, eredményesebbé tétele, oly ifjak nevelése, kik egyházuknak buzgó tagjaivá, Krisztusnak igaz követőivé válnak és istenfélő életükkel, Krisztusban, a Megváltóban és egyedüli köz-benjáróban való hitükkel példaképül szolgálhatnak egyházuk azon tagjainak, kik kevesebb lelki önállósággal bírván a műveltek életére és tetteire tekintenek és azokat követik.

Mikép lesz legkönnyebben visszaverhető a vallástanítás ellen intézett minden támadás? Benső, intenzív gondos vallásoktatás, vallásos nevelés által, a mely, ha kegyes ifjakat tud eredményül felmutatni, minden ellenvéleményt megszegyenít, elhallgattat. Mert a jó vallástanítást is, mint a jó fát, gyümölcséről lehet megismerni. A jó vallásoktatás gyümölcse, az evangéliumi keresztyén jellemmel bíró ifjú, a ki Istenben szerető mennyei Atyját, Krisztusban önfel-áldozó Megváltóját tiszteli, féli és szereti, és irántok való hálából örömet cselekszik az ő akaratuk szerint.

Hogy e célzt mikép vélem megközelíthetni, arról is röviden szólni akarok.

* * *

A vallástanár kötelessége első sorban a vallási ismeretek közlése, a mi a vallástani órákban történik. De már a vallástani órákban kell megkezdődnie a szív és akarat vallásos nevelésének is. Az a felfogás már rég idejét multá, mely szerint a vallás tisztán csak az értelem, a tudás dolga volna. Mai nap általánosan valljuk, hogy a vallás az ember egész lelkét áthatja, gyökere legmélyebben az érzelem világába hatol le, onnét nyeri az éltető erőt, de nem marad meg az érzelem világában, hanem tovább fejlődve ismeretté lesz, majd mint akaraterő isteni tiszteletben s általában istenfélő kegyes életben, nemes cselekedetekben nyilvánkozik.

Midőn a vallástanár a *vallástant előadja*, kiváló gondot kell fordítania a szív és akarat nevelésére is. A vallástan anyagának mind a három csoportja: a bibliaismertetés, az egyháztörténet és a hit- és erkölcsstan egyaránt alkalmas arra, hogy az ismeretek közlésekor a vallástanár egyúttal a szív és akarat vallásos nevelésére is kiterjeszkedjék. A biblia egyes részeinek ismertetése és magyarázása közben azokat közvetlenül alkalmazhatja tanítványai életkörülményeire. Tanítványaiban a szerető mennyei Atya iránt s az emberekért magát feláldozó Üdvözítő iránt a hála és viszont-szeretet, a ragaszkodás és bizodalom érzelmeit keltheti fel. Ugyan így járhat el az egyháztörténet és a hit- és erkölcsstani ismeretek közlésekor is. Az egyháztörténet tárgyalásakor a hithősök, hit-vallók és vértanúk tetteinek, hithű élénk ecsetelése által az azok-tól védett evangéliumi igazságok iránt lelkesedést és ragaszkodást ébreszt hallgatóiban. A tanulásnak a vallástan anyagának

egyes részleteihez való külső odacsatolása, sohasem fog oly szív-képző hatást gyakorolni, mint a tanítás folytonos oly irányú vezetése mely által a tanítvány a hithősök ügyében a maga ügyét látja, örvend, ha azok diadalmaskodnak s szomorkodik, ha az igaz ügyet az ármány és gonoszság által legyőzve látja.

A bibliai és egyháztörténeti kiváló alakok ama példaképek, melyek követésül állítandók a tanítványok elé. Az akarat elhatározására, a cselekvés irányára ezek döntő befolyással bírnak. A legfőbb figyelem arra fordítandó, a ki a keresztyén vallásnak alapítója s egyszersmind lényege és tartalma is, a ki a keresztyén embernek eszményképe: az Úr Jézus Krisztusra, a ki iránt való szeretetből közel kétezer év alatt oly sokan lemondottak minden földi jóról, kincsről és dicsőségről, hogy csak a mennyei kincset, az üdvösséget, Istennek országát elnyerhessék.

Necsak protestánsokat neveljünk, a kik *tillakoznak* a ferdítések ellen, hanem neveljünk keresztyéneket, azaz *Krisztusban hívőket*, a kik buzgó lélekkel Istennek segítségéért naponkint könyörögnek, néki naponkint hálát adnak, annak nevében, ki egyedül közbenjárónk Istennél, a ki magát váltságul adta mindenekért.

* * *

A szív és akarat nevelése czéljából a vallástanárnak nem szabad megelégedni a vallásórák pontos megtartásával és az azokban elért eredménnyel. A vallástanár legyen egyszersmind *lelkipásztor* a gondjaira bízott ifjúságnak. A középiskola növendékei a gyülekezetben egy külön kis gyülekezetet, az iskolai ifjúság gyülekezetét képezik és ennek a gyülekezetnek papja, lelkipásztor a vallástanár. Nem akarjuk az ifjúságot az összes hívek gyülekezetéből kiszakítani, sőt inkább abba bele akarjuk nevelni és épen a végett, hogy a középiskolai ifjúságból a felnőttek gyülekezetének buzgó tagjai nevelkedjenek, tartjuk szükségesnek a vallástanár tevékenységét, mely főképp az ifjúsági isteni tiszteletek tartásában áll.

Ez isteni tiszteletek lehetnek alkalmoszerűek vagy rendszeresek. Állhatnak 1. énekből, imából és prédikációból, vagy 2. énekből, imából és szentírási hely olvasásából. A vallástanárnak legalább annyit kell tennie, hogy az iskolai és egyházi év egyes kiváló napjain az ifjúsággal alkalmi isteni tiszteletet tartson. Ily alkalmak az iskolai év megnyitása és befejezése, a reformáció emlékünnepe, a karácsonyi és husvétii ünnepekre való hazatérés, az ifjúságnak úrvacsorával való élése stb.

Az alkalmi isteni tiszteletekhez csatlakoznak a rendszeres ifjúsági isteni tiszteletek. Ezek lehetnek havonkinti, hetenkinti vagy naponkint tartott isteni tiszteletek. A havonkint egyszer tartott isteni tiszteletek is, mint az alkalmiak, beszédvel végzendők, míg a hetenkint és naponkint tartottak legczélszerűbben énekből, imából, esetleg még szentírási helyek olvasásából állhatnak.

Az alkalmi isteni tiszteletek idejét maga az alkalom adja meg. A havonként egyszer tartottak idejeül legjobb a hónap első vasárnapját választani. A hetenkinti isteni tisztelet tartására legalkalmasabb a hétfői első tanóra előtt eső félóra, a naponkintinál pedig minden nap első tanórájának első negyede.

Az ily ifjúsági isteni tiszteletek fogják kiegészíteni a szív és akaraterőnek a hittani órákban megkezdett vallásos nevelését és teszik azt párhuzamossá az értelem vallásos kiművelésével, a mely tehetség vallásos kiképezése a hittani óráknak első feladata. Ez isteni tiszteleteket kell aztán felhasználni, hogy az ifjakat bibliával, vallásos iratokkal ellássuk s különösen égetően szükséges lenne, egy evangéliumi szellemi lapnak meghonosítása intézeteinkben, pl. az Örömhíré.

Hangsúlyozzuk, hogy az ifjaknak is részt kell engedni némelykor a vallásos összejövetelek tartásában, hogy egy-egy rövid imát mondjanak, szép vallásos karéneket vagy magánéneket énekeljenek s egy-egy szentirási hely értelme felől kérdést tehessenek.

Az ifjúságot azonban nem szabad kiszakítani a hívek gyülekezetéből. Isteni tiszteletüknek nem szabad pusztán csak az ifjúsági isteni tiszteletre szorítkozni. Időről-időre részt kell venniük az összes hívek isteni tiszteletében és egyházi életében is, hogy a mikor majd mint felnőttek lesznek hivatva a gyülekezeti életben közrehatni, ne legyenek abban idegenek, hanem, mint a kik otthonosak, örömmel vegyenek részt úgy a gyülekezet kormányzásában, vezetésében, mint az egyház kegyelem-eszközeinek használatában. A ki egyházának buzgó tagja, az jó példával fog előljárni az igehirdetés hallgatásában és az úrvacsorával való élésben is. A tanult embereknek szólt első sorban Krisztusnak intése: «Fényljék a ti világosságtok az emberek előtt». A hol a vezetők kegyesek, istenfélők, ott a köznép is kegyes és buzgó. Hogy középiskoláinkból ilyen jó példaadók kerüljenek ki, azért kell a vallástanárnak a hittani órák mellett az ifjúsági isteni tiszteleteken is az ifjak felfogásához, lelki világához alkalmazott beszédek által az ifjúság szívét, kedélyvilágát, egész lelkületét vallásossá tenni, s azért kell őket időről-időre a hívek isteni tiszteletében való részvételre is kötelezni. A Krisztus iránti szeretet és hála legyen az a kovász, mely az ifjúnak lelkét egészen áthassa, hogy belőle egyházának oly tagja növekedjék, a kinek minden szavában és cselekedetében, egész magaviseletében keresztyén jellem nyilvánlik.

A vallástanár lelkipásztori tevékenysége még nincs kimerítve az isteni tiszteletek tartásával. Nemcsak az ifjúságot, az egyes ifjakat is lelki gondozása tárgyává kell tenni. Szép feladat előtt áll a vallástanár egy iskolában, melynek növendékei nagy részben szüleiktől távol és így a szülei jó tanácsok híjával vannak. Ha a vallástanár arról vesz tudomást, hogy egyik ifjút erkölcsi veszély fenyegeti, keresse fel azt és ne bírói szigorúsággal, hanem atyai szeretettel

igyekezzék a veszedelem útjáról letéríteni. A kimélettel közölt intés, figyelmeztetés sokkal inkább megtérítheti a megtántorodottat, mint a megszégyenítés. Ily atyai bánásmóddal legalább megszerezheti a vallástanár az ifjúság bizalmát és ragaszkodását és ha ezt bírja, nem lesz akkor nehéz dolog rá nézve tanítványait egyházának hű fiaivá s Krisztus igaz követőivé nevelni.

Mivel a középiskolai vallástanításnak az is feladata, hogy az ifjúságot az egyházközség tevékeny, buzgó tagjaivá nevelje, azért a vallástanárnak tanítványait az egyház *belmissiói életébe* is be kell vezetni.

Az egyleti élet a belmissiónak egyik szerve. A vallástanár helyesen cselekszik, ha az ifjúság körében jótékonyági egyesületet, például gyámintézeti vagy missiói vagy confirmandus egyület alakít, ez által azok figyelmét az egyházi élet ez ágára is felhívja és alkalmat ad nekik, hogy gyakorlatilag alkalmazzák a felebaráti szeretet ama törvényét; «Jól tegyünk mindennel, de legkevésbé a mi hitünknek cselédeivel». A ki a jótékonyaságot ifjúkorában megszokta, az később sem zárja be ajtaját, ha egyházi célokra kopogtatnak azon ajándék–fillérekért.

A középiskolai vallástanítás tehát szerintem akkor fog áldásos és gyümölcsöző lenni, ha nem pusztán csak tanítás, hanem nevelés is leendő, ha nemcsak az értelmet, hanem a szívet is fokozott mértékben műveli és az akaratot akképp irányítja, hogy az kegyes, istenfélő életben nyilatkozzék. E cél eléréséhez azonban szükséges, hogy a vallástanítással az ifjúsági isteni tiszteletek tartása is összeköttesse, azaz, hogy a vallástanár egyszersmind az ifjúság lelkipásztora is legyen, az ifjakat egyenkint is lelki gondozásának tárgyává tegye és őket a belmissió életbe is bevezesse.

BERECZKY SÁNDOR,

budapesti ág. ev. gym. vallástanár.

Egyetemes papság, gyakran halljuk e szót. Nem azt teszi ám ez, hogy mindenki pap lehet, hanem csak az tagja az egyetemes papságnak, a ki igazán szakít bűncével s megtér a Krisztushoz s a mennyei Atya akarata szerint él Szabadon mehet az ilyen a mennyei Atyához, munkálkodhatik az ő országában, de — és ez nagyon fontos — még az igazi Krisztusban hívő lelkek közül sem való mindenki a gyülekezeti élet vezetésére. Szóval: minden katona katona, de nem mindenik lehet kapitány.

A lelkészek eszménye egy oly édes atya, a ki minden gyermekével foglalkozik, a ki minden gyermekét szereti, a ki minden gyermekének enged bizonyos szabadságot s a kit ép azért minden gyermeke tisztel, szeret s a kinek munkájában minden gyermeke segítségére siet.

A TANÍTÓ ÉS AZ EVANGÉLIUM.

Evangélium szcrint reformált anyaszentegyházunk kezdettől fogva *«veleményes kertjének»* tekintette s hiszem, hogy ezután is ennek tekintendi iskoláit.

Nem szorul bővebb támogatásra és bizonyításra a régi latin közmondásnak: *«qui habet tempus, habet vitam»* (a kinek ideje van, — élete van) — amaz evangéliumi egyházunk érdekei szerint idomított módosítványa: *«qui habet scolam, habet vitam»* (a kinek iskolája van — élete van). — Iskolái feladásával — feladná egyházunk az igazi, tiszta, vallásos élet lételét is; azért ragaszkodunk mi oly feltékenyen autonomikus jogainkhoz, azért vagyunk mi oly feltékenyek iskoláinkra, mert tudjuk, hogy ezekből kerülnek ki idővel oszlopos egyháztagjaink, a kik szellemi és anyagi áldozatok árán is, a korral együtt haladó igényeknek megfelelően igyekeznek virágzásra juttatni úgy a valláserkölcsei életet, mint régi jó hírnevéhez méltó iskoláinkat.

Ily nagy befolyással bírván a *valláserkölcsei életre* és a tiszta igaz tudományra iskoláink: hadd szóljak ezúttal röviden az alapvető ev. ref. elemi iskolának főczéljával kapcsolatosan annak vezetőjéről: a tanítóról és idevonatkozó kötelmeiről.

Felekezeti szempontból foglalkozván a felvett tárggyal, fölvetem magamnak a kérdést: mi a *főczélja* az ev. ref. elemi iskolának?

Hitem, meggyőződéseim és tapasztalataim alapján adom meg a feleletet:

A gyakorlati életre való nevelés és képesítés mellett *nővédekünknek szent vallásukban való megerősítése az evangélium elfogadatalása és megtartása által.*

Ennek eszköze a *vallástanítás.*

Hogy azonban a főczél valóban el is legyen érve, a tanítónak mulhatlanul magas valláserkölcsei alapon állónak, szívbenlélekben képzettnak, vallását teljes lelkéből szerető s ennek tanítására alaposan képzett, lánghitű egyénnek kell lennie.

«Az evangéliumi vallás elsősorban a *szív* — s csak azután az *ész* (értelem) vallása. Az *ész* alkotó elemeire bontja — mint mindent, úgy az evangéliumi igazságokat is; de csak a *szív* ütheti azokra a meggyőződés hitelesítő pecsétjét. Az *ész* vallása: rideg, bölcselkedő *elmélet*, a *szív*é: forró *hit*, *meggyőződés* és *öntudat*. A mivel az *ész* bír: az *tudás*, s a mi a *szív* mélyét lakja: az *hívés*.»

E sorok tehát nem csak az *anyagot*, hanem az annak feldolgozására megkívántató *módszert* is elénkbe írják. Az anyag: örök-szépségű és megdönthetetlen igazságú *evangéliumi vallásunk* s módszere *növendékeink szívképzése* — értelmők fejlesztésével párhuzamosítva.

A tanító teendője e tekintetben főkép három irányban kell, hogy meginduljon, munkálván Isten országa közöttünk leendő terjedését:

1. *az evangéliumi nevelés* —,
 2. *gyermek-istenitisztelek tartása* — és
 3. *valláserkölcsei olvasmányok terjesztése által.*
- Lássuk ezeket egyenként lehető rövidséggel!

I.

Hogy iskolai nevelésünk *evangéliumi* legyen, sohase feledjük, hogy:

1. Az evangéliumi vallás bennünket a világ Megváltójához a Krisztushoz vezet; fölébreszti s folytonosan ébrentartja bennünk halhatatlanságunk érzetét; megismerteti velünk azon kötelmeket, melyeknek hű teljesítése után remélhetjük testi halálunk után a szebb életet, az üdvösséget.

2. A földi igaz és másvilági örök boldogságnak alapja elsősorban a vallásismeret; erre képesíti növendékeinket az evangéliumnak szívökbe ültetése és ápolása. «*A ki biend: idvezül, a ki pedig nem biend: elkarbozík*» — int bennünket az evangélium. — Vessük hát növendékeink szívébe, hogy ők nem csupán a földnek, de a túlvilági honnak is hivatott polgárai; e méltóságra azonban nem önérdemünk, hanem a mindenható jó Istennek kegyelme és az Ő szent Fiának: a Jézus Krisztusnak kibeszélhetlen és isteni irgalmasságra valló váltsága emel mindenkit a Szentlélek közreműködése által. «*Az Úr Jézus Krisztus kegyelme által hiszszük, hogy megtartatunk*» (Apost. csel. XV., 11.). «*A törvény Mózes által adatott, de a kegyelem és valóság a Jézus Krisztus által lett*» (János ev. I. 17.)

3. Az evangélium szerinti nevelés kell, hogy megtanítsa a gyermeket arra is, miszerint a túlvilági üdv csak azok részére biztosítatik, a kik Istenhez és az Ő szent Fiához rendithetetlen ragaszkodást tanúsítanak. «*Senki sem jöhet énhozzám, hanem ha az Atya, a ki engemet elbocsátott, vonándja azt.*» (János ev. VI. 44.) E végből jó korán meg kell ismertetnünk Jézus apró nyáját az *emberi nem bűnös voltával* (Pál Róm. V. 12.), az *igazi bűnbánattal*, (János I. lev. I. 9. Zsolt XXXII. 5.), a *megtéréssel* (Apost. csel. II. 38.), az *újjászületéssel* (János ev. III. 3.) s a *váltság nagy munkájával* (Pál Róm. III. 24.).

4. Eszközöljük ennélfogva az evangéliumi oktatást úgy, hogy

a növendék a keresztyéni kötelességeket ne csak ismerje, hanem cselekedje is s így életével adja tanújelét annak, hogy ő a szó valódi és teljes értelmében az evangéliumi vallás híve. Erre nézve főszükség, hogy ref. iskoláinkban *fontantárgy* legyen az evangéliumi vallás s hogy azt a fentiekben előadott irányelvek szem előtt tartásával ültessük át növendékeink szívébe, mert nekünk szól isteni Megváltónk e szavaiban: *«Engedjétek, hogy jöjjenek én-hozzám a kis gyermekek és meg ne tiltsátok őket, mert ilyeneké az Istennek országa»* (Márk ev. X. 14.).

5. Az evangélium *jellemképző* volta megdönthetetlen. A valódi nagy és nemes jellemek rendszerint igazi vallásos lelkületűek is egyszersmind; ez állításunkat a mindennapi élet gyakorlatilag is híven igazolja. A valódi lelki nagyság legelső lépcsőjét a tántoríthatlan vallásosság alkotván, az erre való lépés nélkül sohasem emelkedhetnénk ki köznapi embertársaink közül. Hanyagolnók csak el az evangélium szerinti nevelést, jövőben megritkulna a jellemes emberek száma; de fejleszszük azt a lehető legnagyobb fokra: ezer és ezer alapját raktuk le növendékeink szívében a későbbi nemzedék nemesebb értelemben vett boldogságának; mivel az evangéliumi nevelés a szép, jó, nemes, igaz és erkölcsi érzelmeket nemcsak kifejtetni, hanem azokat annyira megállandósítani képes, hogy ezen érzelmek azoknak egész életén át tetteik rugójául s irányadójául szolgálnak. — *«A hit — jó cselekedetek nélkül meghalt állat, azaz: nem ér semmit.» «Gyümölcséről ismeritek meg a fát» és «A mely fa jó gyümölcsöt nem terem: kivágatik és tűzre vettetik».*

6. Az evangélium szerinti nevelés végül az emberi szívet az élet viszontagságaival szemben edzi és erősíti.

Az élet útja nem mindenütt van rózsákkal szegélyezve, vannak ott szűró tövisek, meredekjei a teendőknek, siralomvölgyei a fájdalomnak, Golgothái a keserűségnek s ezeknek közepette gyakran elveszti a *világi tudomány* egész erejét; mi marad ekkor velünk kísértőül? Az *evangélium*, mely e hitvallást téteti velünk: *«Ha a halál árnyékának völgyében járok is: nem félek semmi veszélytől, mert te, Istenem, velem vagy».*

Midőn bűnös indulataink föltámadnak, s ezerféle csábjaikkal tiltott örömök élvezésére készítenek: az evangéliumi hit sziklája áll árjaik útjába s ez az isteni erő mondatja velünk: *«Miként művelném én e gonoszságot, vétkezvén az én Uram Istenem ellen?»*

Oh igen, ez a hit adta István vértanú ajkaira — s adja a miénkre is — ama magasztos, utolsó sóhajtást: *«Uram Jézus, vedd magadhoz az én lelkemet».*

Hát a mi *reformátorainknak* ki és mi adta a rettenthetlen erőt, melylyel egy fél világ ellen mertek szembeszállani? Az ékes-szólást, mely ezrek és ezrek szívében találta meg egyszerre az igazi utat? Mi lelkesítette vértanúinkat, hogy kínos megpróbálta-

tások között is, sokan haláltusájukig, megtartották az igaz hitet? Ki vette el fájdalmaik égető tüzeinek erejét, ki fojtotta el szívében a panaszt és sóhajt? Bizonyára Krisztus és az Ő evangéliuma volt életök legmegpróbáltabb pillanataiban is egyedüli bátorítójuk és talizmánjuk. Ez a tudomány, melyet «sem a lopók el nem lopnak, sem a tűz meg nem emészt» — örök sajátunk, örök birtokunk lesz, mert a kitől vettük, az szintén örök, az Isten szent Fia: a Jézus Krisztus . . .

. . . Oltsuk hát lelkökbe növendékeinknek az evangéliumot, mert reánk vonatkoznak Megváltónk amaz áldott szavai: «*A ki egy gyermeknek felveszi gondját az én nevemben, nekem veszi fel gondomat.*» (Máté ev. XVIII. 15). Ne csüggedjünk a nemes munkában, buzdítsanak kitartásra Jézusunk biztató igéi: «*Nem ti léstetek, a kik szóltok, hanem a ti mennyei Atyátok lelke az, a ki szólni fog ti általatok*» (Máté ev. X. 20.).

II.

Az evangélium maradandóságát elősegítik a *gyermek-isteni tiszteletek* is.

Közönséges isteni tiszteletünk főcélja: a világ ezer gondja, küzdelmei és kísértetei között forgóknak, a felnőtteknek vallásukban való megtartása. Természetes tehát, hogy itt az ige a *fejlettebb* értelemnek szól, mely már *következtetni és tanulságot levonni* képes.

Nem vonom kétségbe, sőt állítom, hogy sok lelki hasznót szereznek ott maguknak — kellő felügyelet mellett — a gyermekek is, de bizonyos az is, hogy sok van, a mit a szent beszédből nem értenek, vagy félreértenek.

Rendszerint leginkább elemi iskoláink *felsőbb* osztályai látogatván a templomot: az *alsóbb* osztályok növendékei úgyszólván ki vannak onnan zárva, ha csak néha szüleikkel, esetleg tanítóikkal nem jelennek meg a szent helyen.

Hogy tehát ezeknek is nyújtassék mód és alkalom az evangélium nyilvános és közös hallgatására: *lelkész és tanító egyetértve rendezzenek olykor gyermek-istentiszteleteket is*, mely alkalmakkor a *gyermeki értelemben* mért rövid és tanulságos példákban gazdag egyházi beszéd, megható ima és közben-közben néhány, előre kiszemelt és begyakorolt énekvers elénekklése által vezessük a gyermekeket Jézushoz s az Ő szent evangéliumához.

Hadd szeressék meg ilyképen a templomot már jó korán, hadd tanulják meg, hogy van egy hely, a hol a lélek háborítlanul társaloghat Istenével és Idvezítőjével; hadd adjanak ez által követendő példát esetleg világba merült szüleiknek, testvéreiknek s egyéb templomkerülő felebarátjaiknak, s főképen hadd erősödjék bennök az evangéliumi vallás, annak szeretete és követése!

III.

Erősítse a tanító az evangéliumi vallást végezetre növekedései és a társadalom körében *valláserkölcsei iratok, olvasmányok terjesztése által.*

Jó szokása népünk olvasni tudó részének, hogy szabad idejében szívesen forgatja a *könyveket* s így megvan benne az *önművelődésre* való hajlandóság. Sajnálatra méltó e tekintetben csak az, hogy nem válogatja meg kellően olvasmányait; *ponyvahistóriák, tündérmesék, rémregények* s más ily erkölcs és ízlésrontó dolgok képezvén — igen sok helyen még ma is — szellemi táplálékait: művelődés helyett *lelki károkat* szerez önmagának.

Így állván a dolog, csak *irányításra* van szükség. Fogjon tehát kezét *lelkész és tanító* s még áldozatok árán is kedveltesse meg a néppel a valláserkölcsei néplapokat, iratokat és olvasmányokat; hiszen — hála Istennek! — ma már válogathatunk ezek között s némely helyeken valóságos átalakulást tapasztalhatunk a lelki világban az ily olvasmányok elterjedése folytán.

Első lépés volna e tekintetben, ha erre a célra alkalmas helyen összegyűjtve a közönséget, felolvasnánk néhány vallásos füzetet, vagy nagyobb munkákból alkalmas szemelvényeket. Néhány füzetke, vagy lapszám ingyen szétosztása, odaajándékozása csak fokozza az *érdeklődést*, s ha ez már föl van költve, a könyvvásárlás, lap-megrendelés stb. magától jön aztán.

Ily műveknek *vizsgái jutalmul* való kiosztása pedig a *gyermek*ek körében szerez híveket törekvésünknek s fokozván szorgalmukat: önkénytelenül is igyekezni fognak célunkat létesíteni.

Így fog terjedni közöttünk az evangéliumi tiszta élet, így marad velünk a jó Isten, így lesz életútunkban vezérünk a Jézus Krisztus, kinek szent nevére térjen hála és dicséret tőlünk örökön-örökké!

JÁMBOR LAJOS,
békési ev. ref. tanító.

Némely embert a politika viszi messzire a Krisztustól. Nos, hát atyámfia kormánypárti politikus, tanuld meg, hogy az az állam *erős*, a melyben az evangélium hatalmas. Te meg szélbali politikus, tanuld meg, hogy csak az a nép *szabad*, a melyet a Szentlélek kormányoz. Mert a hol az Úrnak Lelke vagyon, ott vagyon a szabadság.

Ne törekedjünk egy-egy új egyháztagot «fogni» mesterseges eszközzel. De ne is legyünk tátott szájuak és sugározgassuk ki az evangéliumi erőket úgy, hogy azok a vakhitben vagy hitetlenségben élőket az evangéliumi világosságba vonzzák.

A TANÍTÓ RÉSZE A BELMISSIÓBAN.

A belmissió nem valami új tünemény a keresztyén egyházban; Krisztus urunk maga kútforrása az apostoli egyházból kiömlött szeretetnek. A belmissiónak feladata minden, akármiféle alakban mutatkozó nyomorúságot könyörületesség és szeretet által nemcsak enyhíteni, de attól megszabadítani is.

Tanítványai működését úgy tekinti az Úr, hogy mindazt, a mit a nyomorultakkal cselekesznek, azt épen ő vele cselekszik. Máté evang. XXV, 40. így szól: Bizony mondom néktek, a mit cselekedetek egygyel az én kicsiny atyámfiái közül, én magammal cselekedtetek.

A könyörületesség szent munkájában nemcsak azok működtek, kik erre főképen hivatva valának, mint Pál apostol kiváltkép az ő hatalmas igehirdetésével példaszerű könyöradomány gyűjtésével, István és a másik hat diakon, Fülöp stb., hanem az önkéntesek nagy serege is, mint Tabea (Apostolcs. IX, 36.), Lydia (Apostolcs. XVI, 14.), Trifena, Trifosa és Persis (Róm. XVI, 12.), Priscilla és Aquilas (Róm. XVI, 3.), István (1. Kór. XVI, 15—16.), Gájus (3. Ján. I, 1) és egy másik Gájus (Róm. XVI, 23.) stb.

Ebből kiviláglik, hogy a belmissiói keresztyén munkában részt vehetnek s vegyenek is mindazok, a kik az Urat szeretik és az Úrnak országát az emberiség közt terjeszteni keresztyéni szent kötelességnek — s ebből kifolyólag, élvezetnek és boldogságnak — tartják.

A belmissiói könyörületességnek arany fonalát a keresztyén egyházakban kezdettől fogva mai napig szövik a Krisztus kegyelme által megindított s a Krisztusban hívó jámbor keresztyének rangra, gazdagságra és tudományra való tekintet nélkül.

Hála Istennek, az egyházpolitikai törvények hazánkban a protestáns híveket imitt-amott is mély álmokból felriaszták s hogy az egyházak ki ne pusztuljanak s a külömbnél külömb elnevezésű vallásfelekezetek által el ne nyelettenessenek, a vezérférfiak az evangelizációnak és a belmissiónak széleskörű, sokirányú munkáját mint mentő eszközt ajánlják s helyesen cselekszik.

De a lelkész egymaga a belmissió széleskörű, sokirányú munkáját nem képes sikerrel áldásosan teljesíteni. Segédkezet nyújthat minden jámbor, istenfélő s vallásos keresztyén, de ki volna hivatottabb már képzettségénél s műveltségénél fogva, mint a tanító?

A tanító úgy állásánál, mint képzettségénél fogva is igen jó segítő-munkása lehet a lelkésznek ezen széleskörű, sok-irányú munkájában. Alakíthat mértékletességi és ifjúsági egyleteket, vasárnap délután pedig gyűjtse össze a falu apraját-nagyját az úgynevezett «vasárnapi iskolába», mely iskolát egyházi vallásos egy, két, három, sőt négy szólamú énekekkel és imával kezdjen meg és fejezzen be. Kezdő ima után, a lelkésszel közös meg-egyezéssel egy-két nap előtt már kijelölt bibliai részt a tanító és a gyermekek felváltva fenhangon elolvassák, mely részt vagy a lelkész, vagy a tanító megmagyarázza és azt az abba vágó kis történetkével fűszerezi, miután a rész lényegesebb versét megtanul-tatja s kikérdezi – tavaszi és nyári szép napokon, iskola után kirándul velök a szabadba s ott tisztességes játékokat rendez, mi által úgy maga a tanító, mint a gyermekek és esetleg a szülők is az Úr napját megszentelik és szórakoznak a hét fáradalmas munkája után s ezen példájuk által megmutatják, hogy nem a korcsmákban, hanem Isten nagy templomában józan fővel kell ünnepelni az ő napját.

Hogy a tanító lelkészét e széleskörű munkájában segíthesse, s így ketten az Úr által rájuk bízott népet boldogíthassák, szükséges, hogy mindketten egyetértsenek s földi rendeltetésöket nem földi javadalmak gyűjtésében s ezek élvezésében, hanem fele-barátjaiknak az Üdvözítőhöz való vezetésében és ez által azok boldogításában leljék. Kiknél nem ez, hanem a magát embertársai fölé emelés, az anyagi haszonlesés s így a henyélés és hasimadás a cél, azok nem segítik Isten országát — jövődöbéli hazánkat — terjeszteni, hanem azt rútúl elárulják, nem gondolván meg, hogy ez által embertársaikat, a kikről egykor számot adni tartoz-nak, csunya módra magukkal együtt az örvénybe sodorják.

Én a magam életéből beszélek, s mielőtt tapasztalataimról többet mondanék, megjegyzem, hogy a helybeli mindkét testvér felekezetbeli lelkész úr velem egyetért és ezek segítségével sikerült nekem itt helyben mértékletességi egyletet alakítani és pedig a következő módon. Vallásos iratok olvasása által ráakadtam egy «Der Alkohol als Betrüger und Mörder entlarvt» című műre, melyet meghozatva, figyelmesen átolvastam s rájöttem, hogy a szesz az élet fentartásához nemcsak hogy nem szükséges, hanem ártal-mas, s így Krisztus urunk szerelméért lemondtam minden szesz-es ital élvezetéről és kezdtem ezt úton-útfélen hirdetni, sokan helye-selték, de még többen — kiknél a szesz-es italok élvezete már természet-té vált s kik nem is képzelhetnek semmiféle mulatságot részegség nélkül — elleneztek, sőt a mi több, engem a Lipót-mezőre való-nak tartottak (Kérem, ne tessék visszariadni a jótól. Festus is a Lipótmezőre akarta küldeni Pál apostolt. Csel. 26. r. 24. v. Szerk.), de én daczára a sok gúny-nak, tántoríthatlanul haladok tovább.

Két ízben lakodalomba voltam hivatalos s mivel itt sem ittam semmiféle szeszes italt, köztudomássá vált az én lemondásom, s csudálatos, legtöbbet kellett és kell még mindig az úgynevezett «intelligentiával» küzdenem, mert nem akarják belátni, hogy szegény iszákos embertársunkat nem lehet más úton-módon megmenteni, mint csak «teljes tartózkodás» által. (Ez tudományos és evangéliumi igazság; mert az iszákos, ha az első pohár bort megiszsza, addig iszik, míg részeg nem lesz. Szerk.)

Folyton emlegetik, hogy urunk Jézus a kánaai menyegzőn a vizet borrá változtatta, de Pál apostol a Korinth. írt első levele VI. 10. verséről, avagy Luk. evang. XXI. 34. verséről mitsem akarnak tudni — vagy kereken kimondják: Ezen szavak a szegény népért lettek írva. — Szegény keresztyénség!!!

Daczára ennek, Jézus urunk segedelmével mégis sikerült a legiszákosabb családapák néhányát megnyerni. Sok helyen azelőtt a legundorítóbb nyomor, a legelvetemedettebb istentelen élet volt szemlélhető; a szülők és gyermekek rongyos ruhában, sokszor minden falat kenyér nélkül voltak. Azóta bebizonyultak rajtuk Pál apostolnak a Korinth. írt 2. levele V. rész 17. versében mondott szavai: Azokáért, a ki a Krisztusban vagyon, új teremtés legyen; a régiék elmultak, íme mindenenek megújultak. — Ott most a legszebb családelet, tisztességes öltözet és keresztyéni gyermeknevelés boldogítja a házat.

De nemcsak itt, hanem B.-Szt-Tamáson a lelkész és a tanító ellenségeskedése daczára is sikerült ily együletet alakítani, de a szegény nép magára van hagyatva. Szintúgy B.-Kuczurán, hol a lelkész öreg, tehetetlen ember, de a tanítók a legnagyobb ellenségei s így ott is magukra vannak hagyatva. Feketehegyen az evang. lelkész és a tanítók nincsenek ugyan ellene, de egyik sem pártolja nagyon; annál örömdetesebbet írhatok az ottani ref. lelkész úrról, ki a legutóbbi ottlétem alatt lelkes szavakkal beszélt az ügy mellett s megígérte, hogy a mi tőle telhetik, mindent meg fog tenni s egy tanítója is ajánlkozott a segítségére. Uram Isten, küldj munkásokat, mert a munka igen-igen sok s a munkások oly ritkák!

S hogy az így felegyenesedett szegény embertársaink a régi nyomorba s bűnbe vissza ne essenek és a korcsmaházakat kerüljék, esténként összegyülekeztünk az iskolába s harmonium mellett szép vallásos énekeket gyakoroltunk be. Az éneknek varázsos vonzereje van. A mértékletességi kis gyülekezet napról-napra szaporodott úgy, hogy mikor a két testvér felekezetbeli lelkész és a ref. segédlelkész szép vallásos beszédekkel buzdították s gyönyörködtették a híveket, a szűkké lett iskolából a templomba menekültünk, s most már a téli hónapokban rendszeren megtartjuk az esti összejöveteleket a következő rendben: Minden vasárnap és csütörtökön este 7 órától 9-ig tart az áhítatosság. Kezdődik

énekkel. Erre vagy egy lelkész vagy én mondok imát, mire ismét ének következik, a lelkész szent beszéddel fűszerezi az áhítatosságot és megint egy ének harmatoztatja a jámbor szíveket s ha az idő engedi, egy kis vallásos felolvasást tartok, mire ismét ének jön, ezt követi az ima és zárének. Énekórákat tartok rendszeresen szerdán és szombaton este. Ilyenkor ismételjük a már tanultakat és tanulunk újakat, rendszeren ekkor vannak a felvételek a mértékletességi egyletbe. A kötelezettségi jegy szövege a következő: «Isten segítségével kötelezem magam a mai naptól kezdve egy, két vagy három hónapig mindennemű szeszés italtól tartózkodni, az Úrvacsorával való élést és orvosi rendeletet kivéve; továbbá az azokkal visszaélést másoknál meggátolni». Mindenki sajátkezű aláírás által lesz tagja az egyletnek s az ily új tagot szeretettel üdvözljük s bátorítjuk a Krisztusban való bizodalomra, az életben pedig őrző szemmel kísérjük minden cselekedetét s a mennyire tőlünk telik, segítjük.

Így van ez a többi három helységben is. Az esti áhítatosságban részt vehet mindenki; mi az evangéliumi Jézust hirdetjük s senkit hitvallásában nem sértünk s a politikát körünkől kizárjuk. Csodálatos, az úgynevezett «intelligentia» távol marad s a tanítók sem vesznek részt. Pedig a materialismus ezen rothadt korszakában, a hol az önzés, az élvezet az életbölcesség alapja, a tanítónak szép osztályrésze jutna a belmissió szent munkásságában. Ha a jó Isten megsegít, még az ifjúsági egylet szervezését — mely szervezés a Néptanítók Lapjának f. évi 9. számában van közzétéve — is keresztülviszszük.

SCHMIDT HENRIK,
ujverbászi ev. ref. tanító.

Még adót sem szavazunk meg népképviselő nélkül, hát evangéliumi egyházi életet miként teremthetnénk a nép kizárásával.

Az egyházi felsőbbiségeknek nem csak igazgatniok, hanem építeniök és melegíteniök is kellene. Minden egyházi gyűlés tagjainak meg kellene gondolniok, hogy a Krisztus megváltó, gyógyító, vigasztaló és építő szeretetének érvényesítésére hivattak el

Az élő Isten nevére ne bizonyítgassátok azt, a mit úgy is hisznek a hívek, pl. az Isten lételet. Prédikáljatok úgy, hogy a vége az legyen: No, most már a templomon kívül tegyünk ezeket meg ezeket az Isten országa terjesztésére. Jelentkezzék a ki Krisztusért tenni akar valamit igaz hitből az Úr dicsőségére».

Ha a pápistaság valahol gyenge, akkor türelemért s más protestáns erényekért esedezik. Ha pedig erős, akkor el akarja nyomni ez erényeket.

A GYERMEK-ISTENTISZTELET.

AZ evangélikus országokban újabb időben a rendes főistentiszteletek mellett mindinkább szokásba jött külön gyermek-istentisztelek tartása. S ennek a szokásnak van is elég létjogosultsága. A gyermek a keresztségben külsőleg a keresztyén egyház tagjává lett. Mint ilyen jogosan követelhet istentiszteletet, mely neki megfelel. Főistentiszteleteink a dolog természete szerint csak keveset, vagy épen semmit sem nyújthatnak a gyermeknek. Más istentisztelet hiányában a gyermeket mégis ebbe küldik s mi az eredmény? A gyermek unatkozik, kellemetlen nyűgnek érzi az egészet s az Úrnak napjából semmi áldása nincs. Kötelessége tehát a keresztyén egyháznak arról gondoskodni, hogy a gyermeki léleknek is jusson valami a vasárnap áldásából. Ezt czélozták a gyermek-istentiszteletek.

A gyermek-istentiszteletet azon alakban, melyben az jelenleg a protestáns országokban leginkább elterjedt, Raikes Róbert alapította 1780-ban Angliában. Ennek a derék férfiúnak megesett a szíve az akkori ifjúságnak nevelatlenségén és erkölcsi romlottságán; ezért, hogy a maga részéről is hozzájáruljon a jobb neveléshez, vasárnapi iskolát alapított, melyben maga köré gyűjtött annyi kis fiút, kis leányt, a hány csak elfért házában s megismertette velök a Megváltót s az ő szeretetére tanította őket. A kisdedek mind nagyobb számban látogatták ezt a vasárnapi iskolát, más hasonló érzületű férfiak is érdeklődtek az ügy iránt, úgy, hogy Fox Vilmos egy társaságot alapíthatott, melynek egyetlen czélja volt az ily fajta gyermek-istentiszteleteknek minél szélesebb körben való terjesztése. Ez a társaság 1803-ban megszűnt, illetve helyet adott egy új társulatnak, mely ezen néven: «Lond. Sunday school union» működött, s működésével elérte azt, hogy Angliában nem sok idő alatt alig volt község, melyben gyermek-istentisztelet nem lett volna. — Angliából Amerikába vitték az új növényt s csak, miután ott gyökeret vert, került vissza a kontinensre — Németországba. Hogy itt meghonosítsák, e tekintetben különösen az amerikai Woodruff és Röckelmann német kereskedők fáradoztak nagy buzgalommal. Eleinte csak a belmissiói egyletek karolták fel, később a hivatalos egyház is neki melegeedett a dolognak s ma már az egyházak *belügynek* tekintik majdnem mindenütt a gyermek-istentiszteletet. Persze minden nehézség nélkül ez nem ment. Sok helyütt nagy előítéletekkel fogadták az «idegenszerű» növényt. (Félhívjuk a figyelmet arra, hogy Németországban is elegenden vannak,

a kik ezzel akartak minden jót megfojtani: idegenszerű, nem nekünk való. Szerk.) Az a körülmény azonban, hogy a gyermek-istentisztelet mindenütt, a hol csak életbe léptették, óriási sikert aratott, különösen magoknál a gyermekeknél, legyőzött minden akadályt, leküzdött minden előítéletet. A templomok mindenhol zsúfolásig megtelnek gyermekekkel Lipcsében például csak az egy Tamás-templomban 1600 rendes gyermeklátogatója van a gyermek-istentiszteletnek.

Ez a csodás eredmény nagy részben a gyermek-istentiszteletnél alkalmazott csoportrendszernek köszönhető. Nagy városi egyházakban, a hol a gyermekek a templomba ezer számra járnak, jobb áttekinthetőség végett felosztják őket 10—20 gyermekből álló csoportokra. Az egyes csoport élén áll a *segítő*, egy felnőtt, keresztyén érzületű művelt egyén (theologus, tanító, tanítónő, kereskedő, orvos, iparos vagy egy kisasszony stb.). Az összes segítők az istentiszteletet megelőző valamelyik napon összegyülekeznek s a lelkész előkészíti őket azon bibliai szövegre, mely a következő istentiszteleten tárgyalandó. Az istentisztelet színhelyén már most a liturgia végeztével minden segítő csoportjához fordul s halk hangon magyarázza a szent ígérket, itt-ott egy-egy kérdéssel felelevenítve a figyelmet. E rendszernek hívei abból a feltevésből indulnak ki, hogy ha maga a lelkész tartana katechizációt 1000 gyermek előtt, a gyermekek három negyedrésze sem értené meg őt. Így azonban, a csoportrendszerrel ennek elejét veszik. Megjegyezzük itt, hogy, miután a segítők elvégezték az Ige magyarázatát, egy alkalmas ének elhangzása után a lelkész még egyszer egy rövid általános katechezist tart, vagy pedig kis gyermekprédikációval fejezi be az istentiszteletnek ezt a részét.

A csoportrendszernek legnagyobb áldása mégis az, hogy a segítők nemcsak a templomban, hanem azonkívül is segédkeznek a papnak. El-el látogatnak csoportjaik gyermekeihez, megismerik a családi viszonyokat, — a szülék gyermekük atyai barátját persze szívesen látják, — a gyermek által befolyást igyekeznek gyakorolni a sokszor egyháziatlan szülékre, szóval munkásai lesznek a szeretetben munkás hitnek.

Nálunk a csoportrendszer csak kivételes esetekben volna alkalmazható: a nagyobb városi gyülekezetekben s ezek száma kicsiny. Kisebb falusi gyülekezeteinkben, a hol a pap könnyen áttekintheti nyáját, ez nem szükséges. Itt elég a papnak katechizációjára, illetve egy a gyermekek felfogási képességeivel számoló gyermekprédikáció.

Helyes a gyermek-istentiszteletnek egy kis *liturgiával* való bevezetése. (De aztán valamelyik ref. társunk, ha nem akarja is e liturgiát, azért a gyermekeket ne hanyagolja ám el. Szerk.) Ennek a gyermekek kultuszában kellő mértékben való érvényes ülése fontos abból a szempontból, hogy éppen ennek a jelenléte

különbözteti meg az istentiszteletet az iskola vallásoktatásától. Azonkívül ez a «szívekből való éneklés és dicséretmondás» legjobban felel meg a gyermeki kedélynek és fogékonynya teszi a talajt az Ige befogadására

A mondottak után a gyermek-istentisztelet rendje a következő lehetne:

1. Bekezdő ének. Az ének elhangzása után a lelkész mondja (nem éneкли): Az atyának stb. nevében Amen. A mi segedelmünk legyen az Úrtól, a ki . . stb.

Gyermekek (énekelve): Mi hozzánk jöjjön el a te országod.

Lelkész bűnvallomást mond például Zsolt. 25, 7: Az én ifjúságom bűnciról stb.

Gyermekek: Teremts bennem tiszta szívet, Isten stb. Zsolt. 51, 12.

Lelkész (mondja): Miképen könyörül az atya az ő fiain, azonképen stb. Dicsőség Istennek a magasságban!

Gyermekek (énekelve): És e földön békesség és az emberekhez jóakarat!

Lelkész (mondja): Az Úr legyen ti veletek!

Gyermekek (énekelve): És a te lelkeddel!

Lelkész: Ina

Gyermekek (énekelve): Amen.

Lelkész és gyermekek felváltva olvassák a szent igét. Ennek végeztével

Lelkész (mondja): Az én lábamnak szövétneke a te igéd és én ösvényemnek világa. Hallelujah!

Erre lelkész és gyermekek együtt mondják el az apostoli symbolumot. Ezután következik a katechezis vagy a gyermekprédikáció. Az istentiszteletnek utolsó mozzanatai: ima, Miatyánk, áldás, zárének.

Ezen az istentiszteleti renden a szükséghez képest változtatni is lehet. Szem előtt kell tartanunk, hogy a liturgia csak arra való, hogy a gyermekek előtt kedvesebbé, változatosabbá tegye az istentiszteletet. A fő azonban itt is az ígehirdetés és ez által az építés, a vasárnap áldásának a gyermekek számára való közvetítése. Különbözik a fent közölt schema nem tartalmaz semmiféle nem evangélikus elemet s Poroszország uniált egyházaiban majd mindenütt használatban van.

A mi a gyermek-istentiszteleteknek az egyházi évbe való beillesztését illeti, ugye ezek Németországon nemcsak nyáron tartatnak, hanem az egész egyházi évben, de különösen az ünnepi félévben. S ez helyes is. Ép az ünnepi félév a maga karácsonyával, husvétjével, pünkösdjével különösen alkalmas arra, hogy a gyermekek szívére hassunk. A nagyon hideg téli vasárnapokon tekintettel templomainkra

és a gyermekek egészségére, persze szünetet kell tartani. Azonban ilyen nagyon hideg vasárnap évenként — 5 éves tapasztalatból beszélek — csak 4—5 szokott lenni. — A legalkalmasabb napszaka a vasárnap délutáni idő.

Még néhány szót az énekeskönyv kérdéséről. Németnyelvű egyházaink e tekintetben szerencsések. Németországból behozhatják a jobbnál jobb «gyermeklantokat». Értesülésem szerint Budapestén és Győrött magyar nyelvű gyermek-énekeskönyvek is jelentek meg. Németországi «Kinderharfe» nevű könyvecskék részben ismertebb chorálokat, részben «egyházi népdalokat» tartalmaznak. Az utóbbiaknál Luthernek ama mondása érvényesül: «Miért hagynók az ördögnek a legszebb dallamokat?» Ez okból világi népdalok dallamára a vallásos költészetnek remekeit énekelik. Nem lehetne-e követnünk ezt a példát: Mily gyönyörű népdalai vannak a magyar népnek! Nem lehetne-e a komoly színezetűeket kiválogatni és rythmusokra vallási tartalmú énekeket írni, a világi formát megtölteni szent tartalommal? Sántháék és egyéb költőpapjaink bizonyára szívesen vállalkoznának reá. Ilyen chorálokból és egyházi népdalokból összeállított énekeskönyvecskék — biztosra veszem — hatalmasan propagálnák a gyermek-istentiszteleti ügynek széles körben való terjedését magyar hazánkban is.

A gyermek-istentiszteletek hivatva vannak a jövő nemzedéknek egyházas szellemét biztosítani az egyház számára.

Az Úr, a ki egykor azt mondá tanítványainak: «A mit cselekedtetek egygyel az én kicsiny atyámfiai közül, én magammal cselekedtetek», áldja meg ezt az Ő kicsiny testvéreinek való munkát.

Lőw FÉLŐP,

locsmándi ág. hit. ev. lelkész.

Egy régi egyházi törvénykönyv megtiltja a papoknak a solymászsát, az udvarlást, a tánczólást s azt javasolja, hogy a világiak is hagyjanak fel e világi bolondsággal. Bezzeg ezt a kánont nem igen emlegetik manapság. A mikor e kánon érvényét az idegen szokások kezdték rontani, nem igen mondták, hogy el az idegen szokásokkal, nekünk magyaroknak puritán erkölcsök kellenek.

A kik az élő Krisztusban nem hisznek, csudálkoznak, hogy mi őket veszedelmes ellenségnek tekintjük s azt mondják, hogy mi nem szeretjük a szabadságot. Dehogy nem. A haza boldogítására sokféle módon törekedhetünk, de ha valaki a haza boldogságának alapjait rongálja össze, az hazaáruló. Így a keresztyének közt sokféle különbség lehet, de a ki a megfeszített és feltámasztott Krisztust tagadja, a ki nem tud arról, hogy a Szentlélek Krisztussal és az Atyával egyesít: az még nem tért a keresztyén ösvényre s az Isten országának ellensége.

PROTESTANTIZMUS ÉS A KÜLÖNFÉLE SZEKTÁK.

AZ első fegyvert a szekták ellen kezünkbe adja az *okos* belmissió. Hangsúlyozom, hogy egyedül az *okos* és igazán belmissió. Mert ismerek ám én a belmissió hazájában olyan férfiakat, a kik belmissiói nemes buzgalmokban hithagyókká lettek; a kik tehát ezzel a fegyverrel önmagukat ölték meg. Angolországban p. o. *Wesley János* († 1791.) «Az angol belmissió apja», egyszersmind apja lett a methodismusnak is. *Oberlin Frigyes* († 1826.) a «protestáns egyház szentje», a mint Hase őt nevezi, ki kezében ásóval, kapával tett bizonyosságot a belmissióról, mint svedenborgiánus halt meg. A híres *Fry Erzsébet* († 1845, no ez nem férfit, hanem asszony volt!) a quäkerek közé állott. A hamburgi vasárnapi iskolák legbuzgóbb szószólója *Oncken* (1825.) baptistává lett. *Werner Gusztáv* (szül. 1809.), a reutlingeni keresztény kommunistikus elveken nyugvó testvérintézet megteremtője, szintén a Svedenborg hálójába került. A modern evangélisták prototypusa *D. L. Moody* (szül. 1837.) pláne határozottan semmiféle felekezethez sem tartozott stb. stb.

No hát, ha a belmissiót a szekták ellen fegyverül akarjuk használni, vigyázzunk, hogy ezeknek a sorsára ne jussunk; mert ez a néhány példa is bizonyítja azt, hogy a belmissió munkájának a kezeléséhez érteni kell. Azért mondom, hogy *okos* és igazán *belmissió*! Olyanforma értelemben, a mint azt egykor a nagy Wichern hangsúlyozta: «*Die evangelische Kirche setze auf die Summe dieser Arbeit ihr Siegel und bezeuge: die Arbeit der Inneren Mission ist mein! Die Liebe gehört mir, wie der Glaube*». Szerintem a belmissiónak ez a legtalpraesettebb meghatározása. S ilyen értelemben részt kívánok abból a kálvinista egyház számára is. Mert ez az egyház eleitől kezdve az ige hirdetésére fektette ugyan a súlyt, de csak azért, hogy azzal adja meg a gyakorlati életnek a savát. Megvannak minden egyes gyülekezetnek a maga sajátos bajai, erkölcsi, társadalmi, vallásos szükségletei; ezeket orvosolja az *okos* belmissió. Hogy miképen és milyen eszközökkel? Arra általános és egyöntetű szabályt felállítani nem lehet, de nem is szabad, mert más bajok, más szükségletek, más viszonyok vannak Fugyi-Vásárhelyen és ismét mások Budapesten. S azt a belmissiót, mely sok embert méltó bámulatra ragadt p. o. Bázelben, hasztalan keresnök a szomszédos Szt-Ludwigban vagy a még ennél is kisebb bádeni Lörachban. Csak egy a feltétlenül szükséges: hogy t. i. mindenütt és minden ténykedésünkben a *szeretet* lelke lüktessen.

Látnivaló innen, hogy én, — ismert álláspontomhoz híven — a belmissióra nézve a theoretikus és éppen azért a legtöbbször zavart, homályos és szörszálhasogató definitiókat sem nem szeretem, sem nem használom. Ismerem ugyan őket igen jól, de látván a belmissió tudományosan és történelmi fejlődésében tárgyaló idegen nyelvű íróknál azt a kínos vergődést, mely a tulajdonképeni tárgyakat illetőleg egységes megállapodásra még eddig fogalmilag sem jutott: röviden csak annyit mondok, hogy tegye minden lelkész, minden presbyterium a keresztyén philanthropikus mozgalmak terén a maga köteleességét s akkor készen van a belmissió. A valláserkölcsei színezet ahhoz magától megjön, mert független moralt a keresztyén ethika nem ismer. Ne gondolja tehát senki, hogy én egváltalán minden belmissiónak ellensége vagyok (ámbar egy Wilhelm Löhe, «a lelkipásztorkodás mestere»; egy Ludvig Adolf Petri stb. stb. példajaként talán még ez esetben is lehetnék valami?), sőt ellenkezőleg *lelkipásztorkodást belmissió nélkül nem is képzelhetek*. Ezt fejezi ki az a határozati javaslat, melyet a múlt évben az alsó-szabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye elé benyújtottam s a mely azt változtatlanul elfogadván, később a tiszántúli ev. ref. egyházkerület 1895. szeptember 21—26-án tartott közgyűlése elé vitte. Nevezett egyházkerületi gyűlés aztán szintén erre az álláspontra helyezkedett, a midőn jegyzőkönyve 259-ik pontja szerint «kimondja a közgyűlésünk azt is, hogy a lelkészi hivatalt s az azzal kapcsolatos pásztorális munkák összességét belmissiói feladatnak tekintvén, a midőn úgy a kebelbeli lelkészek, mint a vezetésök alatt álló presbyteriumoktól elvárja azt, hogy az új idők küszöbén a specialis helyi viszonyoknak megfelelőleg hatványozott buzgalommal mindazt megtenni igyekezzenek, a mi a hit és az egyházi élet felvirágoztatására, az erkölcsi, szellemi és anyagi jólét biztosítására üdvösnek látszik: ugyanakkor kimondja azt, hogy a lelkészek és presbyteriumok minden munkájukban a hazánkban történelmi alapon kifejlett zsinati-presbyteri rendszer s a maig is érvénybenálló confessiók régibb és újabb zsinati végzések, kánonok és egyházi törvények szellemében járjanak el s gondjuk legyen arra, hogy sem a hitrendszeren, sem az alkotmányos egyházi szervezeten soha, sehol és senki által csorba ne üttessék».

Az is ki van tehát itt mondva, hogy legyen az a belmissió szigorúan confessionális, magyar, józanon céltudatos, arra törekedvén, a mit Wichern úgy fejezett ki, hogy igyekezzék magamat mindenütt feleslegessé tenni.

És itt különösen óva intek mindenkit, hogy alapos tudás nélküli buzgalomban felekezete confessióit, törvényeit szeméi elől soha el ne téveszsze. Evangélium nélkül nincs keresztyénség; confessio nélkül nincs felekezetiség; törvény nélkül nincs egyház. Már pedig az én óhajom az, hogy p. o. mi evangélium szerinti refor-

mátusok csak hadd maradjunk meg továbbra felekezetbelieknek, én kálvinistának születtem: egyedül helyesnek minden mást kizárólag, csak a kálvinizmus hitelveit vallom, s mint kálvinista kívánok meghalni. Ám boldogítson mást a maga hite, engem csak az enyém boldogít

Magától érthető tehát, hogy egyházi alkotmányunkra is mindig féltékeny vagyok. S azt tartom, a mit a nagy hégelianus bölcsész s erős kálvinista Kerkápoly Károly, valamikor így körvonalazott: «a kálvinizmus alapjellemé abban áll, hogy az egyházi hatalmat az egyház teljességének követelvén: ép oly kevésbé engedi azt át kültre, mint a kebelén belőli elemek bármelyikének, azért az egyháznak bármely különös céljaira törekedve is, önmagának kell és pedig saját és illető organumai által gyakorolni hatalmát, úgy azonban, hogy a gyakorlatot organumaira bízva, magától a hatalmat el ne idegenítse; vagy más szóval ne engedje, hogy organumai magukat függetlenítvén, tőle mintegy elszakadjanak; sőt azokat, mint sajátjait egyre magához kötve, függésben tartsa». Legyen a mi belmissiónk kálvinista (a lutheránusoké lutheránus; ne higgyük, hogy nincs ilyen, én vállalkoznám megbizonyítani, hogy igen is van!) belmissió, vagyis egyházunknak úgy kül-, mint belrendtartásában confessióink s alkotmányos törvényeink szelleméhez szigorúan alkalmazkodván: ¹ tegyünk meg mindent a nyomor enyhítésére s a szeretet munkáinak felvirágoztatására. Így aztán merem mondani, hogy a szektákkal szemben a belmissió is egyik fegyverünk leend.

Azzal azonban ne ámítsuk magunkat, hogy ezzel a szekták kiválásának egyszer s mindenkorra útját vágjuk. Nem! *Belmissiónak akkor is lennie kellene, ha az egyházak kohézióját soha semmiféle szektárius mozgalom nem fenyegetné.* Az okos belmissió mindenestre fegyver a felekezeti paraziták ellen, melyet használnunk lehet és kell is; de roppant tévedésben van az, a ki azt gondolja, hogy a bárányokra leselkedő farkasokat egyetlenegy puskalövessel végleg elriasztotta. És itt ne féljünk ismét őszintén szólani; az igazság, a tény úgyis csak igazság és tény marad, ha azt be nem valljuk is. Hát a pietismus nyügeből kiszabadított belmissió gyökérszálai Németországon visszanyulnak egész a mult század végére, (Wichern még távolabb keresi azokat,) nevezetesen arra az időre, a mikor *Johann August Ulsperger* (szül. 1728) a maga «Vereinigung der Freunde Christi» címet viselő első belmissiói szövetkezetét létrehozta. S azóta a német belmissió munkáiról már köteteket írtak össze. Angolországban meg már 1668 óta fennállott a «Society for promoting christian knowledge» szintén

¹ A szeparatistikus vagy éppen szektárius vérmérsékletnek legelső nyilvánulása rendesen abban áll, hogy az illető sem confessióra, sem törvényre semmit nem ad.

hasonló jellegű társaság. S íme mégis, — a mint fentebb láttuk, — a protestantizmus a szekták által sehol a világon annyira összetéptve nincs, mint éppen ezekben az országokban.¹ Nálunk is p. o. Hajdúvármegye területén a baptizmus köztudomás szerint legelőször éppen abba az egyházközségbe fészkelte be magát, a hol a belmissió már akkor is szépen virágzott, a mikor sokan annak még a nevére sem igen hallottak.

Szerintem tehát a szekták elleni harcban a belmissió csak egyik fegyver, de magában véve az egyház kohéziójának lehető biztosítására nem elegendő.

A második fegyver: a szektákkal szemben tanúsított magatartásunk. Sokan azt hiszik (s hitték főképen egy évtized előtt), hogy tűzzel-vassal meg kell azokat támadni; hogy csak a börtönök, meg a modern inquisitio más hasonnemű borzalmaival lehet őket visszaszorítani. Izléstelen, sem hozzánk, sem a korhoz nem illő, e mellett végeredményében feltétlenül meddő hiedelem. Évekkel ezelőtt írtam volt már egyszer erről a tárgyról s akkor a többek közt azt mondtam: a ki magát nagyon utánok veti, református egyházunknak többet árt, mint használ. Mikor F. n a legnagyobb hivatalos buzgalommal üldözték a nazarénusokat, akkor szaporodtak legjobban, mint Angliában a tolvajok, mikor a legkisebb lopást is halállal büntették. Ha valahol, itt válhat igazán veszedelmessé a túlságos érdeklődés s nem felejtettem még el azt a kínos jelenetet, midőn a hírhedett szalontai próféta D. n a polgári hatóság által elzáratván, börtöne rostélyzatánál megjelent s magát a szenvedő Krisztushoz hasonlítva, a már akkor nagy számmal összegyűlt kíváncsi néptömeghez belőlről olyan beszédet tart vala, hogy másnap legalább 20—25 szekér kísérte B. Ű. . . . ba, megrakva olyanokkal, a kiket most még a merő újságvágy hajtott ugyan, de a kik egy-két hasonló látványos hajsza után, okvetlenül a próféta lobogója alá állanak. Hát nekem hosszas tapasztalatom után (hét esztendeig szolgáltam mint lelkész egy jóra való s olyan alföldi nagy községben, hol ez idő alatt a már korábban befészkelődött baptizmus egy árva benszülött lélekkel sem szaporodott) ma is ez a meggyőződéseim. Mert a mi szektáink is azt vallják, a mit külföldi testvéreik, hogy t. i. «az ördög sokszor hívó embereket is felhasznál az ő üldözésekre». Nem azt teszi ez, hogy a szekták aknamunkáját összedugott kezekkel nézzük, hanem azt, hogy a legnagyobb szelídséggel bánjunk velők, ha egy-egy kedvező és soha nem keresett alkalommal hozzájuk férünk. Hangsúlyozzuk előttük minduntalan, hogy különbség van ám a Krisztus látható és láthatatlan egyháza között s beszéljük tele a fülöket azzal az igazsággal, hogy ők egy roppant nagy

¹ De azért az angol egyházak elég jól érzik ám magukat. Szerk.

tévedésben leledzenek, mert azt a láthatatlan egyházat már itt e földön láthatóvá akarják tenni s így a legtöbbször minden kegyeskedésük merő farizeuskodásba sülyed. Én f... i lelkészkedésem ideje alatt még tovább is mentem; t. i. a nálam megfordult baptista atyafi figyelmét egyenesen felhívtam néhány általam s általa is ismert községünkbeli notorius rossz, istenkáromló emberre s buzdítottam, hogy nosza rajta, térítsék meg, tegyék baptistákká ezeket, én ennek a térítésnek velök együtt fogok örülni. Nagyot nézett rám az atyafi s midőn látta, hogy nem tréfálok ám, hanem egészen komolyan beszélek, egy nagy sóhajtással tova ment. Persze hogy a térítésből soha sem lett semmi.

Ilyenformán bánok én el a szektáriusokkal s eljárásomon változtatni még eddig nincs okom.

E mellett azonban tanusítsunk feltétlen ragaszkodást, tiszteletet és állhatatosságot ős egyházunk tanai, annak nemcsak hit-szabályai, hanem külső liturgikus, alkotmányjogi disciplinaris tradíciói s százados szokásai iránt is. Ez lesz kezünkben a harmadik fegyver a szekták ellen. És szívesen megengedem, sőt tudom is, hogy az újdonság ingere sokszor varázserővel vonz; azt sem vonom kétségbe, hogy ha a kálvinista lelkészek ma cifra mise-mondó ingekbe jelennének meg a szószéken, vagy épen híre futamodnék annak, hogy ma este bengáliai fénynél egy özvegy asszony fog a nagy vendéglő termeiben bibliamagyarázatot tartani: valószínűleg a cifra inges papoknak, az asszony-prédikátornak is több hallgatója lenne, mint rendes körülmények között nekünk elkoptatott lelkipásztoroknak; mert hiszen a curiosum 1883-ban egy irvingianus istenítiszteletre egy ízben még jó magamat is becsalt; de erre csak azt jegyzem meg, hogy az elv épen azért elv, hogy az minden körülmények között épen megóvassék s a ki a mi kálvinista magyar népünk tiszteletreméltó conservativizmusát ismeri; a ki tudja azt, hogy mily óriási erőfeszítésekbe került a gyakorlatból, p. o. a sületlen verses bucsuztatókat kiszorítani, (sok helyen máig is divatban vannak) s kerülne még mindig az úgynevezett halotti prédikációkat általánosan beszűntetni; a ki nem feledte el, hogy mily hosszas, a nép sértett vallásos érzelmei által irányított keserű és szenvedélyes gyűlöletet lehelő háborgások kísérték a három napos ünnepek józan nemzetgazdászati és erkölcsi elv követelte redukálását s mennyi kellemetlenséggel jár helyt-helyt a halottas házaknál temetésre megjelent iskolás gyermekek konyhai szerepeltetése káros hatásáról a közönséget meggyőzni; a ki átélte az énekeskönyv revisióját s tapasztalta az az által keltett mozgalmakat: az bizonyára háromszor is meggondolja a dolgot, ha arról van szó, hogy egyházunk külső vagy belső falait modern figurákkal ékesítsük fel. És én népünk ezen sok tekintetben ócsárolható, de mindenesetre határozott jellemre valló conservativizmusában — mely ott, a hol hitczikkekről van szó,

ösztönszerűleg még sokkal pedánsabb — hatalmas ellenmérget ismertem fel a divatos szektarizmusnak.

Az én elvem az, hogy használjuk fel népünknek ezt a conservativizmusát ősi hitében való megerősítésére. Mondjuk azt, a mit egy hírneves német lelkipásztor mondott: «a mi egyházunk drága nekünk, habár sem a szekták, sem Róma szenteskedésével nem dicsekszik is». Ha látja a nép, hogy mi lelkészek és — a mire különös súlyt helyezek — *az intelligens világiak* nem ingadozunk; hogy apáink vallásához, mert az a Krisztus akaratával megegyezik, rendíthetetlenül ragaszkodunk; hogy annak minden törvényeit, institutióit tiszteletben tartjuk; hogy a régi igazságokról még a szekták kedvéért sem mondunk le: azt ugyan nem állítom, hogy közülük szektáriussá soha egy lélek sem lesz (mert ez ellenkeznék azzal, mit a protestantizmus lényegéről fentebb kifejtettem), de azt igen, hogy a józan tömeg hűnek bizonyul.

Különösen van egy dolog, a mitől mai napság nagyon sokan fáznak, pedig szerintem vétek volt azt eddig is elhanyagolni, mert az a dolog a kálvinizmussal nemcsak hogy ellentétben nem áll, de egyenesen ennek az édes gyermeke s erős a meggyőződése, hogy ha apáink réges-régen sutba nem dobják, nekünk ma nem volna annyi bajunk a szektáriusokkal. Értem *az egyházi fegyelem* gyakorlását. A nagy Kálvin ide vonatkozólag nyíltan kimutatta, hogy «tota Ecclesiae jurisdictio pertinet ad morum disciplinam. Quemadmodum enim nulla urbs, nullusque pagus sine magistratu et politia stare posset: sic Ecclesia Dei sua quodam spirituali politia indiget» és ismét: «In hunc finem fuerunt ab initio constituta in Ecclesiis judicia, quae censuram de moribus agerent, animadverterent in vitia et exercendo clavium officio praeessent». És a nagy reformátor következetes eljárását semmi sem bizonyítja fényesebben, mint az, hogy őt sokan — főleg a római katolikus írók közül — e tekintetben Bismarckhoz hasonlítják (p. o. Kampschulte), természetesen, mert ő az egyházi fegyelem szükségességét nemcsak elméletileg ismerte el, hanem vaskövetkezetességgel gyakorolta is. S nem egyszer megtörtént, hogy a notorius tolvajt, káromlót vagy gonosztevőt az Úrasztalától eltiltotta s ha ez sem használt, excommunicálta. — Valóban igaza van annak a német írónak (Wächter), a ki szerint «egyház, egyházkormány és egyházfegyelem nélkül annyi, mint állami organizmus végrehajtó hatalom nélkül». Hajdanában ez a jog, ez a szokás nálunk is, nevezetesen a presbyteriumok kezében hatalmas fegyver volt s hogy ma is azzá tud lenni, csak egyetlenegy példával bizonyítom.

A mikor a mult esztendőben az úgynevezett egyházpolitikai törvények életbeléptek, megvallom sok aggodalmon mentem át s attól féltem, hogy a házaspárok közül sokan a templomi, illetve vallásos esküt el fogják negligálni. Hogy ennek útját vágjam, mindjárt az új idők első napjaiban összehívtam a presbyteriumot

s először is megmagyaráztam előtte a házasságban az eskü jelentőségét, azután kifejtettem az állami és szinte királyilag szentesített egyházi törvények közötti józan összefüggést s végül emlékeztettem a presbyteriumot arra, hogy neki a közerkölcsök felett örködni nemcsak joga, de egyenesen kötelessége s ott, a hol arra szükség van, esetről-esetre gyakorolnia *kell* az egyházi fegyelmet is. Ezzel tehát tisztában lévén, az egyháztanácsí gyűlés elé a következő határozati javaslatot terjesztettem: «mondja ki a presbyterium, hogy a házaspároknak templomi összeesketését vallás-erkölcsi szempontból a jövőben is feltétlenül szükségesnek tartja s a ki ezt könnyelműleg elmulasztja, azt 1-szor is az Úrasztalától mindaddig eltiltja, míg ezen felekezeti kötelességének eleget nem tesz, 2-szor ha az ilyen házastársak később bármikor és bármely czímen az egyház szolgálatával élni akarnak, azt ugyan igénybe vehetik, de azt megelőzőleg és esetről-esetre kötelesek lesznek a szegény iskolás gyermekek pénztárába 2—2 frtot befizetni». Az én presbyteriumom ezt a határozati javaslatot elfogadván, ennek a határozott állásfoglalásnak olyan hatása lett, hogy nálam *még eddig egyetlen házasság sem jött létre, mely nem a templomban végződött volna*. Pedig a püspökladányi ev. ref. egyházközség hét ezernél több lelket számlál s gondolni lehet, hogy október 1-je óta itt meglehetősen sok házasság kötött. Arra én nem adok semmit, hogy akadtak még egyházi férfaink, sőt lelkészársaink között is néhányan, kik eljárásomat basáskodásnak deklarálták; mert egyfelől tisztában vagyok azzal, hogy a kálvinizmus szellemében jártam el; másfelől kijelentettem, hogy a szegény embereket teljesen ingyen esketem meg; hanem ez esetben szigorúan megkövetelem azt, hogy az esküvéstől minden zene távol maradjon: mert az még sem volna illendő, hogy a lelkészek a szegénység czímén semmit ne fizessünk, de a cigányra annál többet pazaroljunk. (Természetesen anyagi veszteségemért várva-várom azt a megígért s a külföldi államokban is törvényhozásilag megszabott állami kárpótlást!)

Necsak szavazzunk, necsak politizáljunk tehát, hanem ott, a hol arra szükség van, az egyházi fegyelem vesszejét is suhogtassuk, meg fogjuk látni, hogy az akol körül ólálkodó farkasok a saját házukban uralkodó jó rend láttára, nagy részben tovább állanak. Mert azt a fegyelmet gyakorolják ám a szektáriusok is s egyik forrása erejüknek éppen abban áll, hogy a nyilvános gonosztevőt maguk között meg nem tűrik.

Szükségesnek tartom ennek következtében azt is, hogy egyházi törvényhatóságunk, a zsinat, szabályzatot alkosson, hogy az egyes presbyteriumok, mely esetekben és micsoda fokozatokban éljenek fegyelmi jogukkal? Mert az én előttem nyilvánvaló, hogy az attól egészen elszokott gyülekezetekben annak az egyházi fegyelmenek teljes szigorát egyszerre alkalmazni nem lehet. Hozzá kell

ahhoz a gyülekezeteket szoktatni: de minél hamarább, mert itt igazán áll Schillernek amaz ismeretes mondása, hogy: «egy elszálasztott pillanatot egy örökévalóság sem adhat vissza!»

És itt eljutottam oda, hogy szóljak röviden a szekták elleni védekezés negyedik fejezetről is, t. i. a szószékről és kapcsolatosan a népiskoláról.

Sok szó fér hozzá kétségenkívül, hogy vajjon a szekták elleni harcot szabad-e, tanácsos-e egyáltalában a templomi szószékre felvinni s onnan ellenük polemikus beszédek tartani? Vannak többen, és pedig a külföld legtekintélyesebb írói között nem kisebb számmal, mint itthon, a mi sorainkban, a kik e kérdésre határozottan «nem»-mel felelnek s a tévelygő szektáriusokra prédikációikban a világ minden kincseért sem reflektálnának. — Én a magam részéről helyesnek a középutat vallom. Ott, hol ez a vallásos ragály még ki nem ütött, jól teszi a lelkes, ha a kíváncsiságot rá fel nem hívja. Épen így nem javaslom katedrai tüzes filippikákban túlságosan korbácsolni a kedélyek hullámaait akkor, a mikor a több évre terjedő inficiálás folytán immár nemcsak a kohézió felbomlása, nemcsak a kiválás történt meg, hanem a józan többség ugyanott, úgyszólván, már immunizálva van. A közöny ilyen esetekben megölője az érdeklődésre spekuláló rajongás sikerének. Földesi lelkeskedésem idején templomból jöve minden vasárnap és pedig rendszeren két ízben találkoztam — együtt az én ottani kedves barátom s egykori tanuló társam, az irodalmi munkásságáról is jól ismert V. J. rektor társaságában — a lesütött szemű s roppant világfájdalommal czammogó baptista atyafiakkal; köszöntöttük egymást mindannyiszor előzékenyen s híveim e kedélyes, éveken át tartó s szinte mulatságosan barátságos viszonyhoz annyira hozzászoktak, a mennyire hozzászoknak teszem fel vegyes vallású községekben a kálvinisták a római katolikusok keresztvetéséhez. Itt már a centrifugális erők az elégtelt salakot az anyatesttől régen messze eldobták; a kettő között a levegő is megtisztult; s ha katedrai tanításaim unos-untalan a régi viszonyokat bolygatták volna, kétségenkívül egyházamnak ártottam volna.

Egészen másképen gondolkozom azonban a felvetett kérdésről s ellenkezőleg járok el olyan viszonyok között, hol a szekták először jelennek meg s a dolog természetéből kifolyólag maguk iránt rendszerint nagyobb érdeklődést keltenek. Itt már felviszem a kérdést a szószékre is s a mennyiben módomban áll, gondoskodom híveim között — sokszor a magam költségén is — olyan népies iratok terjesztéséről, melyek őket egyfelől apáik hitében erősítik, másfelől a szektáriusok tévelygéseire, farizeuskodására figyelmeztetik.

S a mi közelebbről ilyenkor tartott katedrai beszédeim tárgyát illeti: kitapogatom (könnyű dolog ez nekem) azokat a kérdéseket, melyekre a szekták különös súlyt fektetnek s a leg-

közelebbi vasárnapon azokat fejtem ki, tiszta, világos s határozott kálvini alapon s olyan nyelvezettel, mely minden szónoki meszterkélts figurától menten, a rajongókról még ekkor is inkább a szájalom és a szeretet hangján szól, sem mint a vitatkozás tenorján. S minthogy régi tapasztalataim folytán tisztában vagyok azzal, hogy ezek a szekták épen nem a perversus gazemberekre halásznak ám, hanem rendszerint a legvallásosabb s legtemplomszeretőbb lelkeket kerítik hálójukba: szünet nélkül emlékeztetem őket Pál apostolra, ki, noha a Krisztus prédikálását mindennél előbbvalónak tartotta, de azért a korinthusi atyafiakat kérve-kérte, *«hogy mindnyájan ugyanazon egyet szöljék és ne legyenek közöttük hasonlások, de legyenek egybekötözötték egyakarát és egyértelem által»*. Mindenesetre azonban szükséges, hogy a ki így beszél, igazán higgyen a Krisztusban s egyházi beszédeit pozitív evangéliumi szellem lengje hassa át s azok a negatív theologia kételyeket tápláló frázisaitól mentek legyenek. Hogy aztán az ilyen beszédek céljukat soha sem tévesztik, bizonyítják azok az elismerő nyilatkozatok, melyekben istenítisztelet után híveim részéről nem egyszer részesülök.

E mellett felette üdvösnek tartom nagy súlyt fektetni a kátémagyarázatokra is.

Megvallom őszintén, hogy lelkészkedésem első éveiben erről a kátémagyarázatról nem így gondolkoztam. Többre becsültem a bibliamagyarázatot. És sok esztendő telt el, hogy soha egyetlenegyszer sem kathekizáltam. De végre is be kellett látnom azt, hogy a szektáriusok ellen bölcs dolog lesz ehhez az öreg confessióhoz visszatérni. Mert a kathekizmusból már a puszta kérdéseknek s az azokra ott található feleleteknek felolvasása, annyival inkább azoknak megmagyarázása az egyszerű ember lelkében olyan kedves emlékü régi húrokat pendít meg, melyek míg el nem szakadoznak, az ember nehezen esik a hithagyás kísértetébe.

De még ez mind nem elég; gondoskodnunk kell a népiskolák céltudatos vezetéséről s azokban a vallástanítás határozott felekezeti jellegéről. E kettőt szándékosan választom így el, hogy mind a kettőről külön szólhassak.

Úgy általában az egyházkormányzat, mint különösen a felekezeti öntudat éber fentartásában legnehezebb helyzete van annak a lelkésznek, kit sorsa egy iskolázatlan pigra massa élére állított. Ilyen helyeken valóban gyötrelmem a hivatását átérezni, munkája becsét felfogni tudó lelkész egész élete. Mert nemcsak, hogy soha a legparányibb hálára sem számíthat, hanem buzgóságát, nemes és önfeláldozó tevékenységét, nagy céljait a tömeg még csak felfogni sem bírván, a legtöbbször áldozata lesz hivatásának. Valljuk meg őszintén, kisebb-nagyobb mértékben ezt minden lelkipásztor jól tudja s a tudat annál nyomasztóbban hat reá, minél hűségesebb sáfára volt a reá bizott talentumoknak. Már most a tudatlanság egyik átka a bűn lévén, ott, hol a lelkész a küzdelmekbe

belefárad s a világosság szövétnekét a kezéből kiejti, a sötétség ördögei egymásután foglalják el úgy általában a társadalmi, mint főképen az egyház erős várait. S ne gondoljuk, hogy ez minden pszichológiai ok nélkül történik úgy. Van rendszer, van összefüggés a bűnök között is. A hol p. o. melegágyra talál a szektarizmus, csakhamar lélektani következetességgel helyet kér ott magának a socialismus is. Előbb felépül valahol a nazarénus templom s azután következik a középületek erőszakos lerombolása. Miért? Mert mind a két irányzat a műveletlen lélek aberratiója s magán még a legliberalisabb törvények fékét sem tűrő licentia botor kirohanása.

Ennek az állapotnak az orvossága a jó népiskola, hol a nevelés metsző kése a lélek nemes gyümölcsözésére rendelt fájáról a most velünk született, majd a rossz példák által beállott, durva, vad hajtásokat gondosan levagdaltván, már a zsenge gyermeket rávezeti arra, hogy az életben a jogok a kötelességekkel karöltve járnak s hogy a szeretet erénye, meg a törvény tisztelete nélkül emberi méltóságunk összes attribútumai hiú álmokká válnak. A jó népiskola nevel csak jó honpolgárokat, rendíthetetlen hitű és tiszta fejű egyháztagokat s a legkevesebbet mondjuk, ha azt mondjuk, hogy a magyar államnak maga iránt való legfőbb kötelessége azt a népiskolát az egyházzal olyan szerves összefüggésbe hozni, hogy annak a népiskolának felszívó gyökérszála e kettős talajból táplálkozzanak. Így volt ez hajdan mind a rómaiaknál, mind a görögöknél, mert én legalább nem ismerem e classikus népek életében olyan egyletet, olyan szövetséget, mely ott a nemzeti vallással inkább, vagy kevésbé összefüggésben ne állott volna.

Míg mi ennyire juthatunk, karoljuk fel népiskoláinkban legalább a *felekezeti* vallásoktatás fontos ügyét.

Már fentebb említettem, hogy a szekták elleni küzdelemben nagy súlyt fektetek a templomi kátémagyarázatokra. Hasonló okon, hasonlóképen gondolkozom a népiskolai vallástanításról is. Fájdalom! ebben a tekintetben ma általában botrányos mulasztásokat tapasztalunk. Nálunk szokásban van az, hogy a házasulandó új párok az esküvés előtti napon lelkészi hivatalomban úgynevezett «censurára» mindnyájan megjelennek. Mondhatom, hogy ezek a censurák engem mindig elszomorítanak. Az a mélységes tudatlanság, az a megdöbbenő obscurismus, az az alig elképzelhető járatlanság, melyet ezek az ifjak vallásos dolgokban, — nemi különbség nélkül — mindannyiszor elárulnak, ólomsúlylyal nehezedik az én lelkemre, mert ilyen szellemi tengődés közepette egészen természetesnek találom, ha ezek az ifjak apáik hitét meg nem becsülik s később minden ostoba beszédnek, minden ásókapakerülő kalandornak könnyen felülnek. Ezen az állapoton segítnünk kell! De hogy? A legtermészetesebb expediens az volna, ha a vallástanítást azokban a népiskolákban mi lekipásztörök vennénk át. Jaj! de «infandum jubes renovare dolorem!» Az

aratásra váró gabona sok, hanem az arató kevés. Egy 60—70,000 lelket számláló svájci városban (Basel) lehet mondani, minden 1500 lélekre egy lelkipásztor esik s azok így is csak in spiritalibus foglalatatosok. Münchenben meg van jelenleg 240 római katolikus pap, úgy hogy a hívek közül egyre alig jut egy ezer lélek: és itt mégis lelkészhiányról panaszkodnak. És mi...? Mi egymagunk küzködünk 7—10,000 lelkes nagy Babilonokban!

Erről a keserves állapotról nem is akarok bővebben beszélni; csak annyit jegyzek még meg, hogy a ki nálunk a nagy egyházközségek felosztásának s a lelkészek szaporításának égető szükségét be nem látja: az vagy vak, vagy rosszakaratú ember.

Denique: a népiskolai vallásoktatás lelkészi kezekbe vétele nálunk ez idő szerint még teljesen lehetetlen. Lehetetlen épen azokban a nagyobb egyházközségekben, a hol a legsürgetőbb volna. Meg kell tehát azt hagynunk még egy időre a tanítók kezeiben. Hanem hát a tanító urak is vegyék komolyan a dolgot, ők az egyház belhivatalnokai; az ő jó akaratuk, igaz, vallásos érzelmük, hitük, példaadásuk nagyon sok bajon segíthet. Vannak is közöttük elegen, a kiktől e tekintetben csak dicsérőleg szólhatok. Meg is látszik az egész községe, a nép intelligentiáján, templom- és egyházszereteten. Sajnos azonban, épen annyian vannak, a kikben ama fentemlített karakterisztikumokat hasztalan keressük! Arról nem is szólva, hogy többen a vallásitanítást csak afféle mellékfoglalkozásnak tekintik, ismerek számos tagból álló, különben kifogástalan sikerű tanítói testületet, melynek díszes koszorújából vasárnaponként templomi istenítiszteleteken alig-alig akad meg egy-két species. Pedig azok a roppant áldozattal fentartott felekezeti képezdek talán épen arra valók volnának, hogy azokban a mi leendő tanítóink egyebek között megtanulnák azt is, hogy ők nemcsak az egyetemes kultúra bajnokai (vallásosság nélkül valódi műveltség nincs!), hanem első sorban a protestáns egyház mandatariai lesznek s ilyen minőségben a nép előtt a józan vallásosság terén példaadásra is kötelesek. Ha ezt nem mindnyájan értik, annak az oka kereshető itt is, ott is, de az bizonyos, hogy könnyelműségük az egyház kohéziójának a rovására esik.

A szekták elleni küzdelemünkben jöjjenek hát a tanítók is segítségünkre. Necsak a templomban, ne is egyedül a lelkész szájából hallják az ingadozók a tanító, a buzdító és lelkesítő igéket, hanem legyenek azok a népiskolák *igazán* veteményes kertjei az eklézsiának, honnan kivétel nélkül olyan lelki csemeték kerüljenek ki, a kik az idők viharai és a korszellem fagyos jégverései közepette is mindenkor biztosan növekedjenek és semmiféle kísértésnek áldozatul ne essenek. Tanulják meg a növendék-gyermekek már az iskolában, hogy dicső multja van az ő vallásuknak s a harcban, viharban hűeknek bizonyult ősapáik sírhalmára tövis-

koszorút dob az az olcsó lélek, ki pályáját ugyan megfutotta, de hitét a legbecsesebb örökség gyanánt meg nem tartotta.

S mindezekén túl van még egy hatalmas fegyver a szekták elleni sikeres védekezésre, csak ne resteljük alkalmazásba venni. Ez már különben nem is fegyver, hanem egész árzenál; vagy legalább is teljes felszerelés a mozgó hadsereg számára. Hatása inkább morális, mint physikai, de mégis nagy jelentőségű, mert olyanoknak is imponál, kik sem a templomba, sem az iskolába el nem járnak, sem az intésre, sem a fegyelemre semmit nem hederitenek. Úgy tudom, hogy mikor a csatárlánczba feloszlott katonák rohamra készülnek, a rohamot közvetlenül megelőző pillanatban ösztüzet adnak s szakértők állítása szerint, ennek az ösztüznek még akkor is roppant hatása van, ha az ellenség soraiban egyáltalában semmi látható kárt nem okoznak. Vajjon átvitt értelemben nem tehetné-e ezt meg a református egyház is?

Igenis megteheti. Szükségesnek tartom, hogy az egyházmegyei gyűlések a régi jó szokás szerint felváltva és sorban mindig a kebelbeli gyülekezetekben tartassanak. Egy-egy ilyen közgyűlés, melyen hitsorosaink nemcsak a lelkeszi kart, hanem állami és társadalmi életünk *világi* részének színe-javát az értelmiség quintsentiáját ott látják az ő vallásuk oltára körül forgolódni egyházunk javát munkálni: mindig roppant hatással van s rendszerint évek multával is észrevehető nyomokat hagy maga után. Ilyenkor egy-egy ünnepélyes istentiszteletet; egy-egy elnöki gyűlést megnyitó alkalmi beszéd, még pedig nem az esperes, hanem lehetőleg mindig a világi elnök szájából, már csak a helyzet ünnepélyes voltából kifolyólag is jobban ébreszti a protestáns öntudatot, mintha mindig csak a saját lelkésze beszél a saját nyájához. És ezt a kálvinizmus nemcsak megengedi, de tekintve a régi bölcs gyakorlatot, követeli is.

Aprólékos, akár anyagi, akár kényelmi tekintetek itt számba nem jöhetnek. A ki vallását, egyházát szereti annak még az áldozatoktól sem szabad visszariadni.

És ha mindez úgy leend, akkor, mint említettem, az egyház organismusát alkotó tömecsek kölcsönös kohéziója egyszer vagy másszor meglazulhat ugyan s a felszabadult centrifugális vagy extravagans erők rombolhatnak is: de azért a protestantizmus s ennek s egyik leánya a kálvinizmus örökké megmarad s annak kapuján diadalt a pokol sem arat.

ERŐSS LAJOS,

püspökladányi ev. ref. lelkész.

«Mindenki maradjon meg abban, a miben született», azt szokták sokan mondani. De kérem, akkor a keresztyénség meg a reformáció sohasem álltak volna ám elő, ha mindenki megmaradt volna abban, a miben született. Egyébiránt mindenki pogánynak születik valójában; legjobb tehát megtérni a Megváltóhoz s megmaradni Ő nála.

A KÜLMISSIÓ VISSZAHATÁSA A MISSIONÁLÓ HONI EGYHÁZRA.

BARÁTOM, mi módon jöttél ide? — e kérdéssel fogadják bizonyára kicsiny cikkecskémet társai: a belmissiói almanachnak többi cikkei. «Hát nem tudod te, hogy mi mindannyian a belmissióval foglalatoskodunk, hogy mindannyian itthon akarjuk gyógyítani a sok tátongó sebet, hogy mindannyian a saját házunk népéről akarunk gondot viselni? Hogyan mersz te közibénk jönni, a ki — a mint czímed mutatja — idegen népekre, a pogányokra akarod terelni a figyelmet?»

Ne háborogjatok atyámfiak! Cikkecském ugyanazt akarja, mit ti. Ő is a honi egyházat akarja szolgálni. Mert a külmissiói tevékenység, melyre utalni akar, még mindenhol hatalmas eszköznek bizonyult a honi egyházi életnek felvirágoztatására. Nem ellensége tehát a külmissió a belmissiói munkálkodásnak, hanem inkább hű szövetséges társa. Erről kíván cikkkem néhány szót koczkáztatni. A tárgy kimerítéséről a kiszabott tér szűk keretei közt, egyáltalán szó sem lehet.

Mi a külmissió? A keresztyén egyháznak azon szeretetműve melynek feladata és célja: az Evangélium hírnökeinek, misszionáriusoknak kiküldése által a távoli pogány népeknek megtérítése. Ki e műnek megalapítója? Ugyanaz, ki a keresztyén egyházé, az egyház Ura: Krisztus. Ő adta ki tanítványainak a missiói parancsot, Márk 16, 15: Elmenvén mind e széles világra, prédikáljátok az Evangéliumot minden teremtetett állatnak. Ez a parancs minden tanítványainak szól az idők végezetéig. Luther, Márk Evangéliuma utolsó szavait magyarázván, így nyilatkozik: «Az apostolok prédikációja ugyan elméne széles e világra, bár minden országokba még nem érkezett. Az elmenés megkezdődött, bár nem fejeződött még be, hanem tovább és tovább fog prédikáltatni az ítélet napjáig». Luther is tudja, és tanítja tehát, hogy a missiói parancs minden időkre szól. *A missiói tevékenység az egyháznak szent kötelessége, mert az egyház Urának parancsán alapul.*

A missiói munka azonban egyszersmind a keresztyén vallás benső lényegének folyamánya. A keresztyén vallás a világosság-
nak vallása. A világosság szükségszerűen terjeszkedik, ha véka alá nem rejtik a meggyújtott gyertyát. A keresztyén vallásnak is benső szükségszerűségéből kell terjeszkednie és a Krisztus által szerzett üdvörl bizonyosságot tennie minden lelkek előtt. A keresztyén vallás eme világosságának letéteményese a keresztyén egyház.

Az egyháznak és élő tagjainak szól az Úr szava: Ti vagytok a világnak világosságai. Ha ez így van, akkor a keresztyén egyháznak kötelessége arról gondoskodni, hogy a világosság el ne rejtessék; *becsületbeli kötelessége a missionálás.*

Tehát eltekintve minden egyébtől, már a két felhozott ok maga elég nyomós arra, hogy a missiói munka szükséges voltát feltüntesse.

De az ezen munka eredményére való tekintet is hatalmas érv a mellett, hogy magyarhoni protestáns egyházaink is karolják fel végre valahára ezt az áldott munkát, vegyék fel az Úrnak ezt a gyönyörűséges igáját. Csak azon eredményről akarok itt szólni, melyre a missiói munka a honi egyházakat segíti. Erre vonatkozólag hadd álljon itt kivonatban dr. Kleinpaul szász-honi missiói értekezleti elnöknek egy kitünő előadása e tárgyról.

Nevezett lelkész a következő kérdést veti fel: Mily nyereséget várhat a honi egyház a missiói szolgálatban való hűségétől? Válasza a következő: A missiói szolgálat, mint az egyháznak egy kiváló erőnyilatkozata az egyház erejét gyarapítja, mélyíti a *hitet*, melyben az egyház élete gyökerezik, erősíti a *szeretetet*, melyben az egyház élete nyilatkozik, fokozza a *reményt*, mely az egyház életének koronája.

A missiói szolgálat mélyíti a honi egyház *hitét*. A pogány szívek felett nyert győzelmek hírei bizonyosságot tesznek nekünk arról, hogy Jézus él, miáltal hitünk nő. A missió története a kereszt győzelmeinek hosszú láncolata. Ha látjuk azt, hogy csak az utolsó néhány évtized alatt az ev. missiók két milliónál több pogányt nyertek meg az Idvezítő tanítványaiul, nem-e fogja ez a tény nagyban erősíteni hitünket? — A missionáló egyház munkája egyszersmind ébresztő hatással van az egyháznak sok alvó tagjára s így sok szívben *felébreszti* a hitet. Teszi ezt missiói istentiszteletek és ünnepélyek tartása, missiói lapok és folyóiratok kiadása által. A missió számára megnyert szíveket, ha előbb közönyösek is voltak az egyházzal szemben, ezen az úton megnyeri ismét az egyháznak élő tagjaiul. Ami pedig szintén nem mellékes: A missió által népünk megtanulja *becsülni* saját keresztyén hitét, mert megismeri, hogy mily szomorú állapotban vannak a népek Krisztus nélkül.

A missiói szolgálat továbbá erősíti a *szeretetet*. A *szeretetnek új mintaképei* lépnek lelki szemeink elé. E mintaképek mindenütt, minden időben találhatók, de ha a legnevezetesebbeket, a legmeghatóbbakat akarjuk szemlélni, úgy a missió történetét kell olvasnunk. A sok példa közül csak néhányat: Egy württembergi paplakba érkezik a pap idősebb fiának, egy Afrikában működő hittérítőnek haláláról szóló hír. Alighogy lecsillapodott az első fájdalom az apa szívében, így szólt másik két fiához: Előre fiaim, álljatok helyére! S a második fiú azonnal elutazik Bázélbe és kéri a missiói intézet

felügyelőjét, hogy küldjék ki őt elhunyt bátyja helyébe. — Midőn Hannington missionáriust a pogányok meggyilkolták, Angliában 27 fiatal ember jelentkezett, hogy nyomdokába lépjenek. — A múlt évben Handmann fiatal lipcei hittérítő alighogy Indiába érkezett, meghalt. Ezt hallva egy svédhoni lelkész, azonnal ott hagyta nyugodt parochiáját és a meghalt helyét foglalta el. — Ha a krisztusi szeretetnek ily mintaképei állítatnak lelki szemeink elé, nem fogják-e erősíteni a felebaráti szeretetet a mi sziveinkben is? De a missió még más szolgálatot is tesz a szeretetnek: A szeretetnek *új célokat tűz ki*. Megismerteti a honi egyházzal azt a borzasztó lelki nyomort, melyben a pogány népek milliói sinlődnék, felkelti a szivekben a samaritanusi irgalmat és megmozgatja a kezeket is; eléri azt, hogy a szeretet az érzelem világából ki — a tett terére lépjen. És ez a tevékeny szeretet azután nemcsak a tengerentúlra küldi adományait, hanem itthon is buzgóbban munkálkodik a sok nyomor enyhítésén. A szász királyságban évente 100,000 márkánál több foly be külmissiói célokra, de egyéb egyházi célokra azonkívül önkéntesen 300,000 márka. S ez az arány egész Németországban megvan. Három millió foly be évente a külmissióra, 12—15 millió önkéntesen egyéb egyházi célokra. Helyesen mondja Warneck: «A pogány missió volt az erő, mely a honi egyházban az irgalmas szeretet gyakorlására folyósította a holt tőkét. Senki sem indított még oly eredményes keresztes hadjáratot a fősvénység, a szeretetnek eme legnagyobb ellensége ellen, mint a pogány missió».

A missiói szolgálat végre fokozza a *reményt*, mely az egyház életének koronája. Az egyház reménye, hogy egykor «a választott pogányoknak számok bételik», hogy «az embernek Fija eljövend az Ő dicsőségével» és hogy «meg fog nyilatkozni az Istennek dicsősége». — Midőn a missió ama nagy célhoz, hogy egykor a választott pogányoknak számok bételik, mindig közelebb visz bennünket, hatalmasan *erősíti* a reményt, hogy ezt a célt végre elérjük. De midőn feltünteti a feladat nagyságát, midőn folyton hangoztatja, hogy még 1000 millió a pogányok száma s midőn megnyitja szemeinket annak megismerésére, hogy meg fog nyilatkozni az Istennek dicsősége: felhívja az egyházat mindig *buzgóbb imádságra*. Mily magasztos szolgálatot tesz tehát a missió az egyháznak.

Quod erat demonstrandum. A külmissiói tevékenység még mindenhol hatalmas eszköznek bizonyult a honi egyházi életnek felvirágoztatására. Tehát nem akadály a még kevésbbé ellensége a belmissiói munkásságnak, hanem inkább hű szövetséges társa. Hoffmann, volt bázeli missiói felügyelő a külmissiót a belmissió édes anyjának nevezte. «A külmissió az absolut missió; ez adott életet a belmissiónak, ennek a relativ vagy keresztyén missiónak. A pogányok nyomora tükör volt, melyben a keresztyének nyo-

morát ismerték meg, a pogányokon tett munka megtanított a keresztyéneken végzendő munkára, az elért eredmény amazoknál remélni engedte az eredményt emezeknél is».

A külmissiói munka tehát áldásosan visszahat a honi egyházra s így a belmissiói tevékenységre is. A külmissió forrás, mely a honi hegyekben fakad. A forrásból patak, a patakból folyam lesz. A folyam pedig tovasiet a pogányság végtelen tengerébe. De a tengerből felemelkednek az áldást hozó felhők, a szél visszahozza mihozzánk és itt megtermékenyítik a honi virányokat.

LÖW FÜLÖP,

locsmándi ágost. hitv. ev. lelkész

A baptisták aligha oly tökéletes szentek, mint a milyeneknek képzelik magokat. Spurgeon, az ő legkitünőbb prédikátoruk is otthagya őket s kilépett a baptista közösségből.

Az lenne a legboldogabb gyülekezet, a melynek minden tagja tenné valamit a nyomor és a bűn irtására.

A kik az Úr Jézust igazán szeretik, tartsanak össze, ha kevesen vannak is. De összetartásuk eredménye hathatós munka legyen. A közösség nagyon áldásos, de csak úgy, ha farizeusságra s elzárkózottságra nem vezet.

A ki az erkölcsiséget és az erényt prédikálja mint a legfőbbet: az az Isten kegyelmét nem ismeri. De a ki az Isten kegyelmét prédikálja, vigyázzon, hogy éljen is benne az Isten kegyelme, mert a kiből az Isten kegyelme él, erkölcsösebbé, szeretetteljesebbé, szelídebbé, adakozóbbá, mértékletesebbé kell, hogy legyen, mint azelőtt volt.

Krisztus vagy nem Krisztus ez annyi, mint Isten vagy bűn. Mert az Isten Krisztusban jelent meg.

A ki a gyülekezet minden tagját keresztyén munkára serkenti, az a lelkésznek jó barátja. Hanem a lelkésznek igazi lelkésznek kell lennie s a gyülekezet élére kell állania.

A lelkész és a tanító a gyülekezet szolgája, de a Krisztus által; a gyülekezet szolgája, de nem egy-egy büszke, gőgös ember szolgája; a gyülekezet szolgája, de a lelkek boldogítására s az Úr parancsai teljesítésére.

AZ EGYHÁZI ADÓZÁS REFORMJÁRÓL.

AZ a kevés jövedelem, a mely a mi egyházi vagyonunk után befoly, az a keserves pénz, melyet az adóból bekapunk, önmagában véve az idvességre nézve semmit sem ér, de az által, hogy okosan használva, képesít bennünket templomaink és iskoláink fentartására, ránk nézve mégis nagy jelentőséggel bír.

Nem a vagyonért magáért, ezért kell nekünk is jól gazdálkodni.

És épen ezzel a minden emberre oly fontos körülménnyel nem számolt eddig a mi egyházunk. Jóformán azt se tudta miye hol van? mennyi a jövedelme? mik a kiadásai? hány lelkésze, hány tanítója? ezek közül kinek mennyi fizetése? a híveknek hol és mennyi terhe? Így aztán nem csuda, hogy míg földjének egy részét parlagon hevertette (a hívek némely helyen semmi egyházi terhet nem viseltek), másik helyen meg kizsarolta, túlterhelte őket; hogy míg némely helyen belhivatalnokának nagy fizetést adva, másik helyen nyomorogni hagyta őket s ha valami pénz került is a kezébe, teszem valami államsegély, nem oda fordította, a hová kellett volna. Szóval, hogy oda jutottunk, a hol vagyunk, a pusztulás szélére, a midőn nincs más hátra, hogy átadjuk őseink drága pénzével, még drágább vérével alapított és fentartott iskoláinkat az államnak, bezárjuk templomainkat, mert papot fizetni nem birunk s függetlenségünk és szabadságunk árán kolduljunk az államsegély után, mint fülíg eladósodott szerencsétlen gazda, a ki váltójával házról-házra jár és egyik banktól a másik bankig rimámkodik.

De hiában, míg az első keresztyén egyház mindjárt kezdetben hét diakonust választott az anyagi ügyek kezelésére s ezzel rögtön szervezkedett anyagilag is (Apost. csel. VI, 3) és a szegényügyet is rendezte: mi saját magunkról, saját önfentartásunkról sem tudunk gondoskodni.

Ide jutott a hajdan nagyhírű magyar református egyház.

Ide juttatott bennünket a kortól elmaradt gazdálkodási és adózási rendszer, mely míg egyfelől a józan és követelményeinek sem felel meg, másfelől a szentírás szellemével is ellenkezik.

A magyar ref. egyház vagyoni viszonyai ma is abban az állapotban vannak, a mely időben egyházaink keletkeztek, a török hódoltság és a jobbagyság idejében. A középkorban alig volt más vagyon, mint a földbirtok és más jövedelem, mint a nyers termények. A közlekedés lehetetlenné tett minden rendes adófizetést, minden rendes gazdálkodást; ezért úgy az állam, mint az egyház és egyes nagyobb birtokosok is hivatalnokaiknak földbirtokot

¹ A magyar ref. egyház vagyonának, terheinek, hivatalnoki fizetésének, bevételeinek és kiadásainak, a hívek egyházi adójának összeírása csak a múlt évben ment végbe, de feldolgozva meg közrebocsátva még ma sincs.

adtak és jobbágyi szolgálmányokat biztosítottak s az egyes eljárási illetékeken kívül jobbára terményfizetést rendeltek. Így tartották fenn nemcsak a katonaságot, a honvédelmet, hanem a kormányzatot magát is; így a papságot és a tanítókat. Közpon-tosításról szó sem lehetett ebben az időben és nem is lett volna lehetséges sem az, hogy a termény- és szolgálmányokból álló adókat egy országos pénz- vagy raktárba szállítsák, sem hogy ezen összegyűjtött terményeket az ország egyik vagy másik szélére, a végvárakba, vagy oda, a hová kellett volna, visszaküldjék. Ezért aztán minden vármegye, minden uradalom, minden helység maga gondoskodott területén az állami teendők ellátásáról, fő-urak, papok, városok, megyék magok tartottak hadsereget, magok állítottak bíróságokat, magok intézték egyházi és világi ügyeiket, és csak annyit szolgáltatott az ország pénztárába, a mi a fejedelmeknek saját szükségeire s a kormányzat és hadviselés közös kiadására időnként megkívántatott.

Ez időben a mi egyházunk sem járhatott el másképen, minthogy a templomok és iskolák részére egyes kisebb-nagyobb földbirtokot hasítson ki s azok megmunkálására jobbágyi szolgálatot vállaljon s a lelkész és tanító fizetését úgy állítsa össze, hogy azok életfentartása és háztartása semmiben hiányt ne szenvedjen. Ezért kaptak a belhivatalnokok búzát, gabonát, tengerit s egyéb terményeket, fát, faggyút, mézet, disznót, bort, szövetet, aprómarhát, tejet s kevés pénzt, legtöbbször a stóla útján; és hol többet, hol kevesebbet az egyház és hívek vagyoni helyzete szerint. E fizetés az akkori idő szerint mindent megadott a belhivatalnoknak. Adott földet és vele földesúri jogokat, biztosított háztartása számára minden szükségeseket: élelmet, ruhát s a miből akkor kevés kellett: némi pénzt is. A fizetések akkor sem voltak egyenlők, de miután, a mi a család élelmére és ruházatára kellett, minden helyen megvolt s a feleslegest sehol sem lehetett értékesíteni, legfeljebb vendégségek útján felhasználni, a fizetések között tényleg mégsem volt nagy különbség. A mi pedig általában az egyházi vagyonkezelést illeti, az helységenként különbözött, nem volt benne semmi rend és semmi összefüggés. Helyi adót csak a jobbágy és polgár fizetett s az adó az egész-, fél-, negyed- és zsellértelek után változott, az úr pedig templomot építtetett, a papot és tanítót iskoláztatta és a kormányzati költségeket viselte. Ha rendkívüli szükségletre kellett, azt, mint a Bécsben tartott ügyvivőket, nyomorba jutott egyházakat és iskolákat, az egyházakra kirótt illetékek és adományok útján fedezték, vagy a közös, osztatlan birtokra utalták.

A többi művelt országok már régen megszüntették e középkori gazdasági rendszert. Hazánkban azonban kisebb-nagyobb mértékben 1848-ig megmaradt. De azóta s különösen az alkotmány visszaállítása óta nálunk is egészen megváltozott a világ.

Megszűnt a jobbágyság s megszűnt a föld tisztán nemesi tulajdonnak maradni. Megszűnt a tized s pénzül fizeti mindenki az adót. Nem a föld az egyedüli vagyon többé s nem a nyers termények az egyedüli jövedelem. A pénz lett mindennek érték-mérője s nem eljárási díjakra, föld s egyéb javadalmakra vannak utalva a tisztviselők. A közlekedés óriásit haladt és az állam a maga jogait egyesektől, testületektől, vármegyéktől visszavette. Az erők egyesítése lett az uralkodó elv minden téren. Egyesületek, társulatok keletkeztek, iparvállalatok, pénzintézetek alakultak. Óriásit haladt és fejlődött a gazdasági és társadalmi élet; csak nálunk magyar reformátusoknál maradt minden a régiben. A földjavadalmak, a szolgálmányok, a termények, a minden áttekintést lehetetlenné tévő szétszórt vagyoni kezelés, az elmaradt középkori gazdasági rendszer, az egyenlőtlenül terhelő adók s ezek nyomán: a nyomor.

Főképen adórendszerünk az, a mely bennünket megöl. Ez, kivéve néhány várost, ma sem adóztat meg mást, mint a földbirtokot. Pénz, hivatal, munka a vagyonnak mindmennyi fontosabb alkatrészei, tehermentesen siklanak által tarthatatlan rendszerén. Helységenként változik, de mindenütt egyenlőlen és mindenütt igazságtalan. Van olyan hely, a hol a roskadásig megterhelve sem tudja a szükségést előteremteni, de nincs egy hely sem, a hol felesleget eredményezne. E mellett lehetetlenné teszi a hazában élő hívek igazi egyesülését. Annyi egyházra szaggatja szét az egyetemes ref. egyház testét, a mennyi temploma van. Minden egyház, minden teherviselő közt külön érdekfalakat emel s míg egyfelől alkotmányát egyes politikusok használhatják ki a maguk javára, az egységes anyagi és vagyoni szervezet hiánya miatt vagyona ezer helyen porlik és pusztul, egyesült erő kifejtésre lehetetlenné válik. Eljött a legvégső ideje annak, hogy egyházi adórendszerünket megváltoztassuk s ezzel vagyoni kezelésünket reformáljuk. A mostani nem a mai időhöz való, elavult; *ellenkezik a józan nemzetgazdaság elveivel*, el kell dobni, újja kell alkotni minél előbb.

Vagyoni terheket nem is lehet másként, csak vagyonaránylagosan viselni s már a múlt század végén megmondta a nagy angol nemzetgazda Smith: *«hogy mindazon költségek, melyek az egész társadalomnak közjavára fordíttatnak, az egész társadalomnak közadójából fedeztessenek,¹ hogy azokhoz a társadalomnak összes tagjai lehetőleg anyagi tehetségek arányában járuljanak»* és ismét: *«kétségtelen, hogy a nevelési és vallásos oktatási kiadások az egész társadalomra nézve előnyösek s azért azokat bátran és sérelem nélkül lehet az egész társadalom közadózásából fedezni».*

¹ Smith: Nemzeti vagyonosság 192. és 209. lap.

² Smith: Idézett mű 193. l.

Afelől is tisztában van már minden ország és minden polgár, hogy az adót nem terményekben kell fizetni, mert nem mindenkinek terem s az úgy is pénzért veszi, s a kiknek terem, a feleslegest az úgy is pénzzé teszi. Azt is meg lehet érteni, hogy ha a földműves terményt fizet, a mesterember, a kereskedő, a hivatalnok, épen olyan joggal fizethetne csizmával, czukorral, szolgalmánnyal. Az is kétségtelen, hogy a termények ára bizonytalan lévén, sohasem adhat biztos jövedelmet és azok alapján sem gazdának, sem egyháznak rendes háztartást berendezni nem lehet. Még többet is tudunk. Azt is, «hogy a terményadónak kezelése nehéz, s hogy a terményadó akadályozza a talajjavításokat és az okszerűbb mezőgazdasági művelést».¹ Megkárosítja azt is, a ki fizeti, azt is, a kinek fizetik. Arra viszi a szegény és hanyag gazdának a lelkét, hogy tűrje a vadóczot és a konkolyt vetése közt, mert úgy is onnét köti ki a pap kévéjét; ocsút termeljen, mert úgy is abból fizeti az egyházát, hogy rontsa meg magát, s hogy mást is megrontson.

Mindezt tudjuk; az okszerű adózásnak szükségét élénken érezzük, a tarthatatlan rendszer súlya alatt régóta nyögünk s nincs annyi lelkünk, hogy mi magyar reformátusok, annyi sok tanult, képzett vezetőkkel, jó gazdákkal, haladást prédikáló lelkészekkel és hívekkel, oly kiáltó szükségektől szorítva vagyoni helyzetünket, egyházi adózásunkat okszerűen reformálni bírjuk, elavult, középkorból való adórendszerünket megváltoztassuk.

Pedig ezt maga a Szentírás és evangéliumi vallásunk szelleme is követeli.

Az evangélium minden nemzetek közt vagyoni jólétet is hozott, minket kivéve, és az Idvezítő mindenütt meglátja a jó gazdának, az okos, bölcs embernek jellemző tulajdonságait. Sőt többet is tesz. Maga állítja fel a vagyon aránylagos adózás elvét, midőn kimondja azt: «hogy a kinek több adatott, több is kívánnatik attól», midőn követeli, hogy az erősebbek a gyengébbeken segítsenek, s a midőn a templom perselyével szembe ülve, a gazdagok forintját az özvegy filléréhez képest kevésnek találja: (Luk. XXI, 3.) a mi nagy birtokú, fényes helyzetű és vagyonú híveinknek egyházi adóját keveselli.

Azzal pedig, hogy adóját megfizette, egyfelől azon eljárást ítéli el, midőn mi, a nem helyben lakók birtokát nem vonjuk adó alá s főleg azokat, a kik szentek és kegyes keresztyének akarnak maradni a nélkül, hogy adójokat megfizetnék.

Nem úgy van. Az, a ki egyházi adóját megfizeti, nem következik, hogy mind igaz hívő is legyen; de egy igaz evangéliumi hívő sem lehet a nélkül, hogy egyháza iránti kötelezettségét ne teljesítené. Nem az megy a mennyországba, a ki azt mondja: Uram, Uram! Máté VII, 21.

¹ Smith: Idézett mű 228. l.

Mi pedig csak «mondjuk», mert különben lehetetlen, hogy még ma is gyülekezetenként külön adózzunk, mintha rajtunk kívül más helyen magyar ref. keresztyének nem is léteznének. Egy a hit, egy a keresztség, egy a mi Urunk, a Jézus Krisztus Egyformán szabadosak, egyformán testvérek és megváltottak vagyunk. Ugyanazon egy hazának, ugyanazon egy egyháznak vagyunk tagjai, elengedhetetlen azért, hogy a mi egyenlőségünk és összetartozásunk egy szoros gazdasági szervezetben is kifejezést ne nyerjen. Lehetetlen, hogy a gazdasági és szellemi erők egyesítésének e korszakában egyedül a magyar ref. egyház maradna 2000-en felüli külön tartományba egymáshoz szoros gazdasági érdekek által nem csatolt: eltérő érdekű közösségbe, széjjel szórva. Az egyesülésre a gazdasági téren van a legnagyobb szükség. Egy-
magában szegény gyülekezeteink feltétlen elpusztulnak, de nem állhatnak meg a legnagyobbak sem. Külföldön 1000—2000 lélekre esik egy lelkész. A leggazdagabb magyar ref. egyházközösség sem képes ennyit állítani az egész, az egyetemes segédelme nélkül. Értsük meg azért nemcsak mint hívek, de mint gyülekezetek is, hogy egymásért vagyunk. És a mindenki által könnyen elviselhető adót adjuk be az egyetemes egyházi pénztárba és fizessünk abból: mint az állam a maga tisztviselőit, minden egyházi hivatalnokot egységesen s méltányosan. Emelkedjünk oda, a hová az első keresztyén egyházak, a melyek Ap. csel. XI. 29; Róm. XV. 25—27; Filipp IV. 14—15 s a Szentírás számos helyeiből kitetszőleg, a helybeli gyülekezet és saját szegényeik ellátásán kívül hozzájárultak más gyülekezetek s más gyülekezetbeli szegények fentartásához is s midőn az apostolokat is segítették és rendelkezésekre pénzt bocsátottak, a vallás az egyház fentartását és továbbterjesztését is, hogy úgy mondjam, *az egyházak vagyoni szöveltségére és a közteherviselésre alapították.*

Járjunk el így mi is. Tegyük azt mint egyház és mint hívek, a mit mint állam és polgárok tettünk és teszünk. A keresztyénség, az evangélium nem változtatja, de megszenteli a polgári élet vonatkozásait.

Kössük össze a vallásos ébredéssel az egyház vagyoni viszonyainak, az egyházi adózás reformjának,¹ az egyházközgazdasági uniónak az ügyét.

¹ Az egységes adóreform abban állana, hogy mindenki tehetsége szerint egyforma kulcs szerint fizetne egy közös nagy egyházi pénztárba. És pedig mivel a tehetség föld- vagy tőkevagyon, hivatal és munkából áll, mind-ezeknek tekintetbe vételével, tehát jövedelme vagy állami adója után *vagyonaránylagos*; családja és munkaképes családtagjai után *személyes adót*. A személyes adó egy család után kitenne 1 forintot: a munkaképes családtagok után 25 krt. A vagyonaránylagos adó pedig a tiszántúli kerület viszonyait általánosan véve, az állami adó 5 %-tól a felfelé menő állami adó után fokonyként csökkentve 3 %-t, vagy a legrosszabb eshetőséget tekintve, 10 %-tól—5 %-ot tenne ki.

Az elavult, idejét multá, okszerűtlen és szentírásellenes vagyonkezelés és adózási rendszer miatt már eddig is sok egyházunk és iskolánk elveszett, az evangélium világa sok helyen kialudt; de Isten után egyesült erővel még minden megmenthető.

Fel azért itt is a nagy munkára, a magyar ref. egyház anyagi megszervezésére.

FERENCZY GYULA,
krassói ev. ref. lelkész.¹

Óh, a kártyázás olyan jó szórakozás, ezt mondják sokan. Nos, tessék összeszámítani, hogy mennyi időt fordítanak Magyarországon a kártyázásra s azután majd kitűnik, hogy mily vétkes időfecsérlés a kártyázás. Az a baj, hogy millió ember, alig végzi valahogy a «muszáj» munkát: már rohan kártyázni. Térjete meg kártyások sírással és kesergéssel s fogjatok valami okosabbhoz.

Miután majd sokat tanácskozunk, vitatkozunk a belmissió és evangélizáció eszközeiről, mily rémület fogja el majd az emberek, a kik meglátják, hogy tulajdonképen a fődolog az: megterni a Krisztushoz s Ő általa élni új életet.

Haladjatok, csak haladjatok! De tudjátok meg, mi az igazi haladás. A haladás az Atya, Fiú és Szentlélek erőivel való mind tökéletesebb megtöltése a világnak.

Jaj annak, a ki a Krisztus nélkül akar erkölcsös lenni! Az ilyen ember egynehány bűnét nem számítja! pl. a paráznaságot vagy részegséget s azután ezektől eltekintve, büszkélkedik erkölcsiségében.

¹ Kiadom e cikket, mert anyagi ügyeink reformját tényleg égetően sürgősnek tartom. Feltétlenül elfogadom azt a gondolatot, a mely szerint a jövedelem arányában kell az egyház fentartásához járulni. A feltétlen központosítást már nem fogadhatom el, mert ez lustava tennie sok egyházat, de e tekintetben is vallom azt, hogy erősebb egyházaknak segíteni kellene a gyengébbeket. Így, a hogy vagyunk, valósággal «önző congregationalisták» vagyunk, de nem keresztyének. Megjegyzem még, hogy az anyagi ügyek reformját szükségkép meg kell előzni az egészen energikus evangélizálásnak, mert máskép a művelt és gazdagabb osztály sohasem reformálja anyagi ügyeinket. Evangéliumi erős hit nélkül nincs aldozatkésztség, pedig ide az kell. A cikk írója igazán nagy szolgálatot tesz a közügynek azáltal, hogy a figyeelmet az evangéliumnak érvényesítésére hívja fel.

Szerk.

A HETEDIK PARANCSOLATRÓL.

SZERETIK korunkat a dekadencia korának nevezni. Majd mindennap olvashatni kifakadásokat a korrupció s nepotismus ellen, melyek megrontják politikai s társadalmi életünket; a durva materialismus ellen, mely a tudományban s művészetben uralkodik s hiú, napi érdekeket szolgáló gyümölcsöket terem; az érdeks élvezethajhászás ellen, melybe a társadalom elmerül; a generáció testi-lelki, anyagi-szellemi hanyatlása ellen.

Vannak évente országos tornaversenyeink, athleta- s torna-klubbjaink. S ifjúságunk hanyatlík!

Vannak kitünő tan- s tudományos intézeteink, nyilvános könyvtáraink, ösztöndíjaink, mindmegannyi eszközök az olyannyira éltető nemes verseny felélesztésére. S ifjúságunk hanyatlík.

A hátgerinczsorvadásosok, paralyticusok, iszákosok, szellemi proletárok, öngyilkosok, örültek száma ijesztően szaporodik. A családi élet érdekek s élvezetek házává alacsonyul s végzetessé válik az utódok testi s szellemi épségére nézve.

Hanyatlunk, mert paráználkodunk.

Erős meggyőződéseim, hogy a dekadencia szomorú képének sötét hátterét a paráznaság bűnc alkotja.

Nem szükséges olvasnunk a reklámorvosok műveit, hogy megismerjük a paráznaság káros hatásait a testre nézve; nem szükséges elolvasnunk Tolstoj Kreutzer-Sonátáját, hogy megismerjük a paráznaság átkait a családi életben; nem szükséges elolvasnunk Prevost Demi Vierge-ét, hogy meglássuk s meghalljuk, minő hatással van az uralkodó ledér életfelfogás a nő erkölcsére s lelkületére nézve.

Saját szemeinkkel, füleinkkel győződhetünk meg, ha végignézzünk a kórházak szomorú áldozatain; ha látjuk az ifjúságot, a mint testi, szellemi erőiben megfogyatkozva, a nőben pusztán élvezeti cikket tekint; ha halljuk a másokra vagy a saját énre irányított fegyverek dörrenését, mint végső akkordját egy-egy házasságtörési drámának, vagy donjuankodásban töltött viharos életnek; ha látjuk a női nem emanczipációra való törekvéseit, szabadulni óhajtván az őt nem becsülő férfivilág gyámsága alól, s ha látjuk az emanczipáció fattyúhajtásait, melyek buján sarjadzanak, eltévesztvén a nő Isten s a természet rendelte hivatását, hogy anya legyen.

S a míg mindennap merül fel egy-egy eszme, mely a politikai s társadalmi állapotok javítását, a tudomány s művészetek reformálását, az ifjúság testi, lelki erőinek emelését czélozza; csak

itt hallgatunk! Sőt az állam felügyelete alá, de védelmébe is fogadja a prostitúciót; apró orvosok ezrei hirdetik, hogy szükséges az egészséges élethez, s hogy az önmegtartóztatás az ifjura nézve betegség, elfelejtven klasszikus ideggyógyászok tanításait; s szemforgató modern moralisták állítják, hogy rossz-rossz, de szükséges s megengedhető, hivatkozván álnok képmutatással a kijelentés eme szavaira: «Mindeneket megpróbálgatok s a mi jó, azt megtartsátok».

Pedig a *kijelentés és a tudomány* már régóta kiált hangosan, hogy a paráznaság bűn; bűn Isten s a természet törvényei ellen; megrontása a törvénynek.

Ám «a bűnnek zsoldja halál», mondja Pál apostol. s «rettenetes dolog az élő Isten kezébe esni — rettenetes dolog, ha az élő Istennek keze a természetnek törvényei»: hirdeti a tudomány.

Ne paráználkodjál! mondja a hetedik parancsolat. «Távóztassátok el a paráznaságot. Minden bűn, a melyet az ember cselekszik, a testen kívül vagyon: de a ki paráználkodik, a maga teste ellen vétkezik», mondja Pál apostol (Kor. I. 6, 18.).

Egyenes, nyílt parancs ez. Törvény az Istennel közösségben élőkre. E törvény megtartása feltétele az Istennel való összeköttetésnek, s így amaz életnek, mely Krisztustól van, az örök életnek. E törvény ép oly vitalis értékű, mint bármely más a tízparancsolat törvényei közül. S valamint az állati szervezetben egyetlen vitalis szerv kiesése működése köréből halált hozó az egyénre nézve, úgy ez egyetlen törvény megrontása, tartassék meg bár valamennyi többi, megszakítja az összeköttetést, a közösséget Istennel, ama legmagasabb rendű élettel.

S a mint az állati szervezetben egy vitalis szerv működése megszűntével sorban megszűnik a többié, úgy ez egy törvény megrontása maga után vonja a többieknek megrontását is. Mind több és több összeköttetése szakad meg a bűnösnek Istennel. A keresztyénség éltető igazságai egymás után vesznek ki lelkéből, míg oly színvonalra süllyed, mint bármely más állat s a létért való küzdelmét nem a keresztyénség örök igazságainak pajzsa alatt, az evolúció lépcsőjén felfelé haladva, hanem süllyedve, állati ösztöneitől vezérelve vívja meg.

Ám nemcsak lelkét, hanem testét is megrontja a parázna. «A maga teste ellen vétkezik». «Avagy nem tudjátok-e, hogy a ti testetek a bennetek lakozó Szentléleknek temploma, melyet vettetek az Istentől, és hogy nem ti magatokéi vagytok. Mert áron vétettetek: dicsőítétek azért az Istent. a ti testetekben és lelketekben, melyek az Istenéi» (I Kor 6, 18. 19. 20.). A paráználkodás visszaélés azzal, a mi nem is a mi tulajdonunk. Valóságos megrablása Isten országának. Im így teszi magát a parázna az összes törvények megrontójává. Tönkre teszi testét, a Szentlélek templomát, visszautasítja az örök élet ajándékait. Sorsa: elsatnyulás, halál.

Az ember a természettől fogva monogam. A nőre nézve ezt majd minden természettudós elismeri, de a férfit majd valamennyi vádolja polygamikus hajlamokkal. Igazuk van. Vannak a legtöbb férfiúnak polygamikus hajlamai, de ilyen értelemben vannak a nőknek is. Ezek azonban más elbírálás alá esnek. A nemi kérdések első psychologusai, mint Krafft-Ebing, a svéd Ribbing s mások a férfit is monogamnak állítják. Nem akarok e helyen hosszas fejtegetésekbe bocsátkozni, csak megemlítem, hogy az emberi nem szaporodásánál jellemző, sőt törvényszerű jelenség, hogy átlag több férfigyermek születik, mint nő (Ribbing). Ám a férfinak a létért való küzdelemben erősebb részvétele (háborúk, tengeri kereskedelem, ipar stb.) az egyensúlyt helyreállítja, úgy, hogy átlag elmondható, hogy a két nem számbelileg — csekély ingadozással — megegyezik, a mi a férfit s nőt egyaránt monogamiára utalja (Ribbing). Érdekes és megkapó bizonyíték Törökország példája, a hol a polygamia csak nők nagyobb számban való vásárlása s a férfiak egy részének castracziója által tartható fenn; valamint e birodalom példája annak is, hogy bár többnejűek a férfiak, a népesség még sem szaporodik, a mi pedig várható lenne, miután a terhesség ideje alatt a férfi nemi tevékenysége nincs korlátozva. Hasonló dekadenciát látunk a latin népeknél is, a hol a polygamia nem törvényszerű ugyan, de mint prostituczió annál inkább elterjedt.

Ime! Ez az egyik szempont, melynél fogva bűn a prostituczió a természet törvénye ellen.

És midőn a férfi avagy nő polygamikus hajlamoknak enged, e tényben egy természeti törvény megnyilatkozását látom, a typhoz való visszatérés törvényét, mely elsatnyulásra vezet. Minden állatban megvan a hajlam az elsatnyulásra; de minden állat, mely az evoluczió lépcsőzetén felfelé halad, le is győzi azt. S az embernek, ki a teremtés koronája, milliói esnek áldozatul e természeti törvénynek, melyről elmondhatja a tudomány, hogy az «Élő Istennek keze».

A másik szempontot, melynél fogva a paráznaság bűn a természet ellen, magának a bűnös cselekménynek célja adja meg. Mi a parázna célja a nemi étellel? Tisztán érzéki élvezet megszerzése. Mire rendelte a természet a nemi életet? A faj fentartására! Célja ez a paráznának? Nem! Sőt ha esetleg oly következményei lennének cselekedetének, mely előtte nem kívánatos, egy élet létrejötte, nem riad vissza az esetek nagy többségében az erőszakos beavatkozástól, megakadályozni azt. Avagy ha világra jött a bűn ártatlan gyümölcse, hányszor kerül lelketlen gondozók («angyalcsinálók») kezébe, kiknek feladatuk visszaadni minél előbb oda, honnan előhivatott, a porba. Kettős megrablása az életnek!

A parázna szégyenli, gyűlöli tettének természet szerinti következményeit s azoknak megsemmisítésére tör, míg nem szé-

gyenl kérkedni gyalázatával s annak minél gyakrabban való megszerzésére törekszik.

Minő visszaélés ez a természet törvényével. S vannak a természetnek bizonyos mutatóujjai, melyek rámutatnak a paráználkodás végzetes következményeire, melyeket a szenvedélyében el nem vakult ember, lehetetlen, hogy meg ne lásson. Értem alattok a nemi betegségeket

Hogy ezek, az esetek elenyészően csekély számától eltekintve, kizárólag a prostitúció útján terjednek, az orvosi statisztikák bizonyítják. *Budapest összes lakosainak egyharmada bujakóros.* (Marschallkó). Hogy e betegség gyógyítása milyen problematicus, bizonyítja a hátgerinczsorvadás s paralysis progressiva neve alatt ismert két betegség nagy elterjedettsége, melyek az esetek 99 százalékában bujakóros eredetűek, s melyekkel szemben az orvosi tudomány még tehetetlenül áll.

De nem akarom a kegyes olvasót kifárasztani a nemi betegségek s azok következményeinek leírásával; az utódokra való szörnyű hatások szomorú képeitől is megkímélem; a megfelelő szakmunkákban s az életben találhat erre elég fejtegetést s elszomorító példákat. Csak annyit mondok, hogy a veszély nagy. Veszélyben forog lelki, testi épségünk, magunk s utódaink boldogulása. Társadalmak, népek érzik meg az élő Isten kezét.

S e veszélyen, ha élni, haladni akarunk, győzedelmeskednünk kell.

A helyes utat, az egyedüli menekvést a kijelentés mutatja meg: «Ne paráználkodjál». Ez mondatott a régieknek. Krisztus pedig azt mondja, hogy a gonosz kívánság, a paráznaság gondolatban ép úgy bűn, mint a tett.

Tehát «a ki oroz vala, többé ne orozzon». A ki paráználkodik vala, többé ne paráználkodjék.

S ez a helyes. Egyszerre abba hagyni a bűnt. S a mint haszontalan s nevetséges lenne az iszákost oly módon leszoktatni az ivásról, hogy nap, nap után egygyel kevesebbszer részegedjék le, ép úgy haszontalan lenne a mód, hogy a paráználkodást ritkábban üzzük. «Ne paráználkodjál!»

Kerüljük a bűnös kívánságot is, mert ez visz a bűnös cselekedetre. Kerülni mindent, a mi természettől szűzies érzelmeinket megfertőztetné. Szezelem alatt ne a test kultuszát, hanem Isten s a természet által megszentelt viszonyt értsük férfi s nő között.

Az igaz keresztyénség nemes eszméivel táplálva lelkünket önzetlenül, szeretettel folytonosan munkálkodni, ez erősít bennünket az önmegtartóztatás erényének gyakorlásában, mely az igazi keresztyén szabadság. Ez ad erőt a létért való küzdelmünket nemes s folyton emelkedve megharcolni; ez ad tehetséget családot alapítani, mely Isten s a természet törvényeinek temploma kell hogy legyen.

S a reformnak magából a társadalomból kell kiindulnia. Az ifjúságot, ha jobb meggyőződése után indult, ne riaszszák vissza az önmegtartóztatás következményeinek rémképei.

«Önmegtartóztatási betegségek» nincsenek. (Lásd Krafft-Ebing, Ribbing s mások.)

Tiszta, szűzies élet az ifjúkorban képesít lelki, testi javakban bővelkedő életre a férfikorban s ad hosszú életet, e földön élvezni egy derekasan, Krisztushoz híven munkált élet gyümölcseit s képezi zálogát ama dicső jövőnek, melyről az apostol így ír: «Minekutána pedig e rothadandó test öltözendik rothadatlanságba és e halandó test öltözendik halhatatlanságba, akkor leszen, a mi megíratott: Elnyelettetett a halál szintén a diadalomig. (I. Kor. 15, 54.)»¹

HORVÁTH GYULA,
orvosnövendék.

Az emberek rendes földi foglalatosságai elvégzése után mindjárt az élvezetre gondolnak. Ha keresztyének lennének igazán, arra gondolnának, hogy ugyan mit tehetünk most a bajok orvoslására és a sebek gyógyítására. Hejh! ha egy millió ember így gondolkoznék az országban, de másképp állna a haza sorsa.

Próbáljátok meg egészen a Krisztus parancsolatai értelmében s a Krisztus irgalmasságának erejével munkálkodni. Eleinte óriási nehézségekkel kell küzdenetek, de egyszerre csak a szívek felmelegednek s meglátják, hogy az Isten országa valóság.

A nemzeti büszkeség sokszor a jót sem veszi be a külföldről. De Ós-Budavárát, meg más ily dolgokat, a «skiz»-t, a «ferbli» t bevette a külföldről.

A férfiak későn házasodnak, a nők korán mennek férjhez. Nem jól van ez így.

¹ Budapesten a ref. ifj. egylettel kapcsolatban fennáll egy úgynevezett fehér kereszt szövetség, a mely feladatául tűzte ki az ifjakkal a paráznaság s ennek iszonyú következményeitől való megóvását. Elnöke e szövetségnek is, mint a ref. ifj. egyletnek Szilassy Aladár pénzügyi bíró, a ki lakásán (Wesselényi-utca 65.) szívesen látja az ifjakat, a kik amaz iszonyú bajtól menekedve támogatást és tanácsot igényelnek, Budapestre jövő ifjak szülői jól teszik, ha gyermekeiket e szövetségbe való belépésre felhívják. Szerk.

A MÉRTÉKLETESSÉGI MOZGALMAK ÉS A «KÉK KERESZT»-EGYLET.¹

A milyen igaz a közmondás: «Nem zörög a haraszt, mikor nem fúj a szél», olyan igaz és bizonyos az is, hogy nincs szó mértékletességi mozgalmakról, ha a szükség nem teremti meg azokat. Bizony a szükség! mert sokan estek már és esnek még mindig áldozatul az iszákosságnak. A mi nemcsak azt jelenti, hogy a megengedettnél többet iszik valaki, hanem azt is, hogy az illető testileg, lelkileg tönkremegy, elszegényedik, nyomorba dönti családját, azután meg elégedetlenné, istentelenné lesz és kora halál pusztítja el.

Kérdem, hogy segíthetünk az iszákos emberen? Úgy nem, ha kedvetlen óráiban szórakoztatjuk, felvidítjuk, szegénységében pénzzel támogatjuk, betegségében ápoljuk, istentelenségében lelki táplálékot adunk, ha előbb mind ennek a gyökerét el nem vágjuk, azaz módot nem nyújtunk a szerencsétlenségnek arra, hogy kiszabaduljon a részegeskedés végzetes hatalmából. Épen ez a célja a mértékletességi mozgalmaknak. És ha ez a célja, akkor nagy elfogultság nemcsak teljesen indokoltnak, hanem egyszersmind hasznos és jó dolognak is nem tartani az ilyen törekvéseket. Csak örülhetünk, ha a mértékletességi ügy hazánkban is tért hódít. Mert az embereknek, a kor műveltségével lépést tartó társas érintkezése, mind újabb és újabb formákban s folyton növekvő mennyiségben terjeszti az alkoholizmust.

* * *

A mértékletességi mozgalom röviden: küzdelem az alkoholizmus ellen.

A küzdelemhez háromféle eszközre volt szükség, ugyanis: alkalmas törvényekre, mértékletességi egyletek és menhelyekre és végül üdvös intézményekre.

¹ A mit az előszóban mondtunk, itt ismételiük. Nehogy valaki a «kék kereszt» elnevezéstől megijedjen, a munkát is kicsinyelje. Utóvégre is a kereszt keresztyén jelvény és nem pápista jelvény, a veres kereszt-egylet tagjai és igazgató tagjai közt is van sok református-, lutheranus ember. A nem rég elhalt Ivánka Imre s Darányi Ignác, földművelésügyi miniszter oszlopos tagjai. De ha mégis a név nem tetszik valakinek; az nem baj. Nekünk nem a név fődolog, hanem a krisztusi szeretet, a mely a szegény bűnösöket meg akarja menteni. Ne feledjük, hogy a részegeskedés és paráznalkodás minden egyéb bűnök melegágya s valóságos férgek a nemzeti élet fáján.

Szerk.

I. Vannak törvények, a melyek által 1. redukálták a szeszes italok kimérési helyeinek számát, 2. felemelték az italmérési jog árát, 3. elrendelték, hogy a korcsmákat, pálinkaméréseket nemcsak korán zárják be esténként, hanem zárva is tartásuk azokat szombaton este és vasárnap egész nap, 4. megtiltották, hogy gyermekek és iszákosok részére szeszes italt mérjenek.

5. Vannak továbbá az ú. n. *local option* törvények, a melyek értelmében arra nyer felhatalmazást külön-külön minden község, hogy a maga területén, lakossága többségének határozatával eltiltsa a szeszes italok eladását. Így Norvégországban és Amerikában.

6. Ugyancsak Amerikában: Maine, Jorva, Kamzas, Dakotah és Nebraska államokban hozták be a *prohibition* törvényt, mely szerint a nép ott jogot nyert arra, hogy a szesz eladást, a vegyi-, ipari és gyógyszerészeti célokat kivéve, teljesen beszüntesse.

Különösen sok eredményt értek el a korlátozó törvényekkel Norvégországban, a hol az alkoholfogyasztás régebben igen nagy volt. Ma ott már csak 2½ liter szesz jut évenként egy emberre. Fentebbi törvények azonban mind életbe is vannak léptetve.

II. Hol alakultak először mértékletességi egyletek? Felelet: Ott, a hol a legtöbb részeges ember volt. Ez pedig az észak felé eső országokról állott. De mikor az iszákosság terjedt dél felé, itt is meghonosodtak a mértékletességi egyletek. Úgy, hogy ma nem csupán Angol- és Norvégországban találunk ilyeneket, hanem Finn-, Orosz- és Németországban, Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban, Svájcban, Ausztriában stb. Az amerikai mértékletességi egyleteknek körülbelül 10 millió, az angol egyleteknek átlag öt millió tagja van. Említést érdemelnek még a két milliónál több tagot számláló angol gyermek-mértékletességi egyletek. A kontinensen létező egyletek közül nevezetesebbek: a «szeszes italok élvezete ellen alakult egylet», a «Gut-Templer rend» és a «kék kereszt-egylet». Ez utóbbiról majd alább bővebben szólok még.

Az erkölcsi erejüket már elvesztett iszákosok, valamint delirium tremens-es betegek érdekében is történt valami. Az újabb időben ugyanis menhelyeket állítottak fel részükre. Valóban hézagpótló intézmény. Mert azelőtt a menthetetleneknek ítelt iszákosokat tébolydába zárták, a honnét ritkán kerültek ki többé élve. A menhelyekből pedig már egy évi ottlét után 35%-je a betegeknek teljesen felgyógyulva lép ki. A többen meg tetemes javulás észlelhető.

III. Üdvös intézmények. Ha a részeges ember belép valami mértékletességi egyletbe, mindig visszaeshetik még korábbi életébe. A régi szokás, a volt czimborák, a korcsma, az ital olcsósága, mind-mind csábítják, kísértik. Milyen jó, ha ilyenkor, — különösen ha egyedül áll valaki — van hely, a hol tisztességes társasággal érintkezhetik. Mégis csak inkább meg van óva a visszaesés veszélyétől. Az ilyen helyen esetleg étkezhetik, esetleg szórakozhatnak vagy

tanulhat is valamit. Első a mit a mértékletesség barátai e téren tettek volt, az ú. n. kávécsarnokok felállítása. Megpróbálták ezt az angolok s norvégek. A próba sikerült. A jó intézmény szél-tében elterjedt. Ma a legkisebb norvég faluban is van már kávécsarnok. A mi alatt olyan kisebb vagy nagyobb helyiséget kell értenünk, a melyben a szeszes italokat leszámítva, olcsó pénzért mindenféle más italt (tej, kávé, csokoládé, limonádé) s egyszerű ételt lehet kapni.

Találunk továbbá Angolországban Temperenzhóteleket (mértékletességi szállodákat), valamint egyéb nagy épületeket; hol testi, szellemi táplálékot, szórakozást nyer a nép. Liverpoolban pld. több munkás félbehagyta az ivást. Azt a 4, 5, 6, sillinget, (egy silling 60 kr.) a mit közülök azelőtt egy ember, egy hét alatt költött el szeszes italra, szépen összerakosgatták, egy szobát béreltek, hol esténként összegyűlve, a megrendelt napilapokat, képes folyóiratokat olvasták. Idővel többen és többen csatlakoztak hozzájuk. Nemsokára mértékletességi egyletté szerveződtek, majd részvényeket adtak ki s egy hatalmas épületet emeltek. Ma 1200-ra szaporodott számuk. Mily erő ez. Ezerkétszáz munkás ember, a ki nem iszik, hanem megtakarítja pénzét. Ezerkétszáz munkásnak legkevesebb 4000 frank (2000 forint) a megtakarított heti pénze, évenként meg 200,000 frank tehát 100,000 frt a tiszta nyeresége.

Ezzel aztán lehet is valamit csinálni. A liverpooli munkások épületének berendezése mégis nem fényűző, hanem szép és kényelmes. Földszint vannak a kávé- és éttermek. A ház előtt játszótérek. Az emeleten van a gyűlésterem, tan- és olvasóterem s a könyvtár. Van külön pénztár is, hol a takarékpénztári és életbiztosítási pénzeket lehet befizetni. Találunk itt férfiakat, asszonyokat, gyermekeket. A férfiaknak megvan a saját club-jok. A munkást ott senkisémm akarja megfosztani attól a jogtól, hogy ő is beleszóljon az ország dolgaiba. De vajjon minek köszönheti anyagi, szellemi, politikai helyzetének bámulatos fellendülését? A mértékletes, takarékos életnek. A liverpooli munkások házánál még nagyobb szabású épület a londoni People Palace (néppalota). Ez a néppalota London legszegényebb városrészében van. A szeszes italokat innen is száműzték. Van azért a palota olcsó vendéglőjében elég más inni és enni való. Persze lehet itt szórakozni és tanulni is. Mert van tornaterem, játszótér, fürdő, téli kert, szépirodalmi és tudományos könyvtár. Vannak tantermek, hol a nép számára a tudomány minden szakába vágó praktikus tanfolyamokat rendeztek be. E félévi tanfolyamért 122 frank (átlag 60 kr) tandíjt kell fizetni.

Ennyit az üdvös intézményekről.

* * *

Meg vagyok győződve, hogy e sorok olvasói mindnyájan ismerik a «vörös kereszt-egyletet». De azt talán még sem tudják

mindnyájan, hogy ez az egylet Genfből ered. Ugyanabból a városból, a melyben 1877-ben Louis-Lucien Rochat és Bovet lelkészek egy 27 tagból álló mértékletességi egyletet alapítottak. Ennek az egyletnek a tagjai, kimenve az élet küzdterére, eleitől fogva az iszákosok megmentését tűzték ki célul. Így némi tekintetben ők is betegápolók, miként a vöröskeresztesek. Csakhogy a vöröskeresztesek a sebesülteket keresik fel. Munkaterük tehát különböző, de céljuk közös. Mivelhogy azok is, meg ezek is, az emberiség javáért fáradoznak. Így történt aztán, hogy a kis genfi mértékletességi egylet, pár év múlva, a vörös kereszt-egyletthez hasonlóan, a kék keresztet fehér mezőn választotta magának jelvényül és ezt a címet vette fel, hogy «svájczai kék kereszt-egylet». Ma a kék kereszt-egylet Európaszerte el van terjedve. Tagjainak száma gyorsan szaporodik. Svájcban 10 ezernél is többen vannak már. A különböző országok egyletei egymás között egy nagy nemzetközi szövetséget alkotnak.

A «kék kereszt»-egyletet különösen az a körülmény teszi becsessé, hogy pozitív kereszttyén szellemű, de vallási tekintetben mégis független. Munkája nem egyéb evangelizácziónál. Az evangelizáció pedig nem selekezeti. Ezért is nem arra bírja rá az iszákosság bűnéből megtérőt, hogy szakadj el egyházadtól s jer alkossunk mi egy külön szektát, hanem a lutheránusnak azt mondja: légy buzgó lutheránus!, — a kálvinistának: légy buzgó kálomista! de mindenkifelett: legyetek mindketten a Krisztus követői.

Ha részeges ember lép be a «kék kereszt»-egyletbe, annak azonnal félbe kell hagynia az ivást. A részegességnek ép úgy, mint más csunya bűnöknek egyedüli orvossága a teljes önmegtartóztatás. Itt nyernek érvényt a Krisztus ama titokteljes szavai: Vágd el a te kezedet (Máté XVIII. 8–9). A ki munkástagként akar belépni az egyletbe, annak is kell némi áldozatot hoznia. Neki az iszákosok iránti szeretetből, le kell mondania, arról a kevés borról vagy sörről is, a mit naponkint, délben, este talán meg szokott inni. Mert hiába, a mértékletességi egyletre áll első sorban: nem lehet bort inni és vizet prédikálni. Hol lenne különben a követésre buzdító példa, hol lenne annak bizonyítéka, hogy a jó megélhetéshez egy csepp szeszes italra sincs szükség.

A mióta hazánkban nagy részt kipusztultak a szőlők, népünk rettenetes sok pálinkát fogyaszt el. A múlt év december havában panaszkodik is a Budapesti Hírlap, hogy «Budapesten a szaporodás leggyorsabb a pálinkaboltoknál.

Az utolsó kiállítás évében 1885-ben ez ág nál az új üzletek száma meghaladta a 600-at, 1894-ben 1095 volt! A folyó évben, midőn a kiállítás és egyéb közmunkák a pálinka híveinek számát annyira növelték a főváros falain belül, e szám minden valószínűség szerint csak fokozódni fog.

A kincstár örülhet a szaporaságnak, mi nem tudunk ez álláspontra emelkedni és valóban sajnáljuk, hogy ezekkel a jelenségekkel szemben a magyar társadalom tehetetlen és néma».

Tehetetlen és néma! Igen a hitetlen, világias társadalom legtöbbször tehetetlen és néma, ha olyan bajjal áll szemben, a minek orvoslása emberfeletti erőt igényel. De a hívő keresztyén sohasem tehetetlen. És sohasem hallgat némán, a mikor itt az ideje, hogy beszéljen és tetteire buzdítson. A hívő keresztyén munkálkodik, míg nappal vagyon. Ő nem tehet másképp. És ennek tulajdonítható, ha az alkoholizmus elleni mozgalom nálunk is megkezdődött.

Ime négy év előtt Magyarországon is megalakult az első «kék kereszt-egylet». A dolog úgy esett, hogy egy újvidéki iparos iszákosság következtében mindenét elveszti. Inségben visszahagyva családját, kimegy külföldre. S mily csodálatos! Ott utóléri őt Isten könyörülő szeretete. Megismeri az evangéliumot. Legyőzi az Úr erejével szenvedélyét, az iszákosságot. — Nemsokára hazajön. Mialatt üzlete ismét felvirágzik, Isten iránti hálából s felebarátai iránti szeretetből jó munkát kezdett el. Az Újvidéken és környékén, nagy számban lakó iszákos emberek közt elkezdte a mentés munkáját. És mikor nemsokára megkapta a berni központi bizottságtól a kért információkat, azonnal megalapította a ministeriumtól megerősített, első magyar «kék kereszt»-egyletet.

Most nyolcz mértékletességi egyletünk van. Egy Budapesten. A tagok száma összesen körülbelül 250. A 250 közül 40 volt azelőtt részeges ember. Igaz kevesen vagyunk még a gúnyolódók, az ellenséges indulatuak óriási táborához képest. De azért «ne félj kicsiny sereg»!

Azokat, a kik az evangéliumnál és önmegtartóztatásnál jobb szert tudnak a részeges ember jó útra térítésére, azokat arra kérjük, alkalmazzák azt a szerintük jobb szert és tegyenek valamit, mert a *ki tud jót cselekedni és nem cselekszik: bűn az annak.* (Jak. 4, 17.)

Mivel eddig úgy a református, mint az evangélikus lelkész urak pártfogásukban részesítették a «kék kereszt-egyleteket», most teljes bizalommal kérem a lelkész urakat széles ez országban: legyenek jó indulattal egyleteink iránt. Ezt nem a magam nevében, hanem a magyarországi «kék kereszt»-egylet budapesti központi bizottságának nevében kérem.

A világiaktól, az egyszerű emberektől és nagy uraktól, a férfiaktól és nőktől azt kérem, támogassák a «kék kereszt»-egylet ügyét.

Hívják fel figyelmüket mindarra, a mi nemzeti életünkben összefügg a mértékletesség kérdésével.

Részesítsenek bennünket anyagi és erkölcsi segítségben. Hadd szaporíthassuk meg és terjeszthessük a mértékletességi ira-

tokat. Hadd legyenek itt is egyleti helyiségek (kávécsarnok); később talán menhelyek is.

Ha a magyar protestáns körök figyelemre méltatják törekvéseinket s terjesztik ezeket az eszméket, úgy könnyű lesz gyors és maradandó jó hatást gyakorolni a romlott közvéleményre is.

A haza, a nemzet érdeke forog veszélyben. Fel tehát a munkára!

BIBERAUER RICHÁRD,
lelkészjelölt

Az evangéliumot csak az hirdeti sikeresen, a ki 1. igazán hisz a megfeszített és feltámadott Krisztusban, 2. az Istennel közösségben él s a Lélek által vezérelteti lépteit, 3. a ki megkeresi a szívekhez vezető utat, hogy azokat a Krisztus kegyelmével megtöltse.

Műharag és műlelkesedés, jaj de csunya két dolog.

Fájdalom, az egyházi élet sokszor csak közeledés az Istenhez és távolódás az Istentől. Ragadjátok meg az Istent s vigyétek ki a templomból a közéletbe; az lesz a helyes eljárás.

Azok a papok, a kik a vakhitnek vagy hitetlenségnek hódolnak vagy hiveik lelki javával nem törődnek: nemcsak bünt követnek el, hanem ostobaságot is. Magok alatt vágják a fát.

A ki hit által megjavult, az többet cselekszik, mint a ki cselekedetek által akar megigazulni. Mert amazt a Krisztus ereje hajtja s lustálkodni nem hagyja. Fájdalom, azonban sokan csak képzelik, hogy hitők van; pedig legfeljebb holt hit az s azért nincsenek cselekedetei.

Intézkedünk, igazgatunk, tanácskozunk, törvényt teszünk, czivakodunk s a Krisztust olyan mellékes dolognak tartjuk. Hiszen épen azért nem élünk.

A jövő nem arra való, hogy a mult paragrafusait végrehajtsuk benne, hanem boldogságunk előmozdítására. A jövőben minden, de minden alkalmas eszközt megragadhatunk.

A BELMISSIÓI MUNKÁK ISMERTETÉSE A THEOLOGIAI AKADÉMIÁKON.

ARRÁ szólított föl engemet ezen emlékfűzet igen t. szerkesztője, hogy írjak ebbe egy rövid cikket *a belmissiói munkáknak a theologiai akadémiákon való ismertetéséről*, illetőleg hát arról, hogy theologiai akadémiáinkon ismertesse valamelyik tanár a különféle belmissiói munkákat, úgy, a mint azokat külföldön végezik s úgy, a hogy azok ma hazai egyházunkban állanak, ismertesse a hittanhallgató ifjakkal, egyházunk leendő lelkészeivel.

Örömmel fogadom e megbízást s röviden bár, de szívesen hozzászóllok e kérdéshez, mert a belmissió, a belmissiói munkák propagálásának ügye régóta szívemhez forrott, s készséggel teszek e téren irodalmilag, s tennék gyakorlati téren is annyit, a mennyit tennem Isten erőt és tehetséget adott énnekem.

Arról van tehát szó, hogy ismertessük theologiai akadémiáinkon a belmissiói munkákat. Szükséges-e ez; ki ismertesse azokat; mely theologiai tudományok körében szóljon az illető azokról? oly kérdések, melyek megérdemlik a hozzászólást.

A belmissió egyáltalában nem pusztán a hivatalos egyház, és nem is egyedül a lelkészek dolga, hanem az egyházi és a világi elemnek, — ha már ezen megkülönböztetéstől megszabadulni végre is nem tudunk, — az egyháztársadalmat alkotó ezen két elemnek együtt kell abban munkálkodnia; az egyetemes papság nagy protestáns elvének, a maga helyességében, épen ezen a téren kell érvényesülnie.

Tagadhatatlan azonban, hogy mi magyar protestánsok a belmissió munkáiban eddig még keveset tettünk, s népünk még távolról sincsen tisztában azzal, — ha ugyan hallott már valamit róla, — hogy mi az a belmissió?

Vészes felhők gyűlnének tehát ezen Istenáldotta szép munkák fölibe, ha azoknak vezetését nem hozzáértő emberek vennék kezükbe, ha azokat szabadjára végezhetné bárki is, átsapva akárhányszor a velök egy testvér cura pastoralis területére, a melyen pedig lelkipásztorainknak joguk és az ő kötelességük forgolódni.

Óvakodnunk kell minden igyekezetünkkel attól, hogy egyházaink lelkészei ellene ne forduljanak a belmissiónak, — a mit pedig csak úgy érhetünk el, ha saját egyházközségeikben ők magok vezetik a belmissiói munkákat.

Amde ehhez érteni kell; tudni kell azt jól, hogy mi az a belmissió s mik ennek a munkái?

Ezt pedig legkönnyebben theologiai akadémiáinkon hittanhallgató ifjainknak lehet elsajátítaniok. Ezek hadd tanulják meg, már az iskolában, a belmissió elméletét és gyakorlati alkalmazá-

sának módjait, hogy ha kilépnek az élet nagy iskolájába, ne találja őket készületlenül e munka, melylyel — akarva nem akarva — okvetetlenül foglalkozniok kell, mely fölött többé egyszerűen napirendre térni nem lehet.

Szükséges hát azt tanítani a theologiai akadémiákon, és pedig természetesen a gyakorlati theologia tanárára néz ezen feladat, mint a kinek studiumaival áll a belmissió a legszorosabb összeköttetésben

Ezen sorok írója 1878 óta, tehát már 18-ik esztendeje tanár a debreczeni theologiai akadémián, s a harmad- és negyed-éves hittanhallgatóknak minden két évben egyszer, special collegiumként teljes részletességgel előadja a belmissiót, s a 18 év alatt alig 2—3 olyan ifjú hagyta el úgy a debreczeni theologiai akadémiát, hogy be ne iratkozott volna ezen szép és gyakorlati szempontból oly igen fontos tantárgy hallgatására.

A belmissiót többé sem az egyházi társadalmi életből, sem a gyakorlati theologiai tudományok köréből kitudni, kihagyni nem lehet.

Az egyháztársadalmi életből nem lehet kitudni, kihagyni, mert annak szüksége beette már magát köztudatunkba; folytatása nélkül elcsenevészedik, sőt meg is semmisülhet egész egyházi életünk. A gyakorlati theologiai tudományok körében is helyet követel már magának a belmissió, a mint ezt például *van Oosterzee* gyakorlati theologiai nagy művében, vagy *Zöckler* «Handbuch der theologischen Wissenschaften» című theologiai reál-encyklopaediájában látjuk, a mely művekben a belmissió a gyakorlati theologiai tudományok között, mint ezekkel egyenértékű és egyjelentőségű studium rendszeresen tárgyalatik.

A belmissiói munka édes testvére — mint fentebb is mondtam — a cura pastoralisnak

Ha gyakorlati theologiai tanárainknak nincs módjuk és alkalmuk arra, hogy a belmissió munkáit külön studiumban ismer-tessék hallgatóikkal, tegyenek úgy, mint én tettem egyszer 18 évi tanárkodásom alatt: szőjjék be a belmissió ismertetését lelkipásztorkodástani előadásaikba, ezek keretében szólván arról a szép, arról a nagy, arról az egyházépítő munkáról, melyet belmissiónak nevezünk.

Nagy ez a munkatér, óriásilag nagy. Ismertessen meg a gyakorlati theologiai tanár lehetőleg minden belmissiói munkát az ő hallgatóival. Ki tudja, melyik és azok közül mennyi beválhatik majd azon hittanhallgatók jövődő lelkészi munkaterületén.

De mindenesetre hadd ismerjék meg azon munkákat már a theologiai akadémiák tantermeinek padjain.

Ezt méltán elvárhatja a mi egyházunk azon férfiaktól, a kiket jövődő lelkészei gyakorlati kiképezésének oly rendkívül fontos feladatával bízott meg.

CSIKY LAJOS,

debreczeni ev. ref. theol. ak. tanár.

IN HOC SIGNO VINCES.

(Ajánlva lelkész-értekezleteink becses figyelmébe.)

MÁS fundamentumot senki sem vethet azon kívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus (I. Kor. III: II.). Ez a Jézus nemcsak Megváltónk, de példányképünk és ha követői, pláne evangéliumának hű sáfárai akarunk lenni: aképen kell cselekednünk, a miképen ő cselekedett.

Cselekedését, czélomhoz képest, három szempontból kísérel meg körvonalozni.

Első szempont, hogy Jézus egyik legkedvesebb foglalkozása az *imádkozás* volt.

Imádkozott gyermekkorában, együtt járván szüleivel a jeruzsálemi ünnepekre (Luk. II. 41—52.), imádkozott pályája kezdetén, 40 nap és 40 éjjel készítvén elő magát a pusztában a válság nagy munkájára (Máté IV: 2.), imádkozott, mint tanító a hegyi prédikáció alkalmával egy mintaszerű imádságot hagyva reánk szent örökségül (Máté VI: 9—13.), imádkozott érkezés idején, hálaadással szegvén meg a kenyeret és hálaadással vévén fel a poharat (I. Kor. XI: 23—25.), imádkozott, mikor Lázárt támasztotta fel (János XI: 41.), imádkozott szenvedése és halála előtt — az Olajfák hegyén, a Gecsemáné kertben (Máté XXVI: 39.), imádkozott a keresztfán halalos vonaglásai közben (Luk. XXIII: 34), nemcsak maga imádkozott azonban, hanem határozottan utasította erre tanítványait is, mondván: «Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek, mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtelen (Máté XXVI: 41.).

* * *

Jézus cselekedetének rugója, mozgató ereje a *szeretet*, úgy hogy tetteit szemlélvén, habozás nélkül elmondhatjuk róla, hogy személyében maga az isteni szeretetet testesült meg a földön. Ámde nemcsak maga gyakorolta a szeretetet, hanem annak gyakorlását kiváló kötelességévé, mondhatjuk: *conditio sine qua non*-jává tette a keresztyénségnek is, megmásíthatatlan törvény gyanánt írván eléje: «Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes elmédből és teljes erődből. Szeresd felebarátodat, mint magadat» (Márk XII: 30—31.). «A mit akartok, hogy az emberek ti veleték cselekedjenek, úgy cselekedjete ti is azokkal» (Máté VII: 12.). «Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, jól tegyetek azokkal, a kik titeket gyűlölnék, és imádkozzatok azokért, a kik titeket háborgatnak és üldöznek

titeket, mert hacsak azokat szeretitek, a kik titeket szeretnek, micsoda jutalmát veszitek annak? vajjon a vámszedők is nem így cselekesznek-e? . . . (Máté V: 44—46.) Ezek és az ilyen vonások azok, melyek által Jézus vallása minden más vallások felett mérhetetlen magasságban áll.

Földi pályájának véghatárpontjánál is ezen szavakkal bucsúzik tanítványaitól: «Új parancsolatot adok nektek, hogy egymást szeressétek: a mint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. Arról ismernek meg benneteket, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymás iránt szeretettel viseltettek». (János XIII: 34—35.)

Régi, tizenkilencz száz éves parancsolat ez, és mégis új, mert újból meg újból fel kell írunk azt a feledékeny emberi szívek táblájára! . . . De minek szóljak többet? . . . tudva van mindnyájunk előtt, hogy a Jézus által megvalósított szeretet az a bázis, melyen a keresztyén anyaszentegyház nyugszik.

* * *

Jézus életéből még csak egy karakterisztikus vonásra mutatok. Ez a vonás, a *munkásság*.

Jézus gyermek és ifjú koráról vajmi kevés adat van birtokunkban, mindaz, a mi e korból fenmaradt ránk, az evangélista e néhány szavaiba zsugorodik össze: «Jézus gyarapodik vala a bölcsességben, testének állapotjában és Isten s emberek előtti kedvességben» (Luk. II: 52.); de ez a néhány szó is elegendő arra, hogy bepillantassunk ifjúságának éveibe, és meglássuk, hogy főjellemvonása e korban is a pihenést nem ismerő munkásság vala.

Pályafutását ismerjük; tudjuk, hogy az a három év, mely nyilvános fellépésétől — haláláig esik, a messiási munkásság meg nem szakadó láncolata volt. «Széjjel járt, jól tévén mindenekkel.» (Csel X: 38.) Nincs hely, nincs idő, nincs alkalom, melyet Jézus Isten-országa érdekében fel ne használt volna. Most tanított, majd a bűnösöket kereste fel: «mert azért jött a világra, hogy a bűnösöket megtartaná», (I. Tím. I: 15.) most a dühöngő orkánt fékezte meg, majd a farizeusokat tette saját fegyvereikkel harcképtelenné, most betegeket gyógyított, majd halottakat támasztott fel, szóval munka, foglalkozás nélkül egy pillanatig sem volt, úgy hogy Keresztelő János küldötteinek, — kik a puszták prófétáinak megbízásából ezzel a kérdéssel fordulnak hozzá: «Te vagy-e az, a ki eljövendő, vagy mást várunk?» . . . nyugodt lelkiismerettel felelheté: «Menjetek el és mondjátok meg Jánosnak, a melyeket hallotok és láttok. A vakok szemök világát veszik, a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak, a siketek hallanak, a halottak feltámadnak és a szegényeknek az evangélium prédikáltatik. Boldog, a ki én bennem meg nem botránkozik». (Máté XI: 3—6.)

Jézus azonban nemcsak maga volt munkás, de az e téren való serénységet megköveteli követőitől is: «Munkálkodjatok — úgy-mond — míg nappal van, mert eljő az éjszaka, melyen senkisémm munkálkodhatik». (János XI: 4.).

* * *

Sok bizonyítékot lehetne még felsorolni a bibliából, de talán ennyi is elegendő arra, hogy Jézusunkban az *imádkozás*, a *szeretet* és a *munkásság* példányképét lássuk; és ha már más fundamentumot senki sem vethet azon kívül, mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus, ha senki más, mi palástos szolgálai cselekedjünk aképen, miképen ő cselekedett! megfogadván, hogy tevékenységünk száalai e három jelszóból indulnak ki és e három jelszó körül csoportosulnak jövődöben:

«*imádkozzát, szeress és dolgozzát!!*»

Írjuk be e hármas jelíget értekezleteink programjába, érvényre juttatván, hogy jövődöben egy-egy rövid alkalmi imádsággal nyitjuk és zárjuk be tanácskozásainkat.

Ha Jézus nem szégyellett imádkozni, ne szégyeljünk mi sem; ha az egyoldalú theologiai képzés nem tudott impulsust adni arra nézve, hogy a kathedrán kívül is foglalatosak legyünk az imádkozásban és könyörgésben, itt az értekezleten gyujtsuk fel egymás szívében a buzgóság tüzeit, hogy Üdvözítőnk eme szemrehányó szava ne érhesen bennünket: «Mit alusztok? . . . keljetek fel és imádkozzatok, hogy ne essetek a kísértetbe! . . .» (Luk. XXIII: 46.)

* * *

Egyértelemmel tegyük feladatunkká továbbá a lelkész-testvérek közötti szeretet ápolását és fejlesztését. Ne találkozzék közöttünk senki, ki ajkaira merje venni a testvér-gyilkos szavait: «avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiaimnak?» (I. Móz. IV: 9.), hanem mindnyájunk szívét hassa át az az indulat, az az érzés, milyennel Jézus van irántunk. Hiba, gyarlóság nélkül egy ember sincs; a ki azt állítja magáról, hogy ő feddhetetlen: magát csalja meg és igazság nincsen ő benne.

«Nem bizhatunk érdemünkhöz,
Mert fejünkhöz köttetett a gyarlóság,
Életünk, ha megvizsgáljuk, — úgy találjuk,
Nincs bennünk teljes jóság.» (108 dicséret. 2 vers.)

Ha azért közölünk valaki akár szándékosan, akár szándéka ellenére félrelép: szerintem nem az az orvoslás módja, hogy az illetőt lerántuk a sárga földig, meghurczoljuk a nyilvánosság előtt, farizeusi göggel világgá kürtöljük: «Isten! hálákat adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint egyéb emberek, ragadozók, hami-

sak, paráznák: vagy minémű im e publikánus is!» . . . (Luk. XVIII: 11.) avagy nyilvános helyen inzultáljuk, hanem ily esetben az eljárás módja az, hogy lelkiismeretesen nézzünk utána, ha vajjon terheli-e az illetőt az a vád valóban, mely felőle szárnyra kelt? és ha terheli, kődobás helyett atyafiságos szeretettel forduljunk feléje; ha pedig nem terheli, légből kapott állítás nyomán ne üljünk sem a csufolódók, sem a rágalmazók székébe, még kevésbbé kiáltsunk pedig pereát-ot felette.

Tapintatos, emberséges bánásmóddal az állatot is meg lehet szelidíteni, míg a durva, a jogtalan bántalom az embert is vaddá teheti. Ne feledjük, mit Üdvözítőnk Péternek mondott: «Valakik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök» (Máté XXVI: 52.).

Mindaddig, míg az az érzés, az az indulat nem lesz bennünk, mely a Jézusban volt, mindaddig, míg úgy nem szeretjük egymást, mint Jézus szeret minket, nem tarthatunk igényt arra, hogy tanítványainak ismertessünk.

Végül példányképünkhöz híven munkálkodjunk, munkálkodjunk azon a téren, melyre elhivattattunk, azaz ne csak adminisztráljunk, annál kevésbbé politizáljunk, hanem mindenek felett evangélizáljunk.

Ne múljk el egyetlen összejövetel sem szakmánkba vágó értekezés vagy felolvasás nélkül. A sikerült dolgozat már magába véve is jutalom, a mennyiben lelki gyönyörrel tölti el a szerzőt, hogy azonban a fáradság anyagilag is jutalmazva legyen, adóztassák meg magokat az értekezletek tagjai legalább is évi 2 frt tagsági díj önkéntes befizetésével, s az ekként befolyó összeget pályadíj czímén ítéljk oda a bírálók annak a két szerzőnek, kik a két legjobb dolgozatot írták.

Ezekben voltam bátor körvonalozni azon irányt, melynek valósulása képezi az én óhajtasom tárgyát.

Ha Isten segedelmével, ily irányban és ily szellemben sikerül csoportosulnunk a munkamezőn, ne féljünk sem a szektáskodásoktól, sem a felekezetenélküliségtől, alios jam vidit ventos ecclesia! azon az egyházon, melynek fundamentoma, élő szegletköve a Krisztus, azon az egyházon, melynek imádkozásban, szeretetben és munkában foglalatatos önállóí vannak, a pokol kapui sem vehetnek diadalmat!

JÁVORY NÁNDOR,
somogy-viszlói ev. ref. lelkész.

Nagy veszély fenyeget, hogy t. i. a kelet magával ragad. Már is sok török erkölcs van Budapesten. Pedig nekünk a keletet át kellene hatnunk az evangéliummal.

KALÁSZOK A BELMISSIO MEZEJÉRŐL.

A) TIZENHAT ÉVI LELKIPÁSZTORI MŰKÖDÉSEMÉRŐL.

A kapott felhívásra, hogy belmissiói munkásságomról írnek valamit az *Új Óramutatóba*, röviden a következőkben számolok be a *sárkeresztúri* ref. gyülekezet kebelében Isten kegyelméből most már épen 16 éve folytatott lelkipásztori működésemről.

A mint 1880. július 4-én tartott beköszöntő beszédemben is kijelentém, első dolgom volt híveimet házi tűzhelyöknél fölkeresni. Előzőleg egy alkalmi prédikációt tartván, a rákövetkező napon, 1880. aug. 31-én Isten segítségével megkezdtem az *egyháztagok meglátogatását*. Még ugyanazon évben 106 családot látogattam meg, mindig egy-egy presbyter kíséretében, s az utca és házszám sorrendje szerint keresvén fel híveimet. A következő években folytattam látogatásaimat, a mint az idő s elfoglaltságom megengedte, s ily módon néhány év alatt mintegy 250 családnál tettem látogatást. Kivétel nélkül a legszivesebb fogadtatásban részesültem. Beszélgetésünk természetesen nem csupán általánoságok körül forgott, hanem kiterjedt a családtagok vallásos, erkölcsi életére is. Nekem alkalmam nyílt híveim egyéni s családi életébe egy-egy pillantást vetni s Isten ígéből egy-egy magot itt is, ott is elhullatni: hogy minő áldásos eredménnyel úgy magamra, mint gyülekezetemre nézve, erről számot adni, a dolog természete szerint, alig lehetséges s e helyen meg sem kísérttem. Később többoldalú lelkipásztori munkásságom miatt a rendszeres lelkipásztori látogatásra időt magamnak nem szakíthatván, 1887 óta csupán a *betegeket*, vagy más sorscsapás által sújtottakat részesítem lelkipásztori látogatásban, és pedig most már nem egy presbyter, hanem rendszerint a feleségem vagy családom kíséretében, mely látogatásom hogy mily felemelő hatással van az illetőkre, minden egyes alkalommal nagy lelki örömmel tapasztalom s ezzel bőven meg vagyok jutalmazva fáradságomért.

Ugyancsak hivatalbalépésem első évében, 1880. decz. 9-én kezdtem el az *egyház történelmi előadásokat* is. A mondott napon, csütörtök d. u. 3 órakor beharangoztatván, az érdeklődő közönség egészen megtölté a templomot s figyelemmel hallgatta a ker. egyház történelméből megkezdett s szabad előadásban tartott magyarázatimat. A buzgóság azonban néhány előadás után meg lehetőszen lehült, minek okát a délutáni idő szokatlan és alkalmatlan voltában felismervén, pár hónap múlva előadásimat csütörtök reg-

gelére, istenitisztelet utánra tettem át s ebben az időben tartottam azután évek hosszú során át, a téli hónapok alatt, aránylag kielégítő számú, rendszerint 30—40—50 főnyi hallgatóság jelenlétében (az iskolás gyermekeken kívül). Az 1894. év telén azonban igen nagy hidegek lévén, e miatt, s okulva a bpesti példán, az egyháztörténelmi előadások idejéül az esteli órát s helyéül az iskolatermet választám, mely csere minden tekintetben szerencsésnek és üdvösnek bizonyult. 1894 óta tehát *vallásos estélyeket* tartok én is a téli hónapok alatt, minden csütörtök este 6-tól 7-ig, sokszor tovább is. Énekléssel kezdjük és végezzük, ottantottan rövid imával is. Az iskola elég tág helyisége rendszerint zsufolásig megtelik a mindkét nembeli, ifjú és meglett korú hallgatósággal, sokszor más felekezetűekkel is. Előadásaim tárgya eleinte szorososan a ker. egyháztörténet volt, annak nevezetesebb mozzanatait egészen népszerű modorban adván elő s folytonos párhuzamban a jelenkori egyházi viszonyokkal. Hosszasan időztem Kálvin reformátorunk életénél, Révész ismeretes könyvét használván vezérfonalul. Majd a magyar protestantizmus története következvén, ehhez mintegy bevezetésül, nemkülönben tekintettel a millenniumra, 1893-ban Magyarország történelmét kezdtem előadni, természetesen, a mennyire lehetett, építő modorban. Majd jöttek az egyházpolitikai reformok s a vallásos esték igen jó alkalmul kínálkoztak nekem, érdeklődő híveimet e reformok mivolta s jelentősége felől már előre is tájékoztatni. Ugyancsak ez esti összejövetelek alkalmat nyújtanak nekem a *vallásos iratok*, népies egyházi lapok ajánlására s terjesztésére is. Hogy röviden erről is szóljak, megemlítem, hogy gyülekezetemben évről-évre jár több-kevesebb példányban úgy a Téli Ujság, mint a Kis Tükör; a Koszorú füzetei szintén ismeretesek; az Árvaházi naptár 20—30 példányban kel el. Olvasni szeretnek az én híveim is, de áldozatkészségük még mindig nincs arányban olvasási kedvökkel. De a vallásos esték ez áldozatkészség felköltésére is igen jó alkalmul szolgálhatnak, s általában nem ajánlhatom eléggé lelkesztársaimnak ezen vallásos összejövetelek tartását, mely bár igaz, nem kevés fáradsággal jár, de ennek terhe valóban édes s munkánk dús gyümölcsözéssel kecsegtet.

A harmadik újítás volt gyülekezetemben, a *hetköznap biblia-magyarázatok* behozatala az 1881. év elején. Híveim elég buzgó templom-látogatók lévén, úgy gondoltam, szívesen veszik, ha a téli hónapok alatt szerdán reggelenként a könyörgés után rövid bibliamagyarázatot is tartok nekik. Nem is csalatkoztam; érdeklődésük folyvást kielégítő. E 16 év alatt az ó-testamentum könyveiből, kezdve a Zsoltárokon, a Példabeszédek és Prédikátor könyvét, Ézsaiásból 26 részt magyaráztam el, népszerű modorban, rövid vázlatok, de tüzetes tanulmányozás alapján. Pár év óta az adventi hetekben egyszerű *biblia-olvasást* szoktam tartani, néhány szónyi

tárgyi magyarázat kíséretében, s csak azután, január első szerdáján kezdem el a rendszeres hétköznapi bibliamagyarázatokat.

A negyedik reform volt hivatalbalépésem első esztendejében, az *ismétlő-iskolasok vallásos oktatása*, vasárnap délutánonként; ugyan-csak a téli hónapokban, mivel a tavaszi és nyári, valamint az őszi évszakokban minden ilyes lelkipásztori iparkodás, legalább falusi gyülekezetben, kárba veszett fáradság volna. A mindennapi iskolából már kikerült, mintegy 50—60 felserdült ifjú és leány-növendéket, a vasárnap délutáni (a téli időszakban) könyörgéssel végzett istentisztelet után, eleinte bent szoktam marasztalni a templomban; utóbb, tekintettel a téli hidegre, az iskolaterembe gyűjtöttem össze. Előveszszük az újtestamentomot, melyet a konfirmáció alkalmával lehetőleg minden növendékkel megszerez-tetek; abból elolvasunk egy-egy evangéliumi elbeszélést s közben nekik való magyarázatokkal, atyai tanácsokkal igyekszem épüle-tessé tenni rájuk nézve azt a rövid egy órát, melyet vasárnap délutánonként együtt töltünk, énekléssel és imádsággal végezve összejövetelünket.

Ugyancsak mindjárt az első évben magam vettem kezembe a *konfirmációra való előkészítést is*, mint a mely a többi lelki-pásztori munkának is mintegy fundamentumát képezi. A husvéti és áldozó-csütörtök közti időszakban a reggeli könyörgés után a templomban bent marasztván a konfirmandus növendékeket, 25—30 órán keresztül foglalkozom gyülekezetem e kicsinyeivel, alaposan megértetni igyekezővel velök az iskolai órákon előlegesen már betanult hittani kátét s mindenekfelett szívökbe oltani szent vallásunk és egyházunk szeretetét. Minden növendék hoz pár krt a prot. árvalházra; az újtestamentomot (a Zsoltárokkal) eleinte csak néhányan, pár év óta azonban csaknem minden növendék megszerzi magának, kedvezmény-áron (10 krért) kapván a skót bibliatársulattól. A biblia első üres lapjára be szoktam írni az illető növendéknek nevét, születése s konfirmáltatása évét és napját, nevemmel és a konfirmációkor áldásul mondott szentírásbeli hely-lyel együtt.

1891-ben próbát tettem az ú. n. *gyermek-istentisztelettel is*, azon év ápril 5-én tartván az elsőt gyülekezetem mindennapi és ismétlő iskolásai számára, a szülék s általában a hívek élénk érdeklődése közt. Azóta évenként kétszer, rendszerint egy tava-szi és egy őszi vasárnap délután tartok gyermek-istentiszteletet s emnyit elegendőnek is talál oka célra. (Egy kicsit mégis több-ször kellene ilyeneket tartani. Szerk.)

1892-ben kiterjesztém lelkipásztori gondoskodásomat az egyházamhoz tartozó nagyszámú *szórványok* kicsinyeire is, kik katolikus jellegű tanyái iskolába járván, evangéliumi vallásunk ismeretében semmi oktatást nem nyertek. Az egyházmegyére s egyházkerületre felterjesztett emlékiratunkban tüzetesen kifejtván

e pusztai tankerületeket fenyegető veszélyt, valamint a segítés módozatait: anyagi segítséget kértünk az egyházkerülettől, mely kérésünket méltányolván, azóta évenként 60 frtot bocsát rendelkezésünkre szórványaink nagyjainak és kicsinyeinek missiói gondozására. A téli hónapok alatt egyik iskola-tanítónk végzi a pusztai tankötelesek vallásos oktatását; magam pedig koronként istenitiszteletet tartok, vagy lelkipásztori látogatást teszek a szórványokban, vallásos iratokat osztván ki a gyülekezési közösségtől távol élő ezen hitsorsosaink között. (Közbevetőleg legyen mondva: az egyházterület segélyét a tanító tiszteletdíja, a vallásos iratok és a fuvar költsége emésztik fel.)

Végre az újabb időben elhatároztam magam egy *református nőegyesület* alakítására is, csak mintegy kísérletképen, mivel híveim kivétel nélkül egyszerű földművesekből állván, attól tartottam, hogy szerénysorsú polgárnőink idegenkedni fognak e rájuk nézve szokatlan dologtól. Előbb a presbyteriumot nyertem meg az ügynek, majd a csütörtök esti vallásos összejövetelen szólottam arról körülményesen, aztán néhány jobbmódú egyháztag feleségéhez magam és feleségem vittük el, a többiek közt a diakonus által hordoztattam körül az aláírási ívet; mindezek után 1896. január 19-én vasárnap d. e. alkalmi prédikációt tartottam s ugyanazon nap délutánján az iskolateremben 54 taggal szerencsén meg is alakult gyülekezetünkben a református jellegű nőegyesület. Magam is meg voltam lepetve attól az élénk érdeklődéstől, melyet ezen alakuló gyűlésünk alkalmával tapasztaltam, s a legszebb remények közt nézek a jövőben kifejtendő működésünk elé. A segélyezést különben azonnal megkezdtük néhány, a gyámolításra nagyon is rászorult hitsorsosunknál, a kiknek a téli hónapok alatt élelmi szerekre pár forintnyi összeget utalványoztunk. Egyesületünk szervezete nagyon egyszerű. Magam vagyok az elnöke, női társelnök: a feleségem. Választottunk 12 választmányi tagot; pénztárnok és gondnok a diakonus, kit már előzőleg választott a presbyterium. Rendes tag lehet minden református nő, évi egy korona tagsági díjjal; pártoló tag lehet férfi is, vagy más felekezetbeli nő, évi két korona tagsági díjjal; alapító tag, a ki egyszer s mindenkorra 10 koronát fizet. A tagsági kötelezettség három évre terjed. A tagok száma ez időszerint 60. A kezdet kezdetén állunk még, de reményem, buzgóságunk lankadni nem fog; különben nemes törekvéscink sikere Istennél van.

Szólanom kellene még egyházam belső építésén kívül, egyházam *anyagi megerősítése* körül kifejtett tevékenységemről is. Erről azonban csak annyit, hogy mindjárt kezdetben célul tűzttem ki egy *alaptőke* létrehozását, mely célra adakozásokból s a templomban és a lelkészi hivatalban kitett perselyek útján idáig 500 frtot meghaladó összeg gyűlt egybe. Súlyt fektettem továbbá az egyházamban már előbb létesült *takarékmagtár* további fentartására és

helyes kezelésére is, s ebből a jövedelemforrásból az újabb időben csaknem évenként jelentékeny anyagi támogatást nyer egyházunk.

Azt talán mondanom sem kell, hogy az itt felsoroltakon kívül mindazokban, a melyek az evangélium szolgálatára hívott lelkipásztornak rendes hivatali kötelességei, a nekem adott erő és tehetség mértéke szerint, lelkiismeretesen forgolódní igyekezem. Várván a jutalmat és áldást egyedül Istentől... mert 16 évi lelkipásztorkodásom alatt elégszer volt alkalmam tapasztalni azt az örök igazságot, hogy hiába plántál Pál, hasztalan öntöz Apollós, ha az Úr előmenetelt nem ad.

LÉVAY LAJOS.

sárkeresztúri ref. lelkész.

B) BELMISSIO TÖRÖK-SZENT-MIKLÓSON.

I. Vallásos estélyek.

ILY estélyek tartattak 1894 és 1895 telén, november 1-től márczius elejéig minden héten kedden este 6—7-ig, a külsőutcai tanteremben, melyet a presbyterium egyszer s mindenkorra átengedett, miután előbb jegyzőkönyvileg megkérdezte az ott lakó tanítót, hogy nincs-e kifogása (!) ellene. Ugyancsak elhatározta azt is, hogy a vízfordó, harangozó, s egyházi tartoznak felvigyázni a begyülekezésnél s az estély tartama alatt.

A hívek minden alkalommal idejekorán begyülekeztek s diktálás mellett nagy élvezettel énekelgettek, mignem megjelenvén, imára hívtam fel őket. Kizárólag mindég szabad előadást tartottam s azt tapasztaltam, hogy a hőség dacára így lehet folyton ébren tartani a figyelmet. A tanulmányozott s az nap újra átnézett tárgyat behatóan és részletesen beszéltem meg előttük, olykor-olykor szóról-szóra is idézve a nálam volt könyvből, füzetből, vagy jegyzetekből. Gyakori esetben korántsem lehetett volna olvasni, mert a lámpák a kifejlett hőség miatt olykor elhomályosultak, sőt megesett, hogy egyik lámpa el is aludt, pedig a tanterem s előszobája nagy, a szellőző-készülék vasrácsosatos és azonfelül úgy intézkedtem, hogy kívül az előszoba ajtaját időnként ki is nyissa egyik emberünk. Annyian jöttek épen a szegény családok tömegétől lakott, külső városrészek lakói közül, hogy kénytelen voltam azzal tenni próbát, hogy kihirdettem, miszerint egyik héten egyik, másikon másik városrészből, illetve utcákból jöjjenek, úgyde célhoz ez sem vezetett, a megoldás csak az lehetett volna, ha egy időben egy központi tanteremben is lett volna tartva estély. Természetesen másfelől örülnöm lehetett, hogy épen azok özlöttek oda, kik nvaranta a templomtól elvonvák, kiket a baptisták térítési üzelmeikkel legjobban ostromolhattak s kiknek a párbér legterheesebb.

Sokszor két tárgyról is, olykor csak egyről tartottam szabad előadást. Célom volt a felekezet multjának részleteit s jelenét, a multbeli egyházfegyelmet, a hazai s külföldi belmissiót népiesen ismertetni, a baptismus ellen óvni, gyülekezeti jó közszellemet, erkölcsi tisztaság iránti közérzékét ébreszteni s gyülekezeti tevékenységet kelteni. E szempontok szerint voltak válogatva szabad előadásaim tárgyai s általános észleletem az, hogy egy lelkészre nézve rendkívül áldásos, egyik működési tér a szóban levő.

Minden estély énekléssel rekesztetett be.

II. Vallásos összejövetelek.

Ily összejövetelek közvetett, lelkészi felügyelet mellett a városban három helyen tartatnak 1893 óta télen egyes magánházaknál, hol is énekelnek, bibliából s vallásos könyvekből közölők egynek felolvasásait hallgatják.

A város határában, Szakálas faluszerű — Surjáng szőlő — és Bartha-Szakálas sűrű tanyatelepen kint lakó híveinknek az ottani iskolákbeli, nem okleveles tanítók utasításaim szerint s a kiadott vallásos könyvekből nemcsak vasárnapi isteni tiszteleti összejövetelet, hanem hétköznapi is tartanak télen át. Így a gróf Almássy Imre s báró Harkányi Károly birtokán, egyes uradalmi telepeken nagy számmal lakó híveink is összejöhetnek téli vasárnapokon a tisztek engedelmével az uradalmi iskolában s egy iparos hitsorsosunk olvasgat nekik vallásos könyveinkből s a mellett a bibliát magyarázó könyvből, és az éneklést is gyakorolják. Ugyanezek s a Baghy Imre telepein nagy számmal lakó híveink számára lelkészi látogatásokkor tartatnak isteni tiszteleti összejövetelek az illető tanteremben, ingyenes füzetek kiosztásával egybekötve.

III. Vallásos iratok terjesztése.

Vallásos iratokból a kezelő-gondnok, P. Vigh Illéssel együtt a presbyteri szobában már 1894 őszén bizományi raktárt helyeztünk el s meghirdettem a szószékből, hogy mily hasznos vallásos könyvek s füzetek tekinthetők ott meg a téli szerdai napokon, azonban ez a mód, noha szép sikert eredményezett, nem volt teljesen praktikus, tehát 1895. október 20. predikációban ajánltam az evangéliumi szellemű olvasmányokat s aztán kerestem alkalmas embert, a ki házakhoz hordja szeretetteljes ajánlásra a könyveket s füzeteket. Az eredmény igen szép lett, mert 1895. november 21-től karácsonyig s aztán 1896. januárban, de csak időnként bizonyos napokon járva el, 309 frt 26 kr. árú, evangéliumi ízű olvasmányt juttatott egyesekhez, nagyrészt a Hornyánszky-féle kiadványokból.

IV. Egyesületi belmissió.

A «Törökszentmiklósi Református Szeretet-egyesület» 1894. október 14-én alakult. Megelőzőleg szeptember 23-án és október 7-én prédikációban fejtegettem a gyülekezeti tevékenység s a szeretetmunkák egyesületi gyakorlásának szükségességét és október 5-én délután templomi értekezlet volt tartva, egyes presbyterek nejei pedig magánhajlékukban lettek mások serkentésére is buzdítva.

Ez egyesület azóta folyton szegény és árva iskolásokat s más szegényeket ruhával, élelmiszerral segélyez, betegeket látogat s gyógy- és enyhítőszerre pénzzel segít. Egyesek s családok nyomorát különböző módokon enyhíteni, gyógyítani törekszik, továbbá a ruhasegélyben részesített iskolások, az uradalmi hűvek s más szegények között ingyenes olvasmányokat, tankönyveket oszt ki, Téli Újságot, baptisták ellen védő füzeteket terjeszt ingyenesen.

Fennállása óta mai napig, 1896. május 18-ig, gyakorolt segélyezéseinek pénzértéke 437 frt 45 kr., a tagok különböző szeretetadományainak pénzértéke 733 frt 28 kr., melybe egyebek közt a természetben adott ruhafélék, szabás-varrás és varratás pénzértéke s a tagdíjárulékok is beszámítvák.

Az egyesület vagyona jelenleg pénzben és kötvényen 427 frt 18 kr. és egy beltelkes ház, melyet Botlik Bálint és neje Sajtós Zsófia adtak s mely 1896. május 3. óta szerény kezdettel, mint egyesületi árva-, illetve szeretetház szerepel, melybe igen alkalmas gondozónő van férjestől lakóul beállítva.

Alapító tag van 7, pártoló férfi- és nőtag 59, rendes nőtag 142. Alapítótagsági (legalább 20 frtnyi), vagy hagyományozási összegről nyomatott díszemléklap adatik ki. A rendes tagsági járulek legalább 50 kr. Az alapszabályok miniszterileg megerősítvék. A gyűlések és tömeges segélyosztási aktusok mindenkor lelkészelnői ima- s beszéddel kezdődnek.

V. Konfirmandusok asyluma.

Ez intézményt az egyesület kezdeményezésére a presbyterium ez évben szervezte. Célja városunk nagy határából, különösen a hét uradalmi s katolikus jellegű, vagy vezetés alatti iskolához tartozó telepekről évente 15—15 oly konfirmandust helyezni el a szeretet-egyesület s presbyterium együttes költségén egyes szegény, tisztességes városi családok körében karácsony előtt öt hétre, kik legalább olvasni megtanultak. Közülök a leánygyermekből 2—3-at saját szeretetházában, általában mind a magánhajlékokban az egyesület helyezi el. Természetesen a növendékek szülei is buzdítva lesznek a költségekhez leendő, valamegyes, habár természetben való hozzájárulásra. E növendékek aztán a

presbyteri szobában naponként lelkészi oktatásban s egyes presbyterek részéről a lelkészek jelen nem létéig felügyeletben s a Krisztus és az ő drága evangéliuma szellemében szeretetteljes ráhatásban részesülnek bibliaolvasás és gyakorlati, keresztyéni beszélgetések útján s ezek után karácsonykor konfirmáltatván és úrvacsorázván, bibliával láttatnak el ajándék gyanánt.

Itt említhető fel végül egyes gyülekezeti tagok akkörüli buzgólkodása, hogy necsak a városi konfirmándusok részesüljenek a rendes időben hetenként kétszer teljesített, lelkészi oktatásban s kéthetenként vasárnap délután a rendes isteni tisztelet keretében tartott gyermekprédikáció hatásában, hanem a közeli tanyai s szőlőbeli konfirmándusok is.

Ügyszinte — mellesleg — a presbyterium azon intézkedése is, hogy az V—VI. fi- és leányosztály egész éven át jár vasárnap délutáni isteni tiszteletre.

KUTAS BÁLINT,
törökszentmiklósi lelkész.

C) AZ EPERJESI THEOLOGIAI IFJÚSÁGI BELMISSIÓI EGYESÜLET.

SZÁZADVÉGI korunknak rohamosan terjedő azon szelleme, mely az egész művelt társadalomban, de különösen az irodalomban uralkodik és mely nem kedvez a vallás-erkölcsi életnek, mert az érzéki egoismusnak hódolva, a vallás és egyház szabadságának czíme alatti szabadosságot terjeszt s a vallástalanság és erkölcselenség melegágyává vált; a szellemi proletárság, erkölcsi elzüllöttség, anyagi nyomor, a secták és felekezetenélküliség rohamos terjedése; a társadalmi életben egyes osztályoknak folytonos eltávolódása, a socialismus, a communismus gyarapodása, mindenfelé érezhetővé teszik az egyházaknak nagyobb érdeklődését a társadalmi élet és bajok iránt s kötelességévé teszik, hogy gondoskodjék ezen bajok és visszasságok elhárítására szolgáló eszközökről. Ilyen eszköznek ismeri a protestantismus a belmissiót s a különféle téves tanok, irányok és bűnös törekvések ellenében a belmissió ép oly szükségesség eszköznek látszik, mint a külföldön.

Érezte ezt nt. Mayer Andre, az eperjesi evang. theologia dékánja is s vele érezte Eperjesen minden theologus. Ki is kételkednék abban, hogy manapság legszentebb és legelső kötelessége a lelkészeknek a cura pastoralis lelkiismeretes gyakorlása és a belmissió felkarolása. De mivel másrésről kétségtelen, hogy az ügyetlen, be nem avatott ember rossz munkát végez és többet árt, mint a mennyit használ: ezért hová-tovább általánosabb lett azon meggyőződés, hogy a belmissióval már a theologusoknak is

meg kell ismerkedniök Ezen czélból Mayer Endre theol. dékán arra törekedett, hogy az eperjesi theológián egy egyesületet létesítsen s ezen egyesületben a theologusok önképzés által ismerkedjenek meg a belmissio törekvéseivel, eszközeivel s a gyakorlati életben való alkalmazási módjával.

A belmissioi egyesület alapításának eszméje nt. Mayer Endre theol. dékán úrtól indult ki, de megfelelt az egész theol. ifjuság óhajának, a mely azt a theol. testület 1893. okt. 1-én tartott rendes közgyűlésén megvalósította, a mennyiben egyhangúlag elhatározta a jelen theologiai belmissio egyesület alakítását és alapszabályainak megszerkesztése végett egy bizottságot küldött ki.

A kiküldött bizottság nt. Mayer Endre dékán tanácsadása és útbaigazítása alapján az alapszabályokat csakhamar elkészítette s miután a tanári kar azokat megerősítette, 1893. december 16-án megtartotta az alakuló gyűlését.

Azóta az egyesület nt. Mayer Endre. theol. dékán, elnök vezetése mellett egész máig folytatta szükségétpótló, áldásos munkáját. Alapszabályainak értelmében az egyesület rendes tagja minden eperjesi theologus, kültagja pedig minden hittanhallgató, ki tanulmányait itt végezte s az egyesület rendes tagja volt, s ezenkívül minden lelkész, a ki ilyen tagul belép.

Életének második évében már nyilvánosan szerepelt, mert Gusztáv Adolf születésének háromszázados évfordulója alkalmával fényesen sikerült nyilvános ünnepélyt rendezett, és másrésről gyakorlatilag működött, mert az eperjesi magyar-tót egyház gyermekkeivel gyermek-istentiszteletet tartott.

Az 1895. év telén a tót nyelvű gyermek-istentiszteleteken kívül magyar nyelvűeket is tartott. Az elmúlt 1895/96. tanévben tehát már két — magyar és tót — nyelven tartottak a minden egyes alkalomra külön kiküldött theologusok gyermek-istentiszteleteket. Ezen istentiszteleteknek látogatására s az éneknek vezetésére a collegiumi tanítóképző ifjúságot is belevonta a belmissioi munka körébe, de meg rendezettebbekké és szebbekké tette az istentiszteleteket.

Működésének javarésze azonban nem ezen gyakorlatok tartására, hanem egyes belmissioi kérdések tanulmányozására s ismertetésére esik. A belmissioi egyesület ugyanis alapszabályszerűleg kéthetenként összejöveleteket tart az esti órákban, melyeknek főtárgya egy-egy fontos belmissioi kérdésnek megbeszélése s illetőleg felolvasás-tartás. A felolvasások tartására önkényt jelentkeznek az egyes egyesületi tagok; ilyeneknek hiányában az elnök tart felolvasást, vagy pedig külföldön élő kültagok e czélból beküldött értekezései s a belmissio terén szerzett közvetlen tapasztalásokról szóló értesítései olvastattak. Az elmúlt 1895/96. iskolai évben kültagjaink kiváló érdeklődést tanúsítottak

az egylet iránt s szinte elhalmoztak értekezéseikkel és értesítőikkel, a minék rendkívüli buzdító hatása volt az egyesület rendes tagjaira.

Kiemelkedő esemény volt főt. *Schwarz* úrnak, a lipcei lutheránus külmissió igazgatójának látogatása és az egyesületben tartott, a külmissiót ismertető s lelkesítő előadása 1895. nov. 14-én, továbbá *Altmann Gusztáv* kisszebeni lelkésznek s az egyesület kültagjának 1896. febr. 3-án tartott felolvasása, melyet a sároszempléni és VI szab. kir. városi egyházmegyékből nagy számmal összejött lelkészek is meghallgattak s mely indító oka lett egy belmissiói egyesület alakításának a nevezett két esperesség területén.

Az egyesület kezdettől meg volt győződve arról, hogy működése áldásos csak akkor lesz, ha minél nagyobb tevékenységet fejt ki és ha egyes, a belmissióban kiválóan jártas egyénekkel vagy hasonló célú egyesületekkel érintkezik: ezért nagy súlyt helyezett arra, hogy a külföldön, nevezetesen Németországban létező belmissiói intézetekkel, egyesületekkel levelezzen. Külföldi intézetek közül különösen a Centralausschuss für innere Mission, Rauhe-Haus Hamburg mellett és a Diakonissenhaus Kaiserswerthben s ezeknek vezetői tüntettek ki támogatásukkal s nagyobb-szerű könyvadományaikkal. Hazai barátaink és gyámolítóink között elsősorban Zelenka Pál püspököt, Dianiska András lőcsei lelkész és gyámintézeti elnököt és Stehlo János ny. főesperest kell említenünk.

A belmissió egyes törekvéseivel és intézményeivel való könnyebb megismerkedhetés céljából egy szakkönyvtár áll rendelkezésre, a melyet rövid idő alatt sikerült sok jeles műből alakítani. Ezen szakkönyvtár majdnem kivétel nélkül német művekből áll (magyar alig jelent meg e téren) s 243 kötetet és füzetet számlál; a belmissiói laptárban 126 lap és füzet van.

Hogy a kültagokkal való összeköttetés és kapocs élénk és benső legyen és ezáltal a belmissió ügye is nyerjen, elhatározta az egyesület, hogy működéséről időnként értesítéseket küld ezen tagjainak s mindazoknak, a kik az ügy iránt érdeklődnek s az értesítéseket szívesen fogadják. A collegiumi intézetek közül különösen a tanítóképzőt igyekezett megnyerni s így a tanítóképző tanulói már ez évben eljártak az egyesület felolvasó összejöveteleire, ott megismerkedhettek a belmissió sok fontos intézményeivel s majdan terjesztői lesznek az Isten országának ezen téren.

Az egyesület erkölcsi hatását leginkább azon tény bizonyítja, hogy egyesületünk anyagi támogatásban részesült egyes buzgó pártfogók részéről, különösen pedig az ág. ev. tiszai kerület részéről, a mely évente 25 frttal segítyezi.

Így tehát bárminő fiatal is ezen egyesület, életrevalóságát már megmutatta s remélhető, hogy a jövőben még jobban meg fogja mutatni, a midőn egyes tagjai az életbe kilépve, a belmissiói

egyesületben elsajátított szellemben fognak működni s a ker. felebaráti szeretet kovászát az emberek között terjeszteni

Ezzel be fogják bizonyítani, hogy az egyesület alakítása szükséges volt s működése áldásthozó az emberekre és egyházra egyaránt.

BEYER FÜLÖP,
egyesületi főjegyző.

D) PÁR SZÓ BELMISSIÓI MUNKÁMRÓL.

A székesfehérvári evang. egyházban a nő-egylet már 20 év óta működik és 900 frt alaptőkéjét most az ezredév emlékére közadakozásból ezer forintba emeli fel. Évenként tavasszal és ősszel felolvasással egybekötött üléseket tart, ünnepi alkalommal a templomban mint női énekkar emeli a buzgóságot Szegényeket segítve, gyermekeket felruház, konfirmandusokat imakönyvekkel és új-testamentumokkal ajándékoz meg. Húsz év alatt több mint ezer forint lett ezen célokra felhasználva.

Ifjúsági egyletünk (férfiakar tagjai, iparosok, kereskedők, földművesek és hivatalnokok) az 1894-ik évi reformáció ünnepén alakult, kezdetben minden csütörtökön, a jelen évben minden vasárnap este tartja összejövetelét. Ezredévi emlékül kinyomatta Gáncs Jenő lelkésznek «Az én hitvallásom» című hitelesítő könyvét, melyet úgy a tagoknak mint a szórványban élő 28 községben lakó híveinknek ajándékol megküldött és a «házi áldás» című képet is a családok számára több példányban elárusította. Könyvtárunk 200 kötetet számlál. 1895-ben a következő felolvasásokat tartottam: 1. A polgári házasságról. 2. A kulturharczról. 3. A testvér reform. egyházhoz való jó viszonyunkról. 4. A bibliai társulatokról. 5. A pápaság viszonya az államokhoz. 6. Természeti törvény a szellem világában. 7. Luther és az egyesült erő. 8. A kisipar megmentése társulás által. 9. A gőz- és a villanyerő. 10. Advent. 1896. évi felolvasások: 1. A hitvallásról. 2. Az egyház függetlensége. 3. A magyar szabadság nemzeti ünnepe márczius 15. 4. Házi áldás. 5. A mise. 6. A feltámadás. 7. Püspökeink (jellemrajz). 8. A protestantismus és 1848. 9. A jó egészség és a jó kenyér. 10. Gyógyítás vízzel és napsugárral. 11. A Röntgen-sugarakról. 12. Május 3-án az ezredévről azt fejtegettem: Mit hoztak ősünk Ázsiából? 1. fegyvert, 2. nyelvet, 4. hűséget. (Az első részben a hadi szerencsét, 2-ban hogy nyelvében él a nemzet (nincs igaza Vambérynek), a 3-ik részben hogy, a minő hűséggel viseltettek az ősök a Magyarok Istenéhez, olyan nagy legyen hitünk, vallásszeretetünk, Jézus evangéliumához való ragaszkodásunk. Május 10-re már betanultuk Sántha K. énekét: Áldás hála és dicsőség!

GÁNC S JENŐ,
székesfehérvári ev. lelkész

E) A MEZŐBERÉNYI IFJÚSÁGI EGYLETRŐL

HAT évvel ezelőtt foglaltam el állásomat ez egyházközségben s mindjárt kezdtem afelől gondolkoztam: hogy lehetne első sorban a serdülő ifjúságot a vasárnapi korcsmázástól elvonni s nemes szórakozás által annak romboló hatásától megszabadítani.

Az egyháztanács figyelmét hívtam fel e mindjobban elharpódzó szomorú jelenségre s fölkértem a tanító urakat is, hogy hatáskörükben annak megszüntetése végett kövessenek el mindent; nem tagadhatom, az említett tényezők részéről sok jóakarrattal találkoztam, de a helyzet javulásának semmi jele sem mutatkozott. Az egyik tanító úrral, mint a közegészségügyi bizottság tagja nem szüntem meg sürgetni a községhez közel egy alkalmas helynek a befásíttatását — az volt ugyanis a gondolatunk, hogy majd itt az ifjúság kellemes és ártatlanabb szórakozásra talál legalább az év nagy részében, a téli időszakra pedig majd gondoskodunk hasznos olvasmányokról. Sürgetésünk minden eredmény nélkül hangzott el.

A kedvetlenítő körülmények között is folyvást éreztem, hogy nekem tennem kell valamit s munkához láttam. A földművesek olvasókörének helyiségében fölolvasások tartásához fogtam, ezt akarván fölhasználni a közönség megadóztatására egy ifjúsági könyvtár létesítése végett; gondoltam arra is, hogy ily módon egyúttal alkalmat veszek magamnak a felnőttek között a hasznos ösmeretek s különösen a vallásos eszmék terjesztésére.

A közönség anyagi áldozatát illetőleg csak krajczárokról volt szó s mégis az érdeklődés a középszerűség színvonalán is alul maradt. Tudtam azonban annyira menni, hogy a Hornyánszky czégtől hozathattam vagy 40 művet s ezzel az ifjúsági könyvtár alapját megvethettem.

Három éve aztán fölhívtam az iskolahagyott serdülő ifjúságot, hogy alakítsunk egy ifjúsági egyesületet avégből, hogy vasárnap délután 4 órakor az iskolateremben összegyülekezvén, a «Kis Tükör», vallásos iratok és más hasznos művek olvasása és az én szabad előadásaim, éneklés és szavalás által nemes szórakozásban töltsük az időt.

Az ifjúsági egyletnek számosan lettek tagjai, inkább olyan vasárnapi iskola volt ez; az egylet elnevezést azért vettem föl, hogy hátha ez az ifjúság ambícióját növelné. Irott alapszabályt azonban nem adtam, csak szóval kötöttem lelkükre, hogy mihez kell tartani magukat.

Egy darabig kedvezően mentek a dolgok, sőt egy ünnepélyes előadást is tartottunk a könyvtár javára, mely azonban a részvétlenség miatt keveset jövedelmezett. Talán e részvétlenség csappantotta meg az ifjúság buzgótságát is, mert a tagok mind-egyre jobban fogytak. Mellékesen megemlítem, hogy én lelkiüs-

meretesen vettem a dolgot, bár reám nézve nagy fáradsággal járt. Sok vasárnap megtörtént, hogy délelőtt prédikálván, aztán déli 12 óráig a presbyteri gyűlésen elnököltem, délután 2 órakor a templomban bibliát magyaráztam, 4 órától 6-ig pedig az ifjúsági egyletben voltam egész lélekkel elfoglalva. Bármilyen kevesen voltak, megtartottam az összejövetelt, de bizony fájdalom a hűség munkája minden különösebb jutalma nélkül.

A múlt év őszén az egyházpolitikai törvények, némely rossz-akaratú egyháztagok izgatása következtében olyan kártékonyan kezdtek éreztetni hatásukat, hogy az ez elleni küzdelem összes lelki erőmet igénybe vette, s az iparos tanoncok vallásos oktatása, a fölállított polgári iskola néhány növendékének és a korfirmándusoknak tanítása mellett nem tagadom, nem volt elég energiám harcolni az ifjúsági egyletért.

Ez ügyet mindazáltal nem ejtettem el, a könyvek osztogatását magam teljesítettem s annyit örvendetesen tapasztaltam, hogy az olvasási kedv folyvást csak fokozódott.

Ma már kedvezőbb viszonyok lévén, ősszel az egyleti életet ismét megnyitom Isten segédelméből, s a mit tehetek megteszek a vallásos erkölcsi élet ápolására az ifjúság körében.

ILLYÉS ENDRE,
mezőberényi ev. ref. lelkész.

F) PÁR SZÓ A MAKÓI EGYHÁZ KÖRÉBEN FOLYTATOTT BELMISSIOI MUNKÁRÓL

CSAKIS a történelmi hűségre való tekintetből — és minden dicsekvés kerülésével — van szerencsém tudatni: hogy a makói ref. egyház újbátori részén (hol én lelkészkedem) 1894-ben megalakult az egyházi (földműves) daltársulat, mely minden ünnepen gyönyörködteti és buzdítja hívenket — szép énekével.

Általában oda irányítja törekvését, hogy sok tekintetben elhanyagolt és elferdült egyházi éneklésünket lassankint megjavítsa.

Múlt hó 19-én pedig hosszas előkészület után sikerült a ref. egyházi nőegyletet létre hozni. Mivel népünk igen fősvény, tartunk minden oly alkalomtól, a hol adakozni kell: mindössze 40 tagot sikerült összehoznunk. A «Jövel szent Lélek» el-éneklése után imádságot tartottam, majd a lehető legnépesebb modorban — folyvást hivatkozva a budapesti «Lorántffy Zsuzsanna»-egyletre — előadtam az Úrnapon a ref. nők hivatását, s az általam tervezett alapszabályt magyaráztam meg. Ez alapszabályt az egyháztanács január 22-ki gyűlésén elfogadta, a ref. nőegyletet a saját organumának elősmerte, meghagyván, hogy az egylet működéséről minden évben jelentést tegyen a

presbyteriumnak. Az egylet célja: 1. a tiszta ev. ref. vallássóságot, egyháziasságot a családokban terjeszteni (házi isteni tisztelet, bibliaolvasás); 2. a jótékonytságot a nyomorral küzdők, árvák, betegek iránt gyakorolni. Itt beletettem a tervembe ezt a szót is, hogy: «felekezeti különbség nélkül» (s ennek igen jó hasznát vettük már is). Tagsági díj nincs. Minden hónap első vasárnapján közgyűlést tart az egylet, mely énekekkel, imával nyit-tatik meg, s minden ily alkalommal a célnak megfelelő értekezésnek kell tartatni. A kevés számú tagokból álló választmány intézi az egylet ügyeit. Tagsági díj helyett minden közgyűlésen adakoznak a tagok, s ebből már egy kis összegünk van a takarékpénztárban. A tagok száma 40. Remélhető, hogy többen is lesznek, bár az is bizonyos, hogy némely rosszakarató egyháztagoknak ez a mozgalom sehogy sem tetszik. Nehéz az intelligens osztály segítsége nélkül a földművesekkel valamire menni. Terjedelmes városunk újvárosi részén pedig — a belhivatalnokok nejein kívül — művelt osztálybeli családok nem laknak.

Mindazáltal van reményem hozzá, hogy megyünk valamire. A február 2-iki gyűlésen Lorántffy Zsuzsánnáról tartottam előadást, bemutatván a nevezett arcképét is stb.

Jó volna egy füzetet írni a jelesebb ref. nőkről (Lorántffy Zs., Bethlen Kata, Pálóczy Horváth Mária stb., ennek nagy haszna lenne). Sajnos! Én már ily mű megírására nem vagyok alkalmas. A ker. ifjúsági egylet alakítására is megindítottam az akciózt.

CSÉCSI MIKLÓS,
makói ref. lelkész.

G) IFJÚSÁGI EGYLET TÜRKÖSÖN.

A mi «Evangelikus Ifjúsági Egyesületünk» evangéliumi jellegű. Célja: a vallás-erkölcsi szellem és a közmívelődés terjesztése, az ifjúságnak az erkölcsi romlottságtól való megőrzése. Advent I-ső vasárnapjától kezdődőleg husvét utáni I-ső vasárnapig hetenként kétszer s azután vasárnap délutánonként tartja összejöveteleit. Hatvanhat tagja van. Közlöm egyúttal a hétfalusi járás főszolgabírójához az összejövetelek engedélyezése tárgyában 1887. nov. 22-én 227/1887. sz. a. küldött megkeresvényünket.

Másolat. — 227/1887. sz. Tekintetes Főszolgabíró Úr! Az ifjúság között nemcsak községünkben, hanem másutt is gyakran előforduló szomorú példák-ból szerzett tapasztalatok nyomán egyházközségünk tanácsa elengedhetlen kötelességének ismerte a helyi ág. h. ev. egyházhoz tartozó ifjúságot szigorúbb felügyelet alá venni, lelkiismeretesebb gondozásban részesíteni; hasznos ismer-

reték szerzésére és önképzésre való alkalom nyújtása által lassanként nemesebb szórakozáshoz szoktatni, a józan és tisztességes életet megkedveltetni, az istenfélelem és tiszta erkölcsiség érzelmeit bennök táplálni és erősíteni, hogy így a felsőbbiséget tisztelni tanulja. a törvénynek és rendeleteknek engedelmeskedjék, — s a koronként rendezendő felolvasások, szavalatok, dalestélyek s más műkedvelői előadások által hasznos, mulattató szórakozásban részesítettven, végre-valahára vadságát és nerverségét levetkezze és ne találja többé örömét az eddigi szilaj rakoncátlankodásokban, bűnös kedvtelésekben!

E czélból a felnőtt — már konfirmáltatott — ifjúság egy társasággá alakítottatott ily czím alatt: «Evangélikus Ifjúsági Egylet». Összejöveleteit hetenként kétszer-háromszor az alatt írt lelkész és a tanítók felügyelete alatt advent I. vasárnapjától kezdődőleg husvét utáni I. vasárnapig s azután csak vasárnap délutánonként, a Főutczában az 557. hsz. a. levő, az állami iskola tulajdonát képező helyiségben szándékszik megtartani az estvéli órákban 6—8-ig. vasárnap délutánonként 3—6-ig.

Midőn e körülményt a tekintetes Főszolgabíró úrnak becses tudomására juttatni szerencsések vagyunk: egyszersmind tisztelettel kérjük ezen — úgy az egyház-, mint a politikai község jól felfogott érdekében tett — igen fontos és figyelemre méltó intézkedésünknek jóváhagyását, illetőleg: az összejöveletek engedélyezését! — Türkös, 1887. november 22. — Az ág. hitv. ev. egyháztanács nevében: Szmik Gábor s. k. felügyelő, Deák Sándor s. k. lelkész.

DEÁK SÁNDOR,
türkösí ág. ev. lelkész.

H) LORÁNTFFY ZSUZSANNA-EGYLET ALAPSZABÁLYAINAK FŐBB PONTJAI.

I. Szakasz. Az egylet czíme, czélja és eszközei.

1. §. Czím és székhely.

Az egylet czíme: Lorántffy Zsuzsanna-egylet. Székhelye: Budapest.

2. §. Az egylet czélja:

Az egylet czélja a keresztyén könyörülő szeretet gyakorlása és a keresztyén erkölcsi élet felvirágoztatása, különösen a nők között.

3. §. Eszközök.

Az egylet czéljának elérésére szolgálnak:

1. az egylet jövedelmei;

2. az egylet tagjai által varrott vagy készített ruhák és élelmiszerek kiosztása;

3. a szegények meglátogatása;
4. jóra való, evangéliumi szellemű irodalmi művek elajándékozása, esetleg kiadása;
5. felolvasások tartása, különösen nők részére;
6. az egyesület által szervezendő női énekkar;
7. a családok erkölcsi életének megóvására teendő intézkedések társadalmi úton.

II. Szakasz. Az egylet tagjai.

4. §. A tagokról általában:

Az egylet tagjává lehet mindenki, a ki a Jézus Krisztust Megváltójának tartja s az üdvözítő parancsolatainak teljesítésére komolyan törekszik. Férfiak azonban csak alapító vagy pártfogó tagok lehetnek.

5. §. A tagok minősége és kötelezettségei.

A tagok négyfélék, úgymint:

- a) alapító tagok, a kik az egylet pénztárába egyszer s mindenkorra legalább 200 koronát fizetnek;
- b) pártfogó tagok, a kik évenként legalább 20 koronát fizetnek;
- c) rendes tagok, a kik évenként legalább 4 koronát fizetnek és
- d) pártoló tagok, a kik évenként legalább 1 koronát fizetnek.

A tagok kötelesek az önként elvállalt munkát végezni, tagsági díjaikat pontosan befizetni s örködni, hogy az egyesület komoly, határozott keresztyén szellemben vezettessék. A tagsági kötelezettség 3 évre terjed.

6. §. A tagok jogai:

A tagok általában a közgyűlésen tanácskozási és szavazati joggal bírnak, de csak az alapító, pártfogó és rendes tagok választhatók.

I) A BUDAPESTI REF. IFJ. EGYLET ALAPSZABÁLYAINAK FŐBB PONTJAI.

1. §. Cím:

«Református ifjúsági egyesület».

2. §. Az egyesület alapja:

Istennek a Jézus Krisztusban kijelentett szeretete.

3. §. Az egyesület célja:

A valláserkölcsei élet ápolása.

4. §. A cél elérésére szolgáló eszközök:

- a) a szentírás, különösen az újszövetség olvasása;
- b) önképzés vallásos szellemben;
- c) könyvtár és lapok;
- d) a keresztyén szeretet gyakorlása vallási és nemzetiségi különbség nélkül;
- e) tagsági díjak és önkéntes adományok.

J) KIVONAT A «KÉK KERESZT»-EGYLET ALAPSZABÁLYAIBÓL.

1. Az egylet, előadások tartása és iratok terjesztése által küzd a szesz italokkal elkövetett visszaélések ellen; a szesz italok mértékletes élvezetét azonban nem kárhoztatja.

2. Az egylet az iszákosok megmentésére az Isten igéjét tartja leghathatósabb eszköznek; egyházi tekintetben semleges alapon áll és a politikát teljesen kizárja a maga köréből.

3. Az egylet tagjai úgy férfiak, mint nők lehetnek, a kik vagy azért lépnek be az egyletbe, hogy megmeneküljenek az iszákos élettől, vagy azért, hogy megőrizték magukat az iszákosság veszélyétől, vagy végre azért, hogy segédkezzenek az iszákosság áldozatai közötti mentőmunkában. Ezek *pártoló*, illetőleg *rendes* tagoknak nevezetnek és nem élnek semmiféle szesz italal. Vannak azután még *pártfogó* tagok is, a kik évenként adományokkal segítik az egyletet, de nem kötelezik magokat a szesz italoktól való teljes tartózkodásra.

4. A magyarországi «kék kereszt»-egyletek együttvéve egy magyar «kék kereszt»-egylet szövetkezetet alkotnak, a melynek élén a *központi bizottság* áll. (Székhelye: Budapest, Városmajor-utca 48.)

K) AZ EVANGÉLIUMI SZÖVETSÉG ALAPELVEI.

1. Az evangéliumi szövetségnek tagja lehet mindenki, a ki igazán hisz a megfeszített és feltámadott Krisztusban s az Úr Jézus akarata szerint törekszik élni, feddhetetlenül tartván magát a világi bűnöktől.

2. A szövetség ügyeit az elnök, alelnök (a ki a pénztárt is ellenőrzi), a titkár (a ki a pénztárt is kezeli), továbbá legalább hat választmányi tag vezeti.

3. A szövetség célja a magyar evangéliumi (lutheránus és kálvinista) egyházak felvirágoztatása, az Isten országának és az evangéliumi igazságoknak szóval és írásban terjesztése, ifjúsági egyesületek, szeretet-egyesületek és mértékletességi egyesületek alapítása és fentartása által.

4. A tagok tehetségükhöz mérten minden évben adakoznak a szövetség céljaira s igyekeznek lakóhelyükön is, máshol is tagokat gyűjteni, a kik a szövetség céljainak komoly megvalósítására törekszenek.

5. A szövetség tagjai időnként vallásos összejöveleteket és tanácskozásokat tartanak, valamely keresztyén munkatérén munkálkodnak, házaikban, lehetőleg naponként családi áhítatot tartanak.

Fájdalom, sokan vannak, a kikre el lehet mondani, a mit Macaulay egy angol államférfiúról mondott: Jó protestáns, de rossz keresztyén. Azonban még olyanok is vannak, a kik nem jó keresztyének ugyan, de — rossz protestánsok is. Különböztetve, a ki rossz keresztyén, az rossz protestáns is.

A bibliának némely részét következetesen rosszul magyarázzák az emberek. Pl. azt szokták mondani, hogy az Isten a munkát *átok* gyanánt adta, de az áldássá változott. Dehogy! Az Isten áldásul adta a munkát s az első pár embert azzal biztatta meg, hogy *művelje* (I. Móz. II., 15. v.) a kertet, tehát hogy munkálkodjék. Csak a bűn után lett átokká az — Isten nélküli — munka. Térjünk csak Istenhez, majd megint áldássá változik. Azt is szokták mondani, hogy e szózat: legyetek tökéletesek, azt jelenti, hogy az Úr Jézus a minden tekintetben való tökéletességet, mint elérhetetlen, de mindig ösztönző czélt tűzte ki az ember elé! Dehogy! Az Úr Jézus ama szavaival egyszerűen arra intett bennünket, hogy: szeretetünk olyan isteni tökéletességgel bírjon, mint az Isten szeretete, a ki, még az ő kegyelmét megvető s ép azért kárhozatba süllyedő gonoszokkal is közöl valami áldást (pl. napsugarat meg esőt ad nekik). Olvassuk csak el figyelmesen: Máté V., 43—48. verseit, majd meggyőződünk erről. Vannak, a kik e mondást: Engedjétek hozzám jönni a kis gyermekeket, mert *ilyeneké* a mennyek országa, úgy értelmezik, hogy ártatlanoké a mennyország s a gyermekek is ártatlanok. Ámde az Úr Jézus a gyermekek alázatosságára czélt, a mint Máté XVIII., 4. v. mutatja. Vannak olyan szerencsétlen s szánandó hitetlenek, a kik azt mondják, hogy az Úr Jézus csak *szellemileg* támadt fel. Hiszen szellemileg meg sem halt. Vigyázzon, a ki a bibliát magyarázza, kérje az Úr megvilágosító Lelkét s kérje ki tapasztalt, tanult és hívő lelkek véleményét: másképp eltéved.

«A Krisztus nem volt tökéletes», mondá egy zsidó rabbi, «mert a kánai menyegzőben édes anyját kéréseivel határozottan elutasította s azután is mindig keményen bánt vele.» Ép ez is mutatja, hogy a Krisztus Isten volt, mert meg kellett mutatnia az ő teljes pártatlanságát s hogy az ő isteni dolgaiba senkinek sincs beleszólása. Valóban vigasztaló tudni azt, hogy ha mindenhol van is, az Isten országában, a Krisztusnál nincs helye a — protekciónak.

«A zsidóknak sok a bűne», azt mondják sokan. De hát a névleges keresztyének jobbak-e náluk? És az evangéliumi keresztyén-ség áldásait éreztetik-e velök? Csak tegyük életünkkel bizonyosságot az isteni irgalmasságban és szentségben bővölködő Krisztusról: majd a zsidók is megtérnek Ő hozzát.

BEFEJEZES.

E befejező cikkben ki akarom egészíteni azt, a mit t. munkatársaim írtak. Először is megemlítem, hogy az egyház-építés nagy munkájában sokan buzgólkodnak, sokkal többen, mint a mennyien munkájokról jelentést tettek. Kiemeljük itt a biblia és vallásos iratok terjesztésének munkáját. A brit- és skót biblia-társulatok, az angol tractatus, a magyar prot. irodalmi társulat s a Luther-társulat ezer meg ezer jó olvasmányt visznek a magyar családok körébe. E helyen nem ajánlhatjuk eléggé Kutas barátunk módszerét. **A jó könyveket, naptárakat s lapokat helyébe kell vinni az embereknek.** Ha minden lelkész állít e cél megvalósítására egy jóra való embert gyülekezetében, hamarosan szép eredményt érünk el. Igazán, Columbus tojása az egész s ép azért bűnös könnyelműséget követ el az, a ki ez üdvös eljárást meg nem valósítja.

Megemlíthetem továbbá, hogy vallásos felolvasások is tartanak az említett helyeken kívül: Budapesten, Kolozsvárt, Nyíregyházán, Gyomán, Kunhegyesen, Tiszaroffon, Tengődön stb. Evangéliumi ifj. egyletek az említett helyeken kívül vannak: Budapesten (2), Nagykállóban, Magyar-Soókon, Pozsonyban, Pinkafőn, Békésen stb.*

Evangéliumi nőegyletek az említett helyeken kívül vannak Budapesten (Tabitha-egylet, Lorántffy Zsuzsánna-egylet, német ref. nőegylet, budai ref. nőegylet, a skót missió vasárnapi egylete), Pápán, Hódmező-Vásárhelyt, Vönöczkőn stb.

Menhelyek vagy árvaházak: Budapesten (2), Rozsnyón stb. Debreczenben most állítanak minden városrészben egyet-egyet, Kolozsvárt a lelkészárva részére állítanak, Budapesten pedig a nagypénteki ref. társaság az elzüllött gyermekeknek készül menhelyet építeni.

Confirmandusok egylete van az említett helyen kívül: Alcsuthon, Lepsényben s tényleg, bár minden szervezés nélkül, van a budapesti ref. gymnasium körében is.

* E helyen felhívjuk a Budapestre jövő ifjakat, hogy a mennyiben jóra való társaságot keresnek, e mű szerkesztőjénél (Budapest, Városmajor-utca 48, vagy a ref. theológián minden esütőtől este fél 8-kor) jelentkezzenek. A szülők pedig fiaikat, akár tanulókat, akár katonákat, akár iparosokat vagy kereskedőket, küldjék hozzám. Megjegyzem egyúttal, hogy levélben szívesen adok felvilágosítást annak, a ki valamely jó munkát ohajtana kezdeni.
Szerk.

Vasárnapi bibliai iskolák vannak: Budapesten, Lőcsén, Locsmándon stb.

Ezzel rátérhetek az Új Óramutató cikkeinek kiegészítésére. Természetesen oly sok a teendők, hogy igen sok tennivalóra csak röviden utalhatok.

1. Mindenekelőtt néhány szót még egyházunk anyagi viszonyairól kell szólnom. Ferenczy Gyula cikke rámutat egy nagy bajunkra, de talán még nagyobb bajunk, hogy a hívek anyagi viszonyaival nem törődünk s azok gazdasági bajait orvosolni nem törekszünk. Itt vár már szép feladat a világiakra, a kiknek utána kellene járni a nép anyagi bajainak s gondoskodniok arról, hogy a protestáns hívek számára minél több biztoso forrás nyitassék. Sok helyen a protestáns nép anyagilag pusztuló félben van, még sem gondoskodik senki arról, hogy a nép valami új keresetforrást kapjon. Valóban világi előkelőségeink sok hibát követtek el e tekintetben s itt az ideje, hogy mulasztásaikat helyrehozzák. Még oly helyeken is, ahol a nép, ha nem is kényelemben, de tisztességes szegénységben él, mily sokat lehetne tenni s kellene tenni alkalmas mellékkeresetek biztosításával. Gyümölcstermelés, méh-, selyemtenyésztés, házi ipar stb. mily kevésbé lettek még általánosítva! Népünk mily sok hasznos időt pazarol el még. Ha pénze van: akkor megőrizni nem tudja s az egyszerű szadai ref. lelkész példája megmutathatná, hogy a szövetkezetek mily sokat tehetnek. A magyar ember azzal teszi magát tönkre, hogy mihelyt egy kis deficitje van, azonnal adósságot és pedig vészthozó adósságot csinál. Az Isten szerelmére, lássanak már hozzá művelt világiaink s ne hanyagolják el szegény népünket, hanem vezessék, oktassák s a szívtelen uzsorások meg az okszerűtlen gazdálkodás körmeiből szabadítsák ki. A lelkészek és tanítók e tekintetben annyiban hibáztak, a mennyiben saját bajaikról szóltak csak s nagyon természetesen sokakat a szerénység tartott vissza, hogy kiáltsanak. El is értek szerencsésen a lelkészek a 600—800 frt, a tanítók 300—400 frt minimumig, a mi bizony nyomoruságos minimum. Tárják fel és hányják-vessék meg azért értekezleteken és gyűléseken a nép anyagi bajait, nyissák fel a világiak szemeit, hogy ezek folytonosan foglalkozzanak az egyház bajaival s majd ha *ha virágzó lesz a protestáns nép anyagi helyzete*, akkor ez lesz a mindennél biztosabb alapja a *lelkészek és tanítók anyagi jólétének is*.

2. Ezzel lényegesen összefügg: a *socialismus tiltásai elleni védekezés*. Ez is az igazi keresztyén belmissió feladata. Nem kell a socialismust úgy kicsinyelni. Sokak gondolatában ott van az már, ha tettekben még nem igen nyilvánult is. Pedig azokban is nyilvánult már haragjának egész erejével. Legbiztosabb orvosi szerelene: a rendezett anyagi viszonyok és az Isten helyes ismerete, a mi csak az evangélium által szerezhető meg.

3. Az anyagi ügyek tárgyalása során említjük meg azt is, hogy mily nagy szükség volna: *egy központi bekezdési épületre Budapesten*. Nem kellene egyéb, csak egynéhány szoba és apróbb terem a földszinten a különféle egyesületek összejövételei számára helyiségül s a külföldről meg Magyarország különböző részeiről a fővárosba érkező protestánsok találkozási helyéül, továbbá az emeleten egy óriási templomszerű nagy terem, karzattal és csinos toronnyal ellátva. E teremben lehetne rendes isteni tiszteletet tartani, továbbá gyermek isteni tiszteleteket, vallásos és zene meg szavallati estélyeket. Megjegyzem, hogy e teremben *otthon található a szegény hontalan református zsinat is annak idején*. Mily pezsgő egyházi életet lehetne létesíteni Budapesten egy ily épülettel. És atyámfiai, ne legyünk szűklátókörűek és szűkkeblűek. Gondoljuk meg, hogy mily sok bűn árad ki a fővárosból — épen az erőteljes evangéliumi élet híján — az ország minden részébe. Épen azért arról kellene gondoskodnunk, hogy jóra való s az erkölcsiséget erősítő hatások is áradjanak ki. Két evangéliumi szellemű egyesületünk: Lorántffy Zsuzsanna-egylet (pénztárosa: Szűcs Farkasné, Pipa-utca 23), továbbá a ref. ifj. egylet (pénztárosa: Hamar István, Kálvintér 7) gyűjt e célra. Adakozzék és gyűjtsön e szent célra mindenki, mert bizony egy ily épület áldásaiban kamatostul visszanyeri pénzét. Ugyan szegélyük el már magunkat ama külföldiek előtt, a kik, a mikor hallottak e tervről, elismerték, hogy egy ily épület valóságos Archimedes-pont lehet, a melyből az egész Magyarországot evangéliumivá lehet tenni s adakoztak e célra. A ki egyébiránt bővebb felvilágosítást akar ez épület tervéről, céljairól, az forduljon e mű szerkesztőjéhez (Városmajor-utca 48). Ha minden prot. gyülekezet s minden vagyonos protestáns ember ad valamit, nemsokára lesz az evangéliumi protestánsoknak egy szép otthonuk Budapesten. Azokat, a kik e sorokat olvassák, nagyon kérjük, vegyék fontolóra: Jakab IV., 17. versét.

4. De Budapestnek s az evangélium híveinek nemcsak egy ilyen épület emelésére kellene szövetkezniök, hanem egy *napi lap* kiadására is. Itt természetesen először is a hitetlenséget kell legyőznünk. A mikor a *napi lap* eszméjét felvetették, mindig az volt a kérdés: melyik politikai párthoz szegődik. «Egyikhez sem», volt a felelet. «Nos tehát, akkor nem lehet fentartani.» Sokan attól is félték, hogy egy ilyen lap valami «protestáns néppárt» alakulására vezetne. A dolog előttünk egészen világos. *Napi lapra nem politikai szempontból, különösen nem protestáns néppárt alakítása szempontjából van szükség, hanem erkölcsi szempontból.* A társadalom beteg s világgyőző erőket kellene belé vinni. «Minden nap» s nemcsak hetenként, a mint már eddig is teszik evangéliumi lapjaink. Oh nagyon érdekessé lehetne tenni ily lapot! A politikai életéről is hozna szemlét, sőt határozott véleményt is nyilvánít-

hatna, de nem a pártpolitika szempontjából. Legjobb itt elméletek helyett példára hivatkozni. Az egyházpolitikai mozgalmat a mi lapunk támogatta volna, mert az új törvények az öntudatosság erősítésére s az igaz, élettelijes vallásosság felélesztésére alkalmasak. Azt pedig, hogy Ős Budavárát a kiállításal kapcsolatba hozták, megtámadtuk volna. Viszont az ultramontán sajtónak, a mely oly sokat erkölcsbiróskodott e tekintetben, megmutattuk volna, hogy a coelibatus is hoz annyi szégyent az emberiségre, mint Ős Budavára. Ausztria túlkapásaival szemben minden jóigyekezetet pártolnánk, ámbár az a meggyőződésünk, hogy az elszakadás Ausztriától az Éden kertjét egyáltalán nem varázsolná közénk. Különösen szívünkön hordoznók a protestáns lelkészek, tanárok és tanítók, egyházak és intézetek bajait. Gazdasági tekintetben óvakodnánk minden egyoldalúságtól is, de az osztályok elleni izgatástól is. Cikkeinket általában mindenkivel szemben az igazság és szeretet, valamint a tisztesség szelleme lengené át. Lapunk alapgondolata ez lenne: a magyar népnek központi hivatása van Közép-Európában s e hivatását csak az evangélium erői által megnemesítve töltheti be. Ily dicső alapgondolat köré érdemes volna csoportosulni. S a mi lapunk beszélyeit is, híreit is, kis hirdetéseit is minden családapa bátran adhatná neje és leányai kezébe. Ha pedig a férfiak erre azt mondják, hogy ők meg jobb szeretik ám a divatos, ledér elbeszéléseket: gondolják meg, hogy *nagy dolgok vannak koczánk*. Az ultramontanizmus és liberalizmus ellentéte kezd nálunk is főkérdéssé lenni. Az ultramontanizmus úgy lép fel, mint a hűtlenül elhagyott keresztyénség képviselője. Nem volna-e helyes minden lépten-nyomon kimutatni, hogy a szabadelvűség, ha becsületes, az igazi, egyszerű evangéliummal nemcsak nem ellenkezik, hanem ép az evangélium ad a szabadelvűségnek is elégséges erkölcsi erőt. Mi az evangélium nevében nem egy pártot akarunk alkotni, hanem *minden* pártra hatást gyakorolni s minden pártban keresni barátokat az evangéliumi szentség, testvériség, szeretet és igazságnak.

5. Feltétlenül szükséges lenne: *egy evangéliumi belmissiói egyesület felállítása*. Erre mindenekelőtt egy 100,000 frtnyi alapot kellene gyűjteni, ennek kamataiból egy titkárt s néhány segédet állítani, a kik aztán lehetőleg az ország minden gyülekezetében alakítanának fiókegyleteket. E fiókegyletek végeznék az illető helyen vallásos összejövetelekkel, vallásos iratok terjesztésével, ifj. egyletekkel a belmissiói munkát s jövedelmeik néhány percentjét beszolgáltatnák a központba. Csak ily módon lehet hatalmas és igazán országos egyesületet alkotni. A «Kis Tükör» cz. evangéliumi lap olvasói által alapított evangéliumi szövetség jó alapot szolgáltatna egy ily belmissiói, élettelijes egyesület alkotására. Sokan azt a badarságot találták ki az evangéliumi szövetség ellen, hogy annak minden tagja prédikátor akar lenni. Ugyan ki gon-

dolna ilyen képtelenségre? Hanem az evangéliumi szövetség minden tagja akar valamit tenni az Isten országa terjesztésére, s ki az, a ki ne tehetne? A lelkészek hát álljanak a mozgalom élére s örüljenek, hogy a vallásos iratok terjesztése, a tagok gondozása s hívogatása, az ifjúság óvása, a nyomorultak segédelmezése körül, nem egyedül s elhagyottan fáradoznak.

A ki az evangéliumi szövetség tagja akar lenni, forduljon Kecskeméthy István theol. tanárhoz, a «Kis Tükör» szerkesztőjéhez (Kolozsvár).

6. *Külmissziói társaságra* is szükség lenne, de ehhez előbb az alapokat kell lerakni. Istennek legyen hála, e tekintetben is ébredzünk már. Majd minden lap közöl külmissziói cikkeket. Scholcz ágfalvai lelkész külön külmissziói lapot ad ki. Misszionáriusok jönnek az országba, a kik megmutatják, hogy az evangéliumi misszió lényegesen és előnyösen különbözik a pápista felületes missziótól is, még a keresztyén nevet viselő európai pogányok működésétől is. Menjünk ez úton tovább. Tartsunk magunk is előadásokat az evangélium terjedéséről s gyűjtsünk adományokat a pogányok térítésére. Bizony, ha csak egy hittérítőt tudnánk is kiküldeni a Krisztus nevében, ha ez egyszer visszatérne s bejárná az országot, többet tenne, mint ezer szép prédikáció.

7. Nagyon természetes, ha külmisszióra gondolunk, akkor a *jövendő lelkipásztorokat* kellene első sorban igazi keresztyén és gyakorlatias szellemben nevelnünk. Nem isagogicával kellene kezdeni a tanítást a theológiákon, hanem magyar prot. egyháztörténelemmel és bibliamagyarázattal a magyar fordítás alapján, mert a mai rendszer mellett az egész tudományosnak látszó oktatás a levegőben függ. Nem egy csomó elmélettel kellene megtönni az ifjak fejét, hanem a tudományos képzés mellett be kellene vezetni az ifjakat az igazi lelkészi teendőkbe. Micsoda abnormitás az, hogy minden pályára *gyakorlatilag* is készítenek elő, csak épen az evangéliumi lelkészt nem készítik gyakorlatilag! Az ifjak mindent megismernek, a mi jót s rosszat — s különösen rosszat — a bibliáról összeírtak, de imádkozni, prédikálni, embereket ismerni s embereket a Krisztushoz vezérelni: ezt nem tanulják meg. Így lesznek aztán hivatalnokok, esetleg jó hivatalnokok, de nem apostoli buzgalmű lelkipásztorok.

8. A fentebbiekből következik az is, hogy a most már működő lelkészeknek egy nem nagyon terjedelmes, tudományos háttérrel bíró, de azért *gyakorlatias bibliamagyarázati* művet kellene rendelkezésükre bocsátani. Erre nézve kérem a lelkész urak véleményét. Az a kérdés: a gazdagabb lelkészek megrendelik-e, s a szegényebb egyházak részére a világi gondnok és tanácsbíró urakkal megrendeltetik-e? A mű oly olcsó lesz, a milyen olcsó csak lehet. A kérdés egyelőre az: pártolják-e elegenden az eszmét?

9. Addig is, míg ez meglesz, nagyon jó lenne, ha a *reggeli*

könyörgések, sőt a *vasárnapi isteni tiszteletek* alkalmával néhány szép bibliai verset a lelkészek felolvasnának s reggeli könyörgés után a tanító urak az énekverset végig énekelnék. A vasárnapi isteni tiszteletek alkalmával az első ének, előíma s bibliaolvasás után a prédikáció előtt még egyet kellene énekeltetni. Az imádságok úgyis nagyon hosszadalmasak; azokat meg lehetne rövidíteni.

10. Így lehetne bevinni a családokba is a biblia tiszteletét s a *családi áhitatot* meg az ételnél való könyörgést feleleveníteni. Csakhogy ha ezt a köznépnek ajánljuk, a műveltek ne töltsék kártyázással az időt. Előkelő családok inkább keresztyén salonokat rendezhetnének be, hol zene, ének, vidám beszélgetés, étkezés után áhitat zárná be az együttlétet.

11. Így lehetne szó a *vasárnap megszenteléséről* is. Püspökeink és főgondnokaink szólaljanak fel e tárgyban a felsőházban. Ne tűrjék, hogy az állami hivatalok mennek elő rossz példával. A pálinkás boltok sem szükségesek egész vasárnap a nép élmezőjére nézve. Ezeket be kellene csukatni, mert megmérgezik a szegényeket.

12. Általában a *mulatozásban* mértéket kellene tartanunk. Az egész éjjel tartó mulatozások nem valók keresztyén embernek. A jótékonycélú mulatságok is csak a hiúságot s az élvezetvágyat növelik s a mi a főbaj, az ügy iránti nemes érdeklődést előlik. Ismerek egyesületeket, a melyek nagy mulatságokat tartanak, de a *cél megvalósítására semmit sem tesznek*. Nem akarok én egyeseket megítélni, de vajjon a közgondolkozást nem az vezet-e e tekintetben: A cél szentesíti az eszközöket? És evangéliumi elv-e ez?

13. Különben is annyi okos mulatság van, mint: az uszás, kirándulás, torna, zene s egy sereg tisztességes játék. Különösen kiemeljük itt az *énekkarok* felállítását, mert hiszen mindenhol lehet s mindenhol kellene egyházi *énekkarokat* állítani. Mily nagy gyönyörűség lenne a fiatalságra nézve ily énekkarokban közreműködni!

14. Az élet egyébként nem mulatozásra való, hanem az *Istennek való* szolgálatra. A Krisztus ránk bízta a nyomorultakat, a vakokat, süketeket, nyavalyatörőseket, hülyéket s valósággal megborzad az ember, ha arra gondol, hogy a két evangéliumi egyház ezekért eddig jóformán semmit nem tett. Tegyen hát ezután!

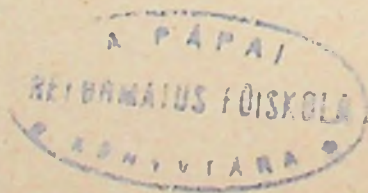
15. Bezzeg a könyörületesség helyett virul a *káromkodás*. Valóban ez iszonyú bűn ellen küzdenünk kellene. Sokszor még azok is káromkodnak, a kik hivatva volnának a káromkodás és a hiábavaló beszédek elleni küzdelemre. Ne kicsinyeljük e dolgot, mert az az ember s az a nép, a melyik káromkodik s minduntalan hiábavaló szavakat (fene, ördög) használ: sem művelt, sem keresztyén nem lehet. Az ilyen ember igazán soha jól meg nem gondolta, hogy mit beszél.

16. A nők a káromkodás nagy bűnétől rendszerint mentek ugyan, de ők meg abban hibáznak, hogy a Krisztus szeretetét és akarátát egyáltalán nem igen igyekeznek érvényesíteni. Pedig rendkívül sokat tehetnének kivált a művelt nők, különösen a lelkészek és tanítók nejei. Mily sok kis gyermeket menthetnének meg a korai haláltól. Valóságos ragály a kis gyermekek elhanyagolása. Azokat a szegény csecsemőket oly rendszertelenül etetik, gyomrukat folyton tömik, elég tisztán nem tartják, hogy azok korán egy sereg betegséget kapnak. Valósággal a fiatal anyákat is kellene tanítani és nevelni, hogy gyermekeikkel okosabban bánjanak. Természetesen a test mellett a lelket sem szabad elhanyagolni: szép éneklésre s a Krisztusról szóló történetekre az édes anya tanítsa meg gyermekeit s imádkozzék velök. Azután sokat tehetnének a keresztyén nők a nagy fiúk megmentésére. Követeljék csak az anyák, hogy fiaik ne tartsanak előttük titkot; majd a fiatal urak nem lépnek a gyalázatos bűnök útjaira. Sokat tehetnek a nők a cselédek erkölcsének javítására. Oh azok a szegény cselédek, sokszor olyanok mint a rabszolgák. Hányat juttatnak épen gazdáik kárhozatra! Valóban ezeket a Magdolnákat is meg kellene menteni s külföldön vannak is Magdalenumok bukott leányok megmentésére. Csak a mi nőinkben ne lenne könyörületesség?! Mint diakonissák is sokat tehetnek a nők a keresztyén könyörületesség megmutatására. Épen az a különbség az apácza és a diakonissa közt, hogy amaz érdemeket akar szerezni s jobbnak tartja magát az édes anyánál, emez hálából a Krisztus iránt szenteli magát a betegek ápolására vagy a gyermekek tanítására és a férjhezmenésre nem tesz fogadalmat. Budapesten és Pozsonyban vannak is diakonissaházak s a ki ez intézményekről többet akar tudni, forduljon csak hozzám.

Végül még megemlítem, hogy a nők nagyon sokat tehetnének az állapotok javítására, ha szövetkeznének, hogy egyszerű ruhákban járnak s hogy oly rengeteg ételt s italt nem adnak az asztalra, mint a milyet eddig szoktak. Az igazi örömhöz nem kell háromféle peccsenye és a részegségig vivő szeszes ital.

17. Végül mind a nők, mind a férfiak sorakozzanak és tegyenek valamit a «Hajnal-alap» növelésére. Mi is az a Hajnal-alap? E mű tiszta jövedelme is e célra szolgál; szükséges hát felvilágosítást adni róla. A «Hajnal» havonként megjelenő belmissiói folyóirat, a melynek előfizetési pénzeit Hornyánszky Viktor, a «Hajnal» kiadója belmissiói célokra felajánlotta. Ez alaptól már több ezer bibliát ajándékoztunk, több egyházközségi könyvtárt alapítottunk és több egyesületet segélyeztünk. A ki ez alapot gyarapítani akarja, küldje a kiadóhoz az adományokat és terjeszszé az «Új Óramutatást». Hiszen minden e célra adott összeg kamatostul tér vissza, hogy éleszszé a magyar protestáns egyházakat. A «Hajnal» előfizetési ára egy évre 1 frt.

Ime, feltártuk az olvasók előtt az evangéliumi építő munkásságok módjait. Bizony, e munkák folytatására élő hit kell a kegyelmes Istenben s a megfeszített és feltámadott Krisztusban. Élő hit, a melyet a Lélek folyton erősít s a mely az Isten országának terjesztését *főkötelességünké* teszi. Jegyezzük meg jól, hogy az evangélium híveit nem azért állította az Isten Magyarországra, hogy tengődjenek, *hanem hogy az egész nemzetet átbassák az evangéliumi erővel.* Hát prozelitákat fogjunk?! Óh nem! Hanem munkálkodjunk oly hatalmasan, hogy az Istennek köztünk munkálkodó Lelke megragadja mindazokat, a kik még a Krisztust mint Megváltójukat be nem fogadták. S ha valahol pápisták vagy görög keletiek lerázzák magokról az evangéliumellenes tanokat: alkossuk őket magyar katolikus egyházzá, evangéliumi tanokkal, némi tekintetben conservativebb egyházzervezettel és változatosabb istentisztelettel s egy ilyen egyház a római és görög keletieket mind a Krisztushoz vezeti. Ha pedig a zsidók közül térnek sokan a Krisztushoz alkossuk őket magyar zsidó-keresztyén egyházzá. Ez meg a zsidókat fogja az evangéliumi világosságba vezetni. Egyúttal mi jobbfelől a vakhit, balfelől a krisztustagadó hitetlenség ellen állítunk így a protestáns egyházak elé bástyákat. Aztán az unitáriusoktól és baptistáktól ne féljünk. A baptisták természete a folytonos szétszakadozás, apró kérdéseken való meghasonlás; az unitáriusok meg nem életképesek. A fődolog az, hogy az evangéliumi egyházak minden tagját megtöltsük lángoló hittel és munkakedvvel s mindeniknek kijelöljük a munkát, a melyet végeznie kell. Így készüljünk ama nevezetes évre, a mely a jövő század elején reánk következik. Ez az év 1908, a mikor 300 esztendeje lesz annak, hogy a magyar állam szabadságot adott az evangélium hirdetésére. Addig imádkozzunk buzgóbban, hirdessük az igét lánglelkességgel, hozzuk rendbe anyagi viszonyainkat, virágoztassuk fel egyesületeinket, irodalmunkat, szeretetmunkánkat és térjünk meg a mi Istenünkhöz könnyhullatással és kesergéssel bűneinkből, hitetlenségünkől és tespedtségünkől. Ama nagy év legyen célpont mindama feladatok megvalósítására, a melyeket kitűztünk, de egyszersmind kiindulási pont is az Úr Jézus Krisztus eljövetelének előkészítésére. Mert ő mondotta: Vigyázzatok és imádkozzatok! SzABÓ ALADÁR.

TARTALOM.

	Lap
1. Előszó	3
2. A templomi igehirdetés jelentősége. <i>Kenessey Béla</i>	7
3. A vallásos estélyekről. <i>Kálmán Gyula</i>	12
4. Szeretetegyesületek, ifj. egyletek, vall. iratok terjesztése. <i>Mayer</i>	16
<i>Endre</i>	16
5. Belmissiói nyomok a magyar prot. egyháztörténetben. <i>Pokoly József</i>	30
6. Vallásos nyomtatványok terjesztése. <i>Kutas Bálint</i>	35
7. A református olvasókörekről. <i>Csizmadi Lajos</i>	42
8. A diakonusokról. <i>Görömböi Péter</i>	46
9. Mindeneknek mindene. <i>Fekete Gyula</i>	48
10. Az evangéliumi szellem hatása a nemzeti életre. <i>Kecskeméthy István</i>	51
11. Belmissió s a világiak. <i>Szilassy Aladár</i>	59
12. Vallásitanítás a középiskolákban. <i>Bereczky Sándor</i>	63
13. A tanító és az evangélium. <i>Jámbor Lajos</i>	71
14. A tanító része a belmissióban. <i>Schmidt Henrik</i>	76
15. A gyermek-istentisztelet. <i>Lőw Fülöp</i>	80
16. A protestantizmus és a különféle szekták. <i>Erős Lajos</i>	84
17. A külmissió visszahatása a missionáló honi egyházra. <i>Lőw Fülöp</i>	96
18. Az egyházi adózás reformjáról. <i>Ferenczy Gyula</i>	100
19. A hetedik parancsolatról. <i>Horváth Gyula</i>	106
20. A mértékletességi mozgalmak. <i>Biberauer Richárd</i>	111
21. A belmissiói munkák ismertetése. <i>Csiky Lajos</i>	117
22. In hoc signo vinces. <i>Jávory Nándor</i>	119
23. Kalászok a belmissió mezejéről. <i>Többen</i>	123
24. Befejezés. <i>Szabó Aladár</i>	141

